
MUSIC - UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 07194 625 5

JOHAN JOSEF PIPPINGSKÖLD

OCH

MUSIKLIVET I ÅBO 1808—1827

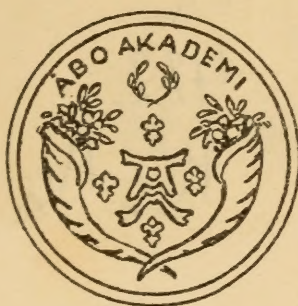

JOHAN JOSEF PIPPINGSKÖLD

SKRIFTER UTGIVNA AV
ÅBO AKADEMI

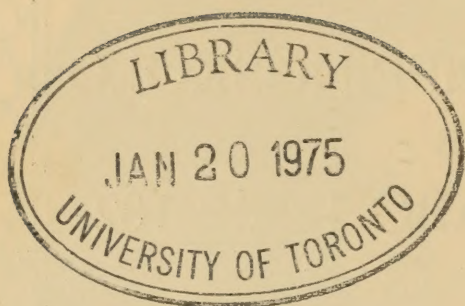
OTTO ANDERSSON

JOHAN JOSEF PIPPINGSKÖLD
OCH
MUSIKLIVET I ÅBO 1808—1827

HELSINGFORS
HOLGER SCHILDTS FÖRLAGSAKTIEBOLAG

19H21

HELSINGFORS 1921
HOLGER SCHILDTS TRYCKERI

TILL MIN HUSTRU

FÖRORD.

Föreliggande arbete har från en kort studie över kvartettsångens införande i Finland vuxit ut till en bredare framställning av musiklivet i Åbo, koncentrerad kring Johan Josef Pippingskölds person och gärning. Åren 1808—1827 bilda en avgränsad tidsperiod i vårt lands kulturhistoria, varför det synts mig lämpligt att jämsides med Pippingskölds verksamhet inom musiklivet utförligare behandla musikaliska sällskapets återupplivande och korta blomstring på 1820-talet, ehuru organisationen ansluter sig till det under kriget upplösta musikaliska sällskapet.

Att arbetet fått karaktären av en allmännare kulturskildring får sin förklaring och sitt berättigande genom Pippingskölds mångsidiga intressen och förbindelser åt olika håll samt genom de vittra, musikaliska och fosterländska strävandenas inbördes samband under åboromantikens löftesrika tid.

Till alla de personer som bistått mig under mitt arbete uttrycker jag min tacksamhet. I största tacksamhetsskuld står jag till fröken Alfhild von Schantz, Pippingskölds dotterdotter, som med intresse och uppoffrande tillmötesgående på mångfaldigt sätt understött mig vid utnyttjandet av det pietetsfullt vårdade, rika arkivet på Perno gård. Särskild erkänsla är jag även skyldig min vän, doktor Gabriel Nikander, för de råd och den handräckning han skänkt mig under arbetets fortgång.

Otto Andersson.

I.

MUSIKLIVET I ÅBO 1808—1818.

Krigsåret 1808 bildar avslutningen av en glansperiod i Finlands musikhistoria. Den gamle kapellmästaren *Erik Ferling*, som i aderton år varit den centrala personligheten i Åbo stads musikliv, nedlade för alltid sin taktpinne medan krigets åskor mullrade.

Det samfund, musikaliska sällskapet, inom vilket Ferling verkade som ledare, hade ända från dess uppkomst 1790 karaktären av en centralhärd för de kulturella intressena i Åbo och det hade bibehållit denna karaktär ända till den svenska tidens slut.

Stadens vittra och konstnärligt intresserade kretsar liksom vetenskapsidkarna och »de förnäma» tillhörde sällskapet. Dess sammankomster, konserter och fester voro allmänt efterlängtade; årsfesterna hörde till de remarkablaste tilldragelserna i stadens nöjesliv. Där tolkades i både högstämda och djuptänkta tal — ibland med en estetiserande anstrykning — musikens betydelse. Utan att utestänga den sällskapliga samvaron och nöjet, gick sällskapets allmänna strävan ut på att följa tonkonstens utveckling i de stora kulturländerna och med allvar verka för de musikaliska intressenas fördjupning även i vårt land.

Sällskapets bibliotek innehöll omkring 2,000 musikverk, en för dåtida förhållanden imponerande mängd. Amatörerna ägde en högt uppdriven skicklighet och voro varmt hängivna sin framstående ledare. De deltogo ivrigt i sällskapets konserter och övningar, vilka höllos två gånger i veckan från kl. 4. e. m. Musiklivet vann ökad glans genom de talrika resande konstnärer, bland dem flere av samtidens främsta virtuoser, vilka gästade staden.

Krigshändelserna 1808 hade till en början intet inflytande på musiklivet. Efter ryssarnas intåg i Åbo (22 mars) höll musikaliska sällskapet tre konserter, en till förmån för Ferling, den andra som recett för K. W. Salgè och den tredje till hjälp åt stadens fattiga[1]). Men dessa voro sällskapets sista konserter. På hösten samlade sig stadens »musikälskare» ännu en gång kring sin avhållne ledare för att med inkomsterna från en konsert den 17 november bispringa den aktade gråhårsmannen, som nu var i avsaknad av det nödvändigaste till livets bärgning. Omkring en månad senare hölls åter en konsert, till förmån för de genom branden i Helsingfors nödlidande. Några dagar efter denna konsert avled Erik Ferling den 20 december i sitt 76 levnadsår.

Man har varit osäker i fråga om de verkliga orsakerna till sällskapets upplösning. Lagus synes ej vilja tillmäta Ferlings bräcklighet och frånfälle avgörande betydelse, då ju hans plats hade kunnat intagas av Salgè, utan anser i stället tänkbart, att de politiska förhållandena, kriget och den inom vissa kretsar rådande misstänksamheten mot dylika slutna sällskap varit de främsta orsakerna.[2]). Emellertid heter det uttryckligen i den av Jac. Tengström undertecknade inbjudan, som utfärdades i januari 1823 med syftemål att åter-

uppliva det förra musikaliska sällskapet, att detta efter en adertonårig verksamhet upphörde, »ej så mycket för då uppkomna krigsoroligheter, som icke fastmer i anseende till den om sällskapets flor och fortgång så mycket förtjänte konsertmästaren Erik Ferlings kort därefter timade frånfälle»[3].

Det kan ju tänkas, att Tengström på 1820-talet, då även höggunstigt understöd påräknades, fann det opportunt att förringa krigshändelsernas andel i sällskapets upplösning. Man fäster sig vid, hur den i tidningen offentliggjorda versionen av uppropet anger, att det förra sällskapet upphörde »i anseende till då inträffade särskilda omständigheter». I alla händelser betydde förlusten av den samlande kraften mycket. Därtill kom, att entusiasmen, den forna ivern och hänförelsen saknades, sedan de politiska banden med Sverige brustit.

Man har lätt att föreställa sig, hur svårt det var att finna sig till rätta i de nya förhållandena, hur man kände sig bortkommen i de musikaliska kretsarna. Musikaliska sällskapet hade uppstått under tredje Gustafs hägn. Årsfesten hade varit helgad konungen, som »berett den svenska vitterheten och konsten en så lysande epok». Ännu vid den sista årsesten, två månader före Buxhoevdens intåg, ägnade festtaaren, kand. S. E. Ahlbom, Gustaf III:s minne följande välaliga hyllning: »Se då med välbehag ned, odödlige Gustaf, rån dina ljusare rymder — — Offren brinna, sångerna ljuda, kanonerna dundra och tacksamma händer sträckas dig emot. Hägna framgent ditt Svea, om det är värdigt ditt beskydd, och sammanknyt med oslitliga band hennes öde med vårt lskade Suomis.[4]»

Den ryska tiden bjöd på överraskningar, säkert icke blott för de kretsar, vilka besjälats av känslor sådana som de nyss

nämnda, utan även inom de kanske icke så fåtaliga medborgargrupper, som utan alltför stor motvilja följt strömmen. Vilken älskvärdhet och välvilja den nya härskaren än utvecklade, hur omsorgsfullt han undvek att i yttre avseende alltför starkt markera den gränsförflyttning som ägt rum, kunde det icke döljas — det framstår åtminstone för nutiden tydligt och klart — att krigets utgång även i kulturellt avseende var en vinning för österlandet på västerlandets bekostnad.

I stället för de regelbundna konserterna bjuder början av den ryska tiden, karakteristiskt nog, på regelbundna dans-tillställningar, de s. k. assembléerna. Danskonsten var visserligen ingenting nytt för åboborna. Den hade förut hört till sällskapslivet. Akademin hade sin dansmästare, direktör Forsmark intill 1810 och därefter »kongl. gymnasie dansmästaren Cedervaller» kommen från Linköping.[5]) Men ryssarna gjorde någonting ännu mer av dansen. En »danssocietet» bildades, på vars vägnar greve Heiden hösten 1810 ingick till konsistorium med en anhållan om att få använda den i akademihuset inrättade konsertsalen med därtill hörande tvenne rum jämte tambur och kök för att under sexton sön- eller högtidsdagar föranstalta assembléer. En vidlyftig diskussion uppstod, karakteristisk för tänkesätten. Professor von Haartman framhöll det kända faktum, att »vår lika så älskvärda som vördade generalguvernör varit första upphov till detta sällskap, icke blott i avsikt att skaffa stadens invånare nöje och förströelse, utan fastmer och förnämligast för att under sällskapsnöjets verkan på allas sinnen bidraga till en förening emellan de särskilda stånd och nationer, vilka dels vistas, dels inträffa i denna Finlands huvudstad». A

STORTORGET I ÅBO.

hållan bifölls, och med hänsyn till den ädelmodiga frikostighet, varmed kejsaren understött den akademiska nybyggnaden, skulle rummen upplåtas utan den härför erbjudna avgiften av 500 rubel.[6])

Om ryssarna således satte fart i dansen, tillkommer dem även äran av att i avgörande grad ha bidragit till teaterns uppkomst. I universitetsstäderna voro teaterföreställningar under den svenska tiden strängt förbjudna genom flera kungliga brev. Teaterdirektören C. G. Seuerlings änka, Margareta Lindahl, hade genom kungl. majt:s resolution av den 28 juli 1807 erhållit tillstånd att, »emot vad i allmänhet varit stadgat», få uppföra skådespel i Åbo under de akademiska sommarferierna, med villkor dock att åtta dagar före läseterminens början avresa därifrån. Nu, hösten 1808, vistades änkan Seuerling i staden och »nyttjade sin nådigast förunnade frihet». Men konsistorium fann skäl att i en skrivelse uppmana landshövdingen att allvarligen erinra henne om att senast den 23 september begiva sig från staden med sin trupp.[7]) Landshövdingen nödgades emellertid svara, att då fru Seuerling av greve Buxhœvden utverkat tillstånd att uppföra skådespel och då det var obekant, huru vidsträckt detta tillstånd var, så ankomme det på konsistorium att hos excellensen göra vederbörlig anhållan. Men Buxhœvden var bortrest till Österbotten. Någon föreställning kunde således icke göras. Konsistorium fann för gott »att med detta mål låta bliva beroende».[8])

Bilden av de ledande universitetslärarnas ställning till erövrarna är icke svår att fixera. När professor von Haartman så vältaligt förordar den av den »vördade» generalguvernören stiftade »danssocieteten» tillträde till akademin för att på äkt-

ryskt vis bidraga till en förening mellan stånd och nationer — naturligtvis i främsta rummet emellan ryssarna och finländarna —, står detta i ypperlig samklang med hans upprepade gånger förut visade undergivenhet. Det är anmärkningsvärt, att ingen fäste större uppmärksamhet vid ryssarnas avsikter. Ty hur slugt ryssarna än gingo tillväga, är den tämligen ohöljd, deras åstundan att sammanföra det nya elementet och den lokala befolkningen med tillhjälp av teater, dans och sällskaplig samvaro.

I den mån det uppskakande intrycket av krigets utgång försvagades, återvände de allmänna kulturintressena och därmed även behovet av musikalisk konstnjutning. Hos »musikidkarna» vaknade åter lusten att odla musik, och eftersom inga väsentliga förändringar, förflyttningar av tjänstemän o. d. ägt rum, förefunnos en god del förutsättningar för att åter bringa orkestermusiken på fötter. I den numera på orten bosatta violoncellvirtuosen *Carl Wilhelm Salgè* hoppades man vinna en värdig efterföljare till Erik Ferling.

Salgè ägde många betingelser för kallet. Född i Sverige 1779[9]) hade han erhållit sin musikaliska utbildning under ledning av den ryktbara violoncellvirtousen Andreas Romberg (1767—1821). En uppgift att Salgè varit L. Spohrs studiekamrat förefaller osannolik. Enligt samtida vittnesbörd var Salgè en utmärkt musiker. Som virtuos ställdes han i bredd med den berömda Bernhard Romberg (1767—1841) och andra samtida celebriteter. Dessutom skall han ha ägt gedigna kunskaper i musikens teori och partiturläsning.

I egenskap av konsertmästare och medlem av hovkapellet i Stockholm (sedan 1805) uppträdde Salgè i Åbo första gången 1807, där den lilla blonda och »runda» violoncellvirtuosen

gjorde stor lycka. Han nedslog kort därefter sina bopålar i staden och gifte sig med hökaren Petrells[10]) änka Eva Charlotta Lemberg. Efter att ha konserterat och delvis omhänderhaft ledningen vid amatörkonserterna under åren 1809 och 1810, inlämnade han till konsistorium den 1 februari påföljande år en anhållan att bliva antagen till musikdirektör ef- Johannes Torenberg, som nyss avlidit. Då han förmodade, att hans skicklighet att bestrida sysslan var välkänd på orten, ansåg han icke nödigt att prestera några bevis därpå. Professorerna A. J. Mether och G. G. Hällström intygade, »såsom musikkännare», att sökanden ägde en ypperlig färdighet i musiken. På deras förslag antogs han enhälligt av konsistorium, varpå kanslern Speransky utfärdade fullmakt för honom.[11])

Redan Lagus har påpekat, att Salgè var den första verkliga konstnären, som innehade musikdirektörsplatsen vid akademin. Men ingenting tyder på, att han i avsevärd grad förmådde sätta fart i musiken vid högskolan eller uppmuntra de inhemska förmågorna.

Det akademiska kapellet, en gammal institution utan alltför lysande anor, omtalas sällan. Att det existerade, ser man åtminstone av en skrivelse från kanslern om utbetalande av expensmedel åt portvakten, vilken »som kapelldräng kommer att vid orkestern vid de publika konserterna biträda».[12]) Efter gammalt bruk utgåvos jämväl i regeln tvenne musikstipendier, ett i den lägre och ett i den högre klassen.

Med avseende å tillgången till musiklitteratur var akademiska kapellet under Salgès tid bättre lottat än någonsin förut, sedan musikaliska sällskapets bibliotek överlämnats till akademin. Nyutkommen musiklitteratur hade förut in-

köpts årligen, varigenom musikaliska sällskapet ständigt stått å nivå med musikutvecklingen på kontinenten. Nu skedde till en början ingen sådan förnyelse. Erforderliga medel härför saknades. Omsider fann dock konsistorium på att föreslå, den 31 januari 1817, att de kollekter, som årligen uppburos i båda stiften för musikdirektören, men som numera icke tilldelades denne, då han erhållit full lön på stat, skulle få användas för det akademiska kapellets räkning till inköp av noter, »vilka årligen böra anskaffas dels för att lära känna den tid efter annan så i musiken som i de övriga vackra konsterna växlande smak, dels också för att uppmuntra eleverna till större flit och färdighet».[13])

Sedan kansler godkänt detta förslag, kunde en del inköp verkställas. En rad betydande verk anskaffades de närmast följande åren, såsom Beethovens fjärde och femte symfoni, stråktrio op. 3, kvintetter op. 29, Romans op. 40 för violin och orkester; Mozarts g-moll symfoni; symfonier av Haydn o. s. v.[14])

För inköpen stod förmodlingen prof. G. G. Hällström, som var det akademiska kapellets inspektor. Salgès anseende var dessa år inte det bästa, varför konsistorium exempelvis fann nödigt undersöka, hur han skötte kapellets tillhörigheter. Över de »till kapellets bruk bestämda musikalier och effekter» hölls i början av 1817 en inventering i närvaro av prof. Hällström och bibliotekarien J. W. Pipping, varvid konstaterades, att ett antal noter voro utlånade och förkomna. Inventeringen stod uppenbarligen i sammanhang med de ifrågasatta nyförvärven till biblioteket, eftersom anmodan utgick samtidigt som ovanrelaterade förslag angående notinköp framställdes.[15])

Till belysning av Salgès ställning inom akademin kan anföras, att han av konsistorium i februari nämnda år förvägrades en sökt fjorton dagars tjänstledighet dels emedan läseterminen pågick, dels emedan några fordringsmål blivit anmälda vid rektorsämbetet.[16])

De stadsbor som hoppats att Salgè skulle upptaga Ferlings spira misstogo sig. Under de första åren hade han ofta låtit höra sig till publikens förnöjelse. Utnämningen till musikdirektör ökade hans anseende. Men han förlorade snart alla sympatier genom sitt oregelbundna liv. Tack vare sitt giftermål blev han förmögen, ägare av en gård i staden, Moisio rusthåll i Nousis och »hälften av en galeas som seglade på Östersjön», utom andra ägodelar och kontanta medel.[17]) Måhända utgjorde den lättvunna rikedomen orsaken till att hans namn sällan förekom bland konsertgivarna åren 1812—1816. Men Salgè älskade ett glatt liv och var en omåttlig slarv. Snart voro rikedomarna skingrade och han nödgades 1817 inlämna konkursansökan samtidigt med att hans hustru ansökte om boskillnad. Utredningarna och processerna blevo långvariga. Ännu sex år därefter upptager Salgès konkursmål ett betydande utrymme i rådstugurättens protokoll.

SALGÈS NAMNTECKNING.

Fattigdomen drev Salgè till en trägnare odling av musiken. Efter konkursen uppträder han med sina två konserter årligen, förutom, att han, liksom förut, biträder resande artister.

Följande program från en konsert den 3 dec. 1818 anföres såsom prov på hans repertoar:

I. Ouverture till operan die Ruinen von Paluzzi av A. Romberg.
II. Konsert för violoncello av I. de la Mare, exekv. Salgè.
III. Aria ur Clemenza di Tito av Mozart, sjunges av en musikälskarinna.
IV. Potpouri för violoncello av J. J. F. Dotzauer.
V. Les Sülphes av Himmel.
VI. Aria av Orgitano.
VII. Air varié för violoncello av de la Mare, exekv. Salgè.

Jag har förut omnämnt den glans de resande konstnärerna gåvo musiklivet i Åbo under den svenska tiden. Staden var genomfartsort mellan Stockholm och Petersburg. Efter tidens sed och på grund av svåra kommunikationer färdades konstnärerna långsamt, stannade en längre tid på varje ort, så även i Åbo, och gåvo flera konserter.

Redan i början av den ryska tiden gjorde de resande konstnärerna såsom förut uppehåll i Åbo. Genom konsertannonserna — de så gott som enda meddelanden om konserterna som synas i pressen — kan man göra sig någon uppfattning om dessa besök. Det förefaller som om tyngdpunkten av musiklivet i Åbo åtminstone till en början vilade på dessa gästuppträdanden. Åbo intog i detta avseende samma ställning som de flesta andra städer, i vilka de resande virtuoserna sedan slutet av 1700-talet voro en faktor att räkna med i musiklivet.

Här nedan följer en översikt över de resande konsertgivarna i Åbo under den ryska tidens första årtionde.

Den svenske violinisten O. Willman (1780—1844) besökte staden flere år å rad. En 11-årig flöjtspelare från Wien, Josef Wolfrum, tjusade stadsborna i slutet av år 1810. Året därpå uppträda direktören, magister Wenster med en orgelkonsert och violoncellisten Carl Megelin (1763—1836) med en fullstämmig instrumentalkonsert. Under det första halvåret

1812 annonseras ingen konsert. På hösten fick staden besök av en berömd virtuos på oboe och engelskt horn, Alessandro Ferlendis, f. i Venedig 1783. Hans maka, som var altsångerska, gav en egen konsert, »uppmuntrad av det bifall, varmed hennes man blivit hedrad». Något senare konserterade J. Fr. Berwald, förut känd och omtyckt av åbopubliken. Han var numera förste violinist i Alexander I:stes orkester. Antingen till följd av denna sin ställning eller av det anseende han åtnjöt från föregående besök i Åbo vågade han taga en inträdesavgift av hela 5 rubel emot det vanliga beloppet av 2 rubel.

År 1813 voro de resande artisterna talrikare än vanligt på den grund, att många till följd av det utbrutna kriget mellan Frankrike och Ryssland förvisats från Petersburg. I början av februari anlände en fransk teatertrupp med en dramatisk och en lyrisk avdelning. Den senare leddes av Jean Baptiste Mainville och hans hustru Josephine Mainville, född Fodor, pianist och harpist och senare ryktbar sångerska. Till avdelningen hörde dessutom violinisten och klarinettisten Pierre Cremont, sångarna Durand, Duparay och Calais samt fruarna Milèn, Duparay och Fleury. Artisterna uppträdde vid konserter den 11 och 16 februari; fru Mainville gav jämte Salgè en konsert den 3 mars. Därefter avreste truppen till Stockholm, varest den från 9 mars till 17 juni gav föreställningar i operahuset.[18])

Den 22 februari konserterade den berömda violoncellisten Bernhard Romberg inför en publik, som uppgick till 3 à 400 personer. Winter omtaler denna konsert av »den store violoncellartisten Romberg, hemma från Hamburg, sedan sittande i flere orter, isynnerhet Moscou och en man av många tunnor guld». Han beskriver honom som »en medelålders, stadig,

undersätsig person, som satt på ett stort bord eller upphöjning med sin basfiol (violoncell) och spelte utan noter[19]) med största ledighet och otvungenhet.»[20]) Av programmet nämnas »variationer, som han i Åbo komponerat på en finsk visa och en rysk d:o». Av Winters anteckning kan man förmoda, att även Romberg vistades någon tid i staden. Senare, den 13 augusti, konserterade han ånyo; nu uppgives i annonsen, att han flyttade från Petersburg till England.

Från år 1814 nämnes förutom en konsert »till förmån för» Salgè, endast en konsert av bröderna Bohrer, Anton, violinist (f. i München 1783, † som konsertmästare i Hannover 1852) och Maximilian, violoncellist (f. 1785), utmärkt konstnär. Dessa båda konserter gingo av stapeln i början av året. Under det senare halvåret fingo stadsborna nöja sig med dansassembléerna, liksom under förra hälften av 1815.

Det året började musikförmågorna inom den ryska militären röra på sig. Chefen för den ryska divisionen i Finland general Demidoff, uppträdde t. o. m. själv vid en »fullstämmig instrumental & vokalkonsert», som gavs av en ung finländsk sångerska, fröken Arppe, den 2 november. Sångerskan, dotter till häradshövdingen i Karelens domsaga, Erik Johan Arppe, hade lyckats mera genom uppvaktningar och rekommendationer än genom sin konst intaga åbopubliken. Enligt samtida omdömen ägde hon en förunderligt stark röst, som dock icke var i samma proportion böjlig. Därtill skall hon ha haft »en ful, stor mun, vars skick hon alls icke hade i sin makt». Publiken vid konserten var emellertid ovanligt talrik, den uppgick till 6 à 700 personer.

Fröken Arppe utförde vid sin första mycket omtalade konsert en aria av Bach (förmodligen Philip Emanuel) samt en

ria ur Calif de Bagdad. Programmet upptog för övrigt Haydns militärsymfoni, en violinkonsert av Rode, spelad av en till soldat degraderad gardeslöjtnant, Dubil, som skall ha varit en förträfflig violinist; vidare uvertyr till operan argine av Baer, uvertyr till operan Calif de Bagdad, symfoni av Viotti, variationer för violin av Rode och slutligen uvertyr till operan Figaros Hochzeit av Mozart.

Även detta program är typiskt för den tidens konserter. Rena solistkonserter voro, som förut framgått, okända. De uppträdande amatörerna hade en dryg andel i programmet. Man igenfinner annars många nummer, som ännu i dag bibehållit sig på konsertrepertoaren. Av lätt begripliga skäl dominerar namnet Haydn, vars symfonier förekommo nästan vid alla konserter.

Fröken Arppe gav ännu påföljande vår, i mars, tvenne konserter, om vilka A. J. Sjögren lämnat några meddelanden (Ephemerider 1816). Då fröken Arppes uppträdande den 21 maj var den första konsert han bevistat, säger han sig ha »varken sansning eller insikt» att bedöma de stycken som utfördes. Men det största intrycket gjorde symfonierna av Haydn. »Några drag av en uvertyr av Mozart voro ock sköna. Också trio för pedalharpan med obligat violin och fagott av Kreutzer lät höra sig, ävensom konserten för fagott av Krommer.»

Vid den följande konserten var han nöjd med flera stycken. De bästa voro de tyska ariorna »med accompagnement av teoretisk musik» och svenska visor av Romberg samt duetten ur Don Juan. »För övrigt», skriver Sjögren, »fordrar det tid att vänja sig vid de moderna styckena i allmänhet. Helt och hållet beräknade att förvåna, överraska de endast

för ögonblicket, men lämna hjärtat tomt, utan ett enda bli-vande intryck.»

Hur litet det i själva verket var bevänt med fröken Arppes sångkonst ser man av ett brev från A. G. Westberg i Stockholm till J. J. Pippingsköld. Brevskrivaren säger sig ha för god tanke om åboherrarnas fina smak, för att tro, att hon, såsom Pippingsköld sagt, kunde tjusa någon av dem. »Jag tycker att hon är vad I kallen rätt led. Hon är en teaterdocka och därmed punkt.»

Något senare antecknas konserter av den danske kammarmusikern, violoncellisten Frederik Funck; vidare herr Goepfert från Petersburg, som uppträdde även följande år. Omnämnas ännu herrar Mayer och Schmaltz samt första kammarmusikerna Schulze och Ficker från Stockholm och herr E. Passi, elev av Field i Petersburg, så är listan över konserterande under året 1816 i det närmaste fullständig.

Det följande året blev synnerligen fattigt på musiknöjen. Under hela första hälften av året uppträdde utom Salgè endast ett musikaliskt sällskap från Italien, som utförde »italiensk harmonimusik på hittills obekanta instrument eller s. k. Flutes de pan, varunder varje spelare exeqverar tvenne instrument och en fem på en gång». Under senare hälften av året konkurrerar Salgè endast med en familj Gappmayer och den förutnämnde Goepfert.

Familjen Gappmayer tyckes ha uppehållit sig i staden en längre tid. I mars 1818 annonseras en konsert av fru Sendenhorst och demoisellerna Augusta och Johanna Gappmayer »varvid även 2:ne piecer ur Skapelsen av Haydn bliva på svenska avsjungna». I september samma år uppförde samma familj »för första gången på svenska språket» Rochus Pumper-

ıickel, stor komisk opera i tre akter» med musik av Stegmayer. \nnars är för året att anteckna endast kapellmästar Schultz rån Sveaborg, som den 12 april gav en fullstämmig vokal- och nstrumentalkonsert med benäget biträde, varvid han lät höra ig på klarinett, fagott och basetthorn. Det var »en god konert åt få åhörare, 100 personer, ty människorna äro spridda», äger Winter, därmed lämnande en värdefull antydning om hörarantalet i allmänhet.

Våren 1819 gav Schultz på nytt en konsert »på fagott och larinett». Det bästa på denna konsert var likväl »Salgès ıästerligt utförda Rondoletto för violoncello av Romberg». enare fick staden besök av sina gunstlingar herrar Berwald, ilka den 17 juni gåvo en konsert enligt följande program:

1. Symfoni.
2. Violinkonsert, Viotti.
3. Musik ur op. Don Juan, Mozart.
   arr. för fortepiano, violin och bas.
4. Duo för två violiner, Viotti.
5. Tema med variationer för violin,
   med ackompanjemang av orkester (komponerad av Berwald)

Ännu en konsert gavs det året av herrarna Berwald, ıimligen den 5 augusti.

Sedan fru Seuerling brutit väg för teatern i Åbo, hade Thalia, ıla fördomar till trots, funnit skydd i staden och var gärna ıdd. Hennes tempel var att börja med ingenting annat än »rofessor Bonsdorffs gård och lider», ehuru det storståtligt ır namn av »härvarande teater». Men »tiljorna» förmedlade ock på ett nöjaktigt sätt åbobornas bekantskap med den tida dramatiska konsten.

Teatern blev icke helt utan inflytande på den musikaliska utvecklingen. I de lyriska komedierna voro talrika musiknummer av olika komponister inströdda; dessutom gåvos flere sångspel och operetter såsom »Målaren och modellerna» med musik av Mehul, operetten »Hemligheten», musik av Solié o. s. v. Bland de uppträdande må nämnas fru Gellerstedt, en artist, som var synnerligen firad både för sin sång och sin dans.

Även ett nationellt inslag är att anteckna från dessa tillställningar. Mot slutet av decenniet uppträdde nämligen inhemska musikanter vid utförandet av mellanaktsmusiken. Härom skriver Torsten Molander till Otto Wallenstjerna bl. a.: »Såsom musikens höga gynnare måste du få höra, att man numera ej behöver bomull i öronen mellan akterna på spektaklet. Våra finska gossar förtjäna även i detta avseende utmärkta lovord. 2:ne aftnar har jag besökt spektaklet, sedan våra landsmän låtit höra sig, och varje gång har även jag varit utom mig av förtjusning. Orkestern utgöres av 12 à 15 musikanter. Än vill kotiljongen tjusa en att dansa kring skranket, än varieras tyrolervalsen förträffligt, än åter hör man de superbaste och svåraste solo av blåsinstrumenterna» o. s. v.[21])

Mellanaktsmusiken hade tagit upp sig. Tyvärr saknas andra notiser om denna orkester, varför dess sammansättning ej kan angivas. Tydligt synes blott, att det varit en orkester bestående både av stränginstrument och blåsinstrument.

Inställes musiklivet i Åbo under det första årtiondet av den ryska tiden mot bakgrunden av den musikaliska utvecklingen på kontinenten, uppenbara sig många skymmande företeelser: bristande organisation, svaga karaktärer och små ekonomiska resurser. Under den ferlingska perioden stod man,

ville jag säga, i omedelbar kontakt med musikutvecklingen i andra länder och ägde ett musikliv som kunde prytt upp mången kontinental stad långt större än Åbo. Nu gick åbopubliken miste om mycket. Någon utveckling kan man knappt tala om, kanske snarare om tillbakagång.

Men de tillfällen som gåvos att orientera sig i den »nyare» musiken togos med begärlighet i akt. Haydn och Mozart var man väl förtrogen med. Beethovens gigantiska gestalt framträdde allt tydligare. De resande virtuoserna lärde man känna och den värdesättning man gav, bar en gryende musikkulturs kännemärke. T. o. m. under denna period av relativ tillbakagång trängde tonkonsten djupare och banade väg för det romantiska jätteprogrammet.

Den tillfälliga stagnationen i musikutvecklingen hade också sina rent yttre orsaker. Landets förening med Ryssland sköt nya politiska problem i förgrunden. De litterära intressena togo ny fart bland ungdomen, befruktade av strömningar västerifrån. Tonkonsten med sin internationella allmänmänskliga karaktär fick maka åt sig för diktkonsten, inom vilken nyromantiken trängde fram, uppbyggande nya ideal med tillhjälp av fornsägner, folkvisor och låtar och utmynnande i ett nationellt fosterländskt arbete, där en ny förening slöts mellan dikt och musik.

Det var denna nya förening som härnäst bar en väldig våg av toner till Auras strand. Tonerna voro nya. En ny generation tog musiken om hand. Andra samhällsgrupper än förr blevo även de utförande. Musikaliska sällskapets »musikidkare» bestodo i främsta rummet av stadens lärda herrar och tjänstemän; studenterna hade blygt hållit sig undan. Nu gingo de unga i spetsen. Då odlades i främsta rummet

instrumentalmusik; nu väckte *studentsången* lika stark hänförelse som den »nya» instrumentalmusiken trettio år tidigare.

Om Porthan redan på 1790-talet med skäl kunde tala om det samband som rådde mellan musiken och vitterheten och uppträda till den förras försvar på den grund, att han var satt att vårda den senare,[22]) så hade dikt och musik sedan dess fått allt flera beröringspunkter. Vokalmusiken hade ju redan tidigare varit något mer än solosång, visa eller aria. Man hade hört blandad kör i Åbo redan på 1790-talet. Men manskören var ny, ej blott hos oss, utan som kompositionsform.

Alltsedan 1500-talet uppdyker ett slag av manskörer i musiklitteraturen. Om man så vill, kan man t. o. m. betrakta den medeltida skolsången delvis som manskör. Men inom området för den fyrstämmiga satsen var den blandade kören förhärskande. Största delen av 1600-talets omfattande och betydelsefulla körlitteratur var ju skriven för sopran, alt, tenor och bas, ofta på flerfaldigt sätt fördubblade, om ock överstämmorna den tiden utfördes av gossar.

När manskören senare framträdde inom operan, var det mest som solokvartett och således någonting annat än en ren motsättning till den blandade kören. Först under den senare hälften av 1700-talet uppenbarar sig den egentliga manskören. Då ännu är den starkt beroende av å ena sidan solokvartetten och å andra sidan den ackompanjerande solosången. Första tenorstämman hölls alltigenom melodiförande, medan de övriga voro av ackompanjerande karaktär. Men körklangen var i alla fall funnen och tidsförhållandena bidrogo att giva den nya kompositionsformen ökad utbredning.

Folkvisan blev i hög grad inflytelserik för manskören; därnäst utövade sångspelet ett liknande inflytande. En livlig växelverkan uppstod mellan olika strömningar: den gamla körstilen med folkvisan som cantus firmus, den från Italien överförda solosången, ackompanjerad av luta eller något annat ackompanjerande instrument och den av ålder på tysk botten odlade folkvisan. Det romantiska genombrottet i litteraturen satte nu redan spår även i musiken. När Herder och Goethe vände sig till folkvisan, upptäckte de icke blott hennes mildhet och behag, utan även hennes förmåga att tolka starka och djupa känslor och framför allt hennes makt att fängsla sinnena, att gripa ett helt folk. Härmed sammanhängde intimt naturkänslans väckelse; kärleken till hembygden, dess natur och folk växte ut till kärlek till fosterlandet.

De romantiskt fosterländska strävandena i Tyskland fingo en utlösning i den sydtyska manskörsången, företrädd i främsta rummet av *Hans Georg Nägeli* (1773—1836) i Zürich, en fängslande företeelse för dem, vilka uppskatta musikens roll vid framdrivande av nya kulturströmningar och framför allt sångens andel i den fosterländska väckelsen, som blev en av romantikens vinningar. Nägeli ställde sig i opposition till den blandade kören och fullföljde i sin 1808 upprättade manskör rent fosterländska strävanden. Kören skulle verka eggande och samlande. De olika stämmorna borde enligt hans princip erhålla en självständig prägel. Och sången borde sjungas icke blott av en sluten krets, utan av hundraden för att uppnå en mer hänförande och storslagen verkan. Också dikten borde tilldelas en betydelsefullare plats och vila på folklig grund.[23])

Nägelis tändande verksamhet ledde till uppkomsten av ett

antal föreningar både i Schweiz och Tyskland. Han blev även föregångaren till en rik litteratur, som grundade sig på de av honom angivna principerna.

Samma år Nägeli framträdde med sin manskör i Zürich grundade *Carl Friedrich Zelter* sin »Liedertafel» i Berlin. Zelter, vars kompositioner till ett antal dikter av Goethe förde till en innerlig vänskap med mästaren, fullföljde andra mål än Nägeli. »Liedertafel» tillkom som ett utslag av den sunda musikuppfattning, som gjorde sig gällande bland Berlins borgerskap och konstnärskretsar, i motsats till adelns musikintressen.[24]) I ett strängt begränsat antal samlades inom »Liedertafel» komponister, sångare och diktare för gemensam odling av en ny art av sällskapsvisan, fyrstämmig manskör. I den litteratur, som för denna förening och dess talrika efterföljare skapades av Zelter och hans vänner, omväxla rena sällskapssånger, dryckessånger, skämtsånger och dylika med sånger av allvarligare innehåll. De förstnämnda representera i främsta rummet Liedertafeln.

Det har förmodats, att tanken på denna organisation vaknat hos Zelter under hans sammanträffanden med Goethe, då musikalisk underhållning hörde till dagordningen. Man skulle måhända t. o. m. ha Goethe att tacka för själva uppslaget.[25]) — Organisationen omtalas i själva verket ofta i Zelters brevväxling med Goethe. — Är detta fallet, ha vi redan här ett frö till den senare allt intimare föreningen mellan dikt och musik på manskörsångens område.

Under inflytande av de politiska förhållandena framträdde den fosterländska andan allt starkare i kompositionerna för manskör. När C. M. Weber 1813 besökte Berlin, blev han så gripen av den där rådande fosterländska hänförelsen att han

inspirerades till sina sex sånger ur Körners »Leyer und Schwert», om vilka det sagts, att de gåvo manskören dess första mäktiga uppsving. De funno väg till alla tyska hjärtan. De öppnade en alldeles ny form för uttrycket av folkkänslan.[26])

Även i Sverige är 1808 kvartettsångens uppkomstår. Det året flyttade nämligen Haeffner till Uppsala såsom musikdirektör vid universitetet[27]) och lade både såsom lärare, ledare och komponist grunden till den svenska studentsången. Till en början uppfördes studentsång endast vid de officiella festerna, däremellan odlades den inom de olika nationerna, tills den efterhand erhöll fastare organisation. Det säges, att Haeffner ej i första hand önskat en manskör, utan en blandad kör och en orkester.[28]) Härav kunde då slutas, att studentsången i Uppsala på sätt och vis framtvingades av förhållandena. Oberoende av hur härmed förhåller sig, blev Haeffners arbete på området banbrytande.

Utom att uppkomståret talar för en självständig upprinnelse av manskören på tre olika håll, bär den i de skilda länderna uppkommande litteraturen samma vittnesbörd. Till grund för manskören ligga dock delvis samma förutsättningar i Sverige som i Tyskland. Romantiken hade rotfäst sig i svensk mark och där slagit ut i blomning. Liksom varje folk efter ett olyckligt krig tvingas att sluta sig fastare kring de nationella värdena, går det svenska folket efter förlusten av Finland till sig självt. Folkvisor samlas och utges, nationella toner anslås i dikt och musik. Sveriges forna storhet, fädernas bragder träda fram för de unga. Manskören blir en av de former, i vilken känslorna taga de starkaste uttrycken. Medan manskören i Berlin antog en sällskaplig karaktär och hänvisades till de borgerliga och konstnärliga kretsarna och i Syd-

tyskland och i Schweiz växte fram på bred folklig grund, blev den i Sverige i främsta rummet studentsång med ett starkt fosterländskt inslag.

Sådan blev även den körsång som infördes till Finland av *Johan Josef Pippingsköld.*

II.

SLÄKTFÖRHÅLLANDEN. UPPVÄXTTID. VITTRA OCH MUSIKALISKA INTRESSEN.

Släkten Pipping inkom till Finland under senare hälften av 1600-talet. Till den gren, som vann stort anseende i Åbo och skänkte staden flera framstående män, hörde den kände läkaren, sedermera professorn *Joseph Pipping*, Johan Josefs fader, född 1760. Efter att ha avlagt studentexamen vid Åbo akademi 1776 ägnade han sig åt medicinska studier i Stockholm och Uppsala.

Bland sina lärare bevarade han i tacksamt minne framom andra den namnkunnige professor Carl Peter Thunberg. När han året efter sin medicinekandidatexamen i Uppsala återkom till Åbo, hösten 1783, skyndade han sig att för professorn nedlägga en vördnadsfull tacksägelse för all den ynnest som bevisats honom. Han försummade icke att brodera ut sin skrivelse med allehanda grannlåter, såsom att »en så stor och tillika öm lärare gives ej någonstädes». [1])

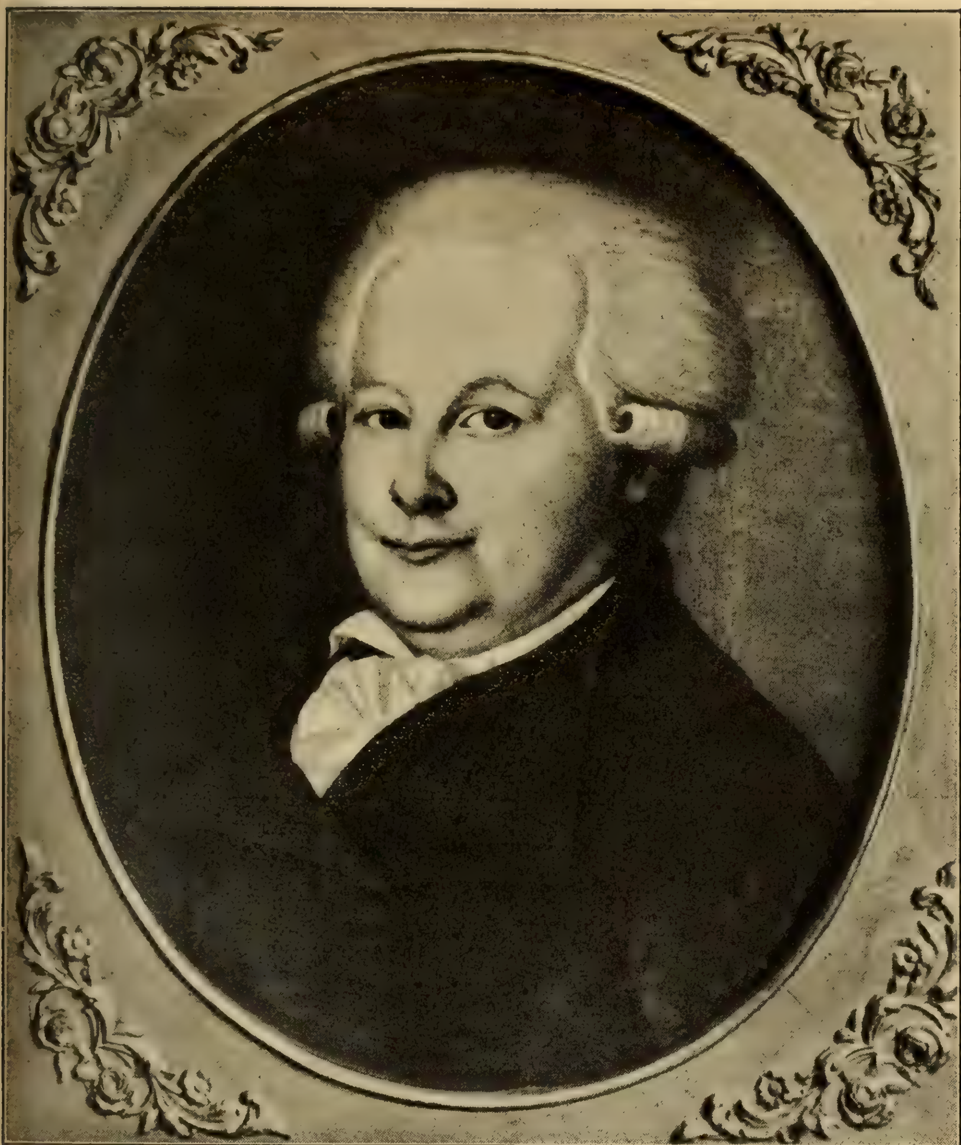
Han vände sig också till Thunberg, när han fick höra om den blivande promotionen 1785, och uttalade en förhoppning att icke bli bortglömd. Han kunde fägna sig över denna glada förhoppning så mycket hellre som han varit en av de lärjungar professorn med obeskrivlig ynnest och många välgärningar omfattat. Men han beklagade att han icke skulle kunna komma tillstädes, emedan han nyligen utnämnts till stads-

fysicus i Åbo och även blivit förordnad till medicine adjunkt och anatomie prosektor. [2])

Han blev enligt sin önskan promoverad som frånvarande och mottog doktorsdiplomet i juli samma år. Följande år utnämndes han till regementsfältskär vid livdragonerna. Då kriget mellan Sverige och Ryssland utbröt, blev han fältläkare, och vistades en tid i Helsingfors som överläkare vid alla invid staden liggande fältlasarett. År 1789 utnämndes han till e. o. professor i anatomi, kirurgi och obstetrik.

Professor Pipping åtnjöt ett stort anseende som läkare. Han idkade en vidsträckt praktik i Åbo med omnejd. Dessutom var han förfaren i och intresserad för praktiska värv. Sålunda räknades han för en av de mest verksamma medlemmarna i Finska hushållningssällskapet, vars skattmästare han var åren 1801—1807. I början av 1790-talet blev han disponent för en tobaksfabrik i Nådendal. Samtidigt planerade han inrättande av ett sockerbruk med 200,000 riksdalers grundkapital. [3])

Som universitetslärare och vetenskapsman blev Pipping en banbrytare. Det var han som egentligen införde kirurgiens studium vid Finlands högskola. [4]) Han utgav flera tryckta avhandlingar i praktiska frågor och skrev uppsatser rörande medicinalväsendets upphjälpande. Av stor betydelse blev hans verksamhet exempelvis för vaccinationens utbredande. Åbo stads sanitära förhållanden ägnade han stor omsorg. Ett märkligt bevis därpå är hans projekt till anläggandet av en vattenledning till staden. Emedan det tillgängliga vattnet var ohälsosamt, föreslog han ett utnyttjande av den s. k. Skanskällan. Företagna avvägningar hade visat, att källan låg 73 fot högre än vattenståndet i Aura å. Han försäkrade,

JOSEPH PIPPINGSKÖLD

MARIA PIPPINGSKÖLD f. SEDERHOLM

att ledningen med god vilja skulle kunna utföras. »Man har således», skriver han, »fullkomlig anledning att hoppas, att icke allenast en stor reservoar med förträffligt vatten kan erhållas, utan ock, om så åstundas, en springkälla, som till prydnad för staden uppkastar vattnet i luften till en höjd av tio eller tolv alnar».[5])

Joseph Pipping upphöjdes i adligt stånd 1812 med namnet Pippingsköld. Samma år blev han ordinarie professor i kirurgi och obstetrik. Under sitt sista levnadsår var han universitetets rektor.

Joseph Pipping hade förmodligen under sin vistelse som fältläkare i Helsingfors gjort bekantskap med *Maria Sederholm*, dotter till den ansedde köpmannen, kommerserådet Johan Sederholm. Hon blev hans hustru den 9 december 1790. Det nygifta paret företog kort därpå resan till Åbo och bosatte sig i doktor Pippings egen gård, n:o 51 i södra kvarteret, motsvarande den nuvarande gården Västra strandgatan 13 (f. d. Väini'ska gården).[6])

Dessutom innehade han tvenne små »barberare-boställen», Kakkarais och Horna, belägna ett stycke utanför Skansen. De hörde till den lön han åtnjöt i egenskap av läkare vid det reducerade livdragonregementet. Det förstnämnda — stället heter numera Koivula — torde hava varit familjens sommarboställe. Det blev senare bekant för det glada och omväxlande sällskapsliv där idkades.

I ett brev, som både genom sin omsorgsfulla avfattning och vackra handstil röjer en för dåtida förhållanden bildad och varmt kännande kvinna, ger den unga frun sin fader följande skildring av de nygiftas idylliska stadskvarter:

»Mycket bidrar det även till min förnöjelse, att vår gård

är belägen vid ån, uti vilken större och mindre fartyg samt oräkneliga båtar segla fram och tillbaka. Ock kan jag i mina fönster få veta vad folket har att sälja och kan således utan mycket besvär få färsk fisk, ägg, smör, kalvar; med ett ord: allt vad jag till mitt hushåll behöver. Utom allt detta nöje, så ha vi även en trädgård, som är varken för liten eller för stor, uti denna äro 9 stora och fruktbärande äppelträd. Jag har uti denna trädgård 4 stora drivbänkar, vilka ock redan äro i god ordning. Vårt lilla hushåll består utom oss av en beskedlig dräng och piga, en välmjölkande ko och tvenne hästar, dock icke förgätandes lilla turturduvan, som ock mår här väl.» [7])

Här föddes sonen Johan Josef den 30 oktober 1792. Han omtalas i ett av modrens brev från den 16 oktober påföljande år sålunda: »Min lilla Johan bliver nu i denna månadens slut ett år, han har redan fått sig tvenne tänder, jollrar och pratar på sitt sätt, är en hurtig gosse, så att jag hoppas att han blir lika rask som hans gode morfar».

Några meddelanden om livet i hemmet under barnaåren finnas ej. Att gossen där erhöll mångskiftande, starka och bestående intryck är uppenbart. Redan den halvt lantliga gården, med fruktträd, drivbänkar och blommor skänkte ett öppet barnasinne tillfälle till allehanda iakttagelser. Den vekhet med ett visst inslag av mystik, som blev utmärkande för ynglingens karaktär, danades i barndomshemmet. Klen till hälsan, som han alltid förefaller att ha varit, blev Janne i alldeles särskild grad föremål för den goda moderns omvårdnad.

Olyckligtvis förlorade han tidigt detta stöd. Modren dog redan 1798, efterlämnande, utom Janne, dottern Johanna

Maria, senare gift med Carl Axel von Kothen, och sonen Jost Joachim, vars son blev den kände läkaren Josef Adam Joachim Pippingsköld.

År 1800 gifte sig fadern för andra gången med den vackra, sjuttonåriga Beata Maria Arnell (1782—1868), dotter till majoren Lars Arnell och Sophie E. von Rosen. Fröken Arnell beviljades den 5 februari 1800 i justitie konselj tillstånd att träda i ofrälse gifte med professor Pipping.[8])

Att den åttaårige gossen i kretsen av en skara styvsyskon i hemmet blev försummad och lämnad åt sig själv är begripligt.[9]) Beata Maria Arnell var av en annan läggning, livligare och friare än Maria Sederholm. Den »styvmoderliga uppfostran» satte spår i gossens karaktär i form av en inbundenhet, som senare utvecklades nära nog till »människofientlighet».

I vilken grad ynglingens fallenhet för musik och poesi var arv från fäderna har jag inte kunnat utröna. Professor Pipping var redan 1791 medlem av musikaliska sällskapet och tillhörde sällskapets utskott 1794. Men därav kan väl ingen annan slutsats dragas än att han intresserade sig för musiken och hörde till de ansedda i staden.

Den Sederholmska släkten gömde rika poetiska anlag. Tvenne bröder till Maria Sederholm, Gustaf Adolf och Carl Albrecht, uppgivas isynnerhet ha varit vittert begåvade. Den senare översatte Ossians sånger redan som student i Åbo 1787.[10]) Musikaliska och vittra sysselsättningar och spörsmål måste således ha varit övade och diskuterade i det Pippingska hemmet. Med Beata Maria Arnell vidgades måhända den musikaliska intressesfären, ty hon hörde till stadens få omtalade kvinnliga musikutövare. Vi finna henne bland musi-

kaliska sällskapets »musikidkande», troligen sjungande, medlemmar. Hon brukade sjunga, ackompanjerande sig på luta, tidens älsklingsinstrument. Av henne hade kanske Janne inhämtat konsten att behandla lutan, som också var hans instrument och till vilken han med sin skrovliga röst längre fram skall ha sjungit sånger och visor.

Gossen sattes tidigt i skola enligt hävdvunnen sed. Skolåren inföllo under en tid, då den musikaliska konsten redan hade kommit sig upp i Åbo genom musikaliska sällskapet. Janne Pipping kunde naturligtvis inte taga någon aktiv del i musiklivet, men det gav säkert åtminstone i något avseende näring åt hans anlag. Även skolgossar kunde ibland få vara med och sjunga sopran eller altstämman i en kör.

Efter avlagd studentexamen inskrevs han våren 1809 vid universitetet. Brytningstiden utövade naturligtvis sitt inflytande på hans studier, men enligt vittnesbördet, bedrev han dem dock med »lovvärd flit» — med kandidatexamen som första mål. Den 10 november 1813 responderade han pro exercitio för dåvarande filosofie magistern och medicine-kandidaten Johan Adolf Lindblads disputation: De phosphatibus ferri.[11])

Hans inre liv utvecklades tidigt. Under de första studentåren hade mycket inträffat, ägnat att lämna spår i ynglingens sinne. Att fadern vann allt större anseende som läkare och vetenskapsman och blev adlad verkade kanske inte så mycket. Men de stora politiska tilldragelserna, yttre såväl som inre, voro av större betydelse. Framför allt hade åbostudenterna dessa år att taga ställning till den nya litterära rörelse, som med en vaknad nationalitetskänsla som bakgrund bröt fram med omotståndlig styrka.

En rörelse, som för Sverige betydde en omkastning från fransk till tysk kulturgemenskap, men som samtidigt i stället för ett kosmopolitiskt tänkesätt satte ett nationellt som idealet — på samma gång Finland förlorades — måste självfallet i Finlands huvudstad och bland dess akademiska ungdom väcka stort uppseende. I den nya statsgemenskapen kunde man tro sig nå en kulturell självständighet. Därtill kom, att rörelsen, nyromantiken, i sig själv var en så fängsande och underbar företeelse.

Det är annars någonting märkligt med detta starka intresse för den svenska romantiska litteraturen så kort tid efter skilsmässan. Var det en kontinuerlig fortsättning av de svenska förbindelserna före kriget och enbart en naturlig följd av de nyromantiska idéernas genombrott? Eller var det en kanske halvt omedveten fruktan att sången skulle tystna, då Selmas blide sångare 1811 flyttade över till Sverige? Eller var det måhända en reaktion mot de inträffade politiska händelserna? Det är svårt att tillfredsställande besvara dessa frågor. Men det märkliga faktum förtjänar dock antecknas, att nästan alla de män, som grundlagt åboromantiken och uppbära den mäktiga kulturvåg, vilken skönjes i vår förra huvudstad under nittonde seklets andra och tredje decennier och som faller tillbaka med den ödeläggande branden, att alla dessa inskrivas vid universitetet under kriget eller de närmaste åren efter detsamma. Nyvaknandet blir således till någon del även en produkt av brytningstiden. Att denna inträffade samtidigt som nyromantiken framträdde gör att verkningarna bli så mycket starkare.

Alltnog, efter 1810 voro fosforisternas tidskrifter väl bekanta i Åbo. Söderhjelm säger, att de äro i full kurs bland de

unga vid akademin och i landsorten; de gå från hand til hand, sändas ut kring bygderna, kommenteras i breven.[12] Janne Pippingsköld, vars hela karaktär gjorde honom i hög grad mottaglig för den romantiska diktningen, synes ha hör till de första som fått ögonen på densamma och omfattat den med svärmiskt intresse. Musiklivet i Åbo var i nedan. De fanns endast ringa möjligheter att tillfredsställa de musikaliska behoven. Även detta bidrog att föra honom närmar poesin. På grund av sin oberoende ställning hade han därtill kanhända större förutsättningar än mången annan att skaff sig litteratur. Han läste inte bara svenska skrifter. Språkkunnig som han var, studerade han både tysk och frans litteratur, framför allt tysk. Han uppträdde senare ofta som långivare, då kamraterna önskade få del av något mera svåråtkomligt verk. Av studentkamraten C. N. Keckmans brev meddelande till Pippingsköld den 21 sept. 1812 att fru Sta von Holstein och Fredr. Schlegel varit i Åbo en dag på genom resa mellan Petersburg och Stockholm får man kanske slut till, att de nu redan kände något av dessa författares litterär gärning och dess betydelse. Och när samme brevskrivar några dagar senare förklarar, att han icke kunnat sända 5: och 6:tte samlingen av Polyfem samt Tiechs folksagor oc Rühs finska historia, som Pippingsköld förmodligen begär betyder det troligen, att Pippingsköld förut ägde de första sar lingarna av Askelöfs skrift. Hur väl han var förtrogen m Phosphoros första årgång skall senare påvisas.

Pippingskölds närmaste vän och därjämte den främste kretsen av nyromantikens företrädare i Åbo var Adolf Iv Arwidsson, som 1810 inskrivits vid universitetet. Troligen ju genom sina gemensamma litterära intressen funno de sna

varandra. Vänskapen blev för dem båda av stor betydelse. Arwidsson gör härom i Levnadshändelser (skrivna 1821—1823) följande märkliga uttalande:[13]) »Några av mina sömnlösa kandidatnätter tillbragte jag hos studeranden Johan Josef Pippingsköld, som bodde i samma hus, där Ottelin och jag voro förlagda, samt låg illa sjuk. Under nattliga samtal lärde vi oss noggrannare känna varandra, och snart värderade jag honom, med hans fasta, ehuru envisa lynne främst av alla mina vänner. Innan kort var den minsta vinkel i mitt hjärta uppenbarad för honom och ännu har ingen haft i så hög grad mitt innersta förtroende som han. Jag tänkte och talade nästan endast med och genom honom och man kunde bygga på hans karaktär som på hälleberget. Naturen hade givit honom det skäraste barndomssinne samt en levande och rik inbillningskraft, men en stjuvmoderlig uppfostran jämte sjuklighet förstörde allt och gjorde därav endast ett skönt fragment, tillgängligt och begripligt endast för de närmaste förtrogna. Sådan var han då vi förenade oss. På min både moraliska och estetiska bildning hade han mycket inflytande och vi följdes länge hand i hand samma bana, jag alltid högst tillfredsställd av hans vänskap och ett umgänge, vilket alla dagar var för mig ett verkligt behov.»

Detta rättframma och på samma gång äktromantiska uttalande är värdefullt som bidrag till karakteristiken av de båda vännerna. Det utgör det bästa tänkbara beviset för vad Pippingsköld varit för Arwidsson. Ehuru nära ett år yngre var Pippingsköld ett år äldre student och förmodligen bekant med de nya litterära strömningarna, när Arwidsson kom till Åbo. Det är således fullt förklarligt, att han hade ett stort inflytande på Arwidssons estetiska utveckling.

Vad i uttalandet säges om den styvmoderliga uppfostran var väl inte så oriktigt. Såsom jag förut antytt, är det antagligt, att gossen blivit försummad. Uttrycket »ett skönt fragment», säger emellertid, hur träffande det än är, för litet. Han var kanske icke så mycket annat, när han sammanträffade med Arwidsson, men han blev likväl något mer, och det hade Arwidsson erfarit, innan han nedskrev sina minnen.

De omtalade kandidatnätterna inföllo troligen hösten 1814. Arwidsson tog sin examen den 13 december. Redan året förut hade han påbörjat sin poetiska alstring, om än åren 1814—1815 betraktats som hans produktivaste.[14]) Han hade nu redan tillägnat sig de nya idéerna i litteraturen dels direkt genom läsning av de tyska författarna, dels ur de svenska nyromantikernas skrifter. Man är berättigad att förutsätta att de »nattliga samtal» med Pippingsköld han omtalar till god del rörde sig just kring dessa ämnen. Breven till Crohns från hösten 1814 och vintern påföljande år visa, att Arwidsson då redan icke blott studerat filosofiska och nyromantiska skrifter utan tagit ställning till de olika strömningarna. Att Pippingsköld likaledes följt stridens utveckling har jag redan antytt.

Året 1815 blev för Pippingsköld i flera avseenden betydelsefullt. Faderns bortgång tog honom djupt. En lång arvstvist uppkom, som grumlade förhållandet mellan änkan och barnen från första giftet. Fru Beata Maria gjorde nämligen anspråk på att för sig få behålla Lemsjöholm, som hon påstod vore inköpt till änkesäte för henne. I den verkställda bouppteckningen upptogs också egendomen såsom fru Pippingskölds tillhörighet. Men bouppteckningen överklagades och upphävdes omsider, varefter egendomen försåldes.

Under faderns sista levnadsår blev Janne i tillfälle att göra sin första resa till Stockholm. Resan företogs i juni månad på sumpen »Mentor». Ressällskapet bestod av geheimerådinnan Aminoff, friherrinnan Mannerheim, mamsellerna Fröjdman, Lebelle och Mollberg, Pippingskölds styvmoder samt hans syster och svåger von Kothen med deras barn.

I en bland hans efterlämnade papper bevarad dagbok nedskrev han sina intryck under resan. Han prisar den beskedliga skepparen och det vackra vädret, skildrar livfullt »den allra vackraste skärgård» från Furusund upp till Stockholm. Nya föremål väcka beständigt hans uppmärksamhet: »de vackraste eklundar och mest grönskande ängsparker omväxla med varandra; här syntes ett gammalt slott, där ett i nyare smaken uppfört tempel; allt detta gjorde våra nästan flegmatiska ögon alldeles solblinda av blotta skådandet», skriver han.

I Stockholm var allt nytt för honom. Det brokiga vimlet bländade, och sorlet skorrade i hans öron. Det första var att bese staden. Han säger sig ha sett »de mest antika husen», Kornhamn och kungliga stallen, varjämte han besökte den bekanta skotska mekanikern Owens verkstäder i sällskap med morbrodern Olander. Där beságo de först en tröskmaskin, därpå de mångfaldiga verkstäderna, som sattes i gång av »en enda eld- och luftmaskin». Pippingsköld reste också till Carlberg och såg i förbifarten Rörstrands porslinsfabrik »och många andra sköna och romantiska utsikter». »Det var en skön afton. En färd på Mälaren, den mest granna sjö. Över allt fingo vi höra något nytt. Nu en dalkullas sång eller rättare blott ljud, som ej voro behagliga, nu sjömänners hurtiga sånger och nu rodderskors gräl.»

En dag var han ute i Haga och förfriskade sig med kall-

skål i Hagalund. En annan dag reste han till Djurgården i sällskap med professor Gjörwell, Stockholms dåvarande stadsarkitekt, och arkitekt för Åbo akademis nybyggnad. Den gången hade han åter en »himmelskt njuten dag». Vid beskådandet av överståthållarresidenset, greve Tessins mästerverk, accepterade han satsen, att arkitekturen är frusen musik, »ty vad är det som skiljer den från musiken? Nej intet annat än ljudet — harmonien är densamma; vi se den i arkitekturen och höra den i musiken.»

Tre gånger besökte han operan och erhöll av dessa besök varaktiga intryck. Första gången gavs Cendrillon, en feeriopera av Niccolo Isouard, skriven endast fem år tidigare och ansedd för höjdpunkten av tonsättarens produktion. Operan var för honom någonting ofattligt. — »Denna sång och musik utgjorde hela min njutning för hela aftonen.» Det Delandska dansdivertissementet hade således icke förmått förjaga intrycket av musiken. Han gick hem »nästan genomglödgad» berättar han. Följande gång såg han Cherubinis Vattendragaren, som dock icke föranledde någon reflexion i dagboken. Tredje gången uppfördes som efterpjäs »Föreningen», ett tillfällighetsstycke av Löwenhjelm och Nordfors med sång och dans och med musik av Du Puy. Stycket hade skrivits till firandet av Norges förening med Sverige. Pippingsköld kallar det ett nationalskådespel, som upphetsade hela hans blod »Nu först ville jag vara svensk», utropar han.

Pippingsköld återvände till hemstaden rik på nya intryck och erfarenheter. Vistelsen i Stockholm hade visserligen varit för kort — resan varade från den 3 till den 19 juni — för att han skulle ha kunnat göra sig mer förtrogen med förhållandena i den svenska huvudstaden. Inte heller tyckes han ha knutit

några personliga förbindelser med vitterhetsidkare eller amatörer i Stockholm. När Arwidsson före avresan sände honom dikten »Hoppet», skrev han, att Pippingsköld skulle visa stycket, om han träffade någon kännare, för att Arwidsson skulle få höra »veteraners» omdöme. Troligt är dock, att han icke blev i tillfälle att inhämta något sådant omdöme.

Den korrespondens mellan Pippingsköld och Arwidsson som livligast pågick detta och följande år — endast Arwidssons brev finnas i behåll — är synnerligen omfattande och innehållsrik. Den rör sig huvudsakligast om litterära spörsmål. Här avger Arwidsson sin fullständigaste självbekännelse som nyromantiker. Han har läst den av sällskapet Pro Joco utgivna »Översikt av poesiens historia» av Ast, en estetik på Schelling-Schlegelsk grund, som ansetts som ett av nyromantikens första alster;[15]) han läser vidare Litteraturtidningen och Poetisk kalender etc. och han befinner sig under inflytande av denna läsning i en »besynnerlig stämning». »Elegiskt ljuv» är hans känsla. Hans brev (8—9 juni 1815) rör sig i högre rymder och är utbroderat med fosforistiska citat och attribut. »Asten gör mig antingen till en gud eller galen», utropar han.

Arwidsson har i Levnadshändelser yttrat, troligen med hänsyftning på de år, han ivrigast ägnade sig åt vitterheten, att hans förhoppningar voro stora, ty han kände hos sig »styrka och hug för arbete och ansträngning». »Till all lycka», säger han, »betraktade jag mina egna verk såsom ännu obetydliga, ehuru jag hoppades på fullkomligare, samt hade strängt dömande och granskande vänner».

Pippingsköld var en av de granskande vännerna. Den nyss nämnda dikten »Hoppet» hade Arwidsson bett Pipping-

sköld genomse under hans tillämnade resa till Stockholm. Denna dikt insändes senare till Poetisk kalender, där den trycktes i 1815 års årgång och fick en skarp kritik av Hammarsköld. Senare på sommaren sände Arwidsson »Ångestropen», »Kärleken och dårskapen» till Pippingsköld i samma syfte.

Ännu följande år, då Arwidsson själv gjort en svensk resa och sammanträffat med fosforisterna, infordrar han Pippingskölds utlåtande över sina dikter. I ett brev av den 7 sept. tackar han för anmärkningarna och anhåller om de oåterställda dikterna för att kunna insända dem till Hammarsköld. Tre dagar senare utropar han med anledning av den erhållna kritiken: »Det är fan så bror blivit artig recensent på senare tiden ... Tala rent språk när du bedömer och stryk mig ej med sirap om mungiporna.» Han begär här Pippingskölds avskrift av dikten »På havet», emedan hans första koncept var »så kluttat av en och annan, att han knappast förstod det själv». »Emellertid», fortsätter han, »skickar jag ej av någonting innan jag får träffa dig och konsultera dig muntligen». Även om »en och annan» »kluttade» i Arwidssons koncept, visar detta uttalande, att han dock främst satte värde på Pippingskölds litterära omdöme.

Av brevväxlingen framgår, att också Pippingsköld var i full fart med att skriva dikter. Samvaron under vintern 1814—1815 hade stimulerat dem båda. På sommaren, efter Pippingskölds återkomst från Stockholm, där hans styvmoder kvarstannat, bodde Arwidsson en tid hos vännen på det natursköna Lemsjöholm. Även här hörde, kan man förmoda, vitterlek till dagens nöjen, omväxlande med uteliv och — kurtis ... Till sällskapskretsen hörde bland andra Jeanette Armfelt, som senare blev Arwidssons följeslagarinna genom livet.

På hösten upptogs korrespondensen på nytt. Den 25 augusti återsände Arwidsson »Ängsnejlikan» med uttalandet att idén är mycket god, men för kort utförd. Pippingsköld tillrådes att arbeta om den, »materialerna förtjäna det». Tre veckor senare skrev Arwidsson: »Ditt efter mitt förmenande mycket vackra stycke Stjärnblomman har tillika gjort dig förtjänt av ris och lager; det förra för den ursinniga metern och den senare för det hela. De två verserna i var strof äro dels falska, dels felfria alexandriner. De senare släpiga genom sin natur, de förra det ännu mer genom sin antingen avsiktsmässiga eller vårdslösade misslyckning. Vräk ut för allting dessa alexandriner och stycket blir ganska vackert.»

A. I. ARWIDSSON.

Senare sände Pippingsköld Hoppets blomma», som erhöll vackra lovord, vidare sonetten Längtan», över vilken Arwidsson nedskrev följande omdöme, vilket må anföras som prov på stilen i dessa kritiska brev:

Långt under »Hoppets blomma» står, me judice, sonetten »Längtan».)en talar om bemödanden hos förf. och tyckes bära stämpeln av tvång nder de många rimmen. Vackrast äro terzetterna. Quatrainerna vittna m svår barnsbörd. Kanske misstager jag mig, men så dömmer jag. — ınmärkn: »Längtan» kallar du en »Himlaeld». Må vara. Men månne j detta är litet sökt? Var och en längtan strävar åt himmelen; men enna torde ej kunna sägas hava någon inneboende åtrå eller lust, som ar med längtan någon likhet, och därför får namn av eld, då den själv r den längtandes högsta mål. Var blir i detta fall det yttersta, om även

himlen åtrår efter ett högre. »Vid tidens timma» förstår jag ej. »Tidens timma» är ett begrepp, som jag ej kan fixera hos mig. Meningen torde vara »före tidens timme», men detta medger metern ej. Tredje versen är felaktig; saknar en trochée; d:o. den 13:e »Din känslas drag», h. e himlaeldens känslas drag (ty det är himlaelden, som skalden tilltalar) förstår jag ej. Uttrycker åtminstone ej författ. fantasi på detta ställe. »Och ej» skulle jag ändra till »ty ej». Quatrainerna få, genom tilltalandet som de innehålla, en viss akademisk patos, som ej behagar åtminstone mig. Terzetterna bliva vackrare med var gång jag läser dem. Det är med dem, som med ett musikaliskt stycke; blott när jag i min fantasi gjort det till mitt, kan jag njuta av det och bedöma det. — De äro ganska vackra. Efter ännu en genomläsning: mild är den eld de sprida i mitt sinne, och jag dröjer hos dem med en stilla inneboende längtan, som talar ett underbart språk till himmelen. Och ett likartat syskonbröst. — Ännu en gång har jag läst dem. För allting, hjälp upp quatrainerna, att hela sonetten blir så förträfflig som terzetterna äro det.[16])

Ytterligare finnes ett par uttalanden av Arwidsson, som ge en antydan om hans värdesättning av Pippingskölds vittra alster. När Arwidsson står i beråd att sända dikter till Palmblad för införande i Poetisk kalender, frågar han, om inte också Pippingsköld vill avsända något. Huruvida detta skett säges ej. Under sin svenska resa berättar Arwidsson, att Afzelius omnämnt tre stycken, som insänts till Iduna från Finland, av vilka ett varit »ganska vackert ehuru ej överallt jämnt». Geijer och han hade velat ha detta stycke infört, men Adlerbeth hade avstyrkt införandet. »Det skulle heta Hjälten eller Svensken, — var det mitt eller ej?» frågar Arwidsson. Detta tyder på, att alster av Pippingskölds hand insänts. Det visar också, att Arwidsson icke kunde hålla reda ens på sina egna skapelser.

Vilken andel Pippingsköld eventuellt ägt i Selmaförbundets uppkomst kan ej avgöras. Heinricius anger endast, att han hört till förbundet.[17]) Om han lämnat något bidrag till Aura har hittills heller icke klargjorts. Kort efter kalenderns pub-

licering utpekades han visserligen som författare till flera dikter, varav åtminstone ses, att hans vittra verksamhet var känd. A. V. Ahlbom skrev exempelvis den 8 mars 1817: »Såvida herr Pippingsköld författat några stycken i Aura och jag inte bedrar mig i min gissning, så är det Hoppets ö, Den gamla skalden, Rosen och liljan, Kettil Ochristen och Amor i Norden som erkänna herr P. som författare». Herr Ahlbom bedrog sig tämligen grundligt. Utom »Den gamle skalden» äro nämligen de övriga uppräknade dikterna av Arwidsson.

Däremot är det sannolikt, att »Den gamle skalden» är av Pippingsköld. Dikten är undertecknad med »— h--». Heinricius känner icke signaturen. Den grundar sig troligen på Pippingskölds förnamn Johan. Då såsom ovan antytts Arwidsson tidigare föreslagit, att Pippingsköld skulle insända något av sina alster till Poetisk kalender, måste man nästan taga för givet, att han även uppmanat honom att lämna bidrag till Aura. Med den ställning Pippingsköld intog inom den vittra kretsen, vore det egendomligt, om han icke vore representerad i häftet.

Sålänge det är blott en gissning att Pippingsköld döljer sig under signaturen »— h --», har jag emellertid intet skäl att närmare ingå på denna i sådant fall enda tryckta dikt av hans hand. Hans poetiska gärning blir för övrigt varken större eller mindre om »Den gamle skalden» är hans eller icke. Det är ett på anakreontisk vers skrivet kväde om Brage den gamle. Efter ett förhärligande av styrkan i Brages sånger låter diktaren honom vid harpans toner uppstämma ett kväde över en fallen hjälte, vid vilket de unga kämparnas blickar »som nattens tysta stjärnor av helig tjusning glänsa». I sin recension i Svenska Litteraturtidningen yttrar Hammarsköld, att

ungefär samma anda lever i stycket som i »Kettil Ochristen» men en viss ordrik matthet och dess sirade beskrivningar sätta det under det föregående.

En inblick i Pippingskölds vittra verksamhet får man genom hans i manuskript efterlämnade dikter. De äro ej många, och några av de av Arwidsson omtalade saknas bland papperen. Troligen ha dessa förstörts av honom själv. Anspråkslös som han var, ville han ej bevara för eftervärlden, vad han själv ansåg undermåligt.

Främst fäster man sig vid »Sigwarths död» med en överstruken datering: »Åbo Feb. 1814.» Dikten är osignerad, men så vitt jag kan se, skriven med Pippingskölds handstil och hä och där försedd med ändringar. Och då Arwidsson den 1(sept. 1815 skriver, att han efter att dessa dagar ha läst Sigwarth och Hilma önskar »i en svit läsa Sigwarths död» ocl ber att få dikten med det första, har jag trott mig kunna fast slå, att dikten är skriven av Pippingsköld.

Sigwarth och Hilma var en dikt av Kellgren. Men Arwids son avsåg knappast denna dikt. Han har förmodligen tänk på poemet Sigwarth av Per Elgström, som ingick i första år gången av Phosphoros och som i likhet med Elgströms hel diktning åtnjöt stort anseende bland fosforisterna. Fredri Böök har gjort gällande, att Elgström skapat sin romanti icke under inflytande av tyska förebilder utan i stället unde påverkan av Kellgren, Shakespeare o. a. Detta inflytande på visar han framför allt i Sigwarth, som han anser på ett myc ket representativt sätt företräda Elgströms poetiska genius.[18]

Liksom en fortsättning av denna dikt har Pippingsköl skrivit Sigwarths död. Samme Sigwarth, som möter oss Elgströms dikt, möter även här, i dödsstunden anropande si

älskade Hilma. Att Pippingsköld så starkt känt sig dragen till Elgströms diktning är lätt förklarligt, ty med sin elegiskt anlagda natur, sin trånande längtan till det överjordiska liknar han i mycket denne skald.

I rytmiskt avseende följer Pippingsköld icke sin förebild. Medan Elgström från Kellgren lånat både blankversen och namnen liksom själva huvudsituationen[19]), har Pippingsköld använt den fyrtaktiga orimmade trokén.

I motsats till Elgström, som inleder sin dikt med en glänsande skildring av morgonen, då solen steg ur havet »likt bruden ur sin rosenbädd», väljer Pippingsköld aftonen, solens nedgång:

Solen avskedsstrålar kastar
uppå klippans branta sluttning,
blott än skina skogens toppar.
Ack! — nu sjönk hon — aldrig mera,
aldrig lyser hon för Sigwarth;
aldrig han med knäppta händer
henne hälsa skall med andakt.

Sigwarth blickar matt och blek »med dödens mörka lugn på anletsdragen» mot den nedgående solen och klagar stilla:

Himlaljus, du dagens drottning,
nedgått har du lik min levnads
blida stjärna som förskönat
livets långa, bittra plåga.

Han klagar över den smärta han känner vid skilsmässan från livet och anropar Hilma:

Tänk på Sigwarth då han lider,
då han sina händer sträcker
mot din famn att sig förena
med sin levnads hela trängtan.

Matt sjunker han mot mossan och blickar tröstande mo vännerna, som utsträckta vid bädden andaktsfullt bedja om förlossning för Sigwarth. Han spritter, kallar vännerna til sig och utbrister:

Vänner, livets tröst och glädje,
själens enda band vid jorden,
er jag lämnar nu, men alltid
skall i hjärtat inneslutas
edra namn — — — — — —— —
— — — — — — — — — — — —
Gud, jag mattas — än jag andas —
några drag av livets flämtning —
Ack! däruppe hör jag ljuda
himmelskt sälla mottagspsalmen.
Ja, jag väntar snart jag tryckas
skall i famnen av min Hilma.

Så släcktes med suckar hans liv, »det sorgligt ljuva» ocl smälter samman med Hilmas.

Dikten får sin avslutning i följande typiska verser:

Långsamt bredes nattens sorgflor
över klippans dystra spetsar
tyst och hemskt blev allt kring hällen,
ändligt näktergalen hördes;
och han sjöng åt sälla Sigwarth
mellankoliskt ljuv sin klagan.

Av de dikter, som Arwidsson omtalar, är endast »Hoppet blomma» bevarad i manuskript. Det är en dikt om Veronic Chamædryi, som växte »i skuggrik lund under lummiga träd» Först stod dess håg »blott till jorden grön, dess ängar så ljuva dess färg så skön». Men sedan barndomen försvunnit, blickad dess öga till himmelens höjd. Den längtade uppåt från lunden vrå, trånade och klagade, men var bunden vid jorden. I e

dröm nådde den sin längtans himmel, andades en sådan glädje och fröjd, att den ännu efter uppvaknandet hörde »var himlaton skär» och såg »änglarnas ljusblåa slöjor, som simmande lyfte på molnets våg». Den slumrade in på nytt:

Nu till mig från himlen en ljusalf flög,
som tröstrik balsam i hjärtat smög.
Han smekte mig sakta med vingarna små,
med klingande ord han sjöng för mig så:
Låt åtrån ej tära ditt unga bröst,
ej sorgen förstumma din späda röst.
Vet Allfader sänt mig till jorden ner,
han hört hur du suckar, åtrår och ber.
Han sänt mig att tröst åt dig sörjande ge,
och vill dig lycklig bland blommor se.
Han skänker ditt öga himmelens färg
så klar som hon lyser mot grönskande berg.
Och ljuvt ditt öga skall blicka nu opp.
Där stråla skall glädje och himlahopp.
Och *Allfaders öga* ditt himlanamn är.
Och »Hoppets blomma» på jorden du bär.
Och varje tärna med aningen varm
skall hysa din längtan i kyskan barm.
Och ur dess blick samma eldfärg gå,
som den dig gavs från himmelen blå.

Alfen flög bort. Blomman vaknade och mindes hans tröst. len om ock sorgen försvunnit, fanns trånaden kvar: »Hon ırar min dag så sorgligt säll och glad jag mig lutar mot lomstringens kväll».

Rytmen är här densamma som i Arwidssons Rosen och jan. I övrigt påminner dikten om dennes Hoppets ö med ess två genier Aning och Längtan. Båda dikterna gå dock nske tillbaka till Atterboms Stjernblomman, offentliggjord Phosphoros 1812, under rubrik Kärlekens källa. Där finner an en motsvarande situation, nymfernas besök vid källan.

— *Andersson.*

Annars återfinnas i Hoppets blomma de vanliga fosfo-ristiska attributen. T. o. m. ur tärnans blick strålar den blå »eldfärg» som blivit blommans himmelska skänk. Dikten lider av formella knaggligheter men saknar icke mjuka, väl-funna vändningar. Slutradernas leende i tårar — visans smärt-fyllda klagan på en melodi i dur — är ett äktromantiskt arv som bevarats långt utöver tidevarvet.

En annan ton anslår han i dikten:

DEN FÖRTVIVLADE.

Mitt blod svallar
av hämndfylld vrede,
och en vildsint harm
höjer mitt manliga bröst.
Jag skall söka människor,
för att kramplikt sluta
i broderlig famn
dessa falska smådjur,
som listigt strävat
att äga min vänskap,
för att sen smilande
bortrycka mig äran, livet och allt.

Och hören I Gudar,
vredgas I ej
över de uslas konster
och djävulska list.
Finns då ej blixten
som från svarta molnet
dödar nerljungar
och som till intet förbyter
dessa gytjemaskar. —
Eller kunnen I Gudar
Er hämnd ej utkräva —
så skall jag dock ensam
min egen fordra
förutan er alle! —

Ja hämnden skall drabba
i vilda blixtar
de uslas hjässor.
Och ömkan ej vakna
i hämndehjärtat, —
ty slocknad är känslan —
och människokärlek
ej bor i mordlystna hjärtat.
Och hånfullt jag skrattar
åt de rättvisa plågor,
som snart skall hemsöka
detta usla släkte. —

Det ilskfullt förföljer
med ömvänligt smil
jag evigt — jag evigt!
Nu skall jag mätta
min glödande vrede,
som bränner mitt inre. —
Och kvinnotårar
och småmänners olåt
skall stämma mitt sinne
till vildare, sällare känslor. —

Nu blodet sig skockar
kring iskalla hjärtat,
och ögat ljungar
hemskfulla blixtar;
och musklerna spännas
på senfulla armen! —
Blod kräver hjärtat,
blod kräver blicken,
blod kräver dolken,
som blixtrande lyster
efter människohjärtats
svarta avgrunder. —
Snart mordglad jag ler
åt suckan och böner
som ångsten utprässar
ur hårtslutna munnar,
och tårar, som ögat
av dödsbävan fäller. —

Ha! — ren stålet det kalla,
jag tjustfullt känner
i hjärtat mitt slutet. —
Och blodet forsar
från vidgade såret;
än ryker det vrede,
än fradgar det hämnd —
Dock lugnare slår det,
och vänligt sluter
i blodig famn
det blanka och dödande stålet. —
Nu krafterna domna
och ögat släckes. —
Men sista hjärtdropparna
dock evigt förbannar
I Gudar, människorna, livet och allt.

Rubriken är på ett sätt missvisande. Här är ju icke fråg endast om förtvivlan, utan om ett gränslöst hat till människ släktet och ett hämndbegär utan like. Man finner sällan den tidigare och samtida svenska litteraturen motstycken t denna kraftfulla, man kunde säga överspända stil. Hur ta förefaller icke exempelvis Kellgrens »Förtvivlan» emot denn Icke ens Lidner har så starka uttryck för Medeas hämn Självmördaren, vars sista blodsdroppar förbanna allt, gud människor och liv, är onekligen en kraftig bild t. o. m. i d romantiska föreställningsvärlden. Han tillhör egentligen långt senare tid. Därför måste denna dikt betecknas som märkningsvärd.

Den tvåtaktiga blandversen hade tidigare använts översättning av fornnordiska dikter. På det hållet har P pingsköld kanske även funnit förebilderna till behandlin av versen, ja, varför icke till den realistiska, hårda färglä ningen och ordvalet. Detta sistnämnda visar högst ovanl

sammanställningar. Endast sällan finner man i tidens vitterhet uttryck som »ömvänligt smil», »småmänners olåt», »mordglad» o. s. v.

Jag skulle tveka att förklara dikten som skriven av Pippingsköld, om icke manuskriptet, utom att stilen är hans, ägde karaktär av original med överstrykningar och rättelser. Inte är dikten heller formellt så välgjord, att man behövde gissa på någon betydande skald. En möjlighet föreligger givetvis att antaga att den vore en översättning, men flera omständigheter tala för att den verkligen är ett original.

Troligen skrevs »Den förtvivlade» under året 1814. Arwidsson talar i Levnadshändelser om ett »hymeneiskt hat», som hade bemäktigat sig honom genom hans »konstfantasier och samtal med Pippingsköld». Härav torde man få sluta, att denne då, på grund av sjukdom eller andra orsaker var bragt till en sinnesförfattning snarlik den, dikten här ovan ger uttryck åt.

Pippingskölds övriga efterlämnade dikter erbjuda mindre intresse. I en dikt »Bofinken»,

Född i björkens högsta krona
uppå nordens gamla berg,

upptager han den gamla sagan om fågelhonan, som var höst flyttar bort medan hanen kvarstannar. Känsligt skildrar han hennes längtan från söderns blomsterfält tillbaka till norden, till fosterlandet. Han slutar med en jämförelse: flickan som gläds av den sorgsna sångarens kvad, viskar, väntande sin bröllopsdag »aldrig flyr dock jag».

Från slutet av 1817 finnas två hälsningar, den ena »till Tengströmmarne» och den andra till en hemmavarande vän.

Den förstnämnda troligen skriven vid Johan Magnus och Johar Jakob Tengströms avresa till södern, är genomandad av er varm vänskap och uttalar en förhoppning om återseende på fosterjorden. I den senare ger han uttryck åt sin längtan ocl sin saknad:

Nu fjärran skilt mitt brödrahjärta klagar,
det trängtar ofta till sin broders land.
Men först då tvångets tid är slutad vorden,
det tryckas får till ditt och fosterjorden.

I dessa dikter, skrivna i Uppsala, framträder således äver den känsla för »fosterjorden», som på så många sätt tog sig uttryck hos de finländska studenterna på utländsk botten.

Från senare år finnes endast ett par obetydliga tillfällighetsdikter. I annat sammanhang skall jag beröra några spår av Pippingskölds verksamhet som diktare-komponist.

Från de första studentåren saknas meddelanden om Pippingskölds musikaliska intressen. Att han studerat under ledning av någon i Åbo bosatt musiker är ej antagligt. I slutet av 1815 och början av följande år sysslade han med att, tydligen på egen hand, inhämta kunskaper i musiken. Han uppmanade då vännerna att vara honom behjälpliga med anskaffande av litteratur rörande musik. Arwidsson lyckades också »fnaska upp» böcker i musiken, som han tillsände honom.[20]) Protokollsekreteraren A. G. Westberg i Stockholm, hos vilken han framställt begäran om anvisning på musikteoretiska verk, svarade, att begäran visserligen blivit ställd till orätt person, som blott fuskat i musiken och gud nås icke studerat teori. Men sedan han fått hjälp av en »nätt musiker», Limnell, skulle han likväl med det första sända honom »en uppsats på åtskilliga teoretiska verk i musiken».[21])

Det förefaller i någon mån oväntat, att Pippingsköld icke nämnes på något ställe i sammanhang med musiklivet i Åbo under dessa år. Den sannolikaste förklaringen härtill torde få sökas däri, att han icke var instrumentalist och således icke hörde till »amatörerna», utan hade valt teorien till sitt studium. Redan nu gjorde sig de faktorer gällande, vilka ännu ett halvsekel senare verkade hämmande på uppkomsten av en inhemsk skapande tonkonst, nämligen bristen på dugande lärare i hemlandet och omöjligheten för tonkonstnären att erhålla sin utkomst eller rättare att erhålla en ställning, som tillät en skapande verksamhet.

Salgè var ingen komponist. Därtill kom, att han, som borde ha ägt förutsättningar att meddela även teoretisk undervisning åtminstone för nybegynnare, rätt snart genom sitt oregelbundna liv förlorade sitt anseende, såsom jag förut påpekat.

Under sina studentår följde Pippingsköld säkert med uppmärksamhet det jämförelsevis stillsamma konsertlivet i Åbo. I brev till Westberg uttalar han sig, på ett skämtsamt sätt, om fröken Arppes konsert hösten 1815.[22]) Men han kunde inte enbart på denna väg komma tidens musikaliska strömningar in på livet. Därför tog han vara på de musikaliska impulser, vilka gåvos genom studiet av den nyromantiska litteraturen, där musiken och dikten bragtes allt närmare varandra. Genom sitt dubbla konstintresse blev Pippingsköld en typisk representant för nyromantiken, ehuru han i utvecklingen åt båda hållen stannade blott på halva vägen.

Hur mycket utöver de första grunderna i harmoniläran Pippingsköld inhämtat före 1815 är svårt att avgöra. Detta år försökte han sig redan på komposition, en tonsättning till

Arwidssons dikt Ångestropen. Arwidsson, som själv var livligt intresserad för musik och även torde ha haft ett gott omdöme i dylika ting, hyste tydligen en hög tanke om Pippingskölds kompositoriska förmåga, eftersom han uppmanade honom att debytera t. o. m. inför stockholmspubliken. När Arwidsson relaterade sitt sammanträffande med Ling, skrev han: »Sedan nu första delen av Asarna är färdig, utarbetar han (Ling) någonting annat, innan han slutar detta arbete, som kommer att utgöra kanske 30 sånger. — Jag kom att nämna en ung musikus, som ville ha musiken till en del sångstycken i Asarne komponerad av Nordblom; då frågte han om denne av mig nämnde ville sätta musik till hans Agne, den han själv mycket värderar. Jag lofte beveka honom att göra försök med några sånger. Ditt namn är ej känt. Har du lust och mod att probera.[23])

Pippingsköld måste således ha känt Nordblom som musiker, då han just utkorat honom till komponist av ifrågavarande sångstycken i Asarna. Däremot ansåg han sig själv knappast värdig det uppdrag Arwidsson föreslog honom. Förslaget antyder dock otvivelaktigt, att Pippingsköld åtminstone för åboförhållanden redan nu innehade en avsevärd musikalisk bildning.

III.

STUDIER I UPPSALA. STUDENTSÅNGEN. »FINNISCHE RUNEN.»

Så länge fadern levde kunde Janne Pippingsköld ägna sig åt vittra och musikaliska arbeten utan att behöva tänka på en tidig examen och framtida utkomst. Sin kandidatexamen avlade han först 1817. Då hemmet skingrades och arvet fördelades på många händer, såg han sig nödsakad att inrikta sina studier mot ett bestämt mål, att välja brödyrke. Han valde juridiken liksom många musikaliska ynglingar före honom gjort.

Valet innebar så gott som obetingat ett fortsättande av studierna i Uppsala. Innehavaren av den juridiska professionen i Åbo Matthias Calonius hade 1815 frikallats från skyldigheten att hålla offentliga föreläsningar och avled den 13 september 1817. Hans lärostol blev obesatt i två års tid, varefter den intogs av A. E. Afzelius. Den juridiska fakulteten hade visserligen fyra år före Calonius' avgång förstärkts med en ny professur i ekonomisk och handelslagfarenhet, vilken anförtrotts åt Daniel Myréen. [1]) Men den juridiska undervisningen hade likväl namn om sig att ligga i lägervall, varför de studenter som valt juridiken till studieämne vanligen plägade resa över till Uppsala.

Pippingsköld anträdde sin resa hösten 1817. Meningen var att han skulle åtfölja vännerna Arwidsson, Poppius och Prytz på sumpen Aurora. Men på grund av sjukdom måste han kvarstanna till stor sorg för både honom och vännerna. Sjukdomen frälsade honom denna gång från en större olycka. Resan blev nämligen äventyrlig. Kommen nära svenska kusten, råkade Aurora ut för en nordvästlig storm, som drev sumpen segelsliten utåt Östersjön. Efter nio dygn landade de nödställda vid Fårön norrom Gottland, varifrån de hade stora svårigheter att taga sig fram till fastlandet. Arwidsson lämnar i Levnadshändelser en utförlig skildring av resan och säger där, att han efteråt var glad över att Pippingskölds bräckliga kropp icke blottställdes för dessa faror.

Vid resenärernas ankomst till Uppsala funno de Pippingsköld där före dem. Han hade någon tid efter deras avresa tillfrisknat och lyckligen seglat över till Stockholm med en annan farkost. Den 15 oktober hade han inskrivits vid akademin.

Han studerade juridik, troligen för Lars Georg Rabenius, den forne åbostudenten, vars föreläsningar han säger sig ha åhört åtminstone senare. I likhet med Arwidsson använde han tiden för det mesta till läsning.

Vintern 1818 rådde ett rörligt liv bland de finländska studenterna i Uppsala. Nationen, som då var större än någonsin förut, räknade 23 närvarande medlemmar. En del synes ha haft större benägenhet för festande och pokulerande än för studier, vilket, sedan nationens inspektor, arkiater Pehr von Afzelius blandat sig i saken, ledde till en allvarsam konflikt, som i grund och botten torde ha gällt kuratorsplatsen. Vid nationens allmänna landskapsmöte den 24 mars utnämnde

inspektorn, stödd av en minoritet, Arwidsson till kurator i i stället för den på hösten valda C. W. Fontell. Samtidigt antogs nya stadgar, allt i strid med majoritetens vilja. Kuratelet hade erbjudits Pippingsköld, den äldsta av seniorerna, men på grund av sjuklighet kunde han icke mottaga detsamma. Vid det ovannämnda landskapsmötet förde han protokollet och hörde för resten, liksom Poppius, Germ. Aminoff och Prytz, till den minoritet som understödde Arwidssons kandidatur. [2])

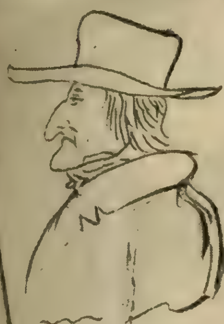
Såvitt jag kunnat finna deltog Pippingsköld inte synnerligen ivrigt i nationslivet. Han sökte nöjen och förströelse på andra håll: i poesi och musik. Med den kännedom han på förhand ägde om de litterära företeelserna i Fyrisstaden, hade han lätt att komma in i de vittra kretsarna, så mycket mer som hans vän Arwidsson redan förut knutit förbindelser där. Han lärde känna Geijer, Palmblad, Zeipel, W. Gumaelius, J. H. Schröder, som blev hans bästa vän, och andra. Han var tydligen till en början inte så alldeles hänryckt över de nya förhållandena, om man får tro Arwidssons uttalande, [3]) att »Pippingsköld med sin häftiga, ensidiga och nästan människofientliga åsikt om allting finner här över allt ytlighet och fladder». I januari påföljande år berättar Arwidsson, att Pippingsköld och han själv stodo i gott förhållande till de unga litteratörerna, men kunde respektera blott Palmblad. I verkligheten förblev Pippingsköld under hela uppsalatiden vän och kamrat med Palmblad och dennes meningsfränder, medan han tydligen icke trädde i närmare beröring med den geijerska kretsen. Troligen bör hans kritiska hållning gentemot de unga skalderna i någon mån ses mot bakgrunden av hans »människofientliga åsikt». Men det vore säkerligen oriktigt

att frånkänna honom förmåga att bedöma de litterära företeelserna.

Att han stod i gott förhållande till sina nyvunna bekantskaper framgår av ett brev från Poppius till Sjögren (febr. 1818), i vilket berättas, att Pippingsköld besökte flera sällskap än de andra finländarna och sedan roade dem med att berätta om de åsikter, som gjorde sig gällande bland svenskarna. »Finnarna äro för dem kalmucker och ryssarna mongoler», skriver Poppius. Dessa åsikter väckte ingalunda finländarnas kärlek till svenskarna, utan sporrade dem snarare att arbeta på utvecklandet av sin egen nationalitet. I sistnämnda brev karakteriserar Poppius Pippingsköld såsom »mera original än Arwidsson», »mindre vigilör» och kanske mer kvick än denne. »För karikatyren har han en avgjord fallenhet.» Han brukade nämligen roa sig med teckning och har efterlämnat en samling karikatyrer, som visar anlag även åt det hållet.

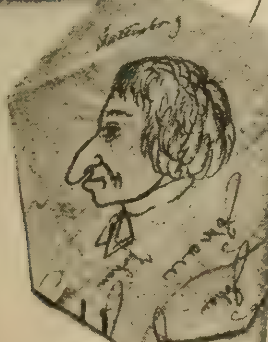
Jag har förut nämnt, hur Pippingsköld under sina studentår var hänvisad till självstudium för utvecklandet av sina musikaliska anlag och hur musiklivet i Åbo under denna period allmänt taget kännetecknades av lamhet och tillbakagång. I Uppsala voro förhållandena gynnsammare för en trevande musiker-poet som Pippingsköld. Konsertlivet stod väl inte så synnerligen högt. Men i stället odlades i hemmen en utvecklad musikkultur. Norlind skriver om Uppsala under denna tid: »Romantikens stora tanke om en samverkan mellan diktkonst och musik fullföljdes vida konsekventare i Uppsala än i Stockholm. Även var musikdyrkan i universitetsstaden djupare och innerligare samt mindre bunden av konventionella former. Även stod man där i intimare förbindelse med de nya rörelserna på fastlandet. Såväl Beethoven som

KARIKATYRER AV J. J. PIPPINGSKÖLD

KARIKATYRER AV J. J. PIPPINGSKÖLD

Weber vunno tidigare förståelse i Uppsala än i Stockholm. 1830- och 40-talets musikkultur i Sverige har därför sin rot i Uppsala mera än i huvudstaden.» [4])

Genom umgänge med Nordblom och framförallt Haeffner, som blev hans gode vän och »farbror», kom Pippingsköld de nya strömningarna inom musiken in på livet. Han studerade dessutom flitigt harmonilära [5]) Såsom längre fram skall visas, satte Haeffner stort värde på Pippingskölds musikaliska omdöme.

Det viktigaste för hans framtida musikaliska verksamhet var, att han lärde känna *studentsången*, som vid hans ankomst till Uppsala stod högt i flor. Förut har jag antytt, att studentsångens införande vid universitetet daterar sig från Haeffners överflyttning till Uppsala. Den första kvartett som hörts utomhus skall ha varit den av Atterbom diktade och av Haeffner komponerade marschen »Samloms bröder kring frihetens fana». Ehuru den ursprungligen var en bevärings-visa, har denna marsch ansetts som utgångspunkten för studentsången i Uppsala. [6])

Den första högtidlighet, vid vilken studentsång säkert skall ha förekommit, anses vara festen den 27 februari 1814 till firandet av kielerfreden, då antagligen »Under Sveas banér» avsjöngs.

Dylika fester återkommo med långa intervaller. Dessemellan omtalas »sången på gatorna», eller »det oordnade skrålandet» på gatorna. [7]) en sed, som måhända sammanhänger med att de första kvartetterna, såsom ovan påpekats, voro skrivna för studentbeväringen.

En speciell form av studentsången var sjungandet utan ord och unisont, som omtalas ännu efter det Haeffner kom-

ponerat sina ypperliga marscher. År 1816 tyckes sången på gatorna ha antagit mera stadgade former. Gottlund skriver den 21 september: »Då jag i afton stod i Helenii bod och pratade med handelsmannen, gick en trupp studenter förbi. Jag gick efter dem. De stante vid torget i ett stim och sjöngo länge och väl. Däribland var den bästa av deras visor Violen efter Goethe, enl. Poet. kalender 1813.» [8])

Under hösten följande år berättade Abr. Poppius, att man varje afton ser »100:de och 50 vandrande sångare på gatan vandra förbi. Det hör till ordningen för dagen, att sedan man hela dagen arbetat, vill man i skymningen roa sig och går ut, då man alltid träffar kamrater, som kunna bjuda en armen och börja en munter sång, som genljuder vitt och brett från höga Vallhalla.» [9])

Även bröderna Gustaf och Adolf Aminoff, vilka vintern 1817—1818 vistades i Uppsala, ha lämnat några notiser om studentsången. De berätta om förberedelserna till parentationen över kung Karl XIII, den 30 april 1818. Festligheterna skulle räcka tre dagar. Musik, komponerad av Haeffner skulle utföras av en kör, i vilken bröderna sjöngo med. De berätta även om förberedelserna till majfirandet. Bröderna lärde sig tvenne majsånger, vilka de skulle sjunga »tillsammans med några studenter tillhörande Helsinge nation». »Alla studenterna i Uppsala skola samlas på torget, varest de skola dansa i en stor ring. Valborgsmässaftonen skall det upptändas många eldar runt omkring staden.» [10])

Om samma valborgsmässafton berättar Germ. Aminoff följande: »Vid pass kl. 10. om aftonen tågade stora folkskaror upp på slottsbacken, varifrån man njuter en tämligen vidsträckt utsikt åt de kringliggande nejderna. Här roade sig

studenterna med sång och alla voro en stund sysselsatta med att beskåda eldar som brunno på landet aftonen till ära. Därefter tågade vi på torget. Här formerade sig innan kort en ringdans, oaktat kuratorer och seniorer på rektors anmodan på allt sätt sökte att förhindra alla nöjen, som på något vis, kunde vanhedra sorgen efter den avlidne konungen. Men här stod ingenting att hjälpa, ty bussarna voro uppeldade.» [11])

Bröderna Aminoff studerade sång för Haeffner. Han sysselsatte sig för det mesta med att »i förväg» öva deras röster med »alla slags skalor och stämmor ur sin musik som han här uppför». Dock hade han även lovat lära dem några duetter.[12]) Adolf Aminoff karakteriserar Haeffner »som det största original, samt häftig till ytterlighet om man någonsin lät höra någon falsk ton». [12])

Under året 1819 nämner Gottlund ofta nattmarscher och sång på gatorna. En gång heter det i dagboken: »Vi sjöngo mycket visor på gatan (utanför en bröllopsstuga), dansade polska och angläs — — — Spatserade kl. $^1/_2$ 1 under Romansons fönster (Romansons fruntimmer omtalas tidigare) och sjöngo 'Gubben Noach'. Omsider stante vi framför Tillmans och Rungren begynte sjunga 'Uti Kalmare stad', därtill svarades från två håll: 'där finnes ingen kvast', nämligen av en hop studenter som voro på torget och en annan hop, som stod vid G-s hörn. Sålunda sjöngo vi en god kvart.»

Icke sällan hände det, att nattmarscherna slutade med slagsmål. Enligt Adolf Aminoffs »Anteckningar» voro sådana ofta planerade på förhand och »vid uttågandet stämde vi alltid upp några patriotiska sånger, såsom »Upp bröder för kung och för fädernesland, vad hjärtat är varmt uti Norden». Även

Gottlund slösar bläck i ymnighet på skildringar av slagsmål, »muffbaler» och allehanda upptåg.

Man får av dessa spridda anteckningar en inblick i det dåtida »fria» studentlivet i Uppsala. Det bör kanske påpekas, att detta sjungande och »stimmande» på gatorna — det senare karakteristiskt för studentlivet i Uppsala ännu i dag — även till någon del stod i samband med den »frihetslängtan», som framträdde inom studentkåren. Vi få senare se huru detta nöje betraktades, då seden skulle införas i Åbo.

I form av sång på gatorna lärde Pippingsköld först känna studentsången. Germund Aminoff berättar, hur han jämte kamraterna efter deras ankomst till Uppsala, efter den äventyrliga sjöresan, av Pippingsköld och Ramsay fördes på en källare, där de tillsammans med Gottlund och några andra finländare »drucko något» och åto kvällsvard. »Efter måltiden gick sällskapet ut på gatan och började att sjunga eller snarare skräna, emedan varken takt eller ton noga iakttogs.» »Eljes tyckes», fortsätter han, »sång vara mycket vanlig bland studenterna i Uppsala; jag har åtminstone flera aftnar å rad hört dem sjunga. De göra det gemenligen väl, emedan flera njutit Haeffners undervisning.»[14])

Högst nådde emellertid den kvartettsång, som odlades inom de skilda nationerna och i slutna kotterier. I ett sådant kotteri infördes Pippingsköld kort efter sin ankomst till Uppsala. Och där mottog han sina första starka intryck av kvartettsången. Han skildrar dessa intryck på följande sätt:[15])

I går hade jag en utmärkt intressant afton hos Gumaelius. Ha[n] hade bjudit till sig några vänner, bland dem Arwidsson och mig, för a[tt] höra på Uppsalas bästa sångare, som nu en tid övat sig att sjunga ful[l]stämmiga sånger och som då ville visa prov av sin talang. Först sjöng[o] de flesta av Haeffners, Nordbloms och Geijers ypperliga komposition[er]

till Atterboms m. fl. stycken, sedan uppstämdes vid fulla glas och rykande bålar Bellmans sånger. Aldrig har jag hört något mer förtjusande än dessa, och måste jag tillstå, att först så sjungna kan man bedöma riktigt dem. Sångarna voro Sondén, Ekmark, Liljegren och von Müller. Sedan vi ätit en god aftonmåltid, gingo vi att under sång marschera i det klara månskenet. Under mams. Murrays fönster sjöngs en serenad och sådan den var, måste det vara mycket smickrande att vara föremål för densamma.»

Man ser, att Pippingsköld var förtjust. Detta var någonting nytt för honom. Sångerna kände han väl till på förhand, men han ansåg sig först nu ha kommit underfund med deras rätta värde.

Brevet är för övrigt av intresse som bidrag till serenadens historia i Uppsala. Kallstenius konstaterar, sedan han tillbakavisat N. P. Ödmanns uppgift att serenader icke skulle ha förekommit i Uppsala före början av 1840-talet, att serenaden säkert var rotfast i staden på 1830-talet och att serenader av ett särskilt slag enligt säkra uppgifter förekommo redan 1825. Därvid syftar han främst på kronprins Oskars och hans gemåls besök detta år, under vilket kronprinsessan, enligt halvt uttalad önskan, mottog studenternas sångarhyllning nära nog varje afton.[16]) Emellertid torde genom ovanstående brevutdrag vara bevisat, att »riktiga» serenader förekommo så tidigt som 1817. Det däri nämnda tillfället var väl ingalunda det enda, då »Uppsalas bästa sångare» under sina nattliga promenader uppstämde serenadens smäktande toner. Om en serenad var det också uppenbarligen fråga, när Gottlund i dagboken [17]) säger, att en hop studenter sjöngo utanför grevinnan Schwerins fönster. Samma karaktär hade även den sång, som under kronprinsens vistelse i Uppsala hösten 1819 av studenterna utfördes utanför ärkebiskopshuset, då kronprinsen stod i fönstret och hörde därpå med stort nöje.[18])

Ett bestående intryck måste Pippingsköld ha fått av sekularfesten den 30 november 1818. Det var då »Viken tidens flyktiga minnen» för första gången utfördes. Geijers djuptänkta ord och Haeffners utmärkta harmonisering av den gamla melodin, känd under namn av »Karl XII:s marsch vid Narva» säges ha verkat överväldigande på åhörarna. Gottlund, som i sin dagbok inhäftat originalet till den hos Zeipel och Palmblad tryckta marschen, utgiven »på hovkapellmästaren Haeffners förlag», nämner om själva festen, att sångarna, som voro omkring 50, gingo i mitten av det stora fackeltåget till kyrkan, varest gudstjänst hölls. Efter återtåget från kyrkan stannade de på torget »i en fyrkant, mitt uti en stor ring, som bildades av oss», säger Gottlund. Där sjöngo de folksången.

Dagen efter firades Oskarsdagen av Östgötarna. Då utfördes för första gången Nordbloms musik till Zeipels »Se dimman välver sig från fjällets topp», som under många år blev en av studenternas älsklingssånger. [19]) Sångerna hade nu utkommit från trycket. Poppius uppgav, att första delen av studenternas Burschenlieder utkommit. Verket skulle innehålla alla de visor Burscherna sjungit sedan Haeffner kom till Uppsala.[20])

Med skäl har året 1818 därför ansetts som epokgörande i Uppsala studentsångs historia. [21]) Pippingsköld hade lyckan att då få vara med. Vi få längre fram se, hur han i fädernestaden omsatte sina intryck i handling.

Vid sidan av eller kanske rättare hand i hand med denna strävan att i nya sånger och fria toner ge uttryck åt den stämning, som besjälade den studerande ungdomen under seklets andra decennium, gick folkvisearbetet. Om, såsom Schück

Afsjungen vid Åminnelsefesten af Studerande Ungdomen under Processionen till Kyrkan om aftonen d. 30 November 1818.

Forte och Piano rättas noga efter Poesien.

Viken Tidens flyk - ti - ga minnen Stundens frojder, bleknen, för-svin-nen! Natten ned-steg på vå-ra sinnen Och för skug-gor-na är vår sång.

Hog - komst af de fram - far - na dagar Som oss eldar och oss anklagar! Gråa Gäst, som ej tid för-swa-gar, Följe Dit [illegible] vår [illegible]

Viken Tidens flyktiga minnen!
Stundens frojder, bleknen, försvinnen!
Natten nedsteg på våra sinnen
Och för skuggorna är vår sång.
Hogkomst af de framfarna dagar
Som oss eldar och oss anklagar!
Gråa Gäst, som ej tid förswagar,
Följe Ditt allvar vår dunkla gång!

Efter hundraåriga skiften
Vaga nalkas till Hjeltegriften!
Plana med tårar ut minnesskriften:
Här den störste bland Carlar föll.
Allt för stor för den nykloka tiden,
Kastad ur Fornverlden in i striden,
Svärd för Rättvisan! -- okänd för Tiden,
Tills den för evigt Hjelten behöll.

Obedragad går ej af jorden
Hjeltars anda -- få störte i Norden
Svithiods magt: att kummel vorden
Öfver den siste kämpens ben.
Fåfängt stodo Skuggorna vakter
Kring förr segerbekrönta trakter.
Annan tid kom med andra Magter --
Gotha-Lejonet slumrade re'n.

Onda drömmar dess dvala störde,
Febrens rysning dess lemmar rörde,
Sårens brand dess krafter förstörde,
Knottet svärmade kring dess man --
Kom så Haren från andra länder
Klippte dess skägg och bröt dess tänder,
Redde det bojor med lena händer --
Skuggornas Konung vakar Du än? --

Eller sjöt Du vid ung [illegible]
Hjeltevälmad? -- Skall utan skoning
Svea sjunka? -- dess jättebonning
Öde stå för Månenas ro? -- --
Se de Folk, för hvilka Du blödde,
[illegible]
Att [illegible] förenta och [illegible]
Räcka sig handen till evig tro!

[illegible] Valhall! Det är tillförordadt!
Hvad i Nornornas [illegible] ordadt,
[illegible] i Skuggornas Folk [illegible]
Härupp [illegible]
[illegible] Hjeltarne vinka nedåt,
[illegible] strålar breder,
Morgonen [illegible] En CARL den bereder,
Och Oscar [illegible] den grydende dag. *)

*) Dagen [illegible] H. K. H. Kronprinsens namnsdag

iger, den romantiska poesin företrädesvis var musikalisk,[22]) ade den fått denna karaktär delvis, om icke främst genom n innerliga samhörighet med folkvisan. Den grundläggande eståndsdel folkvisan blev i nyromantiken utvecklades i tvenne ktningar. För fosforisterna stod musiken i all sin underilla hemlighet såsom ett ideal likt det de eftersträvade för n diktning. De försökte sig på en sammansmältning av muk och poesi dels genom att ge sin diktning en musikalisk präel, att uttrycka i ord vad musiken uttrycker i toner, dels geom att behandla musiken som tonsättaren behandlar texten, om underlag för en konstnärlig skapelse. Den andra riktingen utmynnade i ett direkt arbete på folkvisornas tillvaraigande. Det var den götiska riktningen.

Ur båda riktningarna framväxte nationalmedvetandets äckande såsom ett huvudmål. Av naturliga skäl erhöll folkisan, som representerade det egna, det renaste nationella och et ålderdomligaste, den främsta platsen i det fosterländska rbetet, liksom den på mångahanda sätt gav näring åt det tterära livet. I början, då de första visorna publicerades i alendrarna och första delen av Geijer-Afzelius folkvisor utåvos (1814) och de första försöken att dikta till folkmeloier gjordes, hade intresset för folkvisorna karaktären av t fornintresse. Men det är egendomligt att se, hur det växte t i djup och omfattning till en nationell rörelse, som för en d framåt bemäktigade sig sinnena. Den nationella hänförelen erhöll i visorna och melodierna någonting påtagligt. Under de närmaste åren trängde detta intresse djupare och nådde ida kretsar av den studerande ungdomen.

Det är kanske här på sin plats att understryka musikens ler rättare melodins roll. Den sjungna visan verkade star-

kare än en uppläsning eller ett referat. På samma gång ho tog ut något av folkets själ och naturligtvis, såsom all sån verkade genom sitt rena stämningsinnehåll, begynte hon u tränga sällskapsvisan, som dominerat sångframställningen ur der den gustavianska tiden. Det är således ingen tillfällighe att man samtidigt möter dessa företeelser: folkvisans pånyt födelse, den fosterländska sångens uppblomstring och upp komsten av en inhemsk romanskomposition.

Alldeles på samma sätt som den romantiska diktninge tänt en hänförelsens eld och framdrivit ett helt fång av bleka trånsjuka blommor bland den poetiserande ynglingaskara vid Åbo akademi, hade även folkvisorna där väckt en obe skrivlig entusiasm. Hur första delen av Geijer-Afzelius folk visor här gick från hand till hand, lästes, kommenterades oc gav impulser till beslut att samla runor har redan Nien visat i sin undersökning om Kalevala sångernas samman ställning.[23]) Herder hade utövat och utövade ett starkt litte rärt inflytande, men de svenska visorna verkade mer direk värmande och sporrande på de unga åbostudenterna.

I Uppsala var atmosfären alldeles särskilt laddad med folk visor under åren 1818—19. Andra delen av Geijer-Afzeliu Svenska folkvisor hade nu hunnit utöva sitt mäktiga infly tande. Atterbom hade i Poetisk Kalender för år 1816 i »Nord mansharpan» givit en analys enligt sitt sinne av folkvisa vid sidan av en samling rekonstruerade visor. Folkvisorn gåvo färg åt sällskapslivet. Dessa blyga barn från bygd oc obygd hade, som det syntes, blivit bofasta i staden och om händertagits av trogna vårdare.

De talrika unga finländarna, som nu uppehöllo sig i Fyri stad och förut voro förtrogna med dessa strävanden, kund

icke undgå att smittas av den folkliga hänförelse, som rådde i kretsar, med vilka de kommo i beröring. Men såsom naturligt var, togo idéerna för dem även på svensk botten en annan gestalt än för den svenska ungdomen. Den egna fosterbygden stod främst för deras blickar. Deras tankar kretsade kring den finska folkdiktningen. I dess tillvaratagande och utforskande sågo de sitt höga mål, värdigt att arbeta för. Och de visste redan nu, vilka jungfruliga fält, som stodo öppna för dem, vilka skatter som väntade på att bliva uppsamlade.

Inom den pippingsköldska kretsen hörde runorna till programmet för de kamratliga sammankomsterna. Flera av vännerna, framför allt Gottlund och Poppius, voro ivriga samlare och hade redan en aktningsvärd samlarverksamhet bakom sig. Poppius berättar, att han brukade lära Pippingsköld runor, vilka denne sedan sjöng till ackompanjemang på zittra (luta) [24])

Runorna föredrogos även utom den trängre kamratkretsen och väckte uppmärksamhet. Poppius' uttalande, att »ingenting annat än Sverige och Tyskland äger nu för tiden intresse för dem» (svenskarna)[25]) kan väl ha haft något skäl för sig. Men om uttalandet, såsom det är att förmoda, främst hade avseende på den tyska litteraturen, så voro de unga finländarna minst lika imponerade. En uppmaning till Alopaeus i Borgå att för gymnasiebibliotekets räkning inköpa Erschs Handbuch der deutschen Litteratur beledsagar exempelvis Arwidsson med uttalandet: »så mycket kan man väl göra gubbarna till litteratörer, att man ger dem tillfälle att se vad den nya världens »Fundgrube» Tyskland producerar i var och en vetenskap».[26]) Men genom denna »Fundgrube» hade man också fått intresse för människoforskningen, studiet av främ-

mande folks liv och kulturyttringar. För den finska folkpoesins vidkommande betydde kanske även den omständigheten något, att det gällde ett »främmande» folk, vilket för icke så länge sedan omslutits av Svea rikes gränser.

Av ett brev från Germund Aminoff till Gottlund framgår, att de finländska studenterna vintern 1818 brukade sjunga runor på stamkrogen »Tidlunds kafé». Aminoff berättar, att han jämte Poppius vid ett tillfälle »måste» sjunga en finsk runa, vilket de gärna gjorde »för våra främmande landsmäns skull». Även under hösten samma år hörde runorna till programmet för större kalas. I ett brev till Gottlund skildrar Poppius Linséns ankomst till Uppsala och skriver bl. a. (2 aug. 1818): »Sedan vi ännu en gång besett det världsbekanta Uppsala tempel — — — gingo vi till kungshögarna. — — — Den första skålen tömdes för Sveas väl. Den andra skålen tömdes för Auras lycka och blevo vi nödgade att sjunga Sitten vanha Väinämöinen etc., varefter vi drucko de 2:ne gudinnornas (Auras och Sveas) andeliga förenings skål under sång av Tegnérs Se över dal och klyfta.»

Sin största insats i arbetet för spridandet av kännedom om de finska runorna utomlands gjorde Pippingsköld som medarbetare vid redigeringen av det bekanta arbetet »Finnische Runen», som under sommaren 1819 utgavs i Uppsala av den tyske forskningsresanden *R. H. von Schröter*. Beträffande hans och andra finländares andel i detta arbete har härintills rått en viss oklarhet. Därför är jag nödsakad att något utförligare redogöra härför.

I företalet till boken skriver Schröter: »So haben wir uns begnügen müssen mit dem, was die Umstande erlaubten, das Vorhandene so gut zu benuzen als sich thun liess. Alles was

n dieser Hinsicht geschehen, gehört nicht dem Herausgeber, ondern wohlwollenden finnischen Freunden, ohne deren unermüdeten Eifer und freundliche Mithülfe das ganze Unternehmen nie hätte zur Vollendung kommen können. — — — Mögen diese Freunde (einem von ihnen verdanken wir ebenfalls die Musikbeilage), da ihre uneigennutzige Bescheidenheit uns nicht erlauben will, ihnen namentlich zu danken, diese Blätter als ein Andenken des Scheidenden behalten . . .»[27])

Schröter nämner således inga namn. Med stöd av ett meddelande av Gottlund[28]) att tvenne finnar, herrar »A . . . och P . . .» förtjäna vår tacksamhet som medarbetare i det schröterska verket, ha flera författare utan omsvep förklarat hr P.» avse Abr. Poppius. Den andre var Germ. Aminoff. Bergholm rättar emellertid dessa uppgifter. Han bevisar, att Poppius icke kunde ha deltagit i redaktionsarbetet, emedan han vid samma tid uppehöll sig i Stockholm; i stället håller Bergholm det för troligt att Gottlund med »herr P.» menat Pippingsköld. Som bevis för att denne verkligen deltagit i arbetet, anföres en dagboksanteckning av Gottlund (15 mars 1819): »Jag träffade doktor Schröter i dag hos Aminoff. Han var där med Pippingsköld för att på tyska översätta några finska runor.» Vidare anför Bergholm nyss citerade företal och säger, att den musikaliske mannen måste ha varit Pippingsköld, som enligt det förut citerade brevet av Poppius ($^{15}/_{10}$ 1818) brukade, ackompanjerande sig själv, sjunga finska folkvisor. [29])

Bergholms uttalande — mera ett förmodande än ett påstående — är fullkomligt riktigt. Pippingsköld var icke blott en av medarbetarna, utan uppenbarligen den främsta av dem. Härom ge dagboken och breven i pernoarkivet ett klart besked.

Arwidsson berättar i sin recension, att Schröter efter sin ankomst till Uppsala i slutet av 1818 gjorde bekantskap med några finländare »och åhörandet av finska sånger riktade först hans håg på det melodiösa språket».[30]) Troligen var det Pippingsköld som förmedlade bekantskapen med dessa »finska sånger». Han synes nämligen vara den första och intimaste av Schröters finländska vänner. När bekantskapen slöts framgår ej. Men från och med den 28 januari 1819, då Pippingsköld begynte sina dagboksanteckningar, plägar han det livligaste umgänge med Schröter. Den första anteckningen lyder: »Hos von Schröter». Namnet är därtill understruket. Intill den 17 maj har han, enligt dagboken, sammanträffat med Schröter icke mindre än 62 gånger.

Till en början antecknar Pippingsköld blott, att Schröter besökt honom eller att han besökt Schröter, eller att han jämte Schröter besökt Gumaelius, Palmblad, Haeffner, Germ. Aminoff m. fl. Från slutet av februari blir samvaron med Schröter nästan daglig, och det är Pippingsköld som mottar de flesta besöken. Den 22 var Schröter hos honom »med sin begärlighet för finska runor», likaså dagen därpå. Den dagen hade han Germ. Aminoff med sig och översatte »Annika soria neito». På aftonen voro Pippingsköld och Aminoff bjudna till Schröter och stannade där till kl. 11.

Kort därefter omtalar han, att han arbetade på finsk musik. Någon dag senare överlämnade han denna till Schröter. Samma dag hade han denne jämte Högdahl, Aminoff och Ramsay hos sig; och »han arbetade med Aminoff i finska för Schröters skull».

Så fortgår samvaron och vänskapen blir allt intimare. Under promenaderna diskuteras icke blott dagshändelserna

ch runorna, utan även personliga förhållanden. Schröter be-ittade om sin fästmö, Marianne von Hübner, vars porträtt 'an en dag skänkte åt Pippingsköld. Ibland stanna vännerna os varandra över natten, då arbetet och dispyterna och — spökelsehistorierna» räcka allt för länge.

Arbetet med runorna fortsättes hela våren; Schröters »be-ärlighet» ökades allt mer. I mars, då Pippingsköld ofta träf-ıde Germ. Aminoff och antagligen fortfarande »arbetade i nskan med honom», omtalar han en dag, att han varit »hos rafström med Starck, som sedan hjälpte mig med finska ru-or». Ju längre det lider, desto ivrigare blir Schröter. Han är fta i samma ärende hos Pippingsköld, som icke heller sparar g. I slutet av april gav han några runor åt Schröter. Den maj antecknar han: »Promenerade med Schröter, Schröder, umaelius, Törneros och Lundstedt i parken; ett juliväder; os mig Haeffner, Schröter, Schröder m. m. Hade mycket be-/är med den tillkommande runoövers.» Den 4 maj mottog han ınosändningar från Arwidsson och Mannerheim, hade Schrö-erheim och Lundstedt hos sig »samt Aminoffarna för att över-itta runor». Schröter var denna dag hos honom tvenne gån-ɜr, och han hade »besvär med runor alldeles förbannat». en 5 »satt finska Runo-kommittén» hos Pippingsköld. »Runo-ıännerna» kommo igen dagen därpå, då de voro hos honom åde för- och eftermiddagen och stannade ända till klockan 9. essutom hade han hos sig Haeffner, Schröter och Lundstedt ımma dag och han beklagar sig över otrevnad »genom spott ch smuts».

Kort därefter begåvo sig Schröter och Aminoff på en vec-ıs resa till Stockholm. Därunder besökte Pippingsköld gub-ɜn Haeffner »ang. finska musikens melodier». Efter Schrö-

ters återkomst till Uppsala, sammanträffade de båda vännern dagligen, ända tills Pippingsköld avreste till Åbo den 19 ma efter ett sedvanligt kalas, varunder det »dracks väldeligen p Tidlunds källare med de avskedsbjudande».

Att Germund Aminoff senare än Pippingsköld kom i be röring med Schröter framgår av dagboksanteckningarna jäm förda med Aminoffs brev till Sjögren. Aminoff visste ännu de 3 februari ingenting annat om Schröter än att han »som ma tror» uppehöll sig i Uppsala för att »inhämta kunskap o litteraturens tillstånd i Sverige», och att han »sysselsatt si med att från svenskan på tyska översätta Geijers och Afzeli folkvisor, Bellmanianer och annat poetiskt kram». »Sven skarna fjäska rätt mycket för honom», tillägger Aminof Dessa och andra uttalanden i brevet tyda på, att Aminof ännu inte personligen sammanträffat med Schröter, meda Pippingsköld då redan var hans vän, hade besökt honom oc promenerat med honom.

Enligt dagboken råkades alla tre första gången den 5 feb ruari hos Pippingsköld. Ungefär en vecka senare börjad Schröters intresse för runorna framskymta.

Den 1 mars berättar Aminoff för Sjögren om den planerad runoöversättningen såsom en bekant sak och upplyser om att han jämte »några andra landsmän» varit behjälplig därvi så tillvida, att han översatt runorna till svenska, varefte Schröter översatt översättningen.

I mitten av samma månad omtalar Gottlund en bjudnin hos Haeffner, där han sammanträffat med Pippingsköld Schröter och slutligen även Geijer. Schröter hade inbjudi honom jämte Aminoff, Pippingsköld och Ramsay på t

ljande dag. Där dracks några buteljer vin, »språkades mycket m mordhistorier, spökhistorier m. m».[31])

Det förråd av runor som kunde uppbringas inom kamratretsen i Uppsala ansågs icke tillräckligt för den blivande ublikationen. Vännerna i hemlandet anmodades att uppckna och insända nya. Även handhavandet av korresponensen tyckes i främsta rummet ha överlämnats åt Pippingsköld, som mottog runosändningar från flera håll.

Frågan om Schröters medarbetare kan härmed anses vara larlagd, således även Niemis uppgifter,[32]) lämnade med stöd r Gottlund, rättade. Varken Poppius eller Arwidsson deltog rekt i redaktionsarbetet. »Finska Runo-kommitténs» främsta edlemmar voro Pippingsköld och Aminoff, och den förre r uppenbarligen tyngsta bördan av arbetet.

Utom att Arwidsson översände runor till Uppsala, verkade n för den Schröterska bokens spridning i hemlandet. Redan i mars införde han, troligen på eget initiativ eller på uppnning av Pippingsköld, i Mnemosyne en subskriptionsanilan »till älskare av fosterländsk litteratur». Här sades afånget på den tillärnade publikationen bli 4 á 5 ark och pset 4 skill. banco varjämte prov på översättningen gavs. Huru subskriptionen hade framgång, tyckes Arwidssons tilltg ha förtretat Schröter, »som alls icke är mån om slika insinationer för att få för sitt arbete avnämare».[33])

Schröter daterade »Finnische Runen» midsommardagen 1!9. Någon tid därefter utkom arbetet från trycket. Pippgsköld erhöll boken i Åbo den 15 aug., från vilken dag kantskapen med densamma i vårt land torde kunna dateras.

Lönnrot påstås ha kallat »Finnische Runen», rätt och slätt e bokhandelsnyhet för utgivarens landsmän». Detta ytt-

rande, liksom för övrigt snart sagt allt vad som därefter sagts om »Finnische Runen», är inte ägnat att skänka full rättvisa åt Schröters verk. Dess betydelse för den finska folkdiktsforskningen blev grundläggande. Redan under arbetets fortgång hade insamlandet tack vare »kommitterade» i Uppsala fått kraftiga påstötar. Arwidssons samlarfärd sommaren 1819 var icke utan sammanhang med detta arbete. När han, återkommen till Åbo i början av oktober, erhöll boken i sin hand, var hans första intryck att översättningen var »i förhållande till arbetets svårighet alldeles förundransvärd». Besinnas bör, skriver han till Hammarsköld, »att han (Schröter) är den första och icke själv kan finska». Att Arwidsson i sin långa recension i Mnemosyne hade mångt och mycket att anmärka och tillägga, betydde i själva verket mindre, än att han fick tillfälle att uttala sig om den fosterländska frågan i hela dess vidd. Såsom Söderhjelm påpekat, verkade Schröters arbete alldeles omedelbart hos Reinhold v. Becker beslutet att med dialektforskningarna förena runoinsamling. När Becker med grämelse tänkte på, att man i hemlandet föga uppmärksammade de gamla runorna, medan utlänningar översatte dem till sitt språk, återspeglar detta en uppfattning, som säkerligen delades av många landsmän. Det var samma uppfattning, som gick igen i Svenska litteraturtidningens recension, där det säges, att man från Finland väntat att erhålla en samling originalsånger med bifogade översättningar på svenska eller något annat mera bekant språk, att en uppmaning i denna riktning uttryckligen gjorts till utgivarna av tidskriften Aura, men att, medan man väntade därpå, en tysk lämnat åt allmänheten den högst välkomna gåvan. Att man i Sverige i hög grad intresserat sig för arbetet framgår även därav att

ɔoken rönte stor efterfrågan i Stockholm. Härom underrät-
:ade Hammarsköld Schröter, vilken i sitt svar dock beteck-
ıade intresset i Stockholm mer som ett bevis på Hammar-
kölds vänskapliga uppmärksamhet än på en verklig saknad
fter en skrift av detta slag.

Hur Schröter själv uppfattade sitt arbete och bedömde
en kritik därav, som kom till hans kännedom, framgår av ett
rev till Pippingsköld, daterat Rostock und Neuenwerder den
) juni 1820, vilket jag finner vara förtjänt av att här anföras:
Schröter skriver:

Lieber Freund und Bruder.

Es hat wie eine schwere Last auf mir gelegen, Deinen freundlichen
ıd inhaltsreichen Brief vom 8 Märtz d. J. bis jetzt noch nicht haben
antworten zu können; (es war erst im Anfang Aprils in meinen Hän-
en, wo ich an meiner schlimmen Augenkrankheit litt, die mir alles Le-
n und Schreiben unmöglich machte. In den folgenden Wochen machten
e veränderte Lage neue und vielfache Beschäftigungen mich so
nig zum Herr meiner Zeit, dass ich das Schreiben an Dich, wie an so
le andere, von Post zu Post aufschibend, doch nicht zur thätigen Er-
lung meines Vorsatzes kommen konnte). Die ersten freien Stunden
dme ich nun Dir, Dir zuerst noch einmal dankend für unser Beisam-
nsein in Uppsala, für Deine thätige Beihülfe bei meinem Büchlein,
dlich für Deine Freundschaft, deren Fortdauer mir Dein Brief so ge-
u verbürgt. Land und Meer scheiden uns jetzt, vielfach bewegt ist
Welt leiblich und geistig, aber die Banden, die uns an einander knüp-
, werden stark genug sein um die Entfernung, wie den Kampf der
t übersenden zu können. Das ist die jugentliche Hoffnung auf das
stehen einmal gegründeter Männerfreundschaft, die mir ein gnädiger
nmel bis zum letzten Athemzuge erhalten wolle, in aller egoistischen
leichtigkeit und Verderbniss der Zeit.

Mit Freude und Beschämung habe ich gelesen was Du mir schönes
r unsere Runen gesagt hast, da ich nur so wenig davon verdiene,
l selbst nun zu gut weiss, wie viel besser auch die Übersetzung der
rsetzungen hätte sein können unter einer geschickteren Feder. Die
nmarsköldische Recension ist mit bereits theilweise zu Gesicht ge-
nmen, oft mag Sie Recht haben, aber an vielen Stellen hat Sie kein

Deutsch verstanden, was denn freilig etwas schlimm ist. So begreife ich z. B. nicht wie *ikuinen* eher *ewiglich* als *ewig* heissen soll, da beide (r) doch nur Formen eines und desselben Begriffe sind; *Luunmurua*, Knochenstücke, was sind *bensmulor* anders? P. 112 ist *naitihin* übersetzt mit *freiten*, soll nach der Rec. heissen *tog till hustru*, da hat das schwed. *fria* den Rec. verführt, denn deutsch bedeutet *freien* nicht nur *werben um ein Weib*, sondern auch eben so wohl *sich heirathen*. Doch es mag damit genug sein, da ich ja keine Antikritik schreiben will und Aminoff, trotz unseres Missverhältnisses sich meiner schon in mehrerer Stellen so brav angenommen hat. Recht sehr begierig bin ich auf Arwidssons Recension, ich bitte Ihm dafür in meinen Namen zu danken und wünsche nur dass sie nicht zu günsstig für mich sein möge. Überhaupt aber gereicht es mir zur grösten Befriedigung, den eigentlichen Zweck den ich bei demganzen Unternehmen vor Augen hatte, glücklich, wie es scheint, erreicht zu haben nemlich den: Euch Finnen selbst aufmerksam gemacht und zu weiterer Nachforschung ermuntert zu haben. Wenn Ihr selbst nun dass Bessere und Umfassendere geleistet haben werde dann mögen meine Bogen immerhin in die Bunde wandern und allenfalls in einer finnischen Literaturgeschichte sich einer quasi — Unsterblichkeit erfreuen — aber eine Bahn musste gebrochen werden und ihr vielfaches Periculum habe ich nicht übel lust dazu, wenigstens zu einem Anhange, und halte Dich im voraus beim Worte wegen der versprochenen Beiträge. Ganz besonders müssten dann auch die prosaischen Erzählungen Rücksichten genommen werden, diese »Traditioner från eder finska forn ålder», deren Du erwähnst, und auf deren Besitz ich begieriger bin, als du denken magst. Wäre es deiner Freundschaft nicht möglich mir einige davon zu verschaffen, eben so wie die epischen Riesensagen bei Ganand. p. 30. die merkwürdig zur deutschen Volksage stimmt, und das vollständige Lied von Soini, Ganand. 86, 87? Ich bitte Dich inständigst darum: wie ich sie gebrauchen kann, d. h. mit schwed. oder lat. interlinearversion, weist Du. Um diese und ähnliche Gefälligkeiten werde ich Dich noch oft ersuchen mussen besonders für ein Journal, welches ich unter dem Namen *Schwedisches Archiw* herausgeben werde, und worin finnische und lappische Sprache, Mythe und Geschichte, eine stehende Rubrik ausmachen sollen. Da es zweck des Journals ist, die deutsche Gelehrte-Welt mit allem wichtigem der schwed. Literatur bekannt zu machen, durfte ich auch in dieser Hinsicht Finnland nicht ausschliessen und erwarte die Mittel diese Aufgabe zu lösen, insbesondere von Deiner Güte. Was du oder andere finn. Gelehrte mir selbst an Aufsätzen, Nachrichten und Recensionen mittheilen wollt, wird dankbar angenommen und auf Verlangen anständig honoriert werden. Da das Archiw keine wissenschaftliche und Kunst—Bestrebung ausschliesst, so bedarf e

·iner nähere Bezeichnung hier nicht — schwedische geschriebene Sachen vürde ich selbst übersetzen. Gar erwünscht käme mir eine Übersicht ler neueren finn. Literatur, eine darstellung der Verhältnisse der Uni-·ersität Åbo. Vor allen aber bitte ich Dich *alles erscheinende von Wichigkeit* (mit Ausname von Übersetzungen, deren blosse Anzeige hinreichend st), für meine Rechnung zu erstehen und entweder durch Palmblad, oder indet sich Gelegenheit nach einem Ostseehafen direkt an mich abzu-'chicken. Deine bisher gemachten Ankäufe sind mir sehr erwuncht ,ewesen; habe die Gute auch die finn. Zeitschrift mir zu besorgen, und ıuch ein ex. der Grammatik des Herr von Becker für meinen Freund en Bibliotekar Dr. J. Grimm in Cassel zu premieren. Vor allen aber itte ich Dich, *Juslén* und *Porthan* nicht aus den Augen zu verlieren, ıeine Seele dürstet besonders nach dem ersteren. In der Grammatik itze ich nun so ziemlich fest, und suche mich kummerlich genug durch ie Bibel fortzuhelfen ohne Wörterbuch, eine sisyfhische Arbeit.

(Deine gütig gemachten Auslagen kannst Du durch Palmblad oder urch Åboer Buchhändler in Deutschland beziehen, wie es dir gefällig :t). Von meinen gel. Arbeiten will ich Dir nur noch erzählen, das Rasks länd. Grammatik übersetzt, theilweise umgearbeitet und mit Unter-ıchungen über die Dalsprache bereichert, zur nächsten Michaelimesse ·scheinen wird. Meine Zeit ist dadurch ausserordentlich beschränkt, ass ich diese Sommer Vorlesungen über die Geschichte unser National-tteratur auf hiesiger Akademie halte, da ich mich nach langem Schwan-en endlich bestimmt für Akademische Laufbahn erklärt habe. — — — — — — — — — — — — — — —

Mein langer Brief wird Dich gewiss schon gelangweilt haben, es ist ırum Zeit ihn zu schliessen. Ich bitte um meine Grüsse an die Herren envall, von Becker, Arwidsson, an Ramsay und, wenn er sie haben ill, auch an Aminoff, dem *ich* nicht bös bin. Schreibe mir bald wieder ɛrzlieber Bruder, zum Zeichen dass Du mir nicht zürnst über mein ,nges Schweigen, und glaube mir, dass Briefe von Dir zu meinen liebsten reuden gehören; ich werde nie aufhören zu sein, Dein treuer Freund ıd Bruder

Schröter.

Die Finn. Runen sind in der Isis angezeigt. Von Grimm kommen ɛ in die Heidelberger Jahrbuch.

Was macht der *Held von Konnus* — Gottlundille?

Brevet är i många avseenden upplysande. Söderhjelm ar ifrågasatt, att recensionen i Svensk litteraturtidning :ulle vara författad av Gottlund eller Poppius. Ar-

widsson utpekar Hammarsköld som författare.[34]) Ehuru Schröter kallar recensionen »den Hammarsköldska» synes det nästan som om Aminoff författat densamma, varom Schröter naturligtvis hade kunnat erhålla meddelande genom Pippingsköld.

Det »missförhållande» mellan Schröter och Aminoff, som omtalas i brevet, måste ha uppstått efter Pippingskölds avresa från Uppsala. Vari det hade sin orsak och vart det ledde har jag icke lyckats utreda.

Anmärkningsvärt är Schröters yttrande om bokens ändamål, vilket han tror vara vunnet, nämligen att i Finland fästa uppmärksamheten vid runorna. Han förutsatte, att finländarna skulle åstadkomma någonting bättre och mera omfattande och ville då anspråkslöst träda i skuggan. Men — »eine Bahn musste gebrochen werden».

Brevet visar även att »Finnische Runen» och dess utgivare fyllde en viktig mission vid bekantgörandet av Finlands folk och litteratur i Tyskland. Genom sina studier i Uppsala, sin sysselsättning med runorna, sin korrespondens med Pippingsköld och de betydande boksändningar denne ombesörjde kunde Schröter följa kulturutvecklingen i vårt land, och han var tydligen angelägen om att i sitt hemland sprida sina kunskaper härom. I den i brevet omtalade anmälan i »*Isis* oder Encyclopädische Zeitung von Oken» omnämnes »Finnische Runen» som viktig för språk-, historie- och religionsforskare. I Heidelberger Jahrbuch har jag icke funnit någon recension. Men det torde kunna tagas för givet, att Schröter sänt boken åt *Jacob Grimm* och att denne härigenom blev bekant med den finska folkdiktningen. Hösten 1821, då ett rykte spreds i Åbo att Schröter avlidit, vilket dock efteråt dementerades,

krev Pippingsköld till J. H. Schröder i Uppsala: »Gud give et senare (att han lever). Finska litteraturen skulle annars honom gjort en stor förlust.»

Det ovan anförda brevet är det enda, som bevarats av korespondensen mellan de båda vännerna, ehuru dagboken omalar att Pippingsköld både skrivit och mottagit flera brev. fterhand upphörde alla förbindelser. Pippingsköld erhöll ke ens meddelande, om de böcker, han sänt Schröter genom lammarsköld, kommit fram.

Runoinsamlandet gick framåt. År 1822 utkom en samling v Z. Topelius d. ä., som på sitt håll och tämligen oberoende v åbokretsen bedrivit sina uppteckningar. Pippingsköld omämner denna samling i brev till Schröder den 18 mars 1823 ch skriver, att »en del äro utmärkt gjorda långt före kristenomens införande i Finland». — »Dessa skulle tarva en Schröer», tillägger han.

De finska runorna omhändertogos av en man, bättre skicad därtill än Schröter. Vilka tjänster Schröter senare gjorde en finska litteraturen är ej känt.

IV.

SÅNGLEDARE I ÅBO.

Pippingsköld förvärvade juriskandidatgrad i Uppsala den 19 december 1818. [1]) I mars påföljande år insände han till konsistorium i Åbo en skrift, i vilken han anhöll om förord för en till kansler ställd ansökan om befrielse från skyldigheten att ventilera en av honom »utgiven» gradualavhandling, »Dissertatio academica historiam doctrinae de affinitatibus chemicis exibens, pars XV». Konsistorium vägrade sitt förord, emedan »passagen mellan Sverige och Finland under sommarmånaderna är ganska lätt och kan med ganska ringa kostnad och förlust av tid verkställas». [2])

Dagboken upplyser icke om detta avslag blev orsaken till Pippingskölds hemresa. Alltnog, resan anträddes efter sedvanligt avskedskalas på Tidlunds källare, såsom jag förut nämnt, den 19 maj. Den 2 juni var han hemma i Åbo. En vecka därefter försvarade han pro gradu den ovannämnda avhandlingen, som utgör sista delen av Johan Gadolins historia över den kemiska frändskapsläran. [3]) Den 28 i samma månad blev han promoverad såsom en av de 7 frånvarande. Han vistades nämligen hos sin svåger von Kothen på egendomen Autis, där han kvarstannade hela sommaren.

Angående karaktären av denna promotion tyckes råda oklarhet. Wasastjerna säger i Ättartavlor, att Pippingsköld promoverades till filosofiedoktor. Enligt Lagus [4]) blev han magister. Heinricius talar om »magister (doktor) promotionen». [5]) I verkligheten benämndes de promoverade philosophiae magistri & artium liberalium doctores. Denna benämning var en uppfinning av promotor, professor Wallenius. Pippingsköld berättar, att de promoverade, »hans (Wallenius) skötebarn», besvärat sig över denna hans »självtagna frihet». »Konsistorium har infordrat hans förklaring och gubben har i flera veckor arbetat på en lärd avhandling, där han skall bevisa, att dessa benämningar äro synonyma. Men detta hör ej till saken. Han kommer ofelbart att giva alldeles nya doktorsbrev. För övrigt görs det i Ryssland stor skillnad på en magister och doktor och det är av den anledning som besvären inkommit. Vi önska med otålighet utgången av denna sak», slutar Pippingsköld. [6])

Jag har ej närmare undersökt denna konflikt. Några nya doktorsbrev torde dock icke ha utdelats, till stor missräkning för de promoverade.

Juristens kall blev för Pippingsköld brödyrket. Han möttes av svåra motgångar ända från början. Vägen till hovrätten syntes rent av stängd. En förordning hade utkommit den 3 nov. 1817, enligt vilken endast examina avlagda vid universitetet i Åbo berättigade till inträde i hovrätten. Pippingsköld kunde visserligen till sin favör anföra, att då han reste till Uppsala var lagfarenheten berövad sin första ordinarie lärare i Åbo och att ovannämnda förordning då ännu ej existerade. Men denna motivering hjälpte inte mycket. Han blev tvungen att taga i på nytt för att vinna en anställning.

Först och främst gällde det att lära sig ryska, som var »nödvändig för var man». Han tog i tu därmed genast på hösten och avlade examen i slutet av december. Därutöver måste han skaffa sig inhemsk sanktion på de i Uppsala förvärvade kunskaperna i juridiken. Denna erhöll han i form av ett intyg, undertecknat av professorerna D. Myréen och A. E. Afzelius, över att fakulteten vid ett »Colloqvium familiare» med nöje inhämtat, att han gjort sig väl förtjänt av det hedrande vitsord han vid kungl. universitetet i Uppsala undfått över där undergången kandidatexamen in utraque jure, samt att han med berömdvärd flit förvärvat sig god och nöjaktig kännedom även om fädernelandets lagstiftning.» [7]) Trots alla sina bemödanden vann han inträde i hovrätten först den 16 december 1820 såsom extra notarie. Tjänsten gav honom inkomst endast då han satt till protokollet. [8])

På ett annat område blev Pippingsköld emellertid i tillfälle att omedelbart omsätta sina i Uppsala vunna kunskaper och erfarenheter, nämligen på *manskörens uppodling.*

Denna musikart var dittills så gott som obekant i vår huvudstad. Flerstämmig studentsång nämnes först efter det seden att fira majfester infördes i Åbo. Om majfesten 1818 heter det, att Salgè var med och att han åtagit sig att »ställa folksången och den nya vackra studentvisan m. fl. ifr. Bellman i kvartett till vokalmusik». Utmärkt vackra verser sades vara komponerade för professorerna. [9])

Åbostudenternas sång måste dock ännu ha varit ganska primitiv. Denna uppfattning får man åtminstone av Germund Aminoffs uttalande från hösten samma år.[10]) Han relaterar först huru det gick till vid viktiga tillfällen i Uppsala, där han då vistades: då »tiger vulgus och de utvalda sjunga». »Men

ur går det till i Åbo vid sådana tillfällen? Jo, alla tro sig unna sjunga, och sedan man först en god stund grälat om ad som borde sjungas, anstämmer någon skrikhals ett slags ıng, vari sedan allt som lever och andas deltager.»

Vid de akademiska festerna tyckes sång icke ha hört till rogrammet. I sin redogörelse för promotionen 1815 omtalar Vinter ingen sång, men äl »den sorgligaste begravingsmusik», under vilken e 39 magistrarna mottogo ina prydnader. Demidoffs egementsmusikanter exeverade denna musik likom taffelmusiken vid midagen — midnattstiden. amma musik tågade i petsen, då promotor, sittande på en stol, bars till itt hem av studenterna. sammanhang med pronotionen 1819 nämnas arken sång eller musik. Högtidligheten celebrerades med 160 kanonskott och Sjögrens kaldestycke Oskulden.

J. J. Pippingsköld

Som sångledare och musiker öppnade sig således för Pippingsköld ett vidsträckt arbetsfält. Med glädje återsågs han av kamraterna, vilka redan förut uppskattat hans musikkunskaper och nu ansågo honom äga betingelser för att kunna intaga ledarplatsen inom de musikintresserade kretsarna. Det låg naturligtvis närmast till hands, att man skulle

söka få till stånd en sammanslutning bland studenterna för odlande av fyrstämmig körsång efter Uppsala mönster. Sångkunniga ynglingar kunde väl inte saknas vid Åbo akademi, då Uppsala berömde sig av förmågor i den vägen.

Pinello vill göra gällande, att Gabr. Wallenius, »som ofta varmt samspråkat med sina umgängesvänner om nyttan av allmän studentsång även hos oss», varit den egentliga organisatorn. Det kan vara troligt, att Pippingsköld icke lika direkt tog del i förberedelserna, sångarnas sammankallande o. s. v., som den beställsamma »Markisen». Första sammanträdet hölls hos Wallenius den 24 oktober. Men Pippingsköld var från början själen i sammanslutningen. Han var den erfarne, entusiastiske ledaren, kring vilken förmågorna slöto sig. I Wallenius hade han en god och trogen bundsförvant.

Ett par dagar efter ovannämnda förberedande sammanträde hade Pippingsköld samlat vännerna G. Wallenius, I. Granlund och O. Wallenius hos sig »för sångens skull». Han bodde nu i en tvårumslägenhet hos sin farbroder. Den 30 i samma månad hade förberedelserna framskridit så långt, att man kunde hålla »repetition till sångkonventet». Benämningen sångkonvent tyder på ett redan nu fattat beslut att studenterna skulle låta höra sig i en vidare krets.[12]) Repetitionen, som försiggick hos Wallenius, tillfredsställde ej Pippingsköld. Men man fortsatte följande dag och repeterade »på sångrummet». Någon dag därefter omtalar han »sång i akademirummet».

Under den följande månaden erhöll sammanslutningen fastare organisation. Hädanefter talar dagboken om *»sångsällskapet»*. En inskrivningsavgift fastställdes, som enligt en räkenskapsbok för 1820, utgjorde 2 riksdaler. Årsavgiften förefaller enligt samma källa ha utgått med 3 riksdaler.[13])

Man sjöng med iver. Övningarna höllos inte blott i Wallenius' »små men ytterst nätta rum», som Pinello omtalar, utan åtminstone till en början turvis hos Wallenius, ledaren och Maximilian Myhrberg.

Fredagen den 5 november kl. 4—7 e. m. hölls för första gången *sångkonvent,* vid vilket sällskapet lät höra sig för åhörare.

A. Aminoff beskriver i sina anteckningar ett av dessa konvent på följande sätt: »Inövandet av några av Haeffners och Nordbloms vackraste sånger gick raskt fram, och minnes jag livligt såväl vår kapellmästares som vår egen självbelåtenhet, då vi vid det första sångkonventet, till vilket en talrik samling av stadens damer och herrar infunno sig, läto höra oss. Dessa sångövningar höllos varje fredag kväll i tvenne läsesalar i universitetshuset, av vilka den ena var fullsatt av åhörare och den andra occuperades av sångarna, som formerade en halvcirkel framför den stora, öppna dörren. Ekläreringen bestod av några dunkelt brinnande talgljus samt damernas traktering av te och vatten, däruti den senare beståndsdelen var märkbar. Pippingskölds expressiva miner och gester utövade ett stort inflytande att vi punktligt iakttogo forte, piano och pianissimo, när så behövdes.» När Aminoff talar om »övningarna» varje fredag, menar han sångkonventen. Beskrivningen hänför sig icke till den första terminen, utan troligen till våren 1820. Damerna tyckas nämligen till en början ha varit utestängda från konventen. Dessutom höllos de första repetitionerna och konventen utom akademin. Först frampå våren den andra terminen besökte ledaren, enligt dagboken, jämte professor Salhberg akademien för att »bese rummen för sången för nästa gång». Senare talas om sångkonvent på akademin

och i solennitetsrummet och därefter angives lokalen ännu tydligare: »först i solennitetssalen, sedan i auditorium juridicum».

Aminoffs uttryck om Pippingsköld tyder på att övningarna gällde ej blott inlärandet av stämmorna utan även ett omsorgsfullt utarbetande av samsången. Om resultatet blev tillfredsställande, var ledaren mäkta förtjust och berömde sina gossar, såsom Aminoff omtalar, men kören sjöng långt ifrån alltid som han hade önskat. Man får emellertid av dagboken intrycket av, att han instuderade programmen med smak och insikt.

Pinello berättar, att medlemmarna i detta »Finlands första sångsällskap voro: Gustaf och Adolf Aminoff, Wilhelm och Johan Granlund, Gabr. Wallenius, Immanuel Ilmoni, Uno von Troil och Nils Henrik Pinello». Då han samtidigt säger, att sammanslutningen erhöll namnet »Adelsfanan» innan »ryktet om våra exercitier knappt hunnit sprida sig bland kamraterna», är det icke uteslutet att minnet svikit även honom. Brevutdrag, som längre fram meddelas, giva vid handen att det dröjt någon tid, innan namnet »Adelsfanan» uppkom, och jag förmodar, att det var först den intimare sammanslutningen från 1822, »det grevliga sällskapet», som kallades med detta namn.

Sångsällskapet hade från början tillika karaktären av ett kamratförbund. Med de unga Aminoffarna, Adolf och Gustaf, hade Pippingsköld kommit i beröring redan under uppsalatiden, då de uppehöllo sig i Fyris stad med sin informator, magister Lundstedt. Utom den sångundervisning de erhöllo av Haeffner, varom jag förut talat, spelade Adolf Aminoff åtminstone under hösten piano för Haeffners dotter fru Zei-

pel.[14]) Gustaf spelade för Haeffner själv, till dess denne våren 1819 blev förhindrad att giva undervisning, emedan han erhållit det officiella uppdraget att »ändra de gamla melodierna

A. AMINOFF OCH AUG. MANNERHEIM SOM STUDENTER.

och författa en ny koralbok», som Gustaf skriver till sin moder.[15]) Därefter började han spela för en »ung herr Lithander från Stockholm, bror till den som är i Petersburg och som spelar mycket väl och tar 20 skilling banco i timmen».

Pippingskölds vänskap med Aminoffarna framskymtar i ett brev till deras fader, i vilket han skriver: »Den hälsning baron och geheimerådet lämnat älskvärda söner har jag framfört; och utgör det alltid mitt förnämsta nöje att med desse unga och förhoppningsfulla landsmän samtala om vårt älskade fosterland och om dem som därstädes ligga oss varmt om hjärtat. Avståndet från fosterlandet har närmare förenat våra hjärtan och jag är övertygad om att av baronerna Aminof vara omfattad med samma vänskap som den jag så innerligen för dem hyser[16]).

De unga Aminoffarnas studier i Uppsala avbrötos nära nog på direkt uppmaning av kejsar Alexander, som fann de olämpligt att Aminoffs söner skulle uppfostras i främmande land. »Med blödande hjärtan måste min bror Gösta och jag», skriver Adolf Aminoff i sina anteckningar, »underkasta oss pappas fattade beslut att ej mera skicka oss til Uppsala».

När de i början av oktober jämte mag. Lundstedt återvänd till Åbo, trädde de omedelbart i förbindelse med Pippingsköld Från den tiden umgicks han med dem nästan dagligen. D hörde till sångsällskapets bästa sångare och buro hedersnamnet »silverstämmorna». Därtill kom att de voro goda, vänfast kamrater.

Ilmoni tillhörde likaså Pippingskölds närmaste vänner Han var en god bassångare och ivrig medlem av sångsällskapet Under vistelsen i Åbo råkade han ofta Pippingsköld och unde sina resor korresponderade han flitigt med vännen. En sto del av denna korrespondens finnes i behåll, vittnande om för ståelse och uppskattning. Vänskapen varade ända till Pippingskölds död.

Till vänkretsen hörde ytterligare Lundstedt, Mannerheim och Myhrberg. Under sina sammankomster sysslade de med musik, diskuterade litterära och musikaliska frågor och arbetade på att utveckla sången inom det sällskap de räknade som sin sammanslutning. Entusiasmen närdes av den fosterländska väckelse som besjälade Aurastadens ungdom.

I dagboken antecknade Pippingsköld sorgfälligt ej blott hur repetitioner och sångkonvent utföllo, utan även hur flitigt den akademiska lärarkåren och medlemmarna av societeten besökte sångkonventen. Till en början närvoro, såsom redan framgått, endast studenter. Snart komma professorerna upp; tidigast tyckas professorerna Hällström och Hvasser ha tagit kännedom om den nya studentsången. Hällström var t. o. m. i början av år 1820 med på ett sångkalas, »allmän sammanstämning i dryckjom», som det kallas, och dröjde där till klockan 11, vilket Pippingsköld betecknar som »mirakulöst». Efterhand visa sig andra professorer, såsom Gadolin, Sahlberg, Lagus, Afzelius och Pipping.

Snart såg man även de »förnäma» bland publiken. Den 14 april var greve Aminoff och generalkonsul Brunkrona uppe samt »ett tjog fruntimmer bak dörren». Ännu voro nämligen dörrarna tillslutna för det täcka könet. Efter knappt en månad voro förhållandena förändrade. Då hade »$1^1/_2$ tjog fruntimmer» vunnit tillträde. Snart därpå hedrade grevinnan Aminoff sångsällskapet med sin närvaro. Betecknande nog voro fruntimren sedermera de flitigaste besökarna av sångkonventen. En gång uppskattar Pippingsköld antalet till »tre tjog».

Längre fram antecknar han bland åhörarna excellensen Lars von Haartman med sin unga friherrinna jämte den sköna

fru Rosina Haartman samt friherre von Troil med sin dotter Mimmi, »den gudomliga», som isynnerhet var föremål för Pippingskölds beundran.

Från sångkonventen överfördes kvartettsången till hemmen. Den hörde snart till programmet vid både privata och officiella kalas. När notabiliteterna höllo avskedsfester eller firade »hemkomstöl», skulle sångarna vara tillstädes. Och lite emellan höllos bjudningar, soaréer och danser, vilka alla illustrerades med sång.

Arbetet för året slöts med en vårfest, som gick av stapeln på Runsala den 4 juni. Klockan 5 ankom man till den härliga ön, där aftonen tillbringades under den muntraste stämning med sång, tal och skålar. Vid utbringandet av skålen för de närvarande professorerna: Gadolin, Afzelius, Lagus, Hvasser, Pipping och Sahlberg avsjöngos följande av Idman författade verser, troligen till musiken av Palm-Franzéns »Goda gosse glaset töm»:

Fordom under vin och sång
ibland Hellas släkte
glädjebägarn mången gång
fädrens händer räckte.
Lust och fröjd var livets mål
i de glada ringar.
Bröder, än till fädrens skål
fyllda glaset klingar.

Dem som till det ljusa land,
det vi fjärran ana,
uppå Auras moderstrand
troget lett vår bana,
dem vi helga än en skål
i de glada ringar — —
Bröder, än till fädrens skål
fyllda glaset klingar.

Innan sällskapet bröt upp, »klockan var inemot 10, solen nyss nedgången», upplyser Pippingsköld, sjöngs följande likaledes av Idman författade avskedssång, sannolikt med melodi lånad från Geijers komposition Riddar Toggenborg.

Fjärran, höljt i dunkla töcken
står vårt framtids lopp,
och i livets mörka öken
slocknar snart vårt hopp.
Dock vår väg vid brödrahänder
i ett Eden går.
Fåfängt då mot livets stränder
sorgens bölja slår.

Skild från vänner, skild från sången,
vad är livets vår?
Ack, ett fängsel blott, där fången
tryckt av kedjor går.
Njutom bröder livets timma
tills dess fröjd förgår.
Evigt då av glädjens strimma
minnet återstår.

Och om våra öden skilja
nu vårt sångförbund,
slår för enig kraft och vilja
snart dess morgonstund.
Räckom då till avsked handen,
drickom sångens skål.
Snart de återknytas banden
för vår levnads mål.

Festen på Runsala omnämnes av Ilmoni i ett brev till Sjögren med följande ord: »Den 4 hujus hade vårt ryktbara sångsällskap sin utfärd till Runsala, där mitt diafragma och de övriga organerna med sina specialsjälar befunno sig särdeles väl. Natten därpå återseglade vi under lust och sång över till staden.» För en av deltagarna, Uno Troil,

blev utfärden ödesdiger, han bröt nämligen på Runsala sin arm. Pippingsköld anmärker om festen, att den var sångsällskapets första och kanske sista sommarfest. Men, tillägger han: »aftonen den lyckligaste för mitt sinne».

Följande afton sjöngo sångarna i Akademiträdgården. Uppträdandet tyckes ha haft karaktären av en frilufts-konsert och torde få betraktas som den första kvartett-konsert av detta slag i vårt land.

Några dagar efter sommarfesten anlände akademins kansler, storfursten Nikolai Pavlovitsch till Åbo. På gemensamt sångkonvent beslöts att sång skulle utföras. Detta vållade Pippingsköld mycket besvär med repetitioner och arrangemang. Då kanslerns ankomst sedan bestämdes till den 11 juni i stället för den 13, en förändring, som först i sista minuten meddelades arrangörerna, förorsakade detta ytterligare »spring och fjäsk utan all ända». »Orden till musiken» — möjligen var musiken för tillfället komponerad — skulle översättas till ryska och de blevo färdiga att sändas till tryckeriet först kvällen förut. En enda repetition medhanns samma dag i solennitetssalen. Den dag, då mottagningen på akademin skulle äga rum, samlades sångarna redan kl. 8. hos G. Wallenius. Om en stund erhöll man verserna. Klockan 10 tågade alla till akademin, men där möttes de av underrättelsen, att ingen sång »kunde få ske». »Alltså allt förgäves», som Pippingsköld med lätt förklarligt missmod skrev i sin dagbok. När kanslern en halv timme senare besökte akademin, blevo sångarna icke i tillfälle att låta höra sig på annat sätt än de övriga studenterna, som vid hans utgång voro uppställda i häck utanför akademin »ropande vid kanslerns genompassering vivat».

Ilmoni omnämner även denna episod i ett brev till Sjögren.

Sången blev, heter det där, »av vissa skäl avslagen eller förbjuden», troligen av någon sorts politisk skuggrädsla.

I brev till J. H. Schröder ägnar Pippingsköld kanslerns besök ett långt omnämnande och berättar, att storfursten, efter att i solennitetssalen ha blivit föreställd för studentkåren nationsvis, besökte biblioteket, myntkabinettet, laboratorium och botaniska trädgården. Sist besågs »det präktiga observatorium, som nu blivit färdigt». Han »liknar mycket sin broder kejsaren», säger Pippingsköld, »mycket lång och välbildad». »Han har anslagit intäkt av 50,000 rub. silv. till uppköpande av nya böcker för biblioteket, så att, när dessa tilläggas bibliotekets ordinarie fond, blir densamma tämligen stor och kan tävla med de flesta i Europa. Även beslöt han en samling av fysiska instrumenter» o. s. v.

Sångarna, föga uppmuntrade av förbudet att sjunga, togo följande dag skadan igen med en utfärd till St Marie prästgård. Men Pippingsköld »mådde ej väl av gårdagsbestyret» och stannade hemma. Han hade hos sig Mannerheim, Lundstedt och Myhrberg och »arbetade i musiken för Aminoffarnas räkning».

En av de viktigaste förutsättningarna för kvartettsångens uppkomst i Åbo var, liksom tidigare i Uppsala, tillgång till behövlig musiklitteratur eller möjlighet att skapa en sådan. De svenska kvartetterna voro nu redan tillgängliga. Och bland dem fanns mycket att välja på; både marscher, hyllningssånger och serenader. Att man trodde på uppkomsten av en inhemsk kvartettrepertoar även i vårt land, synas ansatserna bära vittne om. Men Pippingsköld saknade förutsättningar för att som tonsättare bli för Åbo vad Haeffner var för Uppsala. Däremot funnos diktarna. Dessa voro icke sena att stränga sina lyror.

Pinello berättar, att den första fyrstämmiga sång som inövades var Geijers »Viken tidens flyktiga minnen». Så länge han levde skulle han minnas, säger han, det »djupa och högtidliga intryck» denna sång utövade på honom. Efter denna

„Hul-da Ro--sa" fjä-riln frå--gar i den dunk-la kvällens

stund: „Säg, vi av-sked jämt oss plå-gar, när från valvet solen

tå-gar? Först i nat-tens skymning vå---gar, tro-het,

1:a 2:a

tro--het hel--ga vårt för-bund, bund."

Hr A. I. Ståhl, vald samling av studentsånger, Stockholm 1855.

kom »Vikingasäten», »Hulda rosa», »Samloms bröder», »Se över dal och klyfta».[17]) På ett annat ställe nämner samme författare ännu bland de första kvartetterna »Våren är kommen», »Härold för den unga Flora», »Marsch bussar, gån på uti Herrans namn».[18])

Den 23 november skriver Arwidsson till Chrons: »Alla fredagar samlas vi för att höra en sångkvartett av åtta röster. De sjunga de bekanta svenska sångerna och Bellman; även »En ole runon sukua». Jag har, ex officio, varit tvungen att sätta ord till »Vikingasäten», emedan man ej vill sjunga de utländska. Dock klagar man, att mina äro nog burschenhaft. Våra matta själar tåla det ej.»

Något senare berör han åter sången: »Det ser ut som vi i fria toner ville gäcka vårt tillstånd och inbilla oss saturnalia tempora. Det är emellertid rätt roligt, ehuru tidens dissonans skär in med ett skorr i sången. Men fria toner göra fria sinnen, vid dess njutning och i tonernas melodiska vågor sammansmälta vi med brödrafolket. Runan hos Schröter sjunges ock, ehuru den förlorar i sin originalitet att vara, diatonisk, satt i kvartett.» Efter att på nytt ha omtalat sina ord till Vikingasäten, berättar han, att Sjöström skrivit ord till Majsången.

De från Uppsala hemförda kvartetterna blevo således till en början även åbosångens repertoar. Både för starten och för sångens utveckling var det en oskattbar fördel, att repertoaren fanns färdig. Att sångsällskapet som organisation betraktad för ett par år t. o. m. tog loven av sången i Uppsala berodde på denna omständighet.

I musikaliskt avseende uppfyllde dessa kvartetter av Hæffner, Nordblom, Geijer o. a. alla de fordringar, man förstod att ställa på sången. De ägde en hurtig rytm, verkade mäktigt och

hänförande. Harmoniken var visserligen enkel. Någon större vikt hade inte heller lagts vid en självständig stämföring. Överstämman var den melodiförande, medan de övriga förhöllo sig ackompanjerande. De anslöto sig i detta avseende närmast till Zelters och Nägelis föregångare, von Call, M. Haydn o. a. Men hur torftiga de än förefalla ur vår tids synvinkel, ägde de den äkta manskörklangen. Och däri ligger säkert den främsta orsaken till den stora popularitet de vunno.

För resten är det inte så underligt, att dessa sånger om fosterländska minnen, våren i norden och studentlivets frihet och glädje för hundra år sedan fängslade sinnena. Samma harmonier, kvartetterna i den gamla stilen, äga ännu i våra dagar en underbar förmåga att hänföra både sångare och åhörare.

Vilken popularitet har ej exempelvis »Vikingasäten» åtnjutit. I vårt land sjöngs den ända till nittonde seklets slut. Haeffner säges också ha ställt den högst bland alla sina studentsånger. När han kände döden nalkas, uttryckte han en önskan, att just den sången skulle sjungas vid hans grav.[19]) Nästan lika allmän blev för många decennier framåt »Viken tidens flyktiga minnen». Den största högtidlighet vid vilken denna hymn ljudit är väl Runebergs begravning 1877, då dess mäktiga ackord buro Topelius bekanta ord:

»Fjärran tid skall hans runor stava,
natt skall icke hans namn begrava,
ok skall icke hans folk förslava,
seger skall ur hans aska gro.»

Även von Kapfelmans »Våren är kommen» höll sig uppe ända till seklets slut. Det kan vara tvivelaktigt, om Pinellos uppgift att denna sång hörde till de första kvartetterna är

-iktig. Edqvist uppgiver, att den klingade första gången från .lottsvallen i Uppsala valborgsmässoaftonen 1823. Den skall ıyss förut ha blivit utgiven i stentryck, dedicerad till Uppsala ,tudenter.[20]) Sannolikt införlivades den först efter denna tid ned åborepertoaren. I alla händelser får Pinellos uppgift agas med reservation. De övriga av de nämnda styckena ,verlevde åbosången endast en kort tid eller dogo med denna.

Ett särskilt intresse tilldrager sig nedanstående

»Studentmarsch vid Åbo akademi»:

Som en maj - dag så skön, lik-som so - - len så varm så är
nor - - di - ska yng - lin-gens känslor och barm. Blott för Gud och för drott och för
fos - - terland är hans liv, är hans håg, är hans hjär - tas brand.
Fri och varm är hans kunskapshåg, krossar dvärgarnas bo - jor och
mörksens här. Skingrar för-domars töc-ken båd fjär-ran och när, blott för
Gud och för drott är hans älsklingshåg. Skö-na sa - go - tid från den
hö - - ga nord, som blott sla - - varna fly i vek - lig frid. Klinga

än - - nu ljud i - från nor-dens fjäll liksom Os-sians sån - ger i

stjärnljus kväll. Vad du nor - - di-ska jord är av brag-der full, la-ger-

krönt växer ä - - ran på käm-parnas mull, och en lil - - je-hand si - na

ro - sor beströ up - på gyl - le - ne har - pan som skal - den rör.

Jag upptecknade denna marsch etter avlidne M. T. Nikander, som uppgav, att den sjungits på 1840-talet av Gabriel Lindgren, en supig student, som bodde i bleckslagaren Ahlgrens verkstad på Puolalabacken i Åbo. Då jag hört marschen sjungas i Sverige i något förändrad form, har jag vänt mig till professor Nils Lithberg, som vänligen meddelat, att den går under namn av »Godtemplarnas marsch över Alperna», och att Albert Engström, som »infört sången i litteraturen», uppgivit sig ha hört den i Småland, men icke kunnat lämna andra meddelanden angående densamma. Diktare och kompositör äro okända, men tonsättningen påminner om Hæffners marscher. I varje fall är den karakteristisk för tiden och tänkesätten. Att den hos oss bevarats genom muntlig tradition i en rätt fullständig form är lika anmärkningsvärt som att den i stympad form påträffats i Sverges landsbygd och fått en skämtsam titel.

Genom att de första kvartetterna för det mesta voro skrivna ɩr bestämda ändamål eller tillfällen: studentbeväringen, minesfester, kungliga besök o. s. v., hade texterna erhållit en estämd prägel. De återspeglade tidens hjälte- och forndyran, de voro fulla av »konungslighet» och »lysande minnen». ch det kan inte nekas, att den fosterländska hänförelsen flera ı en gång förlett skalden till väl bombastiska utgjutelser.

Därför är det lätt att förstå, att många av dessa texter oro olämpliga för åbostudenterna. Hyllningen för Gustaver ch Carlar gick illa ihop med »vördnaden» för Alexander. Men ven om denna inte var så överväldigande bland studenterna, ar den nationalkänsla, de svenska sångerna uttryckte, en man än den som nu var på frammarsch i Finlands huvudstad. äri låg väl främsta orsaken till att man ej ville sjunga de tländska» sångerna, som Arwidsson omtalar.

Pippingsköld var ingen ytterlighetsman i nationalitetsågan. Men han utförde ett betydande arbete på den finska lkdiktningens och folkmusikens område och uttryckte ofta dikter och brev sina känslor för fosterlandet. Även om han första hand, såsom jag uppfattat honom, var musiker och ıgelägen om sångens odling för dess egen skull, måste det a glatt honom att få vara med om att skapa en fosterländsk ng på finländsk botten.

Det behövdes, som jag nämnt, »nya ord till musiken», och dana författades. Diktarna i Aura samlades i sångsällskapet. n betydande nyvinning låg däri, att de nya dikterna omedelart blevo sjungna. Jag vet ej vilket som ansågs för mer att dikten tryckt i Mnemosyne eller att höra den sjungas av ngsällskapet. Men jag föreställer mig, att den tillfredsällelse diktaren i våra dagar känner, då hans alster klädas

i toner, fanns redan för hundra år sedan. Vad musiken betydde för diktens liv, hade man redan då erfarit.

För övrigt var sångsällskapet nu den organisation som både glädje och allvar sammanhöll de unga och eggade den till fosterländskt arbete. Även med författarna i Mnemosyn stod sångsällskapet i livlig förbindelse, om också Linsén int direkt deltog i sällskapets verksamhet. I tidningen införde en uppsats om musiken hos greker och romare, där det kla gades över hur man hos oss försummade att göra ett rät bruk av musiken vid ungdomens uppfostran. De gamle för stodo detta bättre, »därför kunde hos grekerna ingen, som e lärt sig musik, undgå skammen att hållas för en obildad män niska». Vidare framhölls musikens betydelse för att liva fos terlandskärleken och uppelda till tapperhet och hjältemod Musikens »beständiga och lyckliga förening med poesin» an fördes som ett viktigt drag i de gamla folkens uppfattning a musiken.

Detta romantiska uttalande återspeglar tämligen troge tänkesätten bland de unga sång- och musikvännerna. De visar hur djupt och allvarligt de togo musiken. De betraktad den såsom ett viktigt medel för den fosterländska väckelsen såsom verklig konst vid sidan av poesien.

Arwidsson skrev veterligen inga andra dikter för sångsäll skapet än orden till »Vikingasäten»:

Hugfulle landsmän fäderna mana
ur sina gravar den gryende släkt [21])

Söderhjelm säger om dikten, att där finnas anspelningar vilka hittills icke hörts i poesien i Finland och vilka föra öve till Arwidssons viktiga fosterländska maningsrop i hans tid

ning. I själva verket har sången en nästan programartad karaktär, ehuru Arwidsson inväver sina tankar i ett nog så hårt skal i motsats till den öppenhet som präglar förebilden, Atterboms dikt.

En vida mer braskande diktare i sångsällskapet var Jacob Algoth Gadolin. Den mest bekanta av hans sånger är följande strof till marseljäsens melodi:

Som norrskensflamman högst i norden
vid stjärnevalvets blåa krans,
så stod i forna dar kring jorden
den finska ärans gudaglans.
Där växte upp bland finska tallar
en reslig mannaätt;
dess tro var fast som bergets hallar
dess vördnad djup för Gud och rätt.
Med häpnad världen såg
det finska kämpatåg,
ty mod och kraft i hågen brann,
i bragder lyste fram,
och folk och land han mäktigt vann
den finska hjältestam.

Denna »marseljäs» var kanske den mest populära studentmarschen ännu in på 1840-talet. Mindre utbredning vann en översättning av marseljäsen: (U. B. Bö. IV. 58.)

Upp fosterlandets äkta söner,
se, ärans dag ren inne är,
Sen denna hop som våldet kröner
en blodig fana mot oss bär.

Sedan Topelius skrivit sin bekanta dikt till samma melodi: »Det går ett rop från norr till söder», trängdes »Norrskensflamman» småningom undan. Men ännu på 1870-talet inövades den i Kuopio skola under ledning av sångläraren, direktör Enckel. [22])

Orsakerna till den gadolinska marschens popularitet ligg knappast i de skrytsamma orden. Till och med den tide studenter måste ha varit medvetna om hur uppkonstruera »den finska ärans gudaglans» i själva verket var. Men musik var eggande. Sångarna grepos oemotståndligt av dess ryt och melodi, som allt sedan marschens uppkomst fått bä mera braskande strofer än denna.

Gadolin slog gärna på den fosterländska trumman. I e utkast till en »Nordisk fantasi» som begynner: »Klar sc himmelens blå i den lågande vår», skriver han rena oforml heter om Väinämöinens kantelespel och björnen som till d toner dansar kring skogar, berg och stäpper. [23])

Något förnuftigare utformar han en »Sång», uppenbarlig skriven till »Viken tidens flyktiga minnen»:

Andas mod i redligt hjärta,
genombryta egen smärta,
trotsa tidens mörka gudar,
segra uppå liv och död.
Det är lagen här i norden,
höga nornan diktat orden.
Vilka lotter än hon blandar,
Äran böd hon bli vårt stöd.
  Leve ärans fria sinne,
  gudaskaror bo därinne.
  Anförvanter: Ädle finne
  nu som förr i lust och nöd

— — — — — — — — —

Finska örnen uppåt svingar,
fyller modigt sina vingar,
bryta stormarna dess vingar
nya växa upp igen.

Finska örnen har skrivits i stället för Nordens örn (g uppåt svingar), som överstrukits, en betecknande rättels i den kuriösa strofen.

Gadolin dokumenterar sig inte just såsom någon betydande poet och därför kunna ej heller hans kritiska uttalanden tillmätas så stor betydelse. Men det har sitt intresse att se, hur han värdesatte sina kollegers, särskilt Sjöströms, prestationer. I en skrivelse, daterad den 22 februari 1822, utropar han med anledning av en dikt som han läst i Å. T.: »Fy, tocke äkta dravel, sådant dynt. Men det skall kantänka vara en behaglig föda för Sjöströms publika själar. Varför släpa lyran i en dammig loge? Varför fäkta och tåla att man fäktar för skökor, då man vist sig vara värdig göra det för ridderliga jungfrur? Finnes det bland hans publikum någon med ren, äkta smak, så skall den ju förlora all aktning för det sköna, då sådana exempel givas från landets förnämsta lärosäte, på en tidning, som redigeras av dess mest utskrikna skald. De åter av denna troshjorden, som där ej mäkta inse det fula, skola, om möjligt är, sjunka ännu lägre. Ordena skola ännu kanske få burskap i våra sångsällskap. Fast där komma de att råka många befryndade själasyskon.» [24])

Kritiken gällde en översättning av »K. — — be wohl» (titeln utplånad) och visar intensiteten hos den opposition, som redan nu framträdde mot Sjöström.

Även den annars så elegiske Idman anslår ibland kraftigare ackord. För sin »Nationalsång» lånade han melodin till Det gamla Göta lejon vilar. Han begynner:

Ännu på tidens mörka vågor
det nya seklets ande går.

Innan han är färdig med dikten, hinner han utropa: »Suomi, ditt namn, din ära evigt vår tro vi svära och efter fädrens lära hylla det mönster de givit oss.» [25])

Musiken till denna dikt har jag påträffat i en handskrive samling manskvartetter, »Skjutshästen», [26]) som ägts av fäl prosten Clas Collan. Sången benämnes där »Marsch af Haef ner», varav ses, att Haeffner varit arrangören. Utan att något avseende vara varken svårt eller konstfulländat, h arrangemanget tydligen klingat bra i kvartett.

Hur denna nya diktning mottogs och omhuldades ino sångsällskapet är inte lätt att avgöra. Arwidsson antyde att man ansåg hans »Hugfulle landsmän» »nog burschenhaf Enligt vad Gottlund uppgiver sjöngs »Vikingasäten» änn på hösten 1821, varav synes, som om Arwidssons di icke definitivt utbytts mot den svenska. Om Gadolins »Sån någonsin sjöngs känner jag icke. Däremot är det konstatera att »Norrskensflamman», liksom Idmans »Nationalsång» ti hörde repertoaren.

Vi se i Åbo samma företeelser som i Uppsala. Sången blir in bara fosterländsk utan nationell, vilket hos oss på denna var liktydigt med finsk nationell — på svenska språket. för den utveckling det nittonde seklet medfört, förefaller d faktum något egendomligt, att de första anslagen till fin nationell sång i vårt land ljödo ej blott på svenska språk utan i toner lånade från Sverige.

Alldeles som i Uppsala införlivade sångsällskapet med repertoar också serenader, dryckesvisor och sånger till vår då studentlivet kulminerade i glädje och yra. Vi ha redan h nämnas »Hulda rosa», Atterboms bekanta serenad, skriv »till en intagande komposition av Haeffner». [27]) Likaså Tegn vårsång »Se över dal och klyfta», tryckt med noter i Iduna 18

Även av dessa sångarter skänkte åbodiktarna sångs skapet ett betydande tillskott. Sjöström skrev, tydligen

»Under Sveas banér», följande »Marsch, tillägnad sångsällskapets förste kompositör», såsom det heter i en handskrift i pernoarkivet:

Som den flyende vår
livets fägring förgår.
Njutom, bröder, i frid
av den hastande tid.
Ur en glödande bål
drickom skönhetens skål,
med förtjusning och fröjd.
Fröjd är ungdomens mål.
Kanske kommer en dag,
en dag,
då druvan mer ej glöder, flickan saknar behag.
O, vi tröste oss då
när till vila vi gå:
Jag har druckit och älskat en gång jag också. [28])

I sitt förut citerade brev omtalade Arwidsson att Sjöström skrivit ord till »Majsången». Därmed avses säkerligen, den i Åbo Tidningar 1821, nr. 34 tryckta »Majsången»:

Sälla undransvärda vår,
hell dig! o, hur glad du blickar.
Kärlek kysser dina spår,
lika tjusfull år från år
frid och fröjd du jorden skickar.

Ordalydelsen i Arwidssons brevmeddelande ger vid handen, att dikten skrivits till en förefintlig komposition. Jag trodde först, att det gällde Kreutzers »Heilig ist die Jugendzeit». Men dikten är nästan för svår att anpassa till denna komposition.

Ännu en sång av Sjöström har nämnts bland sångsällskapets repertoar nämligen:

När himlens valv av dunkla skyar höljs,
som utan ro och rast varandra jaga.

Den publicerades först 1825, då sångsällskapets saga för längesedan var all. Söderhjelm säger, att den kanske är Sjö-

GUSTAF IDMAN-IDESTAM

ströms bästa, och avtrycker hela dikten.[29]) Den bibehöll s rätt länge inom sångarkretsarna. I »Skjutshästen» ingår de under rubriken »Härsång». Ehuru musiken klingar som (gammal bekant melodi, har jag icke kunnat uppspana kor ponisten.

Idman var onekligen sångsällskapets flitigaste diktare. Jag har redan nämnt hans »Nationalmarsch» liksom ock skålvisorna vid sångsällskapets första vårfest på Runsala. Bland papperen i pernoarkivet finnes en »Student-Marsch» med rytm och meter lånad från Nordbloms marsch »Bröder hur härligt i nordiska kvällen». Sannolikt har den även sjungits med denna musik.

Bröder! Vi njuta förhoppningens dagar,
livets och känslornas gryende vår,
då till sitt mål, efter eviga lagar
växande krafternas ande uppstår.
Barndomens minnen
snart i försvinnen
bort i er morgons elysiska land.
Fjärran ju skåda de fröjdfulla sinnen,
drömda bedrifternas blommande strand.

Allvarsam vishetens höga gudinna
till sina boningar vinkar oss opp.
Vid de vestaliska lågor där brinna
vaknar vår blommas odödliga knopp.
Himmelska vakter,
dygdernas makter
vårda ideernas heliga jord;
ty på Uraniens ljusklädda trakter
ingen besmittelig fläkt skall bli spord.

Därföre bröder, så länge vi andas
levom för skönhet och sanning och tro.
Svärjom att aldrig det helga må blandas
med de begär som i avgrunden bo.
Så när bortsvingar
livet och klingar
avsked i aftonens purprande glans.
Minnenas ängel på gyllene vingar
skänker oss ärans bestrålande krans.

En annan dikt av Idman, »Vårsång», »Se ren åter de sväva till Norden, de sångarskaror från avlägsna land», sjöngs antagligen som »Samloms bröder». Dikten finnes bland papperen i pernoarkivet, synbarligen egenhändigt skriven av Idman som en »Höstsång». Ruth Hedvall betecknar »Vårsång» som ett misslyckat försök i en stil med snabba, växlande rytmer. Höstsång, som jag för kuriositetens intresse publicerar, korrigerar i intet avseende detta omdöme:

Se ren åter de sväva från norden
de sångarskaror från avlägsna land.
Och långt bort ifrån fädernejorden
de skynda ned till söderns rosenstrand.
Dock av nordens vår
minnet ej förgår.
Nej till hemmet ila de med lust och fröjd.
när en kärlekens genie vorden
hörs sångarens röst mot himlens höjd.

Åter bandas den yrande bölja:
isbroar tynga snart dess snabba lopp.
Vinterns slöjor snart blommorna hölja —
Så flyr i döden bort vårt gyllene hopp.
Dock i tjusfull glans
vinkar med sin krans
till härliga lundar den gryende vår.
Och bland hopp och bland saliga minnen
den älskade då vid den älskade går.

Njutom därför den höstliga friden;
snart tiden kallar oss från vårt förvar.
Och när solen från himlen är skriden,
har kvällens stund ännu sin sällhet kvar.
Och ännu en gång,
efter färden lång,
vi råkas i gravarnas anade land.
Och högt över rummet och tiden
vi räcka varann glade vår hand.

Ännu en sång i sällskapets repertoar påkallar vårt intresse. Den angives med begynnelseraden »Bland forntida kämpar och strider». I pernoarkivet förvaras följande dikt i manuskript.

SPARTANSK TEMPELSÅNG.

Kör av de gamle.
Bland forntida kämpar och strider
vi föddes och växte och fostrades opp.
Nu stunda ej mera de tider,
som hjältarna väckte och hjältarnas hopp.
Vi stodo som murar, vi stodo som berg,
vid fiendens härskri vi bytte ej färg.
Och föllo vi — hundrade föllo.
Ty kraft var i hugen, i benen var märg.

Kör av männerna.
Vi *äro*, I grånande fäder,
vad fordom ni varit bland vapnens brak.
Vår stad är en drottning bland städer,
vi äro dess vallar och himlen dess tak.
Högt klappar vårt hjärta vid stridssångens ljud.
Ej bäva vi fegt för en blodfärgad skrud.
Är ej Leonidas vår ära?
I döden vårt mönster, i fejden vår Gud?

Kör av ynglingarna.
Snart *stundar* den dag då vi gäcka
de hotande faror vid stridernas dån.
Snart modren skall skölden oss räcka
och säga: »med den, eller på den, min son».
Snart vingarna växa kring örnen och då
han svingar så hurtigt mot himmelens blå.
Om målet det höga ej hinnes,
hans vilja var god liksom fädrens ändå.

Osäkert är om Idman författat denna dikt, som skrivits till »Upprinnen i lysande minnen», troligen komponerad av

Nordblom. Den kan också vara skriven av Ilmoni eller Linsén. Mycket skulle jag misstaga mig, om dikten inte vore författad av någon av dessa. Slutet äger en viss likhet med ett avsnitt i Gadolins förut omtalade »Sång». Någon specifikt nationell prägel äger dikten ej. Det antika motivet är någorlunda lyckligt utformat. Man kan gott förstå, att sången varit ett ypperligt repertoarstycke.

I stort sett hade den inhemska sångdiktningen, såsom av det anförda framgår, en annan karaktär än uppsalasången. Hur gärna de än önskade det, kunde diktarna i Finlands historia, betraktad för sig, inte finna så många lysande minnen att besjunga. De försök som gjordes blevo som vi sett ganska misslyckade. Inte hade man heller här samma behov av fest och högtidssånger som i Sverige. Däri ligger en orsak till att studentsången i Åbo blev mindre nationellt-fosterländsk, vilket inte hindrade att den kom att utöva ett märkligt inflytande åt olika håll.

Jag har förut sagt, att både den fosterländska och nationella sången ljöd på svenska språket. Endast en och annan finskspråkig sång har nämnts såsom hörande till repertoaren. »Runan hos Schröter» tyckes då och då ha utförts. Någon gång omtalas även följande sång, som jag påträffat i en handskrift, med fyra strofer, bland Pippingskölds papper:

Äiti minä kerron sull,
micke tuska nyt on mull?
Koht kun Jaco silmän näcky
tämmä kyssymyxen täcky:
Ongos hyvä sädysäs, sädysäs
Ilman ystevät ällexes?

På tal om repertoaren förtjänar ännu påpekas, att den upptog ytterst få tyska sånger. Den tyska kvartettlitteraturen blev allmännare bekant i Uppsala först omkring 1823—1824, men då var åbosången redan i avtagande.

I början av höstterminen 1820 begynte sångsällskapet sina övningar som vanligt. Nu förmärkes efterhand i Pippingskölds anteckningar en tilltagande misstämning. Ifrån att ha inskränkt sig till ett fåtal medlemmar, vilka alla voro varmt hängivna sin ledare, ökades antalet sångare och därmed även viljorna. En splittring gjorde sig gällande, som hade till följd uppkomsten av flera sångsällskap vid sidan av det pippingsköldska.

Upphovet till denna splittring synes ha varit ingen annan än *Carl Axel Gottlund.* På genomresa till Uppsala inträffade han i Åbo de sista dagarna av oktober. Sin vistelse i staden beslöt han använda för att »reformera» studentsången. Hans »insats» skall jag med ledning av hans dagbok något utförligare dröja vid, emedan den kom att avsevärt inverka på de musikaliska strävandenas utveckling.

Sitt första besök hos sångarna — den 28 oktober — skildrar Gottlund i »Dagboken» på följande sätt:

»I afton var jag uppe på det så kallade sångsällskapet. Det var genom många omgångar jag hade den äran, jag anmälde mig hos Adolf Grotenfelt, Ilmoni, m. fl. De sade, att det vore egentligen till Pippingsköld eller Wallenius såsom ceremonimästare, som jag borde anmäla mig. Godenhjelm, som jag även önskade få komma (införa), kunde ej (få tilllåtelse) under annat villkor än att låta skriva in sig och erlägga den vanliga avgiften. Det var tomma auditorier på akademien som voro dem upplåtne, i det ena serverades te åt herrar och en hop fruntimmer, som voro där. De inkommo sedan de dagen förut låtit anmäla sig hos Wallenius. Även professorerna Hvasser, Afzelius, Lagus, Sahlberg och Avel-

lan voro där. Fruntimren sutto i det inre rummet på bänkar. Så var nu allt till redo. Sångarna stodo kring ett bord med sina stämmor i händer och mitt emellan dem den lille Pippingsköld uti ett fasligt bestyr. Änt ligen led det häran. Violen, Vikingasäten, Viken tidens flyktiga minnen Upp bröder för konung och fäderneslând voro de stycken som exekve rades. Marscherna läto rätt bra i anseende till den starka kören, ty de voro 11 à 12 som sjöngo. Men de andra styckena, som sjöngos i kvartet eller trios, gingo rätt dåligt, ty då flere skulle sjunga en stämma, så drog de olika finaler och andra ackorder. Ej heller voro där så utmärkta rös ter att de kunde framdragas. Ilmonis basröst, Aminoffs och Munckens primstämmor voro de bästa. Alla de övriga voro bara strunt, som Gran lund, Paldani, Grotenfelt, Pinello, m. fl. Då de slutade ville jag övertala dem att gå ut långsmed Tavastgatan och sjunga, men de vågade icke Även professor Hvasser bad dem försöka och tyckte att det ej kunde vara så farligt — men nej, de ville det icke, utan skilde sig i all tysthet och gingo hem. Jag gjorde detsamma, förargad över deras feghet och lik nöjdhet, fann att aftonen varit ingenting mindre än rolig: att sitta och höra några gamla visor då och då uppstämmas.»

Få vi genom denna skildring en levande föreställning — visserligen något färgad — av ett av sångsällskapets konvent så lämnar följande anteckning en ännu livligare bild av hela sällskapets organisation, sedd från Gottlunds synpunkt. Sam tidigt anförtror han sin dagbok de planer han uttänkt för att hämnas den oförrätt, han ansåg man gjort honom inom säll skapet.

Den 1 november skriver han:

»Jag beslöt nu fullt och fast att skaffa åt Åbo akademi den frihet som Uppsala, nämligen att studenterna skulle få sjunga på gatorna, t därigenom skulle de kallas till den fria sinnesstämningen, som karakter serar ett fritt folk, och därigenom skulle de särskilde nationerna hava ett visst gemensamt band som förenade alla till ett oskyldigt nöje oc tidsfördriv. Jag ville även härigenom ej blott utskämma sångsällskape som över ett år ägt bestånd och ännu icke vågat ett steg för friheten, uta tillika förlöjliga det och kasta det över ända. Ty så förargad var jag p dess organisation och menliga verkan. Ty i stället för att gagna så sk dade det, i stället för att bliva en härold för friheten och jämlikhete

så upphävde det dem båda och blev ett verktyg för missämja och tvång. Det var bildat av Pippingsköld, dit invigdes blott magistrar, hovrättsauskultanter och de äldsta av några studenter. Andra fingo dit ej tillträde utan anmälning till höger och vänster, och sedan blott liksom på nåd. Således fick ej kamrater till varandra ett fritt och obehindrat tillträde; det var en sång ej ämnad den gemensamma studentkorpsen utan ett såkallat sångsällskap, som par gånger i veckan var tillsammans. Den enda möjligheten att komma dit var att låta inskriva sig och betala penningar, några riksdaler i terminen. De flesta drogo sig bort ur en sådan briljant societet, som nu fick den glädjen att se några fruntimmer komma upp. Ryktet hade gått i staden att ju inskränktare sällskapet var, desto mer skrek ryktet ut det. De få som sluppo dit trodde sig hava skett en stor ära, och trodde sig höra gudatoner i en Granlunds och Paldanis skärande stämmor. Knappt hade några fruntimmershattar visat sig för än man bar in té och drack det med stora skorpor i stora koppar. Nu blev stadgarna än strängare, ceremonimästare, ordensmästare, skattmästare och andra mästare blevo nu tillagde. Sålunda stod man nu på trappsteget till en lång väg. — *Ett musikaliskt sällskap* klingade icke illa, att det besöktes och auskulterades av stadens damer var en *rekommendation,* ej att förakta, att det fått tomma akademierum sig upplåtne, var ett *akademiskt beskydd.* Det fattades således intet för att göra Ilmonis, Pinellos, Paldanis, Grotenfelts, Granlundarnas, Munckens m. fl:s namn odödliga som stora sångare vid det stora sångsällskapet. Också gingo de redan på var mans tunga och man trodde sig givit ett tillräckligt prov på ett gott musikaliskt öra, då man visste säga att Granlund var en mästare. Nu hörde det till politiken, och sällskapets bestånd fordrade det, att sådana röster ej skulle höras på öppen gata för pöbel och pack, utan de skulle noga åtskiljas från andra studentröster, därför släpptes de icke dit. Sådant var förhållandet då helt oförmodat den stora byggnaden, de stora utsikterna och förhoppningarna ramlades överända av folk som ingen kände, namn som ingen visste och personer som vunnit ingen uppmärksamhet.

Detta trodde väl icke Arwidsson, en av de stora byggmästarna, då han bad mig säga åt Hindr. Poppius att han fick lov i övermorgon uppkomma på sällskapet, men menade liksom åt mig: *men du kan hållas därifrån.* Ty jag kritiserte litet deras skicklighet förra gången, ett brott som ej kunde försonas. Därför voro de nog skamlösa att icke bjuda mig fritt tillträde, som deras gamle bror och vän, som resande och hemma vid ett universitet, som just var sångens moderland. — Men på deras skymf tog jag en lysande hämnd, och denna deras högtidsdag firades av oss såsom dem till ett gravöl och oss till en ärorik seger och stor triumf.»

Det var som synes Gottlunds starka frihetslängtan som i främsta rummet uppfordrade honom till det anfall han förberedde mot sångsällskapet. Han kunde icke gilla den exclusiva art, den förnäma slutenhet, som karakteriserade sällskapet. Mest förargade det honom att kamraterna — han tänkte säkert i första hand på sig själv — icke hade fritt tillträde till sällskapets konvent. Överdriven och hänsynslös som han var, skräder han inte orden i sin kritik. Men nog får man, det måste väl medges, intrycket av, att han tar munnen väl full av »frihet och jämlikhet» och att en god portion avundsjuka i själva verket låg bakom hans görande och låtande. Man måste visserligen också minnas, att då han åberopade sig på en uppsalatradition, så var det ju även en sådan som låg till grund för sångsällskapets hela organisation. Men det var olika sällskapskretsar, olika strömningar Pippingsköld och Gottlund företrädde. Och det hör dessutom till saken, att den gottlundska frihetssymbolen, sången på gatorna, som redan från början alltför mycket hade inkräktat på det rent musikaliska i studentsången i Uppsala, den sistförflutna vintern där hade antagit allt större proportioner. Pippingsköld hade lämnat staden i en lycklig stund. Han hade fått ett gott grepp på sin uppgift. Det var därför sången kom sig för i Åbo.

Till den 2 november, en torsdag, förberedde Gottlund det stora slaget, då han »ämnade införa sång på gatorna, vilket aldrig i Åbo förut blivit skett». Han berättar utförligt om detta sitt försök. I förbigående omtalar han, att det nog ändå försökts förut, men sångarna ha blivit omringade av den ryska soldatvakten, ställt till slagsmål som äntligen slutat med »långvariga konsistorieprotokoller och kanslersmemorialer». Rap-

porterna hade gått ända till kejsaren och det hade sagts, att studenterna slagit ihjäl flera soldater.

Allt det där visste Gottlund, men han visste ock, att studenterna endast då börjat sjunga om sin förlorade frihet, då de kommit berusade från någon källare, att de i stället för sång fört skrål och oväsende.

»Att gå nyktert ut och sjunga någon sång i stämmor och med iakttagande av skick och ordning, det hade aldrig fallit någon in», säger han. »De kände ej den ädla friheten, varuti den bestod; sökte den i att få föra oväsen och larm på gatorna. Härav följde, att hörde man någon röst eller sång — även anständig — så togs den som ett uttryck för källarlivet.»

En viss risk förelåg i alla fall. Ryska militären var numera van att antasta alla som talade högt på gatorna oberoende av om de voro druckna eller nyktra. Det första försöket måste därför ske med största ordning och anständighet.

Men dessutom hade Gottlund en trumf på hand, med hänsyn till vilken tidpunkten för det stora slaget hade valts. Hans gode vän och broder, löjtnant Bremer, hade den dagen vakt. Och av honom hade Gottlund tagit löfte, att högvakten icke skulle ingripa, ifall det bleve sång på gatorna. Dessutom var Henr. Poppius, Gottlunds vän och kamrat, regements adjutant, så att om det kom några andra ryssar, »behövde han bara visa sin röda krage för att få dem att vända om». Det var således blott brandvakten, »korvarna» och polisbetjäningen, som nu kunde oroa sångarna. Men Gottlund tyckte sig hava ett tillräckligt starkt garde för att ingenting behöva frukta från det hållet. För övrigt hade han ju beslutit att undvika allt gräl, om det bara var möjligt.

Gottlunds egen skildring av sitt tilltag är så rolig och tillika så upplysande, att jag måste avtrycka den sådan den är. Efter att ha omtalat, att Forstadius varit honom behjälplig att samla och bliva bekant med sådana studenter, som kunde sjunga och som likväl icke hörde till det »stora sångsällskapet» fortsätter han:

»Vi gingo således ut i skymningen och uppsökte först tvenne Rabbar, en Eneberg, Tengström, Videnius, Hartvall, Blom, Veber, och några andra som voro kända för sina röster, så vi voro inalles 17 à 18 stycken. Vi gingo från min port ned Aningaisgatan åt bron. De flesta ville ej våga göra försök, isynnerhet var Videnius motvillig och försäkrade, att vi allesammans i morgon skulle sitta i karcer, att det ej vore här som i Uppsala. De andre sade väl ej mycket, men tänkte ungefär lika. Forstadius var den enda och Poppius som hjälpte mig att encouragera dem. Då vi kommo på bron — där skulle vi börja, men det var ingen som ville vara den förste. Jag bad än den ena än den andra, men förgäves. De tycktes vara liksom litet flata att vid nyktert mod gå och sjunga på gatan. Då jag såg vartåt det lutade, övertalade jag dem att komma och taga ett glas till Lindströmska spiskvarteret, med det uttryckliga förbehåll, att ej mer än ett eller två glas (skulle intagas), på det intet skrål skulle uppstå. Detta funno de vara förnuftigt talat, mitt råd fann bifall och de följde. Jag märkte väl att några, t. ex. Videnius, hellre hade fått smyga sig bort, men han täcktes just icke för mig som obekant och uppsalabo visa så stor motsträvighet.

Jag rekvirerade en 10 rds. bål för min räkning samt bad om ett enskilt rum. Vi fingo en stor kammare, varuti satt ett sällskap förut, som nu blev skjutsat i en mindre kammare invid. Det bestod av hovrättsauskultanter, akademiekamrer G., inga studenter, men till ett antal av 8 à 9 personer. Detta (att ha blivit skjutna åt sidan) måtte ha förargat dem, ehuru de då intet sade något. — Vi drucko. Det blev väl nog många glas per man, likväl kunde vi nog bära dem utan att märkas. Forstadius gick efter Ilmoni, Arwidsson och en Munck av sångsällskapet, vilket hade en repetition i dag. Detta tyckte jag ju ej så mycket om, ehuru jag ju själv först även biföll därtill. Ty jag trodde mig känna Arwidsson såsom en, vilken gärna ville befrämja den goda sakens framgång och Ilmoni som en gammal vän trodde jag lika gärna följa mig som sångsällskapet, då även vi ämnade bliva ett sångsällskap. Muncken kände jag alls icke. Då de kommo dit voro de rakt däremot, huru vi än sökte fylla dem och

därigenom få dem annorlunda stämda. Arwidsson påstod i sten, att tiden ännu ej vore inne att bryta isen — att den skulle brytas när den var som starkast, det förstod jag (han) icke, han tillade det i brådskan, då jag yppat för honom mina försiktighetsmått och arrangementer. Jag kom snart underfund med, att han egentligen ditkommit för att se, vilka sångare vi hade, och då han hörde Videnii orgelstämma, gjorde han sig genast bekant med honom och sökte draga honom från oss och in i sitt sällskap, på samma sätt med några andra, med vilka han gjorde sig bror och bekant. Under denna ventilation om att *gå* och *icke gå* ut att sjunga, inkom en ny 10 rds. bål, som Blommen varit och rekvirerat på sin person. Nu blev jag ond och rasande. Förehöll honom sitt löfte att ej dricka mer än en gång var ämnat, ty förr än vi gingo hit in, tog jag ett löfte av dem alla att ingen annan än jag skulle få inrekvirera några dryckesvaror. Jag sade att vårt ändamål icke varit att supa, att han nu var den som förstört hela min plan, att ett tillfälle nu gått oss ur händerna, som svårligen torde återkomma m. m. Som de flesta redan voro mera än som de bort välfägnade, så gick jag min väg, utan att dricka ett glas av Blommens bål, så mycket än han och alla de andra bådo mig därom. Men jag var riktigt ond till sinnes.»

Större delen av sällskapet följde Gottlund hem, men återvände till den fyllda bålen. Väl i farten på nytt och ordentligt trakterade, ställde de naturligtvis till ett dundrande slagsmål med hovrättsherrarna i rummet bredvid, vilka icke voro sena att söka hämnd för det de fått giva plats åt de modiga studenterna. Allt detta medan Gottlund lade sig till sängs, harmsen över den snöpliga utgången av sitt företag, men besluten att ej upphöra förr än planerna satts i verkställighet.

Kalaset fick ett efterspel. En av hovrättsherrarna anmälde saken för rektor, som lät kalla »ledarna» till sig. Men utgången blev åtminstone denna gång ofarlig för studenterna: Gottlunds dagboksanteckning talar för sig själv: »Klockan tre var jag och Forstadius till Melartin. Federley hade berättat annorlunda. Vi sade att vi loft honom stryk, och ämnade hederligt hålla vad vi lovat. Därifrån kunde intet i världen befria honom, om han anmälde det fast till kejsaren. Melartin

fant skäl uti vårt uppförande och lovade underrätta honom att han måtte akta sig.»

Följande afton gjordes försöket naturligtvis om. Gottlund skickade Poppius till kommenderande officeren på högvakten för att bedja honom avhålla vakten att blanda sig i saken, om det blev sång av. Han lyckades också arrangera saken; en vaktkarl indrogs åter och gevären inlåstes. Forstadius sändes för att samla ihop sångarna. Men han hade sämre tur. Videnius sade tvärt nej och han var den bästa basstämman, andra träffades ej hemma. Men Gottlund var omutlig. Det skulle sjungas och det blev sång av. Jag låter dagboken berätta:

»Vi voro blott Veber, Blommen, Eneberg och äldre Rabbe, jämte några tysta stämmor, som kl. 8 gingo från Forstadius. Vi började strax på Nylandsgatan draga till. Men det var mycket som fattades, också voro de ovana att tillika sjunga och gå efter takt. Likväl brummade vi ut för hela högvakten, torget, bron och uppför Aningaisgatan. Jag marscherade gerad till Videnius. Han hade några främmande hos sig. Jag körde ut honom och hans främmande och fick även där tag i Hartvall. Nu lät vår sång ansenligt bättre, där var goda secunder och förträfflig bas, men primen var svag, blott Blommen och Hartvall skulle svara för den, och ingen av dem hade just starka lungor. Vi svängde om på Slotts- eller Drottninggatan. Då vi gingo förbi prof. Gabr. Bonsdorff, så blev man så förskräckt att alla ljusen i hela byggnaden blåstes ut. Det bevisar huru ovan man var vid en ädel frihet hos studentkorpsen. Ty man trodde säkert, att det skulle bliva våldsamheter och revolter utav. Vi gingo även förbi Federleys — då måtte hjärtat suttit i halsen på dem — vi voro några och tjugu och stannade litet nedanför byggnaden. Andra gången gick vi förbi den utan att sjunga. Folket på gatorna visste ej vad det skulle betyda, utan stodo länge och väntade få se utgången av allt detta.»

Nu inträffade ett intermezzo. Gottlund fick reda på, att en av slagsbultarna från föregående dag, Loden, just var inne på ett spiskvarter i närheten och ansåg att det nu var det bästa

tillfälle i världen att plagga upp honom. Detta gav först anledning till vidlyftiga parlamenteringar till höger och vänster, som slutade med att man tågade till nämnda spiskvarter. Där utspann sig åter en lång dispyt. Något slagsmål blev det likväl icke denna gång.

»Då vi kommo ut», fortsätter Gottlund, »begynte vi sjunga, och då lät vår sång förträffligt. Jag såg efter och fann att vi hade en hop nya sångare. Det var en Lignell, en Broman och en Veman. — — Alla dessa voro utmärkta primsångare. Nu tävlade vår sång ej blott med sångsällskapets, utan överträffade det. Broman sjöng så högt, så ingen kunde följa av sekunderna, Veman sjöng primen något lägre men ackurat, och Lignell hade en vacker röst, sjöng ingen stämma just rent, utan svävade med driller och kadenser emellan dem — och var den bästa ten. man kunde önska, hade även hög röst. Fontell var full, han gick och spuk. bakefter. Nu gingo vi upp Tavastgatan, sjöng Vikingasäten m. fl., gick till akademietorget och sjöng där flere stycken som lät utmärkt bra, isynnerhet: »Göterna fordomdags drucko ur horn» och »Jag bygger en lövsal uti en dal». Som jag visste att hos doktor Haartmans i afton var societet, som skulle roa sig med musik, varför mamsellerna Borgman och von Gersten även voro ditbudne, så övertalte jag nu dem att sakta ställa oss under deras fönster och stämma oförmodat upp med: »Jag bygger en lövsal». Detta vore dem en artig surpris. De kunde ej annat än på det högsta finna sig smickrade och berömma vårt uppförande. Dessutom skulle de lägre auktoriteterna, landshövdingen Haartman, översten Vinter, platsmajoren och kommendanten, vilka även voro där, själva vara i tillfälle att se vårt stilla och anständiga uppförande vid allt detta och ej behöva tro vad som från andras och tredjes hand blev dem berättat. Där skulle de hos mams. Franzén, mams. Borgman, von Gersten m. fl. som svenskar och vänner av musiken, finna förespråkare för denna frihet av sång o. s. v. Jag ville, med ett ord, knäppa alla flugor i en smäll.
— Ja vi gingo och stämde upp. Klockan var 11 om afton. Först märkte vi ingen förändring, en kom till fönstret, så f. d. mams. Franzén, sedan flera. Nu öppnades fönstren. Troil satt i ett av dem och herrar av alla slag ikring. De unga fruntimren kommo utspringande nedför trapporna och ställde sig bakom pigorna i portgången — några kom ütet ut på gatan för att se vilka vi voro. Sedan vi sjungit detta stycke och »Göterna», varvid Veman med sitt solo: »och vem som kan dricka» gjorde en skön effekt, så gingo vi bort, helst som värden ej förstod att tacka oss. Ilmoni bodde i gården bredvid och det fägnade mig att han

fick till sin stora förargelse höra, huru skön vår sång var. Vi avmarscherade till torget under sång av *Bagdads stolte kalif* (Du med trängtande rop). Sjöngo ännu en stund på bron och skildes. — — — Sålunda hade vi nu gjort första försöket, att det såvida lyckats att vi ej kommit i högvakten, ej i något slagsmål, att vår sång låtit bra och att vi med den gjort stadens auktoriteter oss förbundna, vilka förmodligen trodde att det blott var för deras skull. Det återstod för oss att få veta vad publiken talte därom i morgon — och därpå lade vi ej stor vikt. Emellertid var början gjord och i morgon skulle vi åter ut.»

Morgonen därpå fick Gottlund besök av Arwidsson och Ilmoni, »tvenne apostlar från sångsällskapet». Han berättar, att de först icke täcktes komma fram med sitt ärende, emedan han hade främmande. »Men till slut kunde de icke hålla sig utan sade: vad fan har ni gjort för slag i går, gick och sjöng »*Vikingasäten*», en svensk visa i en rysk stad. Det kan bliva fan av om det rapporteras till kejsaren. Och därav kan bliva den följd, att vi aldrig mera få sjunga ute. Det är ej här som i Sverige. Här är spioner på alla håll. Ilmoni tillade: Och det dummaste var att Ni i »Göterna» går och sjunger 'vem för oss an? Jo, Carl Johan så heter han' (vilket var en lögn). Och det kan ta mig f-n hända att sångsällskapet får bära hundhuvudet för det.»

»Jag grinade åt alltsammans», säger Gottlund vidare, »och frågade, om de ej hade något annat att tala om. De kunde ej annat än berömma sången. Arwidsson talte om den starka basstämman. Och Ilmoni, för vilken detta blev en förundring, emedan han själv trodde sig vara den yppersta basen, sade: Vad var det för en visa som skulle likna flodens sorl etc. (det var »Jag bygger en lövsal»). Göterna lät bra, men det var ett sorl emellanåt (och ingen talte likväl ett ord under hela tiden). De frågte med begärlighet när jag skulle resa. Jag svarade: i afton. Därmed voro de nöjda och gick bort i den tron, att

de hade sluppit mig härmed. Men halvgjort arbete kröner icke mästaren, vad som jag börjat tänkte jag sluta.»

Arwidsson och Ilmoni framställas här i en icke alldeles förmånlig dager. Men det kan ifrågasättas, huruvida man fullt kan lita på denna relation, eller om Gottlund möjligen också här låtit sig förledas till överdrifter på grund av den långsinthet han tycktes ha visat gentemot sina motståndare. I ingen händelse borde Arwidsson ha varit skuggrädd och fruktat rysk inblandning: Var icke just han en frihetskämpe av det dristiga slaget? Inte kunde hans uppfattning under de närmast följande åren så plötsligt ha förändrats.

Senare på dagen berättade Henr. Poppius, att han som regementsadjutant på överstens befallning inskrivit i orderjournalen på högvakten, att »studenterna härefter när de ville gå ut och sjunga skulle få gå fritt och obehindrat utan att vakten skulle låtas märka det». »Detta var ju mer än vi någonsin vågat hoppas», utbrister Gottlund. »Detta var ju redan ett slags privilegium.» På aftonen samlade han åter sångarna till sig. De voro då i första tenoren: Veman, Broman, Blom, Hartvall, Mellin, Thurin, yngre Rabbe; i andra ten.: äldre Rabbe, Eneberg, Veber, Nordgren; i första basen: Lignell och i andra basen gamle Videnius, »som ensam gjorde nog skäl för sig». Muncken och en hel hop andra av sällskapet sades gärna ha kommit med, men »blivit strängt och vid stryk förbjudna».

Aftonens förlopp — nattmarschen kunde kanske här vara en passande benämning — skildras av Gottlund på följande sätt:

»Sedan vi sjungit inne på mina rum till kl. 8. (den vanliga tiden, då vi gingo ut på gatan), så gingo vi under full sång, börjande från bron förbi torget och högvakten, upp (och) ned Tavastgatan. Sjöng så åter vid akademien, på dess borggård inom balustraderna, och sedan vi därifrån likasom tagit oss mod och kraft, gingo vi åter med sång upp till

rektor Janne Bonsdorff, där sjöngo vi den bekanta visan: Gaudeamus igitur, juvenes dum sumus. Sedan hade jag Videnius att ropa vivat akademiens rektor Joh. Bonsdorff! ! ! varpå följde ett tredubbelt hurra. Detta förtjänte han så mycket mer som han alltid tagit studenternas parti, och nu invecklat sig i en vidlyftig process med Ehrström och de andra professorerna för det han intog ynglingar till akademien utan att de förut varit hos Ehrström och tagit rysk språkexamen. Vi gingo med Drottninggatan ett långt stycke. Vände om. Och som vi nu gjort den ena av maktens poler — den akademiska — den äran att sjunga, så trodde jag kanske att den andra, den borgerliga, finner sig därvid stött, om vi helt och hållet förbigick den. Jag övertalte dem därför att stanna utanför statsrådet, landshövding Haartmans fönster och där sjunga något. Kanske vann vi honom därmed på vår sida och då hade vi vunnit mycket. Helst han som kanslerns närmaste sekreterare kan göra och låta mycket vad akademien vidkommer. Dessutom tänkte jag: Kanske klagar man oss för det vi varit ute helgdagsaftonen att sjunga, men hava vi sjungit för landshövdingen, så kan de ej gärna klaga oss. Vi gingo dit med full marsch av *Samloms bröder kring frihetens fana.* Under fönstret sjöngo vi först: *Du med trängtande rop.* Jag kom först ihåg, att sedan de börjat versen

Bagdads stolte kalif
mättad av njutningens svall
mottager gäspande kall
himmelska flickans kyss.
— Nej, o sällhet, du vilar ej blott på
njutningens svanduns bädd —

han kanske kunde tro att vi ville lämpa det på honom och hans vackra fru och möjligtvis bliva stött. Och detta trodde jag därför att ej minsta tecken i fönstret visades, varmed man gav tillkänna, att man hörde oss utan rullgardinerna lyftades icke ens upp. Vi sjöngo ännu: Jag bygge en lövsal uti en dal, och som allt samma fenomen visade sig avmar scherte vi under sång av den finska visan *Äiti minä sanon sull, sanon sull, suuri tuska ompi mull.* På bron och på torget sjöngo vi flera stycken och sånger och de läto rätt bra. Här skildes vi åt utom sångarna som kommo upp till mig.»

Veckan var nu slutad. Gottlund hade »reformerat» och det grundligt. Men ännu hade han ett par dagar på sig. Man följer fortfarande gärna de omständliga dagboksanteckning

garna. På söndagsförmiddagen spatserade bröderna till kyrkan, men kommo naturligtvis dit just strax före de andra gingo sin väg. De »gjorde ett slag fram och åter med stora gången och mönstrade flickorna». De träffade Pinello och några andra av sångsällskapet, som »vände ögonen aviga», då de skulle se på den store mannen och hans följe. På eftermiddagen samlades alla hos Eneberg, där det hölls »konsert». Man spelade igenom nästan alla av Fredmans epistlar och sånger. »Rabben den äldre och ett par andra jämte Broman spelade violin, yngre Rabbe violoncell, en blåste flöjt och de andra sjöngo.

Denna »konsert» räckte till klockan $^1/_2$ 9. Då begav sig Gottlund till »klubben» — som han gick och stod, i sin »bruna frack, vita väst och bruna bussaroner». Om detta besök antecknar han med synbar självbelåtenhet: »varken Wallenius eller de andra av sångsällskapet lådes märka mig, men alla andra vände nog sina blickar på den nye reformatorn i staden».

Följande afton upprepades sången ånyo. Den gången gingo sångarna tvenne gånger runt det pippingsköldska hörnet, »på det han som kapellmästare vid det stora sångsällskapet måtte spricka av harm vid vår vackra sång», som Gottlund säger. Det gör ett egendomligt intryck att läsa Pippingskölds anteckningar för samma dag. Han omtalar »studiosi sång utanför mitt fönster», och tror sig synbarligen ha varit föremål för en hyllning.

Den 7 skulle Gottlund resa. Men kommen till skutan märkte han, att han saknade pass. Detta föranledde åter dröjsmål, så att han fick tillfälle att rumla ännu en afton, då för resten den arme Federley blev illa tilltygad.

Dagen därpå begav han sig äntligen i väg efter en äventyrlig vecka.

Gottlunds skildring lämnar i åskådlighet ingenting övrigt att önska. Man närapå hör hur hans sång på gatorna klingat, då en sjöng så högt, att ingen kunde följa, en annan ackurat, en tredje svävande med »driller och kadenser» mellan alla stämmor, en fjärde ackompanjerande det hela med den överförfriskades utgjutelser o. s. v. Med alla sina detaljer, av vilka många kunde inbjuda till ett närmare studium, ger skildringen ypperliga tavlor ur studentlivet, de politiska förhållandenas tryck och formerna för studenternas »frihetslängtan».

Gottlund antydde, att han och hans anhängare ämnade bilda ett sångsällskap, även de. Han hade arbetat så det förslog för planens realiserande. Och han hade verkligen lyckats intressera rätt många sångare, vilket icke var att undra över, i betraktande av de argument han anförde mot det pippingsköldska sällskapet.

Att Gottlund delvis fick sin önskan uppfylld synes av ett brev till Sjögren från Blomkvist, vari denne skriver: »Här sjunges nu överallt. Vår store Myrée firade sin namnsdag, Danielsdagen, präktigt och hade alla sångarna ditbjudna, likaså Hällström på sitt honorarii kalas. Jag minns ej om jag redan nämnde, att här uppstått ett annat sångsällskap, vars stiftare Gottlund varit och som skall hava tämligen goda röster.» Han tillägger för övrigt: »Här är dessutom många partier, som hava varandra Gud vet huru till föremål. Arwidsson är ett salt i surt öga för många, särdeles för Sjöström, som helt och hållet övergivit vårt sällskap.» [31])

Enligt Pinello skall J. Abr. Nyberg ha varit den förste, som

trädde i Pippingskölds fotspår »och på ett lysande sätt förstod att följa det föredöme studenternas förste kapellmästare lämnat». [32]) Nyberg var en i unga år från Sverige inflyttad musiker, sedermera orgelnist i domkyrkan. Han åtnjöt gott anseende som privatlärare. Gottlund lär väl icke kunna fråntagas äran av att ha åstadkommit det nya sångsällskapet. Men det är antagligt, att Nyberg efter hans bortresa övertog ledningen, varför sällskapet kallades »det nybergska sällskapet».

I varje fall kom detta sällskap att spela en roll, också det. Det är säkert ingen överdrift, när Pinello säger om Nyberg, att »talrika voro de lärjungar, som nästan dagligen ställde sig under hans taktpinnes kommando och mången av de härliga sångröster som då uppenbarade sig leva ännu i samtidas tacksamma minne».

Samme författare säger vidare, att de nybergska, viborgska och tavastländska sångsällskapen följde varandra tätt i spåren, men att de arbetade dock var på sitt håll utan något närmare samband, och ehuru alla förenade skulle hava bildat en väldig kör, förmärktes en dryg tid en viss tillbakadragenhet i detta avseende.

En annan uppgift lämnas av en författare i Wasabladet, som berättar, att de båda sångsällskapen, (det pippingsköldska och det nybergska) för större prestationer förenade sig under Nybergs anförande. Här förtäljes också, att det nybergska sångsällskapet bestod av en tredubbel kvartett. De förnämsta sångarna voro Albert Lignell (2. ten.), Isak Eneberg och K. F. Widenius (2 baser), A. J. Europaeus, G. A. Lindstedt, Hartvall och C. G. Broman, »en utmärkt men senare förfallen första tenor, vars bravurstycke var Tegner-Cru-

sells »Flyttfåglarna». [33]) — Alltså idel bekanta namn från Gottlunds redogörelse.

Det pippingsköldska sångsällskapet fortsatte hösten 1820 sitt arbete som förut. Sångarnas antal växte. Vid repetitionen för det tredje sångkonventet voro femton sångare samlade. Sångkonventen besöktes livligt av stadens förnäma publik.

Ett uttryck för sångarnas hänförelse ger Ilmoni i brev till Pippingsköld i januari 1821: »Sistförflutna höst var verkligen en poetisk tid. Och nästa termin skall, hoppas jag, bliva det ännu mer, om annars fader satan icke behagar utså tvedräktens frö i vår krets — varför oss mildeligen bevare den heliga Harmonia — eller Cecilia, som den store Capp von Cappelsköld (ett av Pippingskölds många namn) henne kallar. — Hon, blott hon, har försett oss äldre med ett innerligt förtroende. — Jag kan aldrig tänka på Aminoffarna utan att hjärtligt fröjda mig över bekantskapen med dessa goda gossar.»

I början av året försökte Pippingsköld genom flitiga musikstudier vinna tillfredsställelse och jämvikt. Han »arbetade mycket i musiken» och studerade flitigt bl. a. Allgemeine Musikzeitung, den ledande musiktidningen då för tiden, ur vilken han synes ha hämtat åtskilligt musikaliskt vetande. Sångrepetitionerna tillfredsställde honom även till en början och konventen voro talrikt besökta; vid det andra konventet för året voro t. ex. »3:ne salar fulla av åhörare». Men det dröjde ej länge, innan en avmattning åter inträdde. Sångarna skolkade mer än lovligt och det kunde hända, att repetionen »gick uselt, emedan sångarna voro fulla av flin». Vid första marskonventet förolyckades sången helt och hållet. Samuel von Troil och Grotenfelt gingo bort mitt under programmet. Saken upphjälptes ej av att »flera nya sångare ut-

märkte sig». Grotenfelt tyckes för övrigt ha varit en krångelmakare. Han gjorde flera gånger ledaren ledsen.

Sällskapets anseende hos publiken stadgades. Blomkvist yttrar om sångarna, att »de sjunga nu ganska väl. Till och med svårare stycken hava de med allmänt bifall avsjungit.»[34])

Ledaren uttalar allt oftare sitt missnöje med den lama sången. Däri framskymtar snart en viss misstro till egen förmåga. Den tungsinthet, som låg i hans lynne, hade fått näring av slitningarna mellan musiken och juridiken. I samma grad förhoppningarna på fullständig framgång som sångledare grusades, ökades också missnöjet med att han nedlagt så mycket intresse på musiken. Han klagar: »tid kommer, då världen blir kall för sången», »sången blir lam, därför slut med allt» o. s. v.

Under de gottlundska nattmarscherna inträffade det, som vi sågo, att sångarna sjöngo en eller flera sånger under någon av de »förnämas fönster». Dessa uppvaktningar voro dock inga hyllningar i egentlig mening, utan blott avsedda att vinna »stadens auktoriteter» för »den ädla friheten» att sjunga på gatorna. Men ungefär vid samma tid blev den verkliga serenaden känd i Åbo genom sångsällskapet.

Serenaden uppkom förmodligen ur bruket att sångarna efter konventen sjungande följde en del av publiken hem. Första gången omtalas en sådan eskortering den 3 november, d. v. s. samma dag det lyckades Gottlund att »införa sång på gatorna». Pippingskölds anteckningar upplysa: »Vi följde under sång damerna (en del dock) hem. — Det var dumt.» Man kan här draga sig till minnes, att Gottlund efter sångkonventet den 28 oktober försökte övertala sångarna att gå ut på Tavastgatan och sjunga, att även professor Hvasser

bett dem försöka. Kanske detta var orsaken till att de nu, ett följande konvent, vågade sig på försöket.

I varje fall utvecklade sig antagligen serenaden på det sätt, att sångarna — följda av menigheten, förstås — stannade och sjöng något stycke under någon avhållen lärares eller beundrad dams fönster. Och att det i sådana fall verkligen var fråga om hyllningar är självklart. Så var förhållandet t. ex. efter ett lyckat sångkonvent den 17 nov., då sångarna följde prof. Sahlberg hem, förmodligen ett uttryck av tacksamhet för professorns intresse för sången och hans omvårdnad om sångarna. På vägen sjöngs ett stycke under rektor Joh. Bonsdorffs fönster, och »rektorn kom ut och tackade». Samma afton hölls ännu, sedan ledaren avlägsnat sig, serenad under fröknarna Lybeckers fönster, varom Pippingsköld följande dag underrättades. Om anledningen till denna serenad nämnes intet. Men fröknarna Lybecker noteras såsom besökare av ett följande konvent och höra till de fruntimmer, som föranleda Pippingsköld till utrop, sådana som: »auditorium således vackert».

Genom Pippingskölds anteckningar rättas Pinellos uppgift om serenadens införande i Åbo. Han berättar nämligen, att »första gången serenadens ljuvt smäktande toner uppstämdes hos oss var en vacker månskensafton, då sången ägnades det älskliga systerparet, de unga violinvirtuoserna Borgman från Göteborg efter deras andra konsert i Åbo. Det bifall de unga artisterna hade skördat, i förening med alla de ovationer som kommit dem till del vid deras uppträdande härstädes, hade samlat en oräknelig skara av beundrare, vilka, ehuru ljudlösa, hänförda lyssnade till den första serenaden på Auras strand »Hulda rosa, fjäriln frågar». [35])

Mamsellerna Borgmans andra konsert ägde rum den 23 november, alltså efter det sångsällskapet redan hållit flera serenader. Inte heller kan Pinello ha ihågkommit den gottlundska serenaden den 3 november utanför Haartmans fönster, då visserligen mamsellerna Borgman voro närvarande, men då de ännu inte låtit höra sig och då för övrigt de lika litet som herrskapet Haartman blevo föremål för någon »riktig» serenad.

Under den följande månaden hölls en serenad utanför Pippingskölds eget fönster. Den beredde honom inte synnerligen stor glädje. Det var »ett förbannat tjut», säger han, och »sedan kommo di opp, di gastarna». Därefter talar han om serenader först i juni 1822. Då höll han själv serenad utanför den av honom tillbedda, »gudomliga» Mimmi von Troils fönster kl. 11 på kvällen. Litet längre fram i samma månad hölls serenader för mamsell Allén, grevinnorna Armfelt och Piper, samt ånyo för fröken Mimmi.

A. Aminoff omtalar även serenaderna, »sångarnas stora glädje över att med någon hövlig serenad kunna uppväcka stadens skönheter ur deras ljuva slummer». »Och huru lyckliga voro vi ej», säger han, »då vi senare hörde, vilka impressioner vi mäktat åstadkomma».

Hösten 1821 ville det inte mer gå som förut med sången. Vid det första sångkonventet »ämnade det ej bliva någon sång genom de nykomnas dumheter»; vid det andra var rummet fullt med oss, så att grevinnan Armfelt sjuknade och satte sig i »skräprummet». »Sången gick uselt. Allt bakvänt. Eneberg blev utkörd.» Pippingsköld blev misslynt och det satt i ännu dagen efter. Följande gång gick sången åter tämligen bra, men ännu anmärker ledaren om en repetition, att de

flesta sångare voro capriciösa. Allt annat än tillfredsställd nedskrev han den sista anteckningen för året: »Skrev noter hela dagen — aldrig slutar slikt arbete. Jag är en musiknarr — nekar ingalunda.» Publiken uppmuntrade sångarna med bifall. Men man ser även kritik av sången. Winter saknade i den det han egentligen önskade av vokalmusiken: »det starka, väldiga, hjärtskakande, som den annars så mycket är mäktig till».

För vännerna tycktes Pippingsköld vara sig lik. Till Sjögren skrev Alex. Blomkvist (11/XII. 1820): »Jag kommer från Pippingsköld, där även Ilmoni var. Hos den förre är allt såsom förut och han är sig lik. Han spelar vanligen för mig när jag är där, men i afton visste Ilmoni att genom sitt konstlande förstämma alltsammans.»

Det pippingsköldska sångsällskapet bibehöll fortfarande sin ledande ställning. Det synes som om anslutningen någon tid eller vid något tillfälle under 1821 varit mycket livlig. Bland Pippingskölds papper finnes en förteckning, troligen från nämnda år, som upptager följande namn: *Diskanten:* A. Aminoff, G. Aminoff, Fogelholm, Mannerheim, O. Munck, R. Munck, A. Piper, Haartman, F. Aminoff, Lagus, v. Gersten (namnet otydligt). Langensköld; *Sekunden:* Grotenfelt, Grönlund, Broman, Moring, Lindebäck, Hästesko, Björklund, B. Munck, Agricola, B. Frosterus, R. Frosterus, Bergenheim, Törnroth, Åkerman, Bremer, S. v. Troil, Ramsay, Hast, *Basso:* 1:mo: Grönlund, Paldani, Roos, Tamelander, Wallenius, Wigren, Zandt. *Basso 2:o*: Byman, Ilmoni, H. v. Troil, Pinello, de Pont, A. Tamelander, R. af Tengström. Utom dessa 44 medlemmar nämnas såsom »ex. ord.» greve Piper, Taube och överste Blume.

EN SOARÉ HOS FAMILJEN von TROIL, EFTER EN AV AUG. MANNERHEIM UTFÖRD AKVARELL

Figurerna framställa från höger till vänster: 1 August Mannerheim, 2 Mina Armfelt, sedermera gift med A. Federley, 3 Mimmi von Troil, 4 Gösta Aminoff, 5 Wava Armfelt, 6 Axel Federley, 7 Louise Armfelt, 8 Mina Mannerheim, sedermera gift med L. G. von Haartman, 9 Rosina von Haartman, 10 Adolf Aminoff, 11 Uno von Troil, 12 Johanna Maria von Kothen, sedermera gift med Samuel von Troil, 13?, 14 Josefine Pippingsköld, senare gift med målaren R. W. Ekman, 15 J. J. Pippingsköld.

I denna sammansättning var sällskapet en musikalisk faktor att räkna med. Men splittringens frön buro frukter. Till en början ledde de till en ytterligare isolering från de »förnämas» sida. Det blev svårare än förut att vinna inträde i deras krets. Pippingsköld, som ju själv var adelsman, — om också icke gammal i ståndet — och hade sina bästa vänner bland studenter tillhörande noblessen, drogs allt mer åt det hållet. Då flera av de adliga studenterna hade utmärkta röster, så att de t. o. m. uppträdde som solister vid konventen, tyckes sångsällskapet alltmer blivit föremål för de adligas intresse.

Utom vid sångkonventen odlades musik vid de aftonunderhållningar, som ofta höllos inom familjerna. Pippingsköld omnämner dylika musikaftnar isynnerhet hos biskopen, v. Troil och greve Aminoff. Ärkebiskopen var sedan gammalt känd som en beskyddare av musiken. Han hade varit med om att stifta det första musikaliska sällskapet 1790 och troget suttit i orkestern — han spelade 2:dra flöjt — de två eftermiddagar i veckan sällskapet repeterade, ända till dess han blev biskop. Att han också odlade musik i hemmet var därför en självfallen sak. Han fördömde icke heller gladare nöjen. I biskopshuset höllos t. o. m. baler.

Hos baron Knut von Troil idkades musiken både i vardagslag och vid familjefester. Sönerna Samuel Verner och Uno tillhörde sångsällskapet och voro Pippingskölds närmaste umgängesvänner. Som kamrat var isynnerhet Uno omtyckt. Han sjöng förträffligt och spelade piano, så att han kunde biträda som pianist vid offentliga konserter. Fröken Mimmi, som dottern Beata Maria vanligen kallades, hörde till de mest firade inom flicksocieteten. Även hon spelade piano och var

så långt hunnen att hon spelade offentligt. Pippingsköld var särskilt intagen av hennes spel. Efter en bjudning skrev han: »Den gudomliga (x x) spelte som en engel 2:ne duetter».

Vida känd för sina musikaliska intressen och talanger var familjen Piper. Grevinnan Augusta Piper, dotter till Gustaf Mauritz Armfelt, uppträdde ofta på konserter och hennes sång erhöll de högsta lovord. Hon var beundrad och älskad för »den vackraste talent förenad med den mest sällsynta godhet». Även greve Piper brukade deltaga i sången vid de musikaliska aftonunderhållningarna, därtill ännu »lilla frö-ken Piper».

Inom Gustaf Magnus Armfelts familj omhuldades både tea-ter och musik. Där fanns ett efter dåtida förhållanden gott pianoforte, som ibland lånades för offentliga konserter. De unga grevarna Uno och Magnus voro goda aktörer, medan fröken Vava var känd för sina musikaliska talanger och hörde till de damer, som kommo att sjunga under Pippingskölds kommandostav.

I det aminoffska hemmet var Pippingsköld alltid gärna sedd. Såsom förut framgått stod han i brevväxling med gehei-merådet Aminoff redan under uppsalatiden, då de unga Ami-noffarna hörde till hans närmaste förtrogna.

Även i det aminoffska hemmet förekommo musikaliska aftonunderhållningar. Dagboken omtalar en sådan under vå-ren 1821, då »silverstämmorna» föredrogo bl. a. en komposi-tion till Gravströms »Graven», nyss förut instuderad under Pippingskölds ledning. Senare på våren var Pippingsköld åter bjuden till Aminoffs »till afton». Denna gång var det uttryck-ligen grevinnan som stod för inbjudningen. Aminoffarna sjöngo nu terzetter, berättar dagboken, och sjöngo t. o. m. utmärkt

När grevinnan Aminoff den 30 december 1821 avled, grep sorgen även Pippingsköld. Beredvilligt tog han på sin anpart den musikaliska delen av den högtidliga begravningen. Han »arbetade i koraler för den avlidna förträffliga», varmed sannolikt bör förstås, att han utarbetade de koraler, som skulle sjungas; han uppvaktade stadens förnämsta sångerskor och sångare, han ledde övningarna och anförde förmodligen sången vid jordfästningen, som försiggick i domkyrkan och övervars av en stor folkmängd. Att körsång vid detta tillfälle förekom omtalar A. Aminoff i sina minnen: »Före och efter jordfästningen utfördes körsång av utvalda mans- och fruntimmersröster». I Statsarkivets Rilax-samling förvaras flera verser, vilka diktats för detta tillfälle och måhända då avsjungits.

Gamle greve Aminoff uppskattade högt Pippingskölds förtjänster som sångledare för den akademiska ungdomen. Såsom belöning härför sökte han — utnämnd till v. kansler den 28 aug. — redan i november hos Rehbinder, som var akademins företrädare hos kanslern, storfurst Nikolai Pavlovitsch i Petersburg, utverka en ring åt Pippingsköld. »Om möjligt», skriver han, »så skaffa åt den beskedlige Pippingsköld en ring. Gossarna i allmänhet ha mycken nytta av detta vackra och oskyldiga tidsfördriv samt den bättre klassen härstädes ett verkligt nöje.» När han icke erhöll något svar, upprepade han sin anhållan; denna gång uttryckte han sig i bevekande ordalag: »Det skulle fägna mig mycket om min bror kunde av vår nådiga kejsare få en ring åt den hederlige Pippingsköld, ty det är en ostridlig sanning, att det av honom inrättade sångsällskapet medfört en synbar sedlighet hos ungdomen genom ett så vackert och ädelt tidsfördriv vid mellanstunderna och

därjämte tillskyndat allmänheten nöje, vunnit dess bifall Om det går, så säg detta från mig till vår nådige kejsare. Et lovord i tidningen är endast för dagen; en sådan souvenir en ring, *bevaras i släkten.*»

Rehbinder nödgades svara, att kanslern icke biföll der gjorda anhållan, utan skulle Pippingsköld »avspisas» med er mention honorable inför konsistorium. Han lovade visserli gen att senare hos kejsaren utverka den önskade minnes gåvan, men detta löfte infriades icke. Det enda resultate av greve Aminoffs hänvändning till kanslern blev således, at Pippingsköld den 23 mars 1822 kallades inför konsistorium varest kanslerns skrivelse föredrogs. Kanslern hade, hette det på därom gjord framställning »om det berömliga förhållande som filosofiekandidaten Pippingsköld ådagalagt, samt om nyt tan utav det av honom inrättade sångsällskapet, anmoda konsistorium att låta magistern Pippingsköld inför konsisto rium förehålla och honom hans kejserliga höghets välbeha därutöver betyga.» [36])

Jag sade nyss, att den bland studenterna uppkomna splitt ringen ledde till en ytterligare isolering från de »förnämas sida. Det gick omsider därhän, att sångsällskapet upplöstes och ersattes med ett nytt sångsällskap, troligen för att kunn från kretsen utmönstra misshagliga eller alltför plebejska ele ment. Pippingsköld berättar, att efter »mycken omtalatio angående sångsällskapets ledamöter» bildades »det nya sång sällskapet», som höll sitt första sammanträde i societetshuse den 14 mars, där sången gick ypperligt och sångarna vor animerade. Detta sällskap kallas också »det grevliga säll skapet», ävensom »Adelsfanan», vilket namn användes av Pi nello för det första sångsällskapet.

Det nya sällskapet bibehöll inte mera karaktären av en manskör, utan odlade även blandad körsång. En anteckning i dagboken den 28 mars omtalar att »sångsällskapsfruntimren sjöngo». Om sällskapets karaktär och sammansättning får man annars en föreställning genom följande utdrag ur ett brev från Sofi Wallenstjerna: [37])

»I torsdags började det grevliga sällskapet sin sång, den får ej andra höra än de som hör till de sjungandes familjer och några *utvaldas* herrar — Federley, Troil, Prytzen. De fruntimmer som äro med äro Wava, Hedvig Piper, fröken Troil, mamseller Holming och Alén. Greven och grevinnan Piper låta ock ibland höra sig. J. A. var här i går och berättade att det varit bra härligt att höra. Det är ledsamt att ej andra även skall få höra denna gudasång.»

Några dagar senare skriver samma författarinna: »I går var det grevliga sällskapet för andra gången samlat. Några flera åhörare hade nu fått den äran att lämna sina säkra omdömen, kapten Hästesko, Cedercreutz.» Pippingsköld skriver om detta sångkonvent: »Under de ledaste auspicier började denna sångsammankomst. Kl. 4 uppgick jag å sångrummet, stämde jämte Gustaf Aminoff armfeltska pianoforte. Kl. $^1/_2$ 6 uppkom Mimmi. Sången emot all förmodan ypperlig, isynnerhet sjöngo grevinnan Piper, Mimmi och lilla fröken Piper samt Aminoffar och Troilar mycket väl. Greve Aminoff oppe. Åbos förnäma värld oppe, 50 personer.»

Angående sångsällskapets ombildning skriver Blomkvist till Sjögren den 14 april 1822: »Han (Ilmoni) är nu särdeles lessen på mig för det jag drog mig jämte många andra från sångsällskapet, som nu hålles på societetshuset och helt förändrat. Det kallas det *nobla* och förtjänar att heta så. Utom

att allt är dyrare, så tycker jag ej heller rätt om idén; ty det skulle först vara en slags klubb. Nu är det ett slags privata konserter, sedan de förnäma damerna börjat sjunga och spela. Nog kan det vara så också; men en så hastig förändring från fullkomligt publikt till på detta sätt inskränkt, att allt vad adel heter får entré men ignobile vellus (?) ej. Man erbjöd mig deltagande men jag retirerade. Nu hava de i nåder beslutit att var gång ditbjuda 7 studenter. Ser du! Pippingsköld klagar själv över att noblessen tagit överhanden; men vad är det att tala därom.»

I. ILMONI

Om de många sångsällskapen talar även Ilmoni i ett brev till Lindström i Borgå daterat den 21 juni 1822 »Genom den inclyte, hugfulle och flintskallige Plagnic: (= Clavinelli = Pld's) åtgörande hava till denna tid förmedelst tävling och andra lovliga affektationer icke mindre än $^1/_2$ dussin sångsällskaper inom Åbo stadsplank bildats Jag hör till det *gamla* naturligtvis eller som det ock kallas det *Höga* eller *Adelsfanan*, i spetsen för vilket P. står. Jag är numera för min ålders skull ansedd såsom hedersledamot under namn av v. Murr. Av de övriga namn jag alltsen våra fagra ansikten träffats erhållit förtjänar att nämnas: Brill Brillmoni, Don patron, Surr etc.» [38])

Sedan icke blott kör- och solosång upptagits på det nya

sångsällskapets repertoar utan även instrumentalmusik, tog man snart sin tillflykt till utomstående förmågor för att ytterligare förhöja glansen av de »privata konserterna». Man ihågkom t. ex. universitetets musiklärare Salgè, som dittills stått alldeles på sidan om här nämnda musiksträvanden, och anhöll om hans biträde. Efter det sistnämnda konventet hade Pippingsköld ett värre »bestyr och språng». Än var han hos Salgè, än Salgè hos honom, än åter båda hos Troils. Vid det följande konventet den 23 april var musiken briljant, medan karlsången betecknas som usel, »kapriser hos flera artister», utropar Pippingsköld. De uppträdande damerna, bland vilka märktes grevinnan Piper, gjorde som vanligt sin sak utmärkt.

Slutet av vårterminen 1822 gick i det nya sångsällskapets tecken. Repetitionerna höllos vanligen hemma hos baron von Troil, som numera spelade rollen av konsternas skyddspatron i Åbo. Åhörarantalet vid sångkonventen ökades något; vid det femte, den 14 maj, voro 62 personer uppe. Efter det sista sångkonventet den 8 juni skrev Pippingsköld: »Det förnäma sångsällskapets sista sångkonvent. Sången gick förträffligt. Grevinnan Piper sjöng. Gugel och hans son blåste en duo på waldhorn. Detta sångsammanträde blir verkligen det allra sista. Serenad utanför Mimmis fönster. Hon tackade. Kl. 1 somnade f. d. kapellmästaren, nu jurist.»

Vidpass två och ett halvt år hade det första sångsällskaper existerat, innan det ombildades efter »förnämare» principer. Under denna tid var sångsällskapet en verklig körinstitution, med en fastare organisation än körerna vid något annat nordiskt universitet. Sällskapet hade visserligen icke samma karaktär som den 1830 upprättade Allmänna sången i Uppsala. Antalet sångare var jämförelsevis litet. Direkt underordnat

universitetsmyndigheterna tyckes sällskapet icke heller ha varit. Och det saknade uppenbarligen stadgar. Men sällskapet var slutet. Medlemmarna mottogos icke utan vissa omgångar, och medlemsavgift erlades. Det hade bestämda övningsdagar, höll regelbundna konserter eller konvent för publik och hade en permanent ledare. Allt detta, som tyckes ha varit främmande för uppsalasången före 1830, visar, att ehuru den svenska universitetsstaden givit impulserna, erhöll manskörsången i Åbo tidigast en fast organisation. Utvecklingen ledde visserligen icke till en varaktig sammanslutning bland studenterna — Akademiska sångföreningen stiftades långt senare — utan övergick i det mindre akademiska, »förnäma» sångsällskapet, vilket i sin tur snart uppgick i det nyväckta musikaliska sällskapet. Sångsällskapet är sålunda i mångfaldig bemärkelse minnesvärt. Om det var den första nordiska studentsammanslutningen med karaktären av en fast manskörsinstitution [39]) vill jag icke avgöra. Men det gjorde manskörsången definitivt hemmastadd i Finland. Hundraårsjubileet har gått obemärkt förbi.

Pippingskölds musikaliska intressen och det anseende han ägde bland vännerna förmådde icke förjaga det missmod, vilket, såsom jag redan antytt, ofta tryckte hans sinne. Därtill kom hans svaga hälsa. Han klagade över sitt bröst, där det onda tyckes ha haft sitt säte. Han härdade inte ut med det myckna kalasandet, vilket denna tid liksom både förut och efteråt varit ohjälpligt förenat med sångarlivet. Han måste på grund av indisposition försumma många viktiga musiktillfällen.

Splittringen i sångarnas led ökade bekymren. Han hade säkerligen tänkt sig en annan utveckling än den han fick be-

vittna. Om han än aldrig så gärna velat samla alla sångare under sin spira, kunde han det ej. Klasskillnaden var alltför markerad, intressena alltför särgående.

Kanhända var söndringen i hans inre ännu mer svårartad. Musiken och juridiken rivaliserade om herraväldet. Hans anlag och böjelser drogo honom till musiken, plikten till juridiken. Ehuru han mycket snart fann, att han inte kunde tjäna två herrar, var han länge villrådig, vilken av de båda han borde övergiva.

Sedan han »äntligen» intagits i hovrätten, fick juridiken ökad plats bland hans sysselsättningar. Han gjorde allvarliga ansträngningar att intressera sig för de »eviga protokollen», ehuru ansträngningarna ofta misslyckades, genom vännernas oemotståndliga övertalningsförmåga. Lyckligtvis blåste friska vindar in över lagfarenheten i Åbo våren 1821, lockande även de.[40])

Befordringen från auskultant till extra notarie i hovrätten den 23 juni kom som en belöning för det ökade juridiska intresset. Ännu under hösten och vårterminen följande år upptog juridiken honom starkt. En ny dragningskraft uppenbarade sig denna termin i form av det »juridiska sällskapet», som han troligen var med om att stifta. Detta initiativ var tydligen en frukt av det vaknande juridiska intresset och den allmänna benägenheten för sammanslutningar. Året förut hade ett naturalhistoriskt sällskap uppstått, vilket var början till Societas pro fauna et flora fennica, samt ett sällskap för stadens förskönande. Året efter återupplivas det musikaliska sällskapet.

Juridiska sällskapet hade sin första sammankomst den 14 februari 1822. Kort därpå hade Afzelius bjudit hela säll-

skapet till sig; i slutet av följande månad samlades det åter hos Pippingsköld. Dagboken omnämner juridiska sällskapet ännu hösten 1823 och följande vår, då »sällskapets nya stadgar antogos» den 10 april.

En liten illustration till den juridiska »uppryckningen» få vi av ett brev av Pippingsköld, i vilket han sänder till Schröder (15 mars 1822) en lång lista upptagande verk i den äldre svenska lagfarenheten, som några av hans vänner anmodat honom skaffa och som han nu ber Schröder inropa för honom. Det är en ansenlig katalog. Att »dessa böcker icke här finnas» visar på sitt sätt huru illa man hittills följt utvecklingen.

Brödyrket hade således i någon mån fängslat honom. Juridiken hade vunnit terräng på musikens bekostnad. Efter grevinnan Aminoffs begravning skrev han: »Ämnar giva på båten all musik, litteratur och dylikt, få se om man kan hålla ord». Kort efter det nyssnämnda sångkonventet, där grevinnan Piper uppträtt, yttrar han åter: »råkade i ångermanland i anledning av mina musikaliska fjäskerier. Måtte man bliva slug. Till denna termins slut räcker uselheten.»

Den kejserliga uppmuntringen berörde honom ej det ringaste. Han nämner ej ett ord därom i dagboken. Man kan tvärtom antaga, att den snarare ökade hans missmod.

Till majfältet var han bjuden av Åbo nation, men blev borta. Till Troils gick han inte heller alltid, ehuru det gällde t. o. m. repetition. Varken resande artister eller bjudningar uppmuntrade honom. I sin anteckning om sångkonventet i juni påpekade han inte mindre än tre gånger, att detta sångsammanträde blir verkligen det allra sista.

Det ökade missmodet kan till någon del ha haft sin rot i den brytning med ungdomsvännen Arwidsson, som inträf-

fade vid denna tid. I sina förut citerade Levnadshändelser skriver Arwidsson härom, efter att ha omtalat sitt behov av Pippingskölds sällskap: »Men vi hava nu tyvärr levat från varandra. Hans (Pippingskölds) fordom så stolta och oböjliga själ tjänar världen och höge gynnare. Jag anser honom förneka sig själv och sitt ädla ungdomsväsende: jag förebrår honom och hans hårlösa hjässa att bocka sig till gunst och befordran, i stället för att med hug och kraft förtjäna den; han tillvitar mig att vara för mycket överdriven i allt, vad jag älskar eller hatar samt att ej vilja tjäna detta tidens *moderato*, vilkets fana han svurit tro och huldhet. Vem av oss har rätt? Kanske bägge. Huvudsaken är att vi nu ej mer passa ihop, att vi icke förstå varandra; men jag skall dock alltid med innersta rörelse minnas den sexåriga vänskap, som så nära förbundit oss, och oupphörligt med värma och saknad återkalla minnet av en man, för vilken icke en suck i mitt hjärta någonsin varit fördold.»

Återigen ett märkligt uttalande. Utan att jäva vad Arwidsson förut yttrat om vännen (se sid. 37) riktar han nu allvarsamma förebråelser mot honom, vittnande om att vänskapen var bruten. Obalanserad som Arwidsson var, har han uppenbarligen denna gång gått till överdrift, ty att Pippingsköld skulle bockat sig till gunst och befordran vinner på intet vis bekräftelse. Han stod visserligen i nära förbindelse med det aminoffska huset, vilket dock ingalunda behövde vara liktydigt med att »tjäna höge gynnare». Den gunst han åtnjöt var för övrigt ganska ringa och någon oförtjänt befordran är ej att anteckna. Sången, de unga Aminoffarnas vackra stämmor, gemensamma musikaliska intressen hade infört honom i familjen. Arwidsson själv var även en av gästerna i det

förnäma huset. I brev till Crohns omtalar han »den utomordentliga» grevinnan Aminoffs död. »Hon var en gudomlig kvinna», säger han. Han var en bland bärarna och hade, enligt egen utsago, gråtit med de sörjande. Med gamle greven hade han förbindelse ännu våren 1821, då han mottog besök av greven, som skänkte honom beröm för hans åtgärder. [41])

Tydligt är, att Pippingsköld icke helt gillade Arwidssons politiska verksamhet. Han var, som jag förut framhållit, ingen utpräglad nationalist. Och det furioso Arwidsson älskade låg inte för hans öra. I ett brev till Blomkvist, dat. 5 sept. skriver han: »*Granat* har i lördags Morgonblad 2:ne av honom kallade kuriosa, vilka, utom att de tillkännagiva en fullkomlig okunnighet i juridik, tillika röja en särdeles pojkaktighet hos författaren. Genom ett sådant handlingssätt skämmer han bort sin egen sak. Jag har sagt honom det — men när låter han övertyga sig?» Blomkvist skriver åter till Pippingsköld: »Det kan törhända göra gott om vår *Granat* också för annat än sina kalenderprodukter finge sig påskrivet. Kanske kunde det göra gott. Men dugligt bör det vara; ty däri liknar han verkligen för mycket de unga svenskarna, eller till och med överträffar dem, att han är — magnum spirans. Förr blir han icke bra, än han blivit kvitt allt väder.» Detta uttalande visar tydligen, att Pippingskölds uppfattning om Arwidsson delades av andra.

Arwidsson var icke heller säker på att han hade rätt. I all sin självtillit hade han icke mod att helt bryta staven över vännen, utan avslutade sitt uttalande om honom med en vacker erinran om den sexåriga vänskapen.

I ett brev till Crohns, där Arwidsson åter beskärmar sig över att »Pippingsköld deserterat länge sedan och tjänar

Baals gyllne kalvar», giver han också nyckeln till sin bitterhet gentemot sin mångårige vän. Han omtalar den förändring hans eget lynne undergått genom motgångarna och trakasserierna. Han har blivit misstrogen och fruktar, att i varje människa se en ovän. »Och emedan det alltid faller sig så lätt att kasta stenar på den som stupat haver, fruktar jag», fortsätter han, »vid minsta anledning därtill, att mina vänner skola förneka och försaka mig, samt lider outsägligen vid denna känsla».

Troligen var det denna känsla, som hade dikterat Arwidssons hårda omdöme om Pippingsköld. Det är för övrigt att märka, att brytningen måste ha inträffat samma termin som Arwidsson förvisades från akademin. Ty i sin brevväxling med Schröder, där vännerna upprepade gånger omtalas, sänder Pippingsköld ännu i januari 1822 en hälsning från Arwidsson.

Pippingsköld fick enligt dagboken höra om »Arwidssons olycka», förvisningen från universitetet, vid en middag hos »greven» (Aminoff) den 27 juni, alltså samma dag som Arwidssons anhållan om vittnesbörd föredrogs i konsistorium [42]). Dagen därpå nedskrev han: »Arwidsson blev ex docens. O tempora.» Några dagar senare berättade han, att Alexander Blomkvist varit ute på Autis och förundrat sig över Arwidssons olycka, en förundran som troligen hade sin grund i Aminoffs tidigare givna försäkringar. [43])

Den 17 augusti hade Pippingsköld besök av Arwidsson »den martyren»; ännu dagen efter kom han för att taga avsked, innan han reste till Borgå. Därifrån skrev han den 1 sept. ett brev till Pippingsköld, däri han uttryckte sin smärta över att lämna Åbo. Senare i samma månad träffades de forna

vännerna, troligen på det kalas, studenterna ställde till för Arwidsson, innan han avreste till Sverige.

Brytningen var således icke så fullständig som Arwidssons uttalande i Levnadshändelser ger vid handen. Men påfallande är den knapphändighet, med vilken Pippingsköld omtalar vännens hårda öde.

Natten efter det sista vårkonventet somnade Pippingsköld som jurist, berättade jag nyss. Att det var hans innersta avsikt att icke mer taga till taktpinnen, tyckes mig fullt klart. Men när hösten kom, uppsöktes han åter av de goda vännerna och »gubben P-ld i anledning därav i rörelse», upplyser dagboken. Det är åter Aminoffarna som fresta honom att övertaga ledningen för det förnäma sångsällskapet, vilket först och främst skulle sammanträda i oktober till privat konferens »angående många punkter.»

Det blev åter sång, med Pippingsköld som ledare. Men någon glädje skänkte sången honom icke mer. Det första sångkonventet blev det tråkigaste som någonsin hållits. Efter det andra, även det tråkigt, utropar han: »intet blir av». Några dagar senare antecknar han (d. 13 nov.): »mycket arbete med den förbannade musiken. — Dummer Jöns P-ld, kan du ej finna att detta skall bära fanders åt. Tag din Matts ur skolan.» Han gisslar sig t. o. m. efter en sammankomst, då sången gått litet bättre: »gubben P-ld högst narraktig genom sin taktslagning. Men huru går det med juridiken? Dåligt. Tänk usling.» En annan gång säger han till sig själv: »måtte du bliva klok». Ja, han nedskrev nu, utttråkad efter bråket med en konsert, de förtvivlade orden: »give Gud att det vore slut med all musik». Senare läser man: »Cecilias dag — min gudom-

lighet — molnmörk är denna för kapellmästaren. Give Gud att jag aldrig haft gehör.»

Då han den 30 oktober 1822 fyllde trettio år, gav själva högtidsdagen anledning till en pessimistisk utgjutelse: »Vid mina år var min far professor, regementsläkare med lön, förlovad och mycket mera, och jag intet av allt detta». Ytterligare nedstämdes han genom att han blev förbigången vid hovrättens plenum den 21 nov., då tjänsteansökningar avgjordes, då Edelsköld blev utnämnd till notarie, Tamelander till registrator, Eneberg, Stadius, Gadd och Idestam till kanslister. »Också en mulen eftermiddag», utropar han. »Måtte min levnad ej mera besvära någon med ansökningar. — Arme P-ld, huru går det med dig? Ingen uppmuntran för ditt bemödande! Slut.»

Hösten medförde således endast nya besvikelser, ökat missmod. Då han vid årsslutet blickade tillbaka, kunde han visserligen skönja solglimtar; men de dystra skuggorna voro övervägande. På årets sista dag har han nedskrivit följande: »Föll som oftast i djupa betraktelser om min levnad under detta år. Sorgligt började året, sorgligt ändades det. Dock har under dess lopp de gladaste stunder i min levnad blivit mig skänkta, varpå många molnrika dagar följt. Detta är det märkvärdigaste i min levnad. Minnet av dessa dagar skall alltid utgöra min levnads trösterika följeslagerska och tanken på detta års motgångar kväva alla kommande gnistor till övermod. Min enda önskan har blivit realiserad och denna önskans följder skall jag i framtiden upptäcka.»

»Den stjärna, som under detta år med dess milda glans upplyst min dystra levnads himmel, kastar ännu i dessa ögonblick sina strålar, (likasom aftonstjärnan för nattvandraren,

utan att känna honom), på min levnads stig. Dock, inga stjärnor upplyser *min* själs tunga dunkel. Lid och hoppas milda hjärta. — Kanske snart slår din förlossnings timma!»

Såsom ett ytterligare bidrag till karakteristiken av Pippingskölds känslostämning kan nämnas, att han i slutet av dagboken på insidan av pärmen tecknat en fjäril, under vilken han skrivit orden: »trår till evig harmoni».

Det ser ut, som om detta år, så fullt av smärtsamma upplevelser det än varit, hade skänkt Pippingsköld också de gladaste stunder. Jag har inte kunnat utröna, vilken sol som bestrålat dessa stunder. Skulle jag tillåta mig en gissning, kunde jag antyda, att »den gudomliga» Mimmi von Troil, som han beundrade, ofta omnämnes det året i dagboken; kanske den lycka han erfarit strålat ur hennes ögonpar, kanske också hon hade berett honom sorgen.

Men vännerna höllo trogen vakt kring sin ledare. Han var deras enda tillflykt, när det gällde att åstadkomma sång. Därför plågade de honom beständigt med sina böner om bistånd. De uppskattade honom även såsom den rika och framstående personligheten med den äkta idealismen. Åt denna uppskattning och beundran gåvo de på mångahanda sätt uttryck.

Vackra ord om vänskap och tillgivenhet överflöda i den tidens brev och verser. Men stilen får en oförtydbar värme och uppriktighet, när hyllningarna riktas till Pippingsköld; så i många av breven, så även i den dikt jag här avtrycker:

TILL BRODREN PIPPINGSKÖLD.

Den 19 mars 1822 (Josefsdagen).

Hell dig vid denna morgonljusning,
du fantasiens sanne vän.
Uti vår krets en högre tjusning
du livat har och livar än.
— — — — — — — — — —
Allt vad du tänkt och drömt och anat
med helig hug, det bliver kvar.
Och den idévärld, som du spanat
skall bli dig mer och mera klar.
Ack sök då glad på tonens vingar
din längtans stjärneljusa land.
Och lev för vänskapen, som klingar
inom vårt trogna brödraband. —
Så när en gång du skall försvinna,
och flyktat har din milda hamn,
i våra hjärtan evigt brinna
de sköna dragen av ditt namn.

På baksidan av det pappersblad, på vilket dikten är skriven med Ilmonis handstil, står: »Vännerna A. Aminoff, G. Aminoff, Grotenfelt, Wallenius, U. von Troil, Ilmoni». Dessa voro således deltagarna i hyllningen. Verserna hade troligen författats av Ilmoni.

Det verkar överraskande att läsa dessa till en vän riktade ord om odödligheten, kvarblivandet av vad han tänkt, drömt och anat med helig hug. Tanken går till Rydbergs

Vad rätt du tänkt, vad du i kärlek vill,
vad skönt du drömt kan ej av tiden härjas.

Likheten i tankegången är omisskännelig, om ock hyllningsdikten endast är som ett blekt fragment i bredd med mästerverket.

Idman riktade, troligen samma år, till Pippingsköld en humoristisk hälsning på hexameter. Jag anför den närmast för den namnlista den innehåller. Får man döma av de många namn Pippingsköld begåvats med, var han verkligen ett kärt barn:

Var mig hälsad du zitterfingrerande bard *Calvinelli!*
Du, vars lockar ej mer på det vipsiga huvudet svaja.
Snart av snillets förtärande sol, som strålar i magen,
brändes de bort genom känslornas heta, vulkaniska ångor.
Men ej förbrändes ett namn, det lever i eviga tider,
strålar från stjärnornas land, av himlens strängknäppare fräjdat.
Nämnes av alla på jordene bo: får, tuppar och möjor,
sångarskaror, fantaster, jurister, javäl professorer.
Nu du knäpper med småtäckan hand de förbluffande strängar,
viskar en suck åt de lantliga möjor. — En suck — *Plagnioli*
svara de susande aspar, och eko besvarar *Pipelli,*
Och de idylliska får, de bräka sitt *Pripp* så elegiskt.
Vaknar du åter vid morgonens stund, ditt namn dig förkunnas,
ljuder då hanens hest tonande röst *Prippeli, Prippelini!*
Och uppå Auras strand dig sångarskarorna möta
pipande gällt: »Se nu åter vi sväva till dig, o *Calvini.*
Göda lekamen med té och sorgliga sånger.»
Ständigt en lust för de kurtisörers (?) trånande möjor.
(Här blev versen halt. Bror *Pippingsköld* täcktes förlåta).
Se allt detta ditt verk. O! *Kapp,* vi prisa dig evigt.
Hell dig! *Plagnioll* du, bland Finlands fingrerare ypperst.
Evigt dig prisar min sång och besjunger min gistnade lyra.

När Pippingsköld öppnat sitt hjärta för Ilmoni, yppat sorgerna och missräkningarna, mottog han till svar ett lika vackert som deltagande tröstebrev. Ilmoni skriver: »den heliga Cecilias dag» (1823):

»Du talar om din juridiska verksamhet och om detta yrkes mekanism ävensom din föresats att helt och hållet övergiva ditt favoritstudium musiken. Men vad detta angår, så kan jag icke undgå att härvid upprepa vad jag redan förut ofta sagt: Du, en verklig Gemüthsmensch, har av

den allsvåldiga naturen fått för musiken en mera avgjord riktning än för något annat. Om du likväl — då i vår kalla nord konsten ej gärna föder sin man — sett dig tvungen att till såkallat brödyrke välja juridiken, följer då därav att du skall lämna musiken? Ingalunda. Huru som helst, du må vara överhopad av akter och protokoller, så kan du dock alltid offra en eller annan stund åt en mera idealisk sysselsättning, som underbarligen skall liva, muntra, stärka dig och även i den tråkigaste verklighet låta dig blicka och ana en djupare och evig grund. Juridiken fjättrar dig vid det vanliga livet — det är dig som varje annan samhällsmedlem nyttigt och nödvändigt, men musiken lyfter dig åter på sina vingar till en härligare värld — det är dig ännu nyttigare; ty vad är mer det förgängliga eller det oförgängliga. Och om du själv ej blir en Mozart eller Spohr, vad gör då det till saken? Du kan dock ganska säkert gå långt nog, kan ge dig och dina vänner en stor njutning, kan skapa mången ännu icke hörd tanke och är sålunda medborgare i en republik, där, i anseende till det eviga idealet inga cesarer finnas utan var och en är ett nihil. Med ett ord: följ naturen, när hon talar ur hjärtats djupaste botten, talar hon alltid sant. Det förlorade paradiset, med sina ljuva minnen, förhoppningar och älskade drömmar öppnas ju lättast av tonerna; vi vill du då så förglömma och övergiva dessa sköna guldlockiga änglar? Nej, du kan det icke! Och punkt om den saken.»

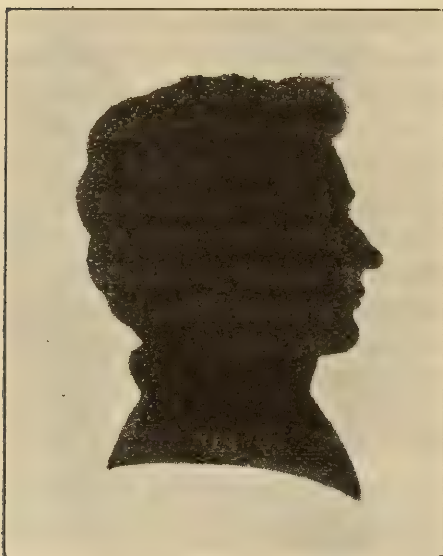
Ännu ett brev av senare datum, den 10 november 1824, anför jag i detta sammanhang, emedan det så livfullt åskådliggör vad Pippingsköld var för sina vänner. Uno von Troil skrev från Stockholm, sedan han skilts från åbokretsen, till Pippingsköld:

»Tack broder, tack för varje ögonblick vi jollrat och skämtat tillsammans, tack för varje väckelse du givit mitt sinne till njutningen av skön musik och skön litteratur, tack för varje schackmatt, som jagat blodet ur fötterna i hjärnan, tack för alla oförgätliga stunder såsom de på Lemsjöholm, eller i lilla förmaket på Societetshuset . . . Aldrig skola de komma åter. Men likaså skola de och I, min ungdoms enda dyra vänner, aldrig, aldrig utplånas ur mitt minne varken av sorg eller glädje, av med- eller motgång.»

Pippingsköld kunde aldrig övergiva de guldlockiga änglarna. Musiken höll honom fången med oemotståndlig makt.

Hur ofta han än föresatte sig att ge all musik på båten, var han snart åter mitt uppe i dirigering, musikaliska studier eller annat »arbete i musiken».

Sistnämnda uttryck finner man oupphörligt i dagboken. I synnerhet första året arbetade han i musiken än »hela dagen», än »till kl. 2 om natten». Arbetet bestod i dels avskrivning av kompositioner, dels läsning av musiklitteratur, studier eller arrangemang. Till hans musikaliska lektyr hörde utom de böcker han kunnat komma över bl. a. Allgemeine Musikzeitung. Troligen bedrev han fortfarande självstudier i musikteori. Man får en föreställning om hans musikaliska insikter genom en handskrift bland hans efterlämnade papper, som utgör på sätt och vis en musikteori i sammandrag. Den innehåller tolv avdelningar, slutande med »tonarternas släktskap», »antika grekiska el. kyrkotonarter» och »modulation». Vidare finnes i samma manuskript början till »2 bokens 3:dje avdelning», vilket tyder på, att manuskriptet utgör en översättning eller avskrift från något musikteoretiskt arbete.
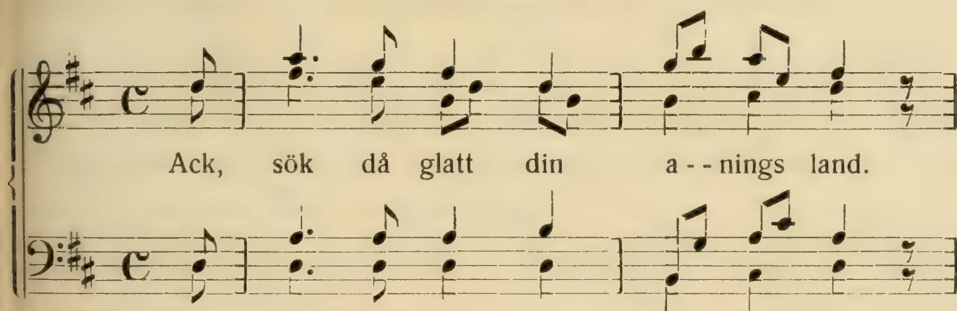

UNO von TROIL

Mycken tid använde han med säkerhet på att arrangera sånger för kvartett. Flera av de nummer som upptogos på programmet funnos förut endast enstämmiga. Vem skulle exempelvis ha arrangerat »runan hos Schröter» om icke Pippingsköld, som ju hade lämnat själva melodin.

Tre gånger talar han i dagboken om att han komponerat. I Uppsala komponerade han för »G-d». I Åbo en gång »Fjärilns begravningssång», och en annan gång helt enkelt »musik till Gösta» (Aminoff). Av dessa kompositioner finnes ingenting i behåll. Försvunnen är likaså hans musik till Ångestropen, varom Arwidsson talar. Att han under sitt »arbete i musiken» sysslade med komposition framgår tydligt av ett brev från Idman den 12 augusti 1820. Emedan Pippingsköld önskat besvara Idmans epistel med musik, sänder denne tvenne dikter »Skalden och döden» och »Önskan och hopp», för att Pippingsköld, om han så tyckte, skulle genom att sätta musik till någondera av dem »skänka dem det värde de annars sakna».

Bland papperen i pernoarkivet finnes likväl några mindre kompositoriska försök i manuskript, som troligen ha Pippingsköld till upphovsman. Detta kan nära nog med bestämdhet sägas om en studie för manskör till den sista strofen i den tidigare nämnda hyllningsdikten, något omredigerad.

Man ser av denna komposition, hur bristfällig hans teoretiska underbyggnad i själva verket var. Han behärskade ej satsen. Melodin flyter däremot någorlunda mjukt och vackert. Genom en rätt melodiös stämföring i mellanstämmorna överskylas i någon mån de harmoniska svagheterna. Han gör t. o. m ansatser till imitation, exempelvis följande:

Strävan till en mer uttrycksfull kvartettstil är påfallande ehuru tonsättaren icke mäktat genomföra uppgiften. Med alla sina svagheter ger stycket dock en inblick i Pippingskölds musikaliska idévärld.

Följande tvenne melodier — måhända även orden — är jag jämväl benägen att tillskriva Pippingsköld:

Den första av dessa melodier är verkningsfull framför allt genom sin linjerenhet. Den mäktiga stegringen faller till-

baka på ett naturligt sätt och förtonar i ett vekt slut. Deklamationen företer intet våldförande på texten, en vanlig försyndelse denna tid. Melodin verkar helgjuten och inspirerad.

Det samma kan sägas även om den andra melodin, vilken är rätt originell med sina språng och sitt modulerade slut.

Upp tär-nor! Er höl-jen i dim-mig skrud; trogen brud brud-gummen
föl - - jer. Förrn kyrk-kloc-kan kal - - lat de from - ma till bön en
tu - - va så skön brud - sän-gen höl - - jer mör - ka nat - ten lån - - ga.

Sambandet mellan melodi och dikt är i båda sångerna både i yttre avseende och vad stämningsinnehållet beträffar intimt. Men om upphovsmannen är diktare-komponist, hör han likväl icke till samma kategori som Geijer. Man kommer hellre att tänka på Almqvists Songes, med vilka dessa sånger verkligen ha ett och annat gemensamt.

Ännu en visa, »Saknaden av Ehrström», må här intagas i den sättning för luta (el. gitarr) den har i ett manuskript förvarat bland papperen. Någon annan komponist än Pippingsköld kan knappast tänkas — lutan var ju hans instrument. Melodien är obetydlig, den rör sig i folkvisestil mest på tonikan och dominanten. Men visan tyckes mig väl sammangå med Pippingskölds sinnesstämning i sorgsna stunder, vilket berättigar dess återgivande:

Då på myr-ten den(?) se--fi--ren vä---ger, Fi--lo-me--la

sjun--ger öm--man--de. Hen-nes röst mitt hjär-ta sorg-ligt

sä---ger: „Di--na vän-ner bor--ta ä---ro de“.

Då i lundens skygd med tyst förtjusning
jag i dunklet sitter anande;
varje blad vid aftonfläktens susning
viskar: »borta, borta äro de!»
  Då vid bäckens sorl vid blomsterstranden
jag förgät mig ej ser vinkande,
tycks kristallen sorlande i sanden
säga till mig: »borta äro de.»
  Då med hjärtat lutat intill hjärta
tvenne vänner mot varandra le,
ropar högt min saknad och min smärta:
»Mina vänner — »borta äro de.»
  Borta äro de — och i min hydda
sitter ensam jag, dem saknande.
Drömmen om de dar som äro flydda,
drömmen flyr — och borta äro de.
  Borta äro de — och glädjens engel
dolt för mig sitt hulda anlete.
Blott en blomma på en vissnad stängel
är min sällhet — borta äro de.
  Borta äro de — mitt öga tåras.
Fåfängt söker det de älskade.
Ingen lisa för mitt bröst som såras
finnes mer — nej, borta äro de.

V.

FOLKLORISTISK SAMLARVERKSAMHET.

Jag har förut framhållit Pippingskölds verksamhet som Schröters medarbetare vid redigeringen av »Finnische Runen» och bokens betydelse för runosamlandet i Finland. Förbindelserna med Schröter utövade naturligtvis ett stort inflytande på Pippingskölds egen utveckling. Utom att han som ledare för sångsällskapet gav sin andel till det fosterländska arbetet, gjorde han själv en insats som forskare.

Vi sågo av Schröters brev, att Pippingsköld föreslagit en ny upplaga av Finnische Runen och ånyo lovat sin medverkan. Härav blev intet. Runorna blevo icke heller hans arbetsfält. Pippingsköld intresserade sig mer för *folktraditionen* och *folkmusiken*. Det är på dessa områden han uppträtt som samlare.

Under julen 1819, då han vistades hos sin svåger von Kothen på Autis, upptecknade han enligt dagboken »Tapanin virsi». Denna uppteckning har veterligen icke bevarats. Kort därefter började han utarbeta en spökhistoria om ett skelett i Reso kyrka »Pitkä Piena», senare överlämnad till Linsén och intagen i Mnemosyne, varifrån den lånats till flera publikationer. [1])

I en not meddelar han, att »denna finska folksaga, som till sitt innehåll något liknar en legend, är under en resa sommaren 1819 upptecknad. I anseende till sin ålder och milda religiositet torde den förtjäna att bevaras från det oblida öde att alldeles utdö, vilket, tyvärr, de flesta traditioner från vår finska fornålder redan undergått. Önskligt vore det därför, att de ännu övriga med noggrannhet upptecknades.»

Något senare upptecknade han traditionen om Reso kyrkas byggnad av jätten Killi och hans medhjälpare Nalle. Med underrubriken »folksaga» trycktes även den i Mnemosyne. [2]) Här fäster han åter i en not uppmärksamheten vid den likhet sagan äger med den i Iduna, 3. h., tryckta sagan om St Olofs kyrka i Norge, således en antydan om den jämförande sagoforskningens betydelse. Traditionen har som känt intagits i en mängd publikationer och vunnit spridning framför allt genom Boken om vårt land.

Följande sägen bevarad bland Pippingskölds efterlämnade papper och tillhörande den bekanta sägengruppen om underbyggarna, avtrycker jag jämte den förklarande noten som prov på hans uppteckningar av denna art.

KIRKONVÄKI *).

Finsk folksaga.

Det bodde fordomdags invid en av Finlands äldsta kyrkor en ålderstigen man jämte sin åldriga hustru. Bägge voro de allmänt kända och aktade för sin fromhet och gudaktighet. Mannen hade i sina yngre dagar

*) I gamla finska folksagor omtalas vissa små underjordiska varelser, vilka i avseende till sin hemvist under kyrkor benämndes *kirkonväki* (Kyrkfolk). Dessa visa sig däruti alldeles olika sagornas andra underjordiska innevånare, att de alltid uppenbara sig såsom vänliga och milda emot människor, samt av så stor kärlek till kristendomen och till den-

varit kyrkovärd, men nu på ålderdomen levde han blott på avkastningen från sin lilla åkertäppa och de gåvor hans välmenande sockenboar tillförde honom. Hans hustru var känd på orten för sin skicklighet att hela sår och benskador, samt isynnerhet att hastigt hjälpa kvinnor i svår barnsbörd. Ofta blev hon därför mitt i natten efterskickad och ehuru det stundom var fult väder, vägrade hon dock aldrig att komma till den sjuka.

Sent om en lördagsafton omkring mickelsmässo-tiden, då detta fromma par redan hade insomnat, blev hustrun hastigt väckt av något sakta buller på fönsterrutan. Gumman, som trodde, att någon sjuk åter behövde hennes hjälp, utgick för att se vem det vore. Utkommen såg hon vid det matta månskenet, en liten man i skimrande kläder som med en låg och mild röst tilltalade henne sålunda: »bästa mor! bliv ej ond att jag väcker er så sent; jag är en av de under denna kyrka boende *kirkonväki*, min lilla hustru ligger i en svår barnsbörd, och enligt sägen hos oss skall hon icke kunna föda, förrän en kristen kvinna kommer och förlossar henne. Och som ni mor är känd för den skickligaste och hjälpsammaste här på orten, har jag nu kommit för att anhålla om eder hjälp. Skynda därföre mor! er möda skall bliva rikligen vedergäld. Vägen ner till mig är ej lång, och jag skall låta lysa er». — Gumman var först tvekande, men efter många böner av den lille mannen, lovade hon komma, blott hon först finge gå in och kläda sig något.

Sedan hon klätt sig kom hon åter ut och blev där emottagen av den lilla mannen, som då hade i sitt sällskap flere små *kirkonväki*, vilka med bloss i händerna skulle lysa vägen för henne. Nu anträddes vandringen,

---

samma helgade ställen, att de utvälja sig boningar under gamla och vördnadsvärda kyrkor. För vackra och stilla barn röja de en synnerlig tillgivenhet samt för fromma och gudfruktiga ålderstigna, vilka senare de även stundom påkalla till rådgivare och hjälpare i deras bekymmer och olyckor. Såsom vistande i jordens inre, omtalas de bekanta med metallernas uppfinnande och bearbetande, och alltid då de vilja visa sin erkänsla för någon av människor åtnjuten tjänst, sker det i rika skänker av guld och silver. — Ibland flera om dessa *Kirkonväki* ännu hos allmogen levande traditioner, torde denna i anseende till sin färgrikhet förtjäna, att bliva mera allmänt känd. — Dessutom torde det behöva anmärkas, att de i Åbo Tidningar för år 1799 N:o. 31 och 1804 N:o. 61 anförda berättelser om *kirkonväki* egentligen torde angå, på det förra stället *Vejjuset* (vålnader) som enligt sagorna skola uppenbara sig där någon ligger i själatåg, eller där lik finnes, och på det senare stället Männingäiset, (kyrkospöken) vilka bo i gravar och vilkas nöje är att skrämma och oroa dem, som nattetid våga sig i kyrkor och på kyrkogårdar.

och när de voro ankomna intill kyrkomuren öppnades en port, som ledde till en synlig gång under själva kyrkan. De blossbärande gingo förut och gumman jämte den lilla mannen kommo efter. Under vägen samtalade gumman och hennes följeslagare och bland annat sade han: »en sak, mor, måste jag varna er för, den att ni aktar er för att skratta, om ock något huru löjligt som helst här nere skulle tima, emedan då sker det eder en olycka. Icke heller bör ni låta märka någon synnerlig förundran över det ni hör eller ser och förnimmer, detta skulle blott förminska mina underlydandes vördnad för eder.» Gumman lovade ihågkomma detta och vandrade de så ned tills de ankommo till en stor och väldig sal, som var upplyst av en otalig mängd lampor, vilkas mångfärgade sken stack för starkt i den härvid ovana gummans ögon. Den lilla mannen bortgick nu och bad sin gäst vänta något litet. Efter en stund återkom han och införde gumman i ett mindre upplyst sidorum, där hon såg hans lilla hustru liggande i en grann sparlakans säng. Mannen utgick och lämnade gumman ensam med barnaföderskan. Snart blev denna genom gummans hjälp förlöst och då mannen, som strax därpå inkommit, erfor detta, blev hans glädje outsäglig. Strax gavs befallning, att ett stort gästabud i anledning härav skulle tillställas och alla grannarna till detsamma bjudas.

Nu uppstod ett så starkt buller och ett sådant väsende i dessa underjordiska boningar, att gumman fruktade att själva valven skulle instörta.

Sedan allt blivit i ordning bjöd värden sin gäst utkomma i det större gästrummet. Gumman blev då utförd i ett stort rum, varest många små männer och små kvinnor i de mest präktiga kläder voro församlade och vilka nu emottogo henne med den utmärktaste vördnad. Rummet var brokigt upplyst av ett mångfärgat sken från en otalig mängd gyllene lampor, som hängde på de silverblanka väggarna och en ljuvt harmonisk musik ljöd liksom från takvalvet emot de inkommande. Gumman kunde aldrig tillräckligt förundra sig över rummets och gästernas prakt, allt lyste av idel guld och silver. Stundom då musiken tystnade skallade i rummet de muntra små gästernas prat och skratt, men så snart tonerna inföllo tystnade alla. *)

Slutligen upphörde musiken alldeles och nu uppkom underifrån golvet invid spisen en mängd beställsam betjäning, som i största hast under mycket buller framhämtade bord, dukade desamma, samt inhämtade anrättningarne. Värden anmodade gästerna att sätta sig, och

---

*) Denna beskrivning på dessa små varelsers prakt och nöjen liksom något det de gamla germaniska och skandinaviska myterna anföra om *Älvorna*, med vilka dessa *Kirkonväki* både i anseende till sin bekantskap med metallerna och sin tillgivenhet för barn äga mycken likhet. —

strax var hela församlingen till bords. Värden satte sig själv bredvid gumman, som redan var fullkomligt yr i huvudet av så mycket buller och så många nya föremål. Under hela måltiden rådde den största munterhet, alla tycktes vara glada över den lyckliga händelsen, som givit anledning till gästabudet, blott värden syntes stundom mera allvarsam. — Sedan de anrättningar, som voro på borden, blivit förtärda, inhämtades av betjäningen lika många nya. Härvid var det i synnerhet som gumman kom i tillfälle att betrakta dessa beställsamma uppassare och deras livliga rörelser. De förekommo henne ännu mindre än värden och gästerna och tycktes de bestå av den besynnerligaste samling av puckelryggiga, stormagiga, storhuvade och krokbenta dvärgar och dvärginnor med stora näsor och utstående läppar. Deras dräkt var av de mest bjärta färger, antingen röd eller blå. Deras gång gick under golvet invid spisen, och där mängden av dem var stor och uppgången trång, hände det icke sällan att de uppkommande blevo knuffade av de nergående, och då matfaten och kärlen voro mycket för stora för de bärande, ökades härigenom ännu mera trängseln och oredan. Att betrakta den härav uppkomma förvirringen utgjorde till den grad gummans hela nöje, att hon glömde alldeles bort att äta; och det som isynnerhet fäste hennes uppmärksamhet var en liten puckelryggig och stornäsig dvärg, vilken kom gången uppföre, bärande ett stort stekfat, och som hans korta armar icke förmådde nog stadigt fasthålla fatet, hade han med tänderna gripit i fatkanten, varvid hans stora näsa olyckligtvis kom att vila i steksåsen. Strax efter honom sågs en liten stormagig dvärginna med mörkrött ansikte komma pustande med en stor och öppen soppskål och då hon just hunnit till det översta trappsteget snavade hon och föll så hel och hållen i den öppna soppskålen. Gumman som sett hela tillgången härav, glömde så sin värds varning, att hon härvid brast ut i ett gällt skratt, varvid en sådan olycka hände henne, att hon snart måste sluta skratta. De muntra små gästerna ämnade falla i ett gapskratt häröver, men genom ett strängt ögonkast av värden blevo de strax hejdade. Gumman vågade av blygsel ej mera upplyfta ögonen, och var glad då måltiden äntligen slutade.

Härefter bad värden sin gäst följa sig; de gingo i ett avsides rum och här sade han sig vilja vedergälla henne för den möda hon haft för hans lilla hustru. Härvid fästade han omkring gummans hals flere varv av den grovaste tråd samt bad henne upplyfta sitt förkläde, för att även häruti nedlägga några gåvor. Nu borttog han locket från en stor oformlig kista, vilken syntes vara full av endast hyvelspånor, och av dessa lade han flera handfullor i gummans famn. Hon låtsade ej märka gåvornas ringhet, utan tackade samt begärde att bliva hemförd. Strax blev hon ock av värden jämte de blossbärande på samma sätt hon inkommit ledsagad och lyst uppföre den mörka gången intill kyrkomuren. Sedan

hon uppkommit tillbaka till jorden, lät hon oförmärkt det mesta av spånorna falla ur förklädet, för att ej med dessa behöva ostäda sin stuga. Den lilla mannen jämte hans blossbärare ledsagade henne ända till hennes förstugudörr, varifrån han, sedan hon ännu en gång tackat honom, och dess följeslagare hastigt liksom lyktmän försvunno.

Inkommen i stugan fann gumman sin man ännu djupt insomnad, varföre hon, ehuru det av stjärnornas ställning tydligen kunde skönjas att morgongryningen icke var långt borta, beslöt lägga sig. De spånor hon ännu hade kvar i förklädet, kastade hon i spisen och begav sig därpå till sängs. Om söndagsmorgonen då hon vaknade, sken solen klart in i stugan genom fönstret; sin man fann hon redan uppstigen. Fullt kyrkklädd satt han vid bordet läsande halvhögt ur sin bibel. Då gubben märkte henne vaken frågade han henne, huru det hände sig att hon nu så länge emot vanligheten sovit, och om hon kunde säga varifrån en hop blanka silverpenningar kommit i spisen. Detta såg nu gumman även själv och berättade därför för sin man hela tillgången av sitt underliga äventyr, varefter hon ihågkom tråden, som blivit fästad omkring hennes hals, och fann nu densamma till sin stora förundran förvandlad till den präktigaste guldked. — På detta sätt voro nu förbytta de förut så föraktade skänkerna.

Viktigare än dessa traditioner blevo Pippingskölds uppteckningar av folkmelodier. Jag har förut omnämnt, att han brukade sjunga folkvisor i Uppsala. Umgänget med Haeffner hade stärkt hans intresse åt det hållet. Haeffner var medarbetare i Geijer-Afzelius stora folkviseverk och arrangerade melodierna. I sina »Anmärkningar över den gamla nordiska sången» [3]) gjorde han gällande, att den skandinaviska folksången har en egen skala, avvikande från både kyrkotonarterna och dur och moll. Han omtalar vidare den okunnighet, som i utlandet är rådande om folkvisan och yttrar med hänsyftning på Sverige bl. a. följande: »Att vi själva till den grad förakta våra gamla och härliga nordiska sånger, att vi icke en gång bemöda oss att känna deras originala skönhet och natur, utan hellre med största begärlighet lära oss eftergnola

franska vaudeviller, airs, chansons och mera dylikt, det kan aldrig förlåtas».

Att Pippingsköld påverkades av Haeffners uppfattning är uppenbart. Under våren 1819, då arbetet med runorna som bäst pågick, hörde Haeffner näst Schröter till Pippingskölds närmaste umgängesvänner. Det var icke blott runorna utan även melodierna som denna tid sysselsatte Pippingsköld. Han arbetade ofta med »finsk musik». Kort före hemresan besökte han Haeffner uttryckligen »angående finska musikens melodier», som han redan nu kände till troligen bättre än mången annan. Arwidsson kallar honom »en insiktsfull älskare av vår nationella musik». [4])

Inom sångarkretsen i Åbo blevo folkmelodierna självfallet föremål för studier och debatter. Geijer-Afzelius folkviseverk var en outtömlig källa, fängslande och sporrande. Ilmoni, som hade »spelat och betraktat» melodierna i detta verk jultiden 1820, meddelade Pippingsköld sina intryck i bl. a. följande ord: »Det är en underbart oskuldsfull värld, som i sin enfald så rik och mångfaldig ur dessa forntidens eko-ljud framskymtar, och nästan alla i det klagande moll; — dock detta är icke underligt: musiken är ju en dotter av lidelsen som söker lugn och jämvikt, och uti djupet av nationens bröst liksom klagar dovt geniet vid den dunkla drömmen om en guldålder, vilken förgäves ersättes eller återkallas av en förgänglighet, där allt heligt, sant och skönt synes vara blott tragiska luftbilder. Så är det, tycker jag med de ädlare folkslagen, och de andra hava ju inga egentliga folksånger.» [5])

I detta typiskt romantiska resonemang får man en föreställning om hur melodierna uppfattades. Pippingsköld såg dock tydligen litet klarare på dessa »forntidens eko-ljud» och

framför allt praktiskt. Han fann, att i vårt land en rik folk musik levde bland allmogen. Och han ansåg sig skickad att taga den tillvara. Han uppmanade flera av sina vänner att deltaga i insamlingsarbetet. Idman lovade hjälpa så gott han kunde Poppius, som blivit uppvaktad med en »kommission om finska toner», svarade med följande brev, dat. Jorois den 5 juli 1821

»Det är icke endast min försumlighet, som vållat längre uppskov med min brevskrivning till dig än jag önskat och kanske lovat dig. Men jag hade föresatt mig, att tillika sända dig några av de omtalade finska tonerna, med vilkas ernående väl icke lång tid tagit om det varit mig möjligt att överkomma några dugliga. Jag har härtill icke gjort någon resa för deras anskaffande och i min hemtrakt äro de mera ursprungliga nationella tonerna så utdöda, att knappast ett oredigt eko återstår. Till barlast i brevet skall jag sända dig några som jag av förrigt kunnat och vilka jag förmodar du ännu icke äger; får se om du kan få reda på dem. Jag kan själv icke garantera tonsättningens ofelbarhet, ty jag är, som du vet och nogsamt känner, rudis et obscurus in istis. Då jag snart får råka dig i Åbo, viljom vi rätta felen. Jag tänkte icke sända dem till dig förrän jag varit lycklig att enligt mitt hopp bekomma flere och bättre, ävensom icke förrän vi översett notsättningen av dessa få, men en mellankommen resa till Nyslott har gjort denna min avsikt om intet. I Nyslott hade jag det oskattbara nöjet att i få dagar profitera av Ottelins sällskap och du skall ursäkta mig då jag bekännar att jag under denna korta tid helt och hållet bortglömt denna din, mig så kära kommission om finska toner . . .»

Vi överraskas av det egendomliga påståendet, att de ursprungliga tonerna äro utdöda. Örat var i själva verket ännu

outvecklat för de nationella tonerna, eller också hade man gjort ringa eller inga bemödanden att komma dem på spåren.

Något senare samma år berättade Pippingsköld för Schröder, att han under en resa varit lycklig »att kunna få höra och uppteckna flera gamla och vackra finska folkmelodier». Han säger sig också ha funnit, att »olika landskap hos oss äga sin alldeles egen national-melodi. Den savolaxiska är vida skild från den åboländska och likaså från den nyländska.» Under samma resa hade han lyckats lika väl i »eftersökandet av finska folksagor», av vilka han upptecknat en hop verkligen vackra. »Intresset för allt fosterländskt har blivit på det högsta väckt hos oss», utbrister han till slut. [6]) Enligt dagboken besökte Pippingsköld denna tid endast Autis. Det måste således ha varit under denna »resa» han gjorde sina uppteckningar.

Folkmelodierna omnämnas ännu i ett brev av Poppius, däri han skriver: »Med nöje hör jag att du tänker på dina folkmelodier. Jag har icke flera än tvenne toner, av vilka den ena är från Hauho i Tavastland och rätt vacker. Men de äro ej satta i musik. Då jag får mera tid skall jag söka få dem till dig antingen genom Haeffners eller någon annans biträde. [7])

Det förefaller som om Pippingsköld haft för avsikt att, måhända med de svenska samlingarna som förebilder, hopbringa en större samling finska folkvisor. De bland hans efterlämnade papper befintliga melodierna, skrivna på särskilda notblad, publiceras här, (Bil. I), men det är knappt troligt, att allt vad han samlat har blivit bevarat. Jag har svårt att tänka mig, att han enbart på grund av ett så knappt material skulle ha fällt ovanciterade yttrande om de olika landskapens »nationalmelodi». Då icke heller

den »hop» folksagor han säger sig ha upptecknat sommaren 1821 påträffats, kunna även folkmelodier ha försvunnit, måhända vid Åbo brand, då hans övriga samlingar, bibliotek och så gott som hela lösegendom blevo lågornas rov.

På grund av rubriken »Carelsk visa» till en av melodierna och några melodijämförelser har O. Väisänen ansett uppteckningarna härstamma från Östra Finland.[8]) Detta kan äga sin riktighet beträffande några av melodierna, men ingalunda ifråga om hela samlingen. En del är säkert från Åbo län, som i rubriken angives. Även de övriga har Pippingsköld till större delen erhållit på närmare håll än Karelen. Poppius, som haf möjlighet att i Östra Finland insamla melodier, var såsom ovan framgått, icke synnerligen verksam.

Uppteckningarna äro rätt varierande. Redan här framträder den senare så bekanta »Mistäs tulet, kustas tulet», den finska formen av »Sven i rosengård». »Minun kultani kaukana kukkuu» återfinnes även i samlingen, liksom andra bekant melodier. Uppteckningarna äro i regeln korrekta. Manuskripten visa i några fall, hur upptecknaren brottats med tonalitet och rytm. I n:o 10 exempelvis har han varit osäker or han hört a eller aiss. Utan kännedom om Haeffners spekulationer över den nordiska skalan, skulle han troligen utan vidare skrivit aiss, såsom mången upptecknare efter honom gjor i dylika fall. Men nu har han endast genom ett frågetecke antytt osäkerheten. På grund av den växlande taktarten första och andra reprisen har han helt och hållet utelämna taktartsbeteckningen i denna melodi liksom i fragmentet n: 17. Herdelåten n:o 11 har vållat honom svårigheter vid u sättandet av taktstrecken. De två första tonerna borde hä tydligen skrivas som upptakt; melodin finge då en naturliga

gestaltning. Nr. 18, skriven av annan hand, är antagligen insänd av någon av vännerna.

Ehuru endast ett fåtal, äro Pippingskölds melodiuppteckningar av stort värde. Före honom voro i allt endast omkring ett tiotal finska folkmelodier utgivna i tryck. Han är den första verkliga melodisamlaren i vårt land. Gottlund hade visserligen också intresserat sig för melodierna, och han utgav senare 1831 den första större melodisamlingen i tryck. [9]) Men samma iver hade han ännu icke i början av 1820-talet utvecklat som Pippingsköld. För övrigt förefaller det som om Pippingsköld även utövat inflytande på Gottlund.

Pippingsköld intresserade sig även för främmande folks melodier. Han har antecknat sig till minnes, troligen ur någon musiktidning, att herr Ivar Dobrowsky i sin asiatiska musikjournal omtalat, att han snart ämnar utgiva en stor samling av »armeniska, persiska, indiska, kirgisiska, tschetscheukiska (?), georgiska, tatariska, kalmukiska, kasakiska och flera nationers nationalsånger. En nummer i månaden. Årgången 20 rub.»

VI.

FÖRBINDELSER VÄSTERUT.

Den romantiskt-fosterländska diktningens uppkomst i Åbo, den musikaliska väckelsen, ivern för runo- och melodisamlandet, alla dessa strävanden hade befruktats genom förbindelserna med Sverige. Under senare hälften av 1810-talet färgas hela kulturlivet i Åbo av dessa förbindelser. Det är betecknande att den »finska nationen» i Uppsala denna tid var talrikare än någonsin förut. Och samfärdseln mellan Finland och Sverige var den livligaste.

Som om ingenting hänt fraterniserade finländare och rikssvenskar innan ännu tio år förflutit efter skilsmässan. Nya vänskapsband knötos. Ynglingar från båda sidor om det numera skiljande havet blevo vänner för livet, hänfördes av liknande ideal, korresponderade, delade sig i partier.[1]) Åbo studenterna tillägnade sig snart sagt med landsmans rätt det bästa som såg dagen i Sveriges litteratur. Det nya rotfäste sig här i regeln lika fort som någonstädes inom »Fäderneslandets» gränser, utom centrum Uppsala-Stockholm.

Jämför man de svenska inflytelserna omkring 1820 med motsvarande företeelser vid seklets ingång, kommer man till rätt anmärkningsvärda resultat. Då, medan Finland utgjorde en del av Sveriges rike, mottogos kraftiga impulser

från moderlandet, det är sant. Lagus karakteriserar dock förbindelserna som »ett närmande, vilket började bliva desto villigare, ju mer den förnäma överlägsenheten gav vika, varmed äkta stockholmare och uppsaliensare älskade se ned på 'provinsen', och ju lojalare erkännande småningom förunnades strävandena i 'björnalandet'.»[2]) Författaren tillägger, att väktaren och upprätthållaren av kulturlivet i landet var främst dess egen gamla kulturhärd. Finland ägde ett antal representativa män och många betydande kulturinstitutioner. Landet var i sitt förhållande till Sverige denna tid inte bara en tagande utan även en givande part.

Tjugu år senare var den politiska föreningen med Sverige ett minne. Den finländska politiken och den nyväckta nationalitetsrörelsen gingo mer ut på en isolering från än en anslutning till det gamla moderlandet. Sveriges egen rysslandspolitik var numera snarare vänskaplig än fientlig, något som även fann återklang i universitetskretsar. När exempelvis Per von Afzelius talade till finländarna vid det förut omnämnda landskapsmötet den 24 mars 1818, nämnde han enligt protokollet intet ord om de band som förenade Sverige och Finland. Han snarare underströk det som åtskilde, ordade om tacksamheten hos Alexanders otaliga undersåtar och om den »även för Finlands härvarande söner dyrbara dag» — kejsarens tronbestigningsdag — då mötet hölls. Men inom samma år ha vi träffat finländska och svenska studenter på Uppsala högar skålande för Sveas väl och Auras lycka och drickande de tvenne gudinnornas andliga föreningsskål. Och det inträffade, att denna andliga förening i flera avseenden förverkligades. De unga betraktade Finland och Sverige som syskon. Med en hänförelse, som knappast förut bevittnats delades och

byttes kulturvärden. Men Sverige hade oändligt mycket mer att ge, och därför blevo de svenska kulturinflytelserna dominerande. — I den akademiska ungdomens krets inträdde hösten 1822 den man, som skulle mäkta att resa vår kulturbyggnad och tillika återgälda skulden till Sverige.

Egendomligt nog lade de svenska förbindelserna intet hinder i vägen för de nationellt-fosterländska strävandena i Åbo. De verkade snarare befruktande. Det kuriösa inträffade, att just utgångspunkten för den radikalaste fennomanin stämplades som »svensk», som Söderhjelm påpekat.[3] Å andra sidan var icke heller det fosterländska arbetet en extrem företeelse i samma bemärkelse som vår tids nationalism. Den allmänna tidsstämningen, upplösningen av den månghundraåriga föreningen med Sverige och den nya riktningen inom vitterheten inställde krafterna mot nationella mål här som i andra länder. Men de positiva krafterna voro starkare än de negativa. Nationalistiska överdrifter kunde väl framträda, men de betraktades som överdrifter och berodde, som Arwidsson visserligen i annan bemärkelse skrev i Åbo Morgonblad, att den nya tiden »ännu icke sansat sig».

Så var det även med den avoghet mot Sverige och det svenska, som tog sig uttryck i Poppius bekanta brev till Sjögren. Söderhjelm, som anför detta, anmärker med rätta, att en del av Poppius omdöme om svenskarna helt säkert bör skrivas på den ungdomliga nationella entusiasmens räkning och icke tagas alldeles efter orden.[4])

Poppius hade anlag åt det hållet. Han brann av entusiasm för de fosterländska uppgifterna, i vilka han långt hellre velat vara med än sitta i Uppsala och läsa för examen. Han berättade i brev till Pippingsköld den 12 februari 1822, att

några av finländarna i Uppsala icke vågade hålla tidningar hemifrån för att icke bliva störda. Så var det med honom. När han läste vissa artiklar i Mnemosyne, »då den började bliva mera inhemsk och raskare i sin gång» eller då Morgonbladet och Turun Viikkosanomat började innehålla vissa av hans »liebhaberier», blev han »verkligen många gånger rätt förlägen och kunde varken arbeta i sitt förehavda ämne eller sova om nätterna för fruktlösa planer och fantasier».

I detta sammanhang gör han även den dystra reflexionen, att »då man tänker taga examen på främmande botten, borde man icke det ringaste älska sitt eget fädernesland, d. v. s. man borde ej äga något sådant, eller borde man icke hava valt just det jag valt för att lyckas». Och till ytterligare förklaring skriver han: »Skulle jag vara mer en finsk vetenskapsman än jag är en helt simpel finsk man, älskare av Finlands språk och dess nationalitet, så skulle visserligen Uppsala vara det första ställe, där jag i sådant fall ville leva. Men nu är det tyvärr icke så och jag kan icke avtvå mig min natur; jag kan icke omfatta alla möjliga saker med betydlig värma, när all min värma är koncentrerad vid en sak.»

Förklaringen är begriplig. Det är icke så besynnerligt, som det i första hand kan synas, att »fennomanska» överord nedskrevos i Uppsala. Där koncentrerades tanken på de fosterländska ämnena och den omgivande entusiasmen för liknande må lkunde lätt, såsom hos Poppius, väcka avund.

Men från Åbo horisont tedde sig förhållandena annorlunda. Efter återkomsten dit togo minnena av upplevelser, vänskap och föredöme överhanden, medan den nationella entusiasmen ofta nog avtrubbades mot en benhård verklighet. Ett uttryck för sådana känslor finna vi i Linséns brev till Schröder, (den

30 oktober 1820). Han skrev med anledning av den sistnämndes brev: »Det var för mig ett dyrbart vedermäle av min lycka att icke vara bortglömd av dig. Var övertygad, att jag aldrig upphör att känna värdet av din vänskap. Men när jag tänker på dig och de få övriga bekanta jag i Sverige äger, blandas med vänskapens känsla en annan — så bitter. Varför skola icke mer svenskar och finnar vara vad de varit? Du *kan* icke rätt fatta denna bitterhet. I haven förlorat föga, *vi* allt. *Durum!:* Måtte det kunna *patientia fieri levius!* Här mörknar det allt mer och mer med utsikterna åt en framtid.»

Sjöström, som då och då översände »bläckhornskram» i utbyte för de dissertationer Schröder sände honom, yttrar sig en gång i samma riktning. »Vi här i Åbo (jag måste uppriktigt säga det) intressera oss oändligen — kanske mer än du tror — för er, herrar uppsalienser och edra litterära företag. Också arbeta vi ju tillsvidare åt samma mål.» [5]) Sjöström återkallar i minnet Schröders besök. Han hälsar från ekarna på Runsala, »dessa härliga ättfäder från en glad forntid», i vilkens skugga, vid randen av Choraei källa han Johannedagen druckit Schröders skål.

Den livligaste brevväxlingen fördes mellan Pippingsköld och Schröder åren närmast efter den förres återkomst till Åbo. Gemensamma intressen och en viss överensstämmelse i karaktären hade fört dem tillsammans. Brevväxlingen är alltigenom präglad av en uppriktig, varm vänskap. Den tillhör också de fylligaste korrespondenser mellan Åbo och Uppsala från dessa år, där breven från båda hållen bevarats. [6])

Johan Henrik Schröder var en av Pippingskölds liksom övriga finländares närmaste och mest uppskattade uppsala-

vänner. Pippingsköld kallar honom »fennorum patronus», »primarius bland mina svenska vänner» o. s. v. Schröder tröttnade aldrig att giva råd och beskydd. Till och med obekanta finländska resande uppsökte honom och blevo föremål för hans välvilja.

Hans brev till Pippingsköld hälsades med stor glädje ej blott av mottagaren, utan av hela den »corona amicorum», som i Åbo omgav Schröders namn.

Sommaren 1819 var Schröder rest till Finland för att övervara promotionen i Åbo. Han tog in hos Arwidsson. Men Pippingsköld vistades denna tid på Autis och var för den skull icke i tillfälle att sällskapa med Schröder så mycket som han önskat. I stället skrev han ett brev, i vilket han tackar oändligen för bevisad vänskap och uttalar förhoppningen, att Schröder i det glada Sverige ej glömmer den av sina finländska vänner, som lärt sig så högt värdera honom.

En stor del av breven upptages av nyheter, akademiska och litterära. Schröder ger personnotiser och berättar vad som hände i Uppsala, och Pippingsköld lämnar i gengäld åbomeddelanden av liknande slag, vilka han dock betecknar som fattiga och innehållslösa i bredd med vännens. Må man besinna, säger han, »att jag nödgas uppleta mina skatter från en vattensjuk järngruva, när du framräcker dina skänker ifrån rikhaltiga diamantschakter, belägna dels inom Upplands, dels inom Södermanlands landamären; lägg härtill att du lever obunden i den sköna naturen, då jag däremot sitter inkilad i ett verk ibland luntor och damm.»

Pippingsköld var den flitigaste brevskrivaren. Hans epistlar äro icke blott dubbelt flera än Schröders utan innehållsrikare och mer omväxlande. Stilen är god ehuru brevskrivaren

själv säger att »den fördömda juridiken» haft ett olyckligt inflytande på hans prosa.

Schröders första brev av den 20 oktober 1819 väckte stor uppmärksamhet bland åbovännerna. »Begärelsen att läsa din epistel var så stor», skrev Pippingsköld i sitt svar, »att jag måste låta densamma ordentligt cirkulera bland dina vänner; och då redaktionen av Mnemosyne önskade att få införa ett utdrag därav i tidningen, trodde jag mig icke böra å dina vägnar vägra detsamma. Detta bidrag medföljer — jag hoppas du icke blir alldeles utledsen (över) att det dig ohördan blivit tryckt.»

Brevet finnes icke mer i behåll. Det återkom troligen icke från »cirkulationen». Det omtalade utdraget därur läses som första artikel i Mnemosyne för den 10 nov. 1819 under rubrik: »Utdrag ur ett brev från Uppsala». Det innehåller en omständig skildring av konungens och kronprinsens ankomst till Uppsala, studentkårens hyllning, sången, illuminationen och middagarna. Slutet av utdraget rör kronprinsens studier.

Schröder tyckes icke ha blivit »utledsen» över att notiserna publicerats, eftersom han biföll en anhållan om tillåtelse att även framdeles i tidningen införa utdrag ur hans brev. Han översände t. o. m. särskilt för tidningen avsedda nyheter från Uppsala och fungerade således på sätt och vis som en korrespondent i modern mening.

Måhända på grund därav omnämnes Mnemosyne ofta i Pippingskölds brev. Där berättas, den 10 april 1820, att den märkligt tagit sig och i anseende till sin iver för finska språkets studium förtjänar beröm. Men läsekretsen snarare minskades än ökades, varför tidningen hade en dålig ekonomi. I oktober, då Pippingsköld enträget uppmanar Schröder att skriva till

honom en epistel, utbrister han: »även kunde då den fattiga Mnemosyne erhålla några vederkvickande strålar från västern». I samma brev berättas, att Linsén och Bergbom arbeta ivrigt i Mnemosyne, »som detta år utgives med förlust, varför den hurtige Arwidsson tänkt väcka det slumrande finska sinnet med en splitterny tidning kallad Morgonsolen. Vi hoppas allezusammen att våra tröga tidningsläsare måtte då få mera förståndiga ögon och med mera längtan omfatta denna nya tidning än nuvarande Mnemosyne.» Meddelandet om »Morgonsolen» var ingen nyhet, ty Pippingsköld hade redan i föregående brev omtalat planerna och för övrigt även då använt samma namn, som således tyckes på allvar ha varit påtänkt.

Året 1821 hade Mnemosyne mycket hedrat sig och lämnat goda uppsatser, berättar Pippingsköld. Ännu de två följande åren lämnade Schröder bidrag från Uppsala, vilka redaktionen med tacksamhet införde. Omsider måste dock företaget nedläggas. Den 6 mars 1824 meddelade Pippingsköld torrt: »Tidningen Mnemosyne är död; Petreus, Linsén och Bergbom ha tröttnat; i dess ställe har Åbo Underrättelser utkommit, som liknar, i mindre skala Sthms Allehanda.»

Från början av 1821 realiserade Arwidsson sina tidningsplaner. Åbo Morgonblad utkom under redaktion av Arwidsson och Idestam. Tidningen får beröm i breven. Den tog upp sig i allmänhetens tycke, isynnerhet sedan den började införa rättegångshandlingar, nationalekonomi o. s. v. »Det är märkvärdigt», utbrister Pippingsköld i detta sammanhang, »vad de juridiska kunskaperna vunnit gehör hos den läsande allmänheten. Det ser ut som skulle hela världen vilja bliva juridisk. I synnerhet tycks det vara händelsen hos oss.»

Om den finskspråkiga tidningen Turun Viikkosanomats utkommande berättar Pippingsköld redan i nov. 1819. Senare, den 10 april 1820, säger han den vara förtjänt av mycket bifall. Becker »fullföljer lugnt sin plan att tillvägabringa ett tjänligare skriftspråk i finskan». »Han har blivit mycket tadlad, men erhållit även mycket rättvisa.» Tidningen spred ljus bland allmogen och levde i dess gunst (26/II. 1821). Dess utgivande övertogs senare av Keckman. »Becker, dess förra utgivare, har ledsnat och hans tid upptages av andra göromål» (18/III. 1823).

Man söker förgäves i Pippingskölds brev spår av det litterära gnabb, som förekom främst kring Arwidssons namn och alstring. En gång omtalas visserligen polemiken mellan Ehrström och Arwidsson, som slutat med att de fordom goda vännerna blivit »nästan ovänner». Ehrström hade blivit uppbragt med anledning av Arwidssons svar på kamratens anmärkningar till en uppsats i Morgonbladet. Emellertid, säger Pippingsköld, »har A:ns replik blivit approberad av de flesta, så att nästan ingen annan tadlare torde finnas än den, vars pars posterior svider efter risbastun».

De olika litterära skiftningarna beröras ej ens i sammanhang med notiserna om tidningarnas verksamhet. Detta får kanhända sin förklaring därigenom, att tidningarna icke voro partiorgan i egentlig mening, utan representerade det allmänna fosterländska arbetet. De unga, ofta hetlevrade författarna drogo sig icke för att i samma tidning fara rätt illa fram med varandra. Man erinrar sig exempelvis, hur Linsén behandlade Arwidsson i Mnemosyne, där han dock var medarbetare, för att icke tala om Sjöströms utfall mot den sistnämnde.

Sambandet mellan åbokretsen och den svenska romantiken återspeglas i brevväxlingen på ett övertygande sätt, exempelvis i Pippingskölds kommentar till ryktet att 1820 års Poetisk Kalender skulle vara den sista. »Vi hoppas», skriver han den 13 nov. 1819, »att detta rykte vore ogrundat. Detta moriendo av en i allmänhetens gunst så mycket varande kalender, vore enl. fleres omdöme ej just det bästa för Sveriges blivande och uppväxande skalder. Härigenom skulle många verkliga anlag dels aldrig väckas, dels icke erhålla den riktning tiden nu fordrar. Dessutom bör man ihågkomma, att Poet. kalender länge varit för allmänheten en välkommen skänk, och att genom dess upphörande en högst obehaglig tomhet skulle uppstå i allmänhetens nyårsväntan.»

Senare (14/X. 1820) spörjer han om denna hotelse verkligen skall gå i uppfyllelse och kalendern upphöra. »Förhindra du detta med alla krafter», utropar han. »Vi härstädes önska dess fortfarande i evig tid och hoppas, att alla som med oss vant sig att varje nyår emottaga denna den nyare svenska poesins Blumenkranz, instämma i vår uppriktiga önskan.»

Det är tydligt vartåt intressena ligga. Pippingsköld är för övrigt icke ensam om sin åsikt om vad »tiden nu fordrar». När Vitalis riktade sitt angrepp mot fosforisterna, som han väl kände sig besläktad med, men icke dess mindre drog sitt svärd emot efter Palmblads kritik över hans diktning, väckte vapenskiftet[7]) livlig uppmärksamhet i Åbo. Pippingsköld skrev till Schröder d. 3 sept. 1821: »Den unge poeten Vitalis tyckes ha blivit renegat, hans stycke i Allm. Journ. *Fantasterna på sångens ö* tyckes vitsorda därom. Vad har förtörnat hans veka sångarsjäl?» Redan tidigare hade Pippingsköld

sänt stycket till Alexander Blomqvist, som blev mäkta överraskad. Han skriver i sitt svar: (d. 3 aug). »Det är märkvärdigt med Vitalis att kunna helt gå över på kanslirådets (Wallmarks) sida. Därtill kunde jag likväl ej bekväma mig, och det ej endast för skams skull. Det kan således vara bra att han får aga. (Syftar troligen på något uttalande av Pippingsköld). Hans första produkter i kalendern känner jag blott; ej de senare tillskotten. Men att av dessa första döma, borde man av honom kunna hoppas något mera; ty ehuru hans smak tydligt lutade åt det fantastiska och brokigt burleska, så var dock i poemet Orden och ännu mer i den sista av de komiska fantasierna mycken satir och den just av det rätta slaget som ej drabbade personer utan sak och tid.» Blomqvist är dock nöjd över att oppositionen i den svenska vitterheten får förstärkning. Var aktion väcker reaktion, säger han. »Och om de där uppsaliensiska heroerna & komp. ville med allvar gripa sig an, särdeles deras Chomgi Amadeus, Enkans son i Nain, Callovai, Rimborn etc. så borde de väl kunna åstadkomma något mera än en och annan stump i det nattliga bäckenet för vart år; ty nog måste man medgiva, att det land är bra fattigt, där ej ens *en* original novell om året kan produceras så dräglig helst att den kan sättas i en kalender, där man ändå icke gör så stora anspråk.»

I ett följande brev, där Blomqvist på nytt bringar samma ämne på tal, hade han helst önskat, att fragmentet i fråga ej varit av Vitalis. »En ung och början de författare borde väl hitta på andra ämnen än att häckla, och borde minst befatta sig med att skriva pasquillader, ty på tendensen tyckes detta stycke ej vara stort bättre. Skall man satyrisera, bör det ske som i Markalls sömnlösa nätter. Dock äro få därtill ut-

korade, ehuru vi Gud nås alla tro oss kallade att mästra vad alla länders och tiders odödliga snillen frambragt.»

Blomqvist underrättar även Sjögren om Vitalis fiendskap till fosforisterna i brev av den 6 sept. 1821. Den avskrift han erhållit av Pippingsköld avskrev han för Sjögrens räkning. Där heter det bl. a.

Men när vi vakna i mörka natten,
vi gjuta den heta smärtans vatten,
vi gjuta det i rim och meter:
Kalender det nattliga bäckenet heter.
Vi värpa med ögonen hjärpägg små,
så kallas tårarna ännu rå,
men kokar man dem i kulturens gryta
de hastigt i pärlor sig förbyta.

Vid »hjärpägg små» hänvisar Blomqvist till Poet. kalender 1820, stycket Väinämöinens harpa. Det är av »— der», Arwidssons pseudonym, anmärker Blomqvist, därmed antydande, att Vitalis angrepp även riktar sig mot finländsk vitterhet.

I förbigående må här ett allmänt uttalande av Blomqvist anföras. Han skriver: »Om någon tid borde persiffleras, så är det visst vår; — vårt land med allt vad där finnes, vad för ena härliga bidrag skulle icke därav kunna uppstå. Mitt enda hopp för en bättre period i vitterheten är det, att sedan det löjliga i vår nuvarande drivits till högsta höjd någon Cervantes hos oss skall uppstå. Måtte det endast ej räcka länge. Vad det vore roligt att kunna arbeta med för det stora målet.»

Även Almqvists framträdande observerades och diskuterades i Åbo. Amorina, som trycktes 1822—1823 blev visserligen icke bekant för den stora allmänheten, emedan den

ännu icke färdigtryckta upplagan på inrådan av författarens farbroder, biskop E. A. Almqvist, indrogs. Upplagan blev liggande hos boktryckaren och känd endast för den närmaste vänkretsen, som skaffade sig exemplar av de lösa arken.[8]) Men i denna form kom den över även till Åbo. Den 6 mars 1824 visste Pippingsköld berätta för Schröder, att »den märkvärdiga» *Amorina* av Almqvist anlänt, »av flera är hon tadlad», fortsätter han, »av andra åter mycket berömd. Mitt omdöme är modererat; jag anser henne hysa många ofantligt sköna ställen och många usla eller rättare sådana, som ej bort i en sådan produktion förekomma. Dessutom är hon ett fragment, varöver allt domslut måste bliva fragmentariskt.»

Försöken att återuppliva läsesällskapet visar, hur gärna man t. o. m. i praktiska ting allt fortfarande arbetade efter svenska förebilder. Läsesällskapet hade existerat ända sedan 1799. Lagus säger i Strödda blad, att det vid sin stiftelse utgjorde »i viss mening ett slags fortsättning och omgestaltning av det forna Auroraförbundet.»[9]) Under vissa perioder arbetade sällskapet med stor livaktighet. Emellanåt låg hela verksamheten nere.[10]) Det senare måste ha varit fallet i början av 1820-talet. Lagus anger visserligen, att det fortbestod till 1822. Men redan den 26 februari föregående år skrev Pippingsköld till Schröder, »att som flere önskat härstädes organisera ett *»läsesällskap* i likhet med det i Uppsala och till den ändan önskat se Uppsala läsesällskaps stadgar», så hade de anmodat Pippingsköld att bedja Schröder översända dessa stadgar. Han tillägger, att alla önskat organisera det blivande sällskapet så fullständigt som möjligt, varför han anhåller att Schröder samtidigt måtte uttala sig an-

gående Uppsala läsesällskaps brister, »i fall några sådana skulle finnas».

Det framgår ej av breven, om Pippingsköld erhöll de begärda stadgarna. Vare sig avsikten varit att reorganisera det gamla läsesällskapet eller att bilda ett nytt, torde planerna ha strandat. Om det förra läsesällskapet fortbestått ända till 1822, som Lagus antyder, var det säkerligen endast till namnet.

Ännu återstår att med några ord omnämna Pippingskölds brevväxling med »farbror Haeffner».

Ehuru Haeffner 1820—21 var mitt uppe i koralboksarbetet — hans svenska koralbok utkom dessa år — och nu fått anställning som vice orgelnist vid domkyrkan, levde han i misär. Palmblad berättar[11]), att han varit nära att svälta ihjäl, om inte Palmblads kompanjon, magister Ramström lånat honom pengar. Penningnöden framskymtar i breven till Pippingsköld. Den 20 augusti 1821 skrev han till Pippingsköld och Arwidsson gemensamt:

»Mina bästa bröder.

Nu har jag börjat arbeta på klaverutdrag av all musik jag komponerat, visor och hur allt det — — tyg av musik heter, för att utgiva det tryckt. Om det kommer därpå an, kan det bli utom visorna några 600 ark, men det är för mycket, således utgallring. Men huru skall man det få tryckt? Våra boktryckare kan ej börja därmed förr än nästa februari; och bli de rika i vinter, så ska de förskriva nya stycken, då kan det gå så fort som f-n. Men jag är utan pengar, fattig som djävulen. Hör ni finnar, kunde ni ej låta trycka allt detta i Petersburg och kunde ni, ärliga finnar skaffa mig i höst några penningar, skulle jag på ert ärliga ansikte lämna all musiksmörja; jag är övertygad, vore någonting över sedan kostnaderna betalts, fick jag nog detta. Vad mena Bröderna? — — — — — Alla låta hälsa, alla må bra. Zeipel är med hö-, råg- och kornbärgning sysselsatt. — — Hälsa alla finnar. Jag är med liv och själ

Brödernas ödmjuka tjänare

Haeffner.»

Jag anför ännu ett annat brev från samma år. Det ger en livlig föreställning om hur det gamla originalet hade det ställt för sig, men det visar också att han icke tappat kuraget. Penningbehovet är även här det huvudsakligaste ärendet. Haeffner skriver, d. 22 sept. 1822:

»Mina bröder!

Blott galenskap får ni i dag. Barnen skrika om mig som rasande. Tvenne äro sjuka. Och nyss var vatkmästar Berggren här med en stämning på 500 Rd. r. g., tvenne pojkar har inga skor — den äldste sitter och kopierar en avhandling om kyrkotoner, som ska in i Litteraturtidningen — mitt goda snus är slut, jag tager nu en pris Domanders fina; jag har ej så mycket mynt att köpa papper att komponera på, jag tager gamla lappar utav böcker och kloddar därpå; ingen ved har jag; jag tar skalbaggar och kokar kaffe därmed, som består av åtta böner för min sats i dag — är det ej härligt och skönt?

Men så galen som svenskar och nordbaggar är jag dock ej. Ni finnar, ni få hämna alla mina oförrätter. Hade jag kommit ibland Hottentotterna och varit verksam vid deras opera 30 år, varit deras kapellmästare i 22 år och detta med heder, hade skrivit hundratals saker för dem, t. o. m. lärt deras präster mässa, de hade lämnat eller givit mig, att jag med mina 11 barn och hustru kunnat leva. Hör ni, min hund Fidell, som även blivit gammal, står gråögd för mig, jag har inga skorpor att ge honom. Nordbaggar skickade i februari månad ett brev till mig i en så skrytande ton som Bonapartes krigsbulletiner, med en frihetssång och lovade 100 Norges banko sedlar, som utgör 150 svenskt banko, för bästa melodi till den matta frihetssången, som härmed i avskrift följer. De uppmanade mig, som författare till musiken till Thormoder Kolbrunarskald, att försöka min lycka. Jag hoppas min melodi, som även här medföljer, har mera frihetsluft än deras ord.»

»Hör ni finnar, spänn upp all er poetiska kraft, skriv en visa efter denna musik — — — —. Men sjunger ni den musiken, så ber jag, sjung den med kraft, ej med Uppsala professorernas köld, undantagandes Geijer; tag den till bild i kraften, annars är visan strunt. — — — Magist. Ramström och Palmblad äro hederliga gossar. Dem har jag att tacka för att jag icke dött som en Gerstenberger Ugolini. De börja i slutet av dec. att trycka mina arbeten med 6 ark i sänder. Prenumerant., tager därpå 12 svensk banko för arket — skaffa mig många och snart. Svenskarna äro mera galna än jag i musiken. Huru det är med deras

poesi vet jag ej. Valerius har skrivit en opera, Björn Järnsida, däruti finns en portativ Valhalla, som transporterats från Paris. Dupuy har skrivit musiken därtill. Ifrån Ryssland få de en spegel, som ska vara så stor som hela fonden på teatern, för att presentera, jag tror, alla ansikten av Stenbock, Dupuy, Blad et cons. för att uppliva deras förvissnade känslor. — — Därtill har de pengar, gamla vällustingar, vars krafters upplivande är mera en allmänhetens skyldighet än deras kyrkosång. Dupuy har med sin musik till Björn Järnsida betalt alla sina björnar men till koralbokens tryckande är jag lam (o) skyldig 600 r. d. banko. För att omsätta detta lån på disconten, har jag måst sälja mitt klaver, min goda violin. Men jag tröstar mig, min koral är skriven för evigheten.

Svara mig snart om jag kan få en 1,000 r. d. till understöd åt boktryckaren och mig! så dansar jag polska var afton till finnarnas ära: Jag är med liv och själ

Eder tillgivna tjänare
Haeffner.»

Att döma av ett brev från Germ. Aminoff till Pippingsköld, synes Haeffner ha ärnat utsträcka sitt koralboksarbete även till Finland. Aminoff skriver nämligen den 22 augusti 1820, att han, enligt Pippingskölds önskan, proponerat för gubben Haeffner, »att han i ett formeligt memorial till konsistorium akademicum måtte framställa de skäl, i stöd av vilka han påyrkar nödvändigheten av att så fort som möjligt påskynda författandet av en ny koralbok för den blivande finska psalmboken». Gubben hade bestämt svarat nej, säger Aminoff och tillägger, att han häri torde ha haft ganska rätt. Något annat uttalande om dessa planer har jag icke påträffat.

Pippingskölds brev till Haeffner — dagboken upplyser att han skrivit upprepade gånger — finnas tyvärr icke i behåll.

I förbigående må ännu nämnas ett ifrågasatt inköp av Haeffners insektsamling med därtill hörande boksamling till Åbo universitet. Haeffner hade redan 1802 börjat samla insekter och ställde sig i förbindelse med professor Thunberg för erhållandet av råd och anvisningar. Året därpå skrev han

till doktor O. B. Rosenström i Helsingfors att han blivit samlare för att ha ett nöje utom musiken och en rörelse, som efter alla läkares omdömen var honom nödvändig. Han har, säger han, under sommaren samlat mer än andra fått tillsammans på tio år; den enda som var ivrig i Stockholm var doktor Quenzel.

I början av februari 1819 behandlades i konsistorium frågan om inköp av Haeffners samling. Men kort därefter ankom brev, att samlingen inköpts av konungen och ej kunde förvärvas till Åbo. Likväl erbjöd Haeffner den på nytt till Åbo den 2 april. Konungen hade inte velat taga den av Haeffner, säger han, utan givit honom penningar, då han var i trångmål. Konsistorium tager dock numera ingen befattning med saken.

Haeffner var våren 1824 sinnad att resa till Åbo för att giva en konsert antingen i musikaliska sällskapet eller i kyrkan. Ilmoni underrättade Pippingsköld härom och bad honom göra sitt bästa för att visa gubben tillmötesgående.[12]) Så vitt jag kunnat finna, blev det ingenting av denna resa. Haeffner förblev i Sverige kämpande med fattigdom och motgångar. Efterhand upphörde förbindelserna med Pippingsköld.

Pippingsköld blev aldrig i tillfälle att göra ett nytt besök i Uppsala. Schröder uppmanade honom att övervara promotionen 1821, och han hade gärna följt de kamrater som avreste till festligheterna, men »omständigheterna» tvingade honom att stanna hemma. I stället talade han gott för vännerna hos Schröder och anmodade honom att anskaffa kvarter för några av dem — Arwidsson skulle bo hos Palmblad —

och bliva deras ledsagare vid beseendet av Uppsalas skatter och härligheter. Schröder villfor dessa önskningar. Finländarna mottogos på det älskvärdaste sätt. De bjödos på middagar och kvällsvarder hos Palmblad, Haeffner, Romansson o. a. Det blev, kort sagt, ett festande utan ända. I brev och dagböcker läsas livliga skildringar av resan, mottagandet, festligheterna och de varaktiga intryck finländarna hemförde.[13])

Även i Uppsala fröjdades man över sammanträffandet. »Vi hava här haft sötebrödsdagar», skriver Schröder. »Vår vänkrets har varit upplivad genom de goda finska vännerna. Må vi genom andans band få vara längre tillsammans än den korta synliga närvaron här kunnat räcka.» [14])

VII.

MUSIKALISKA SÄLLSKAPET.

Ehuru instrumentalmusiken, såsom jag antytt, avtynad i Åbo efter 1808, levde musikintresset bland amatörerna Gärna samlades de någon gång om året för att biträda Salg eller någon resande konstnär, eller för att genom en konser bidraga till lindrandet av den tysta nöden.

Framför allt odlades musiken i hemmen. Där samlade musikvännerna som i gamla dagar kring den i viss menin blygsamma, men dock så förnäma kammarmusiken.

En av de mest entusiastiska amatörerna var lektor *E. El gren*, sedermera rektor vid katedralskolan. Han föransta tade i sitt hem i Tjäders gård regelbundna kvartettaftn varje lördag, s. k. »lördagskonserter», under många års ti Redan i november 1819 omtalar Pippingsköld, att han v »på musiksällskapet» med Lundstedt och Aminoff. Läng fram, något inpå följande år, preciserades detta närmare, han säger sig ha varit »på musiksällskapet hos Elfgren».

Till sällskapet hörde, utom Elfgren själv, som spela 2:dra violin, prof. Hällström (altviolin), handlandena E. Jammermann (1:sta violin), Salgè, R. Baer, Bergbom, Ra stedt, en ung violoncellist Favorin m. fl. »nyläringar».

Till lördagskonserterna inbjödos resande konsertgivare. Här stämde även musikpubliken, särskilt inbjuden, möte. Då någon resande virtuos spelade primviolin, voro de övriga »ordinarie» kvartettspelarna vanligen Elfgren, Hällström och Salgè. Winter, som ofta omtalar Elfgrens lördagskonserter, berättar en gång, att han där hörde »Mozarts kvartetter och kvintetter spelade av Downer, Hällström, Jammermann, Bergbom och Ramstedt». Men en annan gång klagar han i brev till C. Fr. Richter (26/12 1820), att det »blott någon gång lyckats att framtruga hos tit. Elfgren någon skön kvartett eller kvintett, som bibehåller minnet av äkta musik och under uppflyttningen till en annan försonat sig med denna värld».

På »Elfgrens musikklubb», som den också kallades, behärskade man således den samtida kvartettlitteraturen. De resande artisterna icke blott deltogo i kvartetterna, utan läto höra sig som solister. Det kan nämnas, att första violinen ofta i den tidens kvartettlitteratur hade en solistisk karaktär (Quatuor Brillant). Man kunde därför i tidningarna se annonser sådana som: »Herr N. N. utförde en solokvartett av — — — — —».

I ett brev till Sjögren, dat. 5 dec. 1821, berättar Blomkvist, att han hos Elfgren hört Salgè, som i hans tycke ägde »gudomlig förmåga». Med tanken på en eventuell bortflyttning från orten skriver han vidare: »Det är njutningsfulla kvällar jag har hos Elfgren om lördagarna. Dem skulle jag ock nödgas umbära vid en skilsmässa härifrån. Konserter och spektakel finge jag aldrig vänta att få se. Det är väl ej så ypperligt här, men dock så gott i Finland vara kan.»

Hur länge dessa musikaftnar fortgingo är icke känt. Men

ännu i januari 1826 berättar Pippingsköld, att han varit ho
Elfgren på »Soirée musicale», och Winter antecknar samtidigt
att han besökt »kvartettkonserten i Societetshuset, nu inrät
tad av Elfgren». Det synes således som om den originell
musikentusiasten ytterligare utvecklat sina konserter. Må
hända upphörde dessa för fördjupningen av de musikalisk
intressena mycket betydelsefulla konserter först med den all
ödeläggande branden.

Vi följde i första kapitlet konsertlivet intill slutet av 1810
talet. Salgè hade fortfarande, ända till början av följand
decennium, ledningen omhand. Han skötte hjälpligt sin tjäns
vid universitetet, hur litet man än hör om resultaten av han
verksamhet. Under ferierna hade han för sed att resa om
kring i landet på konsertturnéer. Under dylika resor kund
det inträffa, att han blev fördröjd och hade svårt att hinn
hem till terminens början. Så gick det exempelvis i februa
1820, då han i en skrivelse till konsistorium befarade, att ha
icke skulle hinna tillbaka från »Nyland» och fördenskull an
höll om tjänstledighet till slutet av februari. Men hans an
hållan avslogs och han förständigades att fortast möjligt in
finna sig till tjänsteutövning. Hösten 1822 anhöll han åter om
tjänstledighet för hela läsåret med Hussek som vikarie fö
att i enskilda angelägenheter resa över till Sverige. Han
ansökan avslogs av kanslern, emedan sökanden ej styrkt si
behov av tjänstledighet. Men innan avslaget hade hunn
delgivas Salgè, var han redan bortrest. Det blev svårt a
tillställa honom kanslerns beslut. Genom ryska ambassadör
i Stockholm, greve Suchtelen, träffades omsider rymmare
I brev av den 16 mars underrättades rektorn, att Salgè e
hållit del av avslaget, varöver han jämväl avgivit bevis.

Måhända hade Salgè denna gång ämnat stanna i Stockholm. Vi finna honom inskriven som medlem i hovkapellet 1 okt. 1822—31 dec. 1823.

Salgè blev tvungen att återvända till Åbo. Där finna vi honom fortfarande som en flitig konsertgivare och hans konserter kunde städse påräkna publik. Han var en ypperlig konstnär, om han bara kunde akta sig för »opasslighet», vilket icke var så alldeles säkert. Han förstod göra sina konserter omväxlande och intressanta. Enligt gammal sed biträddes han av amatörerna; dessutom anlitade han vanligen någon eller några solister. En gång sjöngo Grotenfelt, två Aminoffar och von Troil en kvartett av Schulz. En annan gång utförde »Gladitscheffs sångkapell» en »fullstämmig kör». — De ryska regementsmusikanterna, tillika sångare, representerade det rätt starkt framträdande ryska inslaget i stadens musik- och nöjesliv.

»Ibland de skördar höstarna medbringa är även frukten av genomresande virtuosers uppehåll i vår lilla stad», skriver Winter till Richter. [2]) I det stora hela voro de resande tonkonstnärerna rätt talrika i Åbo i början av 1820-talet. De unga violinisterna — Andriette och Louise Borgman från Göteborg väckte under hösten 1820 en ovanlig uppmärksamhet. De gåvo sin första konsert den 7 november och hade sådan framgång, att amatörerna övertalade dem att uppskjuta sin tillämnade resa till Helsingfors och erbjödo sig att uppföra en konsert till deras förmån. Winter skriver om denna konsert till Richter den 15 november följande:

I går undfägnades våra konstälskare med en offentlig konsert, där jag med odelad uppmärksamhet kunde överlämna mig åt mitt öras ledning. Salen syntes mot förmodan tämligen full av människofigurer;

men fullare klingade från orkestern de hänförande tonerna från Salgès denna afton mer än vanligt väl strukna violoncell. De stycken som uppfördes voro lyckligt valda, till en del av den gudabefryndade Mozarts himmelska, från himlen lånade och till himlen (hjärtats himmel) lyftande musik och en av Kreutzers mest briljanta konserter blev ock på ett briljant sätt exeqverad av de begge resande systrarna, vilkas själar, liksom de tjusfullt försmäktande tonerna själva tycktes sammandraga till en helgjuten förening alla varma uti tidens mörka öken ensamt famlande hjärtan. Vad äro alla språk — alla meddelande uttryck i livet — emot musiken? När ordet ingenting kan säga — och den tryckande handen och ögat och tåren däruti — ingenting — och när det stumma hjärtat så ensamt ligger stängt bakom sitt galler, — är ännu musiken såsom ett återljud från en annan harmonisk värld, mäktig att ur fängelset överföra dess kallande röst och dess trängtande suck till något annat avlägset befryndat hjärta.

Litet senare omnämner Winter i brev till samma adressat sin tacksamhet för den välgärning de båda konstnärinnorna berett honom, »då de med sitt spel borttrollat några ögonblick av det sorgliga närvarande och under en flyktig glömska därav sammanknutit något av det förflutna ögonblickets sköna evighet med det anade tillkommandes, som fjärran klarnar bortom griften. Tonerna av deras musik ha här redan klingat bort i oändligheten, men med klangen är icke intrycket av den känsla, dessa toner alstrade, utplånat.»

Konserten måtte ha givit ett gott ekonomiskt resultat, ty subskriptionslistorna hade sänts kring staden, och det minsta var och en tog var 5 à 6 biljetter, somliga togo till och med 20. En rik baron betalde salen och bestod belysningen. (Br. från Sofi Wallenstjerna till Otto W. d. 14, 28 nov. 1820).

Även Pippingsköld berömmer deras spel. Den äldre, Andriette, såg bra ut; den yngre spelade enligt hans uppfattning med djupare känsla.

Hösten 1821 konserterade Nanette Brunner född Beck, kammarsångerska vid Würtemburgska hovet tvenne gånger i Åbo. Efter den andra konserten, den 2 oktober, anförtror Winter dagboken följande redogörelse:

»Efter en ouverture sjöng hon ett stycke av Mozart med stark, genomträngande och böjlig röst. Spelte därefter på fiol dåligt en kvartett av Rode. Efter ytterligare en ouverture spelade hon dåligt ett adagio på ett nytt instrument Olo Melodicon, som mäktigt angrep nerverna; och därefter sjöng hon åter mästerligt en Cavatina av Rossini, varefter en lätt finale slutade konserten kl. ½ 8, innan de fåtaligt samlade fruntimrens vagnar än hunnit ankomma, varför flere måste kvarstanna i salen, nu utvidgad genom förmaksväggens förvandling till kolonner».

I mitten av samma månad ankom den berömda flöjtisten Louis Drouet. Det var ett förnämt besök. Drouet hade varit soloflöjtist hos konungen av Holland och vid Napoleons hov samt första flöjtist vid Ludvig XVIII:s hovkapell. Nu var han stadd på europeisk konsertturné och hedrade även Åbo med ett besök. Egendomligt nog anlitade han som medverkande utom amatörerna, den ganska medelmåttiga fröken Arppe, om vilken Winter fäller hårda ord: hon »skränade». Men »den ohinnerlige» Drouet själv spelade sina nummer med »utmärkt frihet, delikatess och konst, så man trodde sig höra helt andra instrument än flöjt». Dock säger sig Winter sällan ha lämnat konsertsalen så litet »genomskakad av harmoniens sig till en annan värld inlåtande toner» som denna gång. Han kan icke avgöra om detta berott av »den ädle konstnärens äkt fransyska zierligt granna, på effekt beräknade spel eller det bullersamma bifall som en hop beskäftiga gynnare med förekommande beställsamhet och svetten i pannan ansträngde sig att framklappa och som bortblandat all harmoni för örat.»

Även under det följande året besöktes staden av flera resande virtuoser. Violinisten Gebhard, medlem av kejserliga orkestern i Petersburg, gav den 16 april konsert med benäget biträde. Basetthornisten Frans Schalk från Prag, kammarvirtuos hos ärkehertiginnan Marie Louise av Österrike, konserterade den 7 maj. Några dagar förut uppträdde han hos Elfgren, där Pippingsköld hörde honom utan att känna sig tilltalad av hans spel. Schalk reste från Åbo till Stockholm, där han gav konsert den 29 maj. Klen framgång hade även en »fattig fru Kjerrulf», som inför en publik uppgående till högst 100 personer uppträdde den 21 maj.

Omtyckta voro i stället de båda waldhornisterna Gugel, far och son. Fadern, Josef Gugel, var född i Stuttgart 1770. Han hade slagit sig ner i S:t Petersburg och med sin son Rudolf redan 1817 vunnit berömmelse. Dennes spel var beundransvärt. Det vore önskvärt att även andra länder lärde känna denna talang, säger en korrespondent till Allgemeine musikalische Zeitung. [3])

De båda virtuoserna uppträdde, som jag förut nämnt, vid det förnäma sångsällskapets sista vårkonvent den 8 juni. Någon dag därefter var Pippingsköld i en privat krets i tillfälle att höra dem. Den yngre spelar »som en Wunderknabe» skriver han i dagboken. Så intresserad var Pippingsköld att han »skrev finnische Runen åt gubben Gugel», måhända en avskrift av runomelodien i Schröters arbete. Den 11 juni höllo Guglarna sin konsert under medverkan av sångarna. Ehuru dessa repeterade ivrigt — två gånger på själva konsertdagen — var sången usel, men konserten för övrigt ypperlig, enligt Pippingskölds omdöme.

Till de av Downer, Gehring och Hussek föranstaltade konserterna kommer jag längre fram.

I alldeles särskild grad intresserade Gödickes besök Åbopubliken. Han var musikdirektör i Reval, varest musiklivet då för tiden var ganska utvecklat. Redan 1821 hade där — naturligtvis bland den tyska societeten — bildats en blandad kör med icke mindre än 65 medlemmar. [4])

Gödickes första konsert gick av stapeln den 21 augusti. Själv spelade han därvid Variationer och en Rondo av Rode, medan hans dotter, som var pianist, utförde en konsert av Dussek, variationer på en rysk visa av Ries och en klavertrio av prins Louis Ferdinand. Vid det andra uppträdandet, som ägde rum en vecka senare, spelade fröken Gödicke den sistnämndes Variationer och Rondo samt en konsert av Cramer. Denna gång var huvudnumret Méhuls två akts opera »Målaren och modellerna», »Une folie». De medverkande tillhörde Bonuviers trupp.

Alex. Blomqvist ger Pippingsköld, som då var bortrest, en livfull skildring av evenemanget. Han skriver:

En nyhet, som just är i ditt kram måste jag berätta. Av tidningarna visste du förmodligen att Målaren och modellerna (opera) skulle om onsdagen uppföras med full orkester under anförande av Gödicke. Jag var där och hade den intressantaste afton jag kunde vänta mig. Först spelade hans dotter, han själv och Salgè med biträde av de vanliga amatörerna tre konsertstycken, varvid hans dotter utmärkte sig. Sedan uppfördes operan med biträde av samma dessa amatörer: Salgè, Hussek Jammermann, Sylvander, Frenckell etc. etc. Att musiken då skulle vara bra förstås. Men även huvudrollerna spelades ypperligt och jag tyckte att de sjöngo ojämförligt bättre än förra gången. Kanske musiken bragte mig att tro det; kanske ock att de verkligen därav drivits till högre fullkomlighet. Det vore önskligt, att detta ej bleve det sista spektaklet av detta värde såsom det var det första. På sådant sätt kunde ändå någorlunda allmännare konstsinnet väckas och några dumma fördomar

försvinna. Jag tror att du skulle hava varit nöjd om du varit här. Då målarens pupill skulle sjunga inne uti sitt rum ackompanjerades hon ej av orkestern helt och hållet utan till det mesta av M:lle Gödicke, som bakom kulisserna spelade fortepiano. Nu har du en tämligen vidlyftig relation därom. Huru fullständig och åskådlig får du själv avgöra.[5])

Tanken på att återuppliva *musikaliska sällskapet* hade aldrig helt uppgivits av sällskapets forna medlemmar, som fortfarande varmt omhuldade musikens konst. Den trägna musikövningen i hemmen, »Elfgrens musiksällskap», sångsällskapets verksamhet isynnerhet efter dess omorganisering till ett blandat sällskap med instrumentalmusik på programmet, gästuppträdande av flera utmärkta tonkonstnärer och den samling av amatörer, som därvid ägde rum, ledde omsider till att den engång så lysande institutionen ånyo uppstod.

Det första uttalande jag funnit om sällskapets återupplivande ingår i ett brev av vicekanslern Aminoff till Rehbinder den 6 november 1822, anmärkningsvärt nog, just då det »grevliga sångsällskapet» kommit i farten och, såvitt jag kunnat finna, nästan samtidigt med att greven själv började hålla musikaliska soaréer hemma hos sig. (Den första soaréen, vid vilken Downer uppträdde, gick av stapeln den 13 november), Aminoff anhåller om 5 á 600 rubel »att till en början därmed kunna engagera Downer vid vår orkester, ty utom den förste violen, duglig och som kan anföra orkestern, är det omöjligt att få något dugligt i den vägen. Han är mycket skicklig och därjämte en ovanligt beskedlig karl. Hans pretention är 1,000 rubel årligen, vilken summa jag vill bjuda till att utfylla genom subskription. För det priset kan man väl aldrig få en så god violinist. Det omtalas att Sallie (Salgè) torde stanna kvar i Sverige, som vore rätt väl, då Downer kunde

få hans plats och lön, då de honom tilldelade extra medlen kunde indragas. Jag med flera skola bjuda till att återuppliva det förra musikaliska sällskapet genom subskription, men utom en god violinist till anförare är det icke möjligt.»

I ett brev från slutet av månaden upprepar Aminoff sin anhållan: »Vi hålla nu på att uppliva det förra musikaliska sällskapet, men det felas första violin, vartill herr Downer är att tillgå, allenast min bror kan utverka den av mig i mitt förra berörda årliga summan, tills man blir av med Salgè», som nu befann sig på sin förut omnämnda resa till Sverige.

På denna anhållan kom det svar med löfte om det äskade understödet. När Aminoff tackar för löftet, i brev av den 21 dec., påpekar han ånyo, att musikaliska sällskapet är »i full görning till återupprättande».

Aminoffs uttalande i först citerade brev, om »vår orkester», tyder på, att en orkester då redan var i verksamhet; det är nämligen föga troligt att han menar det akademiska kapellet. Pippingsköld berättar även, att han den 1 nov., alltså kort förut, varit på »musikaliskt sällskap» och hört Downer. Av allt detta ser det ut, som om man om hösten åtminstone hade kommit så långt, att man — medan Aminoff underhandlade om understöd — samlade krafterna och försäkrade sig om Downer. Man försäkrade sig även om lokal i god tid. För konserter och övningar upphyrdes särskilda lokaliteter i det nya, 1812 färdigblivna societetshuset, det nuvarande (ombyggda) stadshuset, som för dåtida förhållanden uppfyllde alla fordringar. Av det ännu bevarade hyreskontraktet, daterat den 2 januari 1823, ses, att sällskapet hade till sin disposition: »1:o stora salen uti övre våningen av stenhuset torsdagen varannan vecka under åtta månader av året;

2:o mindre salen tisdagen och torsdagen varje vecka även åtta månader av året.» För dessa lägenheter erlades en hyra av 150 rubel banko assignationer.

I kontraktet angives uttryckligen »det här i staden inrättade musikaliska sällskapet». Till yttermera visso är det undertecknat utom på societetshusdirektionens vägnar av Knut von Troil »på musikaliska sällskapets vägnar» av Gust. Gabriel Hällström.

I fråga om det verkliga initiativet till sällskapets återupprättande äro källorna något motsägande. Aminoff säger sig, i ovan anförda brev, jämte andra ärna bjuda till att återuppliva sällskapet. Professor Hällström har undertecknat hyreskontraktet på »musikaliska sällskapets vägnar». Pinello omtalar, att ärkebiskop Tengström, greve Aminoff och von Troil utfärdat kallelsen till det möte, vid vilket sällskapets bildande beslöts. [6]) Men Pinello uppgiver, att detta möte ägt rum hösten 1823, vilket är oriktigt och visar att minnet svikit antecknaren på detta som på flera andra ställen. Pippingskölds dagbok, som naturligtvis icke kan jävas, förtäljer, att ärkebiskopen den 18 januari hade sammankallat »alla amatörer» till att höras om ett musikaliskt sällskap. Det beslöts också, att sällskapet skulle bildas. Ärkebiskopen valdes till ordförande, Sylvander till sekreterare, Dahl till skattmästare och Pippingsköld till arkivarie.

Ehuru sällskapet såsom av hyreskontraktet framgår i någon form existerat redan förut, var Tengström tydligen den som genom sin stora auktoritet och framförallt den ställning han intagit inom det första musikaliska sällskapet, vars stiftare han var, förmådde samla alla krafterna. Han avsade sig emellertid ordförandeskapet redan vid det följande mötet den

29 januari, då professor Hällström valdes i hans ställe. Men icke ens detta val blev bestående. Den 18 februari utsågs till ordförande Knut von Troil och till skattmästare bokhandlaren Frenckell.

Det förefaller som om Tengström velat vara med endast om starten dels för att samla förmågorna, dels för att med sitt namn ge större eftertryck åt den hänvändning till allmänheten man stod i beråd att utfärda. Han undertecknade jämte Sylvander en den 25 januari daterad tydligen av Tengström författad subskribtionsinbjudan, som inledes med följande vädjan, vilken jag här avtrycker: [7])

»Sedan det vid början av 1790 i Åbo stiftade och sedermera medelst årlig frivillig subskription i aderton år fortvarande musikaliska sällskap med år 1808 upphörde, ej så mycket för då uppkomna krigsoroligheter, som icke fast mera i anseende till den om sällskapets flor och fortgång så mycket förtjänte konsertmästaren Ferlings kort därefter timade frånfälle, har väl den önskan ofta och allmänneligen yttrad blivit, att berörde sällskaps inrättning åter måtte upplivas, och dess med så enhälligt deltagande bivistade musikaliska övningar åter komma i gång.»

»Omständigheterna hava dock ej velat foga sig till verkställighet av berörde förslag förr än nu, då en av allmänheten för sina talanger väl känd musikus, herr J. Chr. Downer, åtagit sig att såsom konsertmästare ifrågavarande konserter, på vissa med honom förslagsvis uppgjorda villkor förbereda och anföra, därvid biträdd av såväl flere i staden boende och för detta väl kände musikidkare, som av de tvenne sångsällskapen sig här de nästlidne åren bildat och nu även förklarat sig hugade att i sagda musikaliska förening ingå, för vilken det förra Musikaliska sällskapets, av en flerårig erfarenhet beprövade och godkände stadgar komma att ligga till grund, endast med några efter våra tiders skick lämpade mindre betydliga förändringar.»

»Som likväl ingen publik fond för konsertmästarens avlöning, för hushyra, rummens eklärering, musikaliers inköp, betjäningens arvoden, med flere oundvikeliga utgifter, är att tillgå, blir till bestridande av dem, nu såsom tillförene, ingen annan utväg än enskilda medborgares frivilliga tillskott, det man förslagsvis velat bestämma till *tio rubel banko assignationer* eller *fem riksdaler svenskt banko* för varje mansperson som

i sällskapet ingå vill, utan att för de fruntimmer, flere eller färre, som till varje subskribents familj höra, någon särskild årsavgift fordras eller erlägges. — Främmande, eller blott tidtals i staden vistande, kunna i sällskapsinrättningen deltaga med *sex rubel* eller *tre riksdaler banko* för varje vårtermin, som börjas in medio januarii och fortfar till medlet av juli månad, men med *fyra rubel* eller *två riksdaler banko* för höstterminen, vilken räknas ifrån början av oktober till medlet av december månad.»

»Under berörda tider gives en publik konsert varannan vecka, den även alla med entre biljetter försedda stadens fruntimmer kunna bevista.»

Denna vädjan är i viktiga punkter avvikande från det i tidningen publicerade av Lagus anförda uppropet, vilket han, troligen enligt Pinellos uppgifter, säger vara utfärdat av Tengström, Aminoff och von Troil. I detta upprop, daterat den 30 januari och undertecknat »enligt sällskapets beslut» av Sylvander, heter det, att »åtskilliga i staden vistande musikidkare nyligen överenskommit att åter uppliva det musikaliska sällskapet». Annars är uppropet knapphändigare än det nyss avtryckta. Där nämnes intet om samarbetet med sångsällskapen ej heller om att det första musikaliska sällskapets stadgar skulle läggas till grund för organisationen. Det ser nästan ut som om man offentligen ville undvika att omnämna sambandet med det förra sällskapet. Däremot meddelas, att sedan subskriptionen avslutats, skulle sällskapet sammanträda »in pleno» för att välja »allmän ordförande och skattmästare samt ledamöter i det utskott som kommer att handhava sällskapets ekonomiska angelägenheter».

De gamla stadgarna underkastades väl en nödvändig revidering. Men man försökte så troget som möjligt hålla fast vid de prövade formerna. Detaljbestämningarna för subskriptionen voro ungefär de samma. Utskottet bibehölls, »fruntimmersbiljetter» utdelades. Även de yttre anordningarna

påminde livligt om förhållandena trettio år tidigare: talgljus inköptes lispundtals och orkestermedlemmarna voro försedda med den oundgängliga ljussaxen, eftersom icke mindre än 12 stycken inköptes på en gång 1823.

På universitetshåll betraktades sällskapet helt enkelt såsom det gamla musikaliska sällskapet. Professor Hällström, som haft överinseende över dess till akademien överlämnade noter och inventarier, anhöll hos konsistorium att få återlämna desamma, sedan »detta sällskap» nu nyligen sammanträtt och överenskommit om »fortfarande vanlig verksamhet» samt anhållit att få sina tillhörigheter tillbaka. [8])

Det nya sällskapet blev dock i många avseenden olikt det gamla. »Våra tiders skick» var annorlunda än det gustavianska tidevarvets. Ingen stiftelsedag med minnen eller traditioner, kring vilka intresset kunde samlas, firades numera. Det fordom så nära sambandet mellan sällskapets »musikidkande» och »musikälskande» medlemmar varken väntades eller uppkom. Bland de först nämnda intogo de avlönade yrkesmusikerna en allt större plats. De senare blevo hädanefter, som Lagus riktigt framhåller, i det närmaste likställda med vanliga tillfälliga subskribenter i ett visst företag.

Glädjen över det återuppståndna sällskapet var allmän. Staden hade återfått något av sitt ärorika förflutna. Ett återuppväckt musikliv skulle draga allt flera och mer framstående musikförmågor till universitetsstaden.

Subskriptionen hade en lysande framgång. Skattmästaren kunde inom kort rapportera, att »enligt de cirkulerande och hos undertecknad tillgängliga subskriptionslistorna, hava tills dato (25/III) 394 personer såsom ledamöter i musikaliska sällskapet antecknat sig», av vilka 125 personer erlagt 10 rubel,

38 personer 6 rubel, 112 personer 5 riksdaler och 113 personer 3 riksdaler. I förhållande till det dåtida innvånarantalet i Åbo, c. 12,000, är subskribentsiffran onekligen respektingivande.

Så var starten gjord. Nu kom det an på sällskapet att visa sig värdigt allmänhetens förtroende. Låtom oss skärskåda dess förutsättningar härför: ledning, orkestersammansättning och repertoar.

Ordförandeposten inom sällskapet beklăddes med en väl kvalificerad person. Baron *Knut von Troil* var en ivrig gynnare av tonkonsten. Genom honom upprätthölls också en viss kontinuitet med det förra musikaliska sällskapet, vars siste ordförande han var. Efter att ha tagit avsked från ordförandeskapet i kommitten för finska ärenden i St. Petersburg, bosatte han sig i Åbo, där hans hem, Brinckala huset, under några år blev »ett kärt hemvist för sånggudinnorna». Antingen det gällde att välkomna någon resande virtuos, anordna musik eller sällskapssoaréer, frågades von Troil till råds. Han spelade icke själv något instrument, men var en stor älskare av musik och bevistade alla konserter och repetitioner, yttrande sitt bifall och meddelande sina anmärkningar. Han var bokstavligen själen i musikaliska sällskapet, ja, man vande sig att till den grad betrakta honom som huvudpersonen, att sällskapet och dess orkester sades vara »hans». Vid förekommande behov var han alltid en frikostig gynnare. [9])

I *Johan Christoffer Downer*, den nyengagerade konsertmästaren, tyckte man sig ha funnit en samlande musikerpersonlighet. Man väntade av honom en ny Ferling. Vid sitt första uppträdande inför åbopubliken den 6 februari 1821 hade han en sådan framgång att han måste giva en andra

konsert. Följande år fängslade han publiken på nytt. Då uppträdde han icke blott vid konserter utan spelade även, enligt tidens sed, i privata familjer, bl. a. vid en musikalisk soare den 13 november hos greve Aminoff. Det var uppenbarligen vid denna tid man, såsom av Aminoffs ovanciterade brev framgår, började umgås med planen att för framtiden fästa honom vid orten, något som i hög grad tyckes ha tilltalat honom själv.

Downer var född i Mitau den 25 sept. 1795. Föräldrarna voro Kristoffer Fabian von Downarou eller Downar och Maria Magd. Margareta Roessel. Efter att ha åtnjutit musikundervisning i hemmet av fadern, som var oboist, antogs han redan vid unga år till första violinist i orkestern i Reval. 1820 kom han åtföljd av sina föräldrar över till Finland och erhöll anställning som dirigent för greve L. van Heidens privatorkester på Sveaborg med 1,500 rubel i lön.

DOWNERS NAMNTECKNING

Han karakteriseras av en författare som »smärt, rak och styv med passionerade, bruna ögon och en ganska smal polsk näsa på ett magert och blekt ansikte. Han säges ha stått och spelat de svåraste löpningar med en nästan fasansfull köld, utan att den allra minsta rörelse i åtbörd eller anletsdrag kunde förmärkas.[10])

Som ledare för musikaliska sällskapet erhöll Downer i lön 1,000 rubel samt två recettkonserter årligen, av vilka inkomsten uppskattades till ungefär samma belopp. Dessutom hade han utsikt att bliva musikdirektör vid akademin. Ännu säkrare

syntes sånglärartjänsten vid katedralskolan. År 1822 hade förordnats, att en direktor kantus skulle tillsättas med ordinarie lön, 22 tunnor 6 $^2/_3$ kappar spannmål och någon andel i djäknepenningarna. När tjänsten anslogs ledig, blev Downer enda sökande. På grund av att han var katolik, förklarades han inkompetent, och tjänsten anslogs ledig på nytt. Men Downer besvärade sig i senaten, som överlämnade ärendet till kejsarens eget avgörande. Samtidigt förklarade senaten emellertid, att domkapitlet visserligen ägt full rätt att förklara sökanden såsom varande katolik inkompetent till tjänsten, men då direktor kantus icke hade någon befattning med undervisningen i salighetsläran och då även ryska språklärare vid skolorna och språk- och exercitiemästartjänsterna vid universitetet ofta handhafts av icke luteraner, hemställdes, om icke Downer, som var enda sökanden och vars skicklighet och goda uppförande vitsordats, kunde utnämnas till tjänsten.[11]) Kejsaren förklarade honom kompetent, varom statssekreteraren Rehbinder underrättade generalguvernören genom brev av den 1 maj 1824.

Till utgången bidrog väsentligt ett utlåtande av ärkebiskopen. Denne var liksom Aminoff angelägen om att fästa Downer vid orten och gjorde därför allt vad som göras kunde för honom. Tengström hade t. o. m. sin hand med vid författandet av besvären. Winter skriver: »Elfgren lämnade ärkebiskopens genom Aminoff meddelade konsept för Downer till bevis över konsistorii avslag å dess ansökan att bl direktor kantus.»[12]) Aminoffs intresse för saken framgår av ett brev från honom till senator Gustaf von Kothen, i vilket han skriver att både språklärare, ritmästare, artister o. d »hittintills både här och i Sverige sedan hedenhös blivit och

äro antagna» oberoende av trosbekännelse. »Läs igenom Downers inlaga», fortsätter Aminoff, »övertyga alla dina medbröder i senaten om detta domkapitlets intoleranta utslag».

Den som blev uppbragt över utgången var orgelnisten J. A. Nyberg, som trott sig självskriven och icke brytt sig om att söka tjänsten. I förtreten beslöt han att vända Åbo ryggen och reste hem till Sverige. Han säges ha tagit en originell hämnd på domkapitlet och samhället genom att han vid orgelnistvalet skall ha övertalat borgerskapet att rösta på biträdande orgelnisten Joh. Pet. Movallsson från Åland, som staden sedan fick dras med en lång tid. Winters uppgift att bland sökandena fanns »den berömda Mankell» (Abr.) är oriktig. Sökandena voro utom Mowallsson, orgelnisten Gust. Ullr. Lindeman, stud. Nils Ferd. Kurtén och bokhållaren Emanuel Björkman. Senare, 1826, utnämndes Downer till e. o. musikdirektör vid universitetet. Även denna gång hade Aminoff sin hand med i spelet. Utnämningen skedde på Aminoffs anhållan hos kanslern, Nikolai Pavlovitsch; återigen ett bevis för hur angelägen man var att ställa det väl för Downer i Åbo.

Någon teoretiker lär Downer icke ha varit. Hans kompositioner inskränka sig till musiken vid 1823 och 1827 års promotioner, sorgmusiken vid friherrinnan Klinckowströms begravning och en vals (1835) för ett brunnssällskap i Pargas. Ingen av dessa kompositioner finnes i behåll. Men samtida uttalanden förmäla, att komposition var Downers svaga sida. När det var fråga om hans utnämning till musikdirektör vid universitetet och prof. Hällström, som ägde en grundlig musikbildning, enligt uppdrag undersökte hans kunskaper, skall han ha befunnits mindre stark i generalbasen.

Hans skicklighet som violinspelare liksom hans rutin erkännas däremot oförbehållsamt. Pippingsköld och Winter, båda ganska kritiska, uttala sig berömmande om hans prestationer. De maktägandes varma intresse för honom tyder jämväl på uppskattning av hans talang. I spetsen för musikaliska sällskapets orkester utförde han ett gott arbete och det var väl främst hans förtjänst att Åbo åter, för en kort tid, höjdes till rangen av musikstad.

Downer blev gift med traktör Lindströms dotter, som i likhet med sin syster studerat violinspel för mag. Ikalén, en av de bästa 1:sta violinisterna i det akademiska kapellet. Ikalén var därjämte instrumentmakare och åtnjöt ett sådant anseende, att violiner sändes t. o. m. från Stockholm till honom för att repareras. För övrigt var han ett original. Sin egendom hade han donerat åt systrarna Lindström, då han 1818 avled.

Downers närmaste man inom sällskapet var den österrikiske musikdirektören, violinisten *Josef Gehring.* Han var troligen en son till flöjtvirtuosen Louis Gehring från Rudolstadt, som 1780 kom till Wien, upptogs i Josef II:s hovkapell som soloflöjtist, företog en mängd konsertresor och dog som kejserlig pensionär omkring 1810.[13])

Josef Gehring nämnes första gången i Pippingskölds dagbok den 11 dec. 1821. Ungefär ett år senare, den 14 dec., konserterade han i Helsingfors och benämnes då »violinspelaren Gehring från Petersburg». Följande vårtermin finna vi honom åter i Åbo, där han gav flera egna konserter, medverkade i musikaliska sällskapet och uppträdde vid privata musiksoaréer hos greve Aminoff, Elfgren, Jammermann m. fl.

Gehring säges som konstnär ha stått framom Downer. Han var även i motsats till den sistnämnda temperamentfull och spelade sin violin »under sprittande liv och rörelse i varje muskel, oupphörligt svängande till höger och vänster».[14]) Pippingsköld tycker att han »spelar utmärkt vackert», »ypperligt». »Det är en tusan djävel», skrev han en gång efter en »gudomlig afton» hos Jammermann, dit han varit bjuden att höra Gehring. Även Winter skriver efter en konsert den 23 februari 1823, att där ej varit så mycket folk, men att konsertgivaren spelade vackert Spohrs violinkonsert och jämte Downer en dubbelkonsert av Kreutzer.

På sommaren avreste Gehring till Sverige och Tyskland. Den 8 juli gav han konsert på kungliga teatern i Stockholm. Han återvände till Åbo på hösten »för att uppfylla det löfte han givit talrika i Åbo förvärvade vänner». Nu får han att börja med mindre beröm av Pippingsköld. »Mannen har förlorat mycket i allmänhetens ögon», heter det i dagboken efter hans första konsert i januari följande år.

Gehring gjorde det året en betydande insats i stadens musikliv genom de sex kammarmusikkonserter han föranstaltade tillsammans med Salgè med biträde av Downer och Heinrici. Konserterna gåvos varje söndag begynnande den 7 mars i societetshusets mindre sal. Från och med den andra konserten offentliggöras programmen i Åbo tidningar. De följa här:

14 mars:
Haydn, Kvartett; *W. A. Mozars*, Kvintett; *Mayseder*, Quatuor Brilliant.

21 mars:
Haydn, Kvartett; *A. Romberg*, Quatuor Concertante; *Krommer*, Quartuor Brilliant.

28 mars:
Mozars, Kvartett; *Mozart*, Kvintett.

11 april:
Beethoven, Kvartett; *Mozars*, Kvintett; *Haydn*, Kvartett.
20 april:
Romberg, Quatuor Consertante; *Spohr*, Quatuor Brilliant; Pixis, Kvintett.

Då intet opustal och ingen tonart angives, kan ej avgöras, vilka av de angivna komponisternas kvartetter och kvintetter som utförts. Men Pippingsköld, som övervar åtminstone fyra av konserterna, berättar, att vid konserten den 28 mars utfördes Mozarts bekanta kvartett i d-moll tämligen väl. Dessa kvartettkonserter synas ha varit väl besökta och voro mycket berömda, enligt en samtida brevskriverska.[15]) Kammarmusiken hade, som jag förut omnämnt, gamla anor i Åbo. Och större delen av de klassiska kvartetterna voro säkerligen bekanta för åbopubliken.

Trots Aminoffs föraktfulla uttalande om Salgè, var man ganska snart tvungen att anlita honom. Hans förmåga var erkänd och det var sannerligen intet överflöd på rutinerade violoncellister. Direktionen diskuterade vid sitt septembermöte hans anställande som basist och man beslöt erbjuda honom 750 rubel i lön. Antagligen nöjde han sig icke med denna summa, eftersom direktionen vid möte den 23 oktober fastställde lönen till 1,000 rubel, eller samma lön som Downer åtnjöt.

Salgès antagande i sällskapets tjänst var en gärd av rättvisa. Med alla sina svagheter hade han upprätthållit kontinuiteten med det första musikaliska sällskapet. Genom sina egna konserter och sitt utmärkta violoncellspel hade han förmedlat bekantskapen med otaliga värdefulla musikverk.

En dugande musikalisk kraft var *K. Hussek*, »en basetthornist från Ungern», som Pippingsköld kallar honom. Han

slog sig ned i Åbo av allt att döma 1822, då han, som vi sett, av Salgè antogs till vikarie — och även någon tid vikarierade. Han biträdde i maj sångerskan fru Kjerrulf och »blåste härligt variationer av Baerman», säger Winter. Men Winter är mindre förtjust efter den konsert Hussek höll den 5 december med benäget biträde av respektive amatörer. Denna gång skildras konserten på följande sätt: »Kl. 6 för 2 rubel på mus. dir. Husseks brokiga konsert av ett stort publikum besökt, då däremot Downers verkligt goda konsert spelades för nästan tomma väggar. Likväl lär detta slisk mest ha smakat allmänheten; ty först kom en klingande, lustig sinfoni av *Rossini*, sedan ett nog täckt purpuri av *Fesca* för basetthorn och för klarinett, sedan ett stycke av finska regementsmusiken, därefter smått bjäfs för Czakan,[16]) vartill väldigt klappades, och slutligen sång av Gladitscheffs ryska musik.»

Uttalandet om Rossini är anmärkningsvärt. Rossini var nu 30 år gammal. *Barberaren i Sevilla* hade tillkommit endast sex år tidigare och *Wilhelm Tell* komponerades sju år senare. Men redan i början av 1820 — hade »rossinismen» trängt igenom i hela musikvärlden — Rossini introducerades på svensk scen första gången 1824, då *Turken i Italien* uppfördes. Husseks påpasslighet att för åbopubliken presentera den nya världserövraren med en symfoni, som knappast var någon symfoni — kanske en uvertyr — emedan Rossini veterligen aldrig skrev någon sådan, är lika anmärkningsvärd som gubben Winters anteckning om den »klingande, lustiga sinfonin» med vilken Rossini som instrumentalkomponist steg över tröskeln till Finlands musikliv.

Hussek (Huszec) vann, »som en man av finare bildning» frikostigt understöd av greve Aminoff och baron von Troil.

Genom den förstnämndas förmedling blev han regementskapellmästare, och inövade de militärmusikanter, med vilka åtminstone blecket regelbundet besattes, och vilka voro de enda, »som kunnat med fördel därtill användas», såsom det heter i subskriptionsinbjudan till en recettkonsert. I maj 1824 flyttade Hussek till Vasa, samtidigt som även regementsmusiken avreste till stor förlust för musikaliska sällskapet.

Husseks efterträdare i orkestern blev f. d. hovkapellisten i Stockholm *K. A. Schulze* († 1828). Första gången torde han ha uppträtt i Åbo vid en egen konsert den 11 december 1824. I maj följande år skrev han för musikaliska sällskapet en räkning på 72 rubel för biträde vid åtta konserter.

Samma summa utbetalades till f. d. regementskapellmästaren, fagottisten *J. J. Alander* för samma antal konserter, vid vilka han »haft den äran och spelt». Alander, tavastlänting till börden, hade 10 år vistats i Stockholm, varifrån han återkom 1817. Senare vistades han i Viborg, förfrös händerna och dog i fattigdom.

Utom alla dessa mer eller mindre framstående yrkesmusiker deltog i orkestern en hel stab av amatörer dels äldre, erfarna, dels yngre »nyläringar». Såsom sådana nämnas bl. a. A. G. Simelius, Fr. Aejmelé, Joh. Gestrin (violin); Fr. Bergbom, J. Lor. Lagus (violoncell); K. J. af Tengström (kontrabas och fagott); J. M. Lindemark (flöjt) och naturligtvis de förutnämnda medlemmarna av Elfgrens »musikaliska sällskap». Då därtill de ryska regementsmusikanterna utfyllde de telande stämmorna inom blåskören, kunna vi förmoda, att orkestern var fullbesatt. Den krets lärda och »förnäma», som stod bakom företaget, och av vilken många under resor utomlands lärt sig bedöma orkestrala prestationer, synes mig

utgöra en borgan för att höga fordringar uppställdes. Pippingsköld säger ibland att konserterna voro dåliga. Men kritiken tvingade sällskapet att bemöda sig om uppfyllandet av fordringarna.

Den i inbjudningen utlovade medverkan från sångarnas sida uteblev icke. Både manskör och blandad kör hörde till programmet för sällskapets konserter. »Karlsången»» förefaller att ha utförts av ett större antal sångare medan den blandade kören troligen var sammansatt av endast ett fåtal utvalda röster ur societeten, m. a. o. det »förnäma» sångsällskapet.

Angående repertoaren för den blandade kören äga vi få uppgifter. En gång sjöngs »Bachs missa», men vilken komposition därmed avses har jag icke kunnat utröna. Vid långfredagskonserten 1824 utfördes »första delen av Skapelsen». Om den inköpta mässan av Spohr för två femstämmiga körer någonsin utfördes känner jag ej. Både biblioteket och inventariet ge sparsamma upplysningar om vokalmusiken. Det mesta som finnes är solosånger, operaarior o. d.

Till konsertprogrammen hörde soli icke blott av de engagerade yrkesmusikerna utan även av talrika amatörer. I grevinnan Augusta Piper hade sällskapet en ypperlig sångförmåga, som litet emellan lämnade sitt biträde. Redan vid den andra offentliga konserten 1823 uppträdde hon i Bachs »missa». Och på repetitionen den 26 mars samma år sjöng hon, enligt Winter, ur Skapelsen: »Ren ängens friska gräs».

Den 8 maj 1823 antecknar Winter, att han på en konsert hört grevinnan Piper med dotter och fru Troil med dotter sjunga stycken av op. Sargine av Paer. På den sista vårkonserten, den 5 juni, sjöng grevinnan och greven en duo. Föl-

jande år har han antecknat uppträdande av »Pipers» den 12 januari. På långfredagskonserten detta år sjöng grevinnan »mycket solo ur Skapelsen» så utomordentligt väl och »såg så söt ut, att man måste tycka om henne». På konserten den

GREVINNAN AUGUSTA PIPER

6 maj sjöngo greven och grevinnan en »romans» ur sångkomedin Romansen av H. M. Berton. Detta var ett avsked till åbopubliken. Med anledning därav överlämnades till henne tryckta, av Sjöström författade verser av musikaliska sällskapet:

En härlig krets, åt sångens dyrkan ägnad
vid Auras strand sig slöt i skönt förbund;
du var dess stolthet, av din godhet fägnad
hon växte i behag med varje stund.
Och Auras sångmö allas avund väckte
var gång du handen åt den blyga räckte.*) o. s. v.

Även Wava Armfelt och Uno Troil uppträdde med sångsoli. Till den sistnämndas repertoar hörde bl. a. arior ur Skapelsen, som han utförde på sällskapets konsert den 23 april.

Bland amatörer, som uppträdde som pianister, nämnas särskilt Mimmi von Troil och Mina Federley, G. M. Armfelts adoptivdotter. Den »gudomliga Mimmi» var högt uppburen. Hon spelade ofta både vid familjesoaréerna och vid sällskapets konserter. Av hennes repertoar har jag sett nämnas endast en konsert av Field, uppförd den 2 dec. 1824.[17])

En lovande ung pianist var fröken Mozelli, dotter till kamreraren Lars Mozelli. Hon uppträdde första gången vid sällskapets konsert den 18 december 1823 inför en talrik publik. Under de följande åren lät hon upprepade gånger höra sig och säges ha spelat vackert. Sin största betydelse fick fröken Mozelli som lärarinna i pianospel. Senare blev hon gift i Helsingfors med universitetssekreteraren A. W. Wegelius som i sitt andra gifte med Sofia Charlotta Vendell blev fader till Martin Wegelius.

Om konsertprogrammen ingingo i regeln inga meddelanden i tidningarna; programmet skulle tillkännagivas genom affischer, hette det. Lagus säger, att det var övligt att vid sällskapets egna konserter på en tavla i samlingsrummet

---

*) Pippingsköld har antecknat: Genom mig fick grevinnan Piper avskedsverser. Sjöström skrev dem.

skriftligen ange, vilka stycken som skulle förekomma och att affischer för den skull icke trycktes. Detta är oriktigt så till vida att affischer eller s. k. »repertoirer» till de 13 abonnementskonserterna trycktes, vilket framgår av boktryckaren Frenckells räkningar. De trycktes i regeln i 300 exemplar.

Någon av dessa tryckta »repertoirer» har jag icke sett. Men bland Pippingskölds papper finnas avskrifter av tvenne program från sällskapets fjärde och femte konsert 1824 (1825). Vid den fjärde konserten utfördes följande nummer:

1.	Adagio och Allegro ur D-dur symfonin.	Beethoven.
2.	Tre romanser.	
3.	Solo för två Waldhorn.	Kuhlau.
4.	Des Tages Weihe.	Schubert.
5.	Ouverture till op. Trollflöjten.	Mozart.
6.	Gruss dem Vaterlande. Kantat för karlröster.	Blum.

I det första musikaliska sällskapets bibliotek, som bland sina två tusen verk säkerligen räknade samtidens förnämsta musiklitteratur, hade man tillgång till en rikhaltig repertoar. Men man nöjde sig ingalunda med detta bibliotek.

Nyanskaffningarna under första året bilda en vacker kollektion. De 206 riksdaler, som anslagits, användes på ett synnerligen förnuftigt sätt. I början av september 1823 inkom genom Frenckell en stor sändning noter, bland vilka märkas Beethovens tre första symfonier — den fjärde och femte funnos förut — Mozarts symfonier n:ris 5, 6, 7 och 8 — de föregående funnos förut, — Haydns symfonier (en samlad upplaga) n:ris 1—36 och partituret till »Die Jahreszeiten». För övrigt upptager listan symfonier av André, Romberg och Spohr. Den sistnämndes mässa för två femstämmiga körer, kompositioner av Winter, Paer, Creutzer, Zingarelli m. fl. Litet se-

nare ankom genom F. A. Meyer en annan sändning, företrädesvis kammarmusik, bl. a. Kummers konsert för basson, Küffners kvartett, Eggerts sextett och Beethovens septett.

När Pinello i sina hågkomster omtalar, att symfonier och uvertyrer icke försummades och att föga något verk lämnade pressen »innan detsamma återgavs av det med sin tid ständigt följande musikaliska sällskapet»[18]) ligger således däri ingen större överdrift. Man är till och med böjd för att giva samma författare rätt, då han säger, att sällskapet under sin aktade ordförandes hägn och nitiska omvårdnad uppnådde ett anseende och en höjd, som småningom ställde det i jämnbredd med många av utlandets berömda musikföreningar.

Bok- och musikhandlaren Meyer var den förnämsta leverantören av musiklitteratur. Som bevis för de förbindelser han underhöll med utländska förläggare, anför jag nedanstående tillkännagivande i Å. U. den 10 januari 1824.

> Die Universitäts Buchhandlung des Herrn F. A. Meyer in Åbo ist in Besitz bedeutender Commissionslager unseres Musikverlages; um den Absatz dieser Musikalien zu vermehren oder wo möglich den Vorrath ganz aufzuräumen so haben wir oben gedachte Handlung in den Stand gesetzt den respektiwen Käufern billigere Bedingungen als früher bewilligen zu können.
> *Breitkopf & Härtel, Peters, Whistling* in Leipzig.
> *Schott & Söhne* in Mainz, *Steiner & Comp.* in Wien.
> *Christiani* in Berlin.
> Leipziger Michaelis-Messe 1823.

I anslutning till detta tillkännagivande meddelade Meyer »respektive musikidkare och musikälskare i Finland», att han ytterligare stod i förbindelse med André i Offenbach, Simrock i Bonn, Thadé och Weigel, Sauer & Leidersdorff i Wien,

Spehr i Braunschweig, Schlesinger i Berlin och Böhme i Hamburg. Han uppgav sig kunna stå till tjänst med tryckta förlagskataloger från alla dessa förlag och städse vara försedd med ett betydande lager musikalier för alla instrument.

Även Frenckell liksom Wasenius' bokhandel hade goda förbindelser och tillhandahöll allmänheten ett rikhaltigt lager musikalier.

Den ymniga tillgången på musiklitteratur — säkert beroende av en livlig efterfrågan — karakteriserar även i sin mån musikkulturen i Aurastaden. Att odla musik och följa med musiklivet hörde till god ton inom den briljanta åbosocieteten. Genom de musiklitterära förbindelserna utbreddes och fördjupades kännedomen om den samtida produktionen.

Som ett litet prov på hur angelägen man var att tillgodogöra sig varje nyvinning må ännu nämnas, att Mälzels 1816 konstruerade *metronom* inköptes till musikaliska sällskapet 1823 för det höga priset av 28 rubel banko ass.

Ett av den nye ordförandens första åtgörande var igångsättandet av en insamling av medel för inköp av »ett gott Flygel-Fortepiano». På listan tecknade fem medlemmar av släkten v. Troil tillsammans 120 rubel och trenne Armfeltar 125 rubel. Instrumentet inköptes i Petersburg för en summa av 1560 rubel banko ass. I mars kom det till Åbo. Forlönen — det hade forslats mest på kärra — utgjorde 60 rubel.

Detta förvärv var nog så anmärkningsvärt. Det förra musikaliska sällskapet hade 1801 på Tengströms initiativ och genom hans försorg inköpt ett fortepiano av instrumentmakaren Kraft i Stockholm. Det var ett litet instrument, som förvarades i ett skåp, »3 alnar högt, 3 alnar brett och 1 aln djupt». Ett sådant instrument, om det ock fanns kvar,

var numera ingenting att komma med. Instrumentbyggnadskonsten hade gått framåt med stora steg, och man hade redan på 1820-talet höga anspråk på klaverinstrumentens kvalitet.

Intresset för klaver och klaverspelning hade varit i stigande allt ifrån början av den ryska tiden. I tidningarna annonseras allt emellanåt instrument till försäljning.[19]) Goda fortepianon i mahogny betingade sig ett pris av 500—600 rubel. Dessutom annonseras om flygelfortepianos, bl. a. av Tischners i Petersburg fabrikat, klaveciner, klavisymbaler, klaviaturer o. s. v.

Från och med 1817 tillsaluhölls nya instrument av *J. A. Nyberg* och *F. A. Meyer*. Den förstnämnda annonserade den 21 januari om ett nytt och gott fortepiano med vertikalt stående strängar om 5 $^{1}/_{2}$ oktav samt elfenbens klaviatur nyss inkommet från Köpenhamn. Här är tydligen fråga om ett pianino, som anmärkningsvärt nog redan funnit väg till Åbo. Ännu var nämligen pianinots konstruktion icke fullt utexperimenterad. Efter en mängd olika försök, av vilka de mest betydande voro W. Southwells (1807) och R. Wornums i London (1811) förfullkomnade den sistnämnda först 1826 det system, som ännu i huvudsak är gällande. (I Tyskland upptogs pianinobyggandet på allvar först 1835.)[20]) Under hösten utbjöd Nyberg ett större antal instrument införskrivna från Stockholm.

Meyer höll även tyska instrument till salu. I slutet av 1819 annonserade han exempelvis om ett 6 oktavers fortepiano från Breitkopf & Härtel.

På 1820-talet ökades konkurrensen. En viss E. Björkman annonserade olika instrument till salu. Troligen från hösten 1822 vistades J. G. Lemke i staden och sålde fortepiano

»så av Borgå som Åbo fabrik». Bland dessa framhåller han mahognyfortepianos om sex oktaver med flygelmekanik och »av skönaste ljud och form». Året därpå fick Lemke en medtävlare i instrumentmakaren *Olof Granfelt* från Stockholm. Den 29 nov. presenterar han sig på följande sätt i tidningen: »Sedan Hans kejserliga Majestät i nåder för gott funnit att hugna mig med privilegium å etablerandet av en fabrik i Åbo stad till förfärdigande av musikaliska instrumenter, så får hos den respektive allmänheten jag sådant ödmjukast tillkännagiva och därjämte underrätta, att jag förfärdigar davidsharpor med och utan pedal, större och mindre flygelfortepiano såväl av engelsk som wienerkonstruktion, enkla fortepianos av åtskilliga storlekar o. s. v.»

Under de följande åren annonserar Granfelt ofta om sina instrument. Fabrikationen växer. 1826 bjuder han ut (6 dec.) ett flygelfortepiano »av nyare sort med rundad klaviatur». Ett instrument av detta slag finnes hos doktor frih. Albert de la Chapelle på Lindö gård, med inskriptionen: »Musica instrumentfabrik C. i Åbo». Instrumentet bär tillverkningsnummern 86 och årtalet 1827.[21]) »Musica» är således utan tvivel den granfeltska fabriken, vid vilken f. ö. E. G. Granholm, den senare så bekanta pianofabrikören i Helsingfors, gick i lära.

Det är annars någonting märkvärdigt med pianofabrikationen i Åbo på 1820-talet. Sistnämnda instrument »med rundad klaviatur» kan möjligen vara en inhemsk uppfinning. Denna av australiern Ferd. Clutsam förfullkomnade pianotyp, som numera bär hans namn, går tillbaka till 1824, då Georg Staufer och Max Heidinger i Wien byggde de första instrumenten av detta slag, som på tyska benämndes »Bogenklaviatur».

Då Granfelt året förut uppgav, att han förfärdigade instrument »såväl av engelsk som wienerkonstruktion», visar detta, att han hade förbindelser med pianofabrikanterna i Wien. Och man kan då också antaga, att denna »nyhet» hittade vägen till Finland. Men om Granfelts piano »med rundad klaviatur» är en tillämpning av wienarnas experiment med »Bo-

TAFFELPIANO
tillverkat av „Musica instrumentfabrik C. i Åbo" år 1827

genklaviatur», och således under den korta tidrymden av två år hunnit upptagas hos oss, visar detta åter en otrolig snabbhet i att tillgodogöra sig nyvinningarna på instrumentbyggnadskonstens område.

Om det således fanns god tillgång på instrument, så var det heller ingen brist på lärare i pianospel. Fröken Mozelli, Nyberg, Schulze, Björkman m. fl. meddelade undervisning i

klaverspelning. Den förut nämnda orgelnisten J. P. Movalls son erbjöd (1825) undervisning »efter Cramers och Åhlström nya klaverskolor», en notis som visar, att man även i fråga or klaverundervisningen följde med sin tid.

Man ser av det ovansagda, att musiklivet i Åb pulserade starkt redan under musikaliska sällskapets först verksamhetsår. Det var som Blomqvist skrev till Sjögre ($^{9}/_{5}$ 1823) efter en konsert, vid vilken man kunde »knapp slippa varken in eller ut»: »Konsten stiger och smaken para lellt därmed». Musiklivet blev om möjligt ännu rikare våre 1824. Visserligen hade antalet subskribenter nedgått till 30 med åtföljande sänkning av inkomsterna: 1,728 rubel bank ass. och 365 r. d. svenskt banko. Och sällskapet nödgade uppskjuta begynnandet av övningarna till den 3 februari, em dan konsertmästaren hade träffats av en »olycklig händelse som för någon tid satte honom ur stånd att hantera sitt instru ment. [22]) Men allt detta synes under fortsättningen av året (haft menliga följder. De sju subskriberade konserterna, lån fredagskonserten och flera recettkonserter gåvos som föru Gehring-Salgès kvartettaftnar voro värdefulla musiktillfälle Stadens alla musikaliska krafter voro i rörelse denna te min. Pippingsköld skriver till Schröder, att »musikmanin ha tilltagit härstädes alldeles orimligt; här finnas musikalisk sällskaper, sång dito, kvartettföreningar, kvintett dito, uto allmänna och enskilda repetitioner till alla dessa». [23])

I ett tillkännagivande i tidningen sade sig sällskapet p våren förmärka, att allmänheten ansett konserterna ha var snarare för många än för få, varför den sjunde konserten fic bli den sista för terminen. [24]) Vari denna allmänhetens upp

fattning tagit sig uttryck säges ej. »En musikälskare och subskribent» anmärker i ett följande nummer, att uttalandet synes nogsamt vara motsagt dels av subskribenternas antal, dels av den talrikhet, varmed sällskapets egna konserter varit besökta. Han framför sin tacksamhet till direktionen och sällskapets »artistiska medlemmar» för det ädla nöje de berett honom och allmänheten.

Såsom en orsak att med denna konsert avsluta sällskapets verksamhet för vårsäsongen — det hade eventuellt varit fråga om ännu en konsert, men i regeln gåvos under våren endast sju — anföres i ovannämnda annons, att regementsmusikanterna avrest från orten. Detta var en betydande förlust, så mycket mer kännbar som även Hussek lämnade staden för att tillträda en kapellmästartjänst i Vasa. Även grevinnan Piper avreste såsom jag förut nämnt från Åbo, efterlämnande ett tomrum bland ortens vokala förmågor.

Hösten 1824 och påföljande vår fortgick sällskapets verksamhet såsom förut, ehuru antalet subskribenter nu nedgick till 252, däribland blott 136 helårssubskribenter. Det oaktat gåvos de stadgade konserterna — sex under hösten och sju under våren — utom sedvanliga recettkonserter. Men på subskriptionslistorna för hösten 1825 ha endast 14 personer antecknat sig. Förklaringen härtill ges i den nästa, den 21 mars 1826 dagtecknade subskriptionsinbjudan. Däri omnämnes den under hösten påbegynta subskriptionen, men, heter det, snart därpå ankommo de högst bedrövliga och sorgfulla underrättelserna om Alexander I:s död den 1 december, som betogo envar förmågan att vända uppmärksamheten till yttre omständigheter. Därtill hade sällskapet förlorat sin nitiske och högt skattade ordförande, baron Knut von Troil,

som avled på en resa d. 4 okt. 1825. Nu, våren 1826, ville sällskapet dock fortsätta eller rättare förnya subskriptionen. Då redan två månader förlidit av den vanliga arbetstiden, nedsattes avgifterna till åtta rubel banko ass. eller fyra r. d. svenskt banko för den återstående delen av året.

Så vitt av de bevarade subskriptionslistorna framgår, hörsammade endast 58 personer denna gång inbjudan. Sällskapet hade att kämpa med svårigheter hela året. Då konserterna om hösten skulle begynna, hade lokalen upplåtits för andra ändamål. Några konserter kommo likväl till stånd dels för sällskapets egen kassa, dels till förmån för Salgè.

Den 8 april sistnämnda år ägde ett anmärkningsvärt musikuppförande rum. Vid gudstjänsten den allmänna klagodagen efter Alexander I sjöngo »några stadens fruntimmer och herrar» på orgelläktaren i domkyrkan Mozarts Requiem. Verket gavs som repris i solennitetssalen samt ännu en gång i domkyrkan.

År 1827 försökte man med allvar rycka upp musikaliska sällskapet. I kungörelse säges, att sällskapet, som nu existerat i fyra år, såg antalet subskribenter till den grad förminskat, att hela dess existens äventyrades. Orsaken härtill förmodas dock icke ligga i allmänhetens obenägenhet att understöda företaget utan i ett oriktigt subskriptionssätt. Nu tillgrep man därför ett redan inom det första musikaliska sällskapet prövat förfarande, nämligen att på ena sidan av listorna anteckna namnen på alla de personer, vilka på förhand kunde antagas värdiga och villiga att bliva subskribenter varefter vederbörande själva sattes i tillfälle att genom namnteckning bekräfta subskriptionen.

Troligen var det mindre denna anordning än en från led-

ningens sida bedriven propaganda som gjorde att sällskapet på nytt tog upp sig. Mellan den 8 februari och den 26 maj höll sällskapet sina 7 abonnemangskonserter, den sedvanliga långfredagskonserten till förmån för stadens fattiga av bättre stånd och Downers recettkonsert.

Det ser ut som om sällskapet denna vår t. o. m. tagit ett nytt initiativ. Pippingsköld talar nämligen om sällskapets »operadagar». Den andra operadagen gick av stapeln den 15 mars. Först gavs en operett av Solié, *Hemligheten*, översatt av Valerius, som gick »så där», och sedan *le Marriage de saison*, i vilken Mimmi v. Troil utmärkte sig. Sist gavs *Gubben i bergsbygden*, en sångkomedi av Dalayrac. Däri uppträdde med framgång bl. a. Pinello, Uno och Samuel von Troil.

Även under musikaliska sällskapets verksamhetstid konserterade enskilda tonkonstnärer, vanligen med sällskapets benägna biträde. I främsta rummet kommo de konstnärer, som stodo sällskapet nära och voro bofasta i staden eller längre eller kortare tid uppehöllo sig därstädes: Downer, Gehring, Salgè, Hussek, Schulze och Nyberg. Men därutöver mottog staden som förut besök av resande virtuoser, vilka läto höra sig offentligt.

Under förra hälften av 1823 konserterade endast Downer och Gehring vid sidan av musikaliska sällskapet. Men i slutet av höstterminen anlände den utmärkta virtuosen på pedalharpa *Bernward Fatschek* till staden. Pippingsköld hörde honom första gången hemma hos Downer den 29 november och antecknar, att han spelade verkligen bra. Hans konsert den 11 december blev »en härlig afton». Kort därefter uppträdde han vid musikaliska sällskapets sista konsert för året, vilken

Pippingsköld betecknar som ypperlig, och gav ännu en egen konsert den 15 påföljande januari »före sin snart skeende avresa till St. Petersburg».

Angående kammarmusikern *Otto Torp*, som inför endast omkr. 50 åhörare uppträdde den 2 februari 1825, har jag icke lyckats erhålla närmare upplysningar. Den 9 juli konserterade en för åbopubliken bekant konstnär kungl. första kammarmusikern *Carl Ignatius Bartholomeus Megelin*, cellist i hovkapellet i Stockholm sedan 1786. Vid detta tillfälle skulle även enligt annonsen »de unga konsertisterna bröderna Müller låta höra sig på waldhorn». Under hösten gåvos enskilda konserter av den kända klarinettvirtuosen *Andreas Addner* och violinisten *E. A. Heinrici*. Addners konserter försiggingo den 18 oktober och 8 november. Vid den förstnämnda upptog programmet 1. Uvertyr till op. Les Abencerages av Cherubini; 2. Konsert för klarinett av B. Crusell; 3. Variationer för violin av Moeser; 4. Aria ur op. La Clemenza di Tito av Mozart, med obligat klarinett och orkesterackomp.; 5. Uvertyr till op. Joconda av N. Isouard och 6. Konsertino för klarinett av C. M. Weber. Addner, som säges ha varit Crusells förnämsta elev, blev mycket uppburen i Åbo och besökte därefter Finland flera gånger.

Under förra hälften år 1827 konserterade en obekant flöjtist från Posen, *Wilh. Walter*, samt en sångerska vid teatraliska sällskapet i Helsingfors, »fröken Sofie Gross». Hon biträddes av Josef Gehring, som nu titulerades »konsertmästare vid musikaliska sällskapet i Helsingfors».

Viktigare än nämnda konserter var altsångerskan, fru *Anna Sofia Sevelins* uppträdande (1790—1871). Hon var första sångerska vid kungliga teatern i Stockholm, anställd där 1813—

1833. Sommaren 1827 vistades hon en tid i Åbo och gav tvenne konserter, den 28 juni och den 8 juli samt medverkade dessutom vid promotionen den 10 i samma månad. Fru Sevelin biträddes av Downer. Programmet för den andra konserten i teaterhuset hade följande lydelse:

1. Ouverture.
2. Aria ur op. Figaro, Mozart.
5. Konsert för violin, Lafont.
4. Aria ur Alexandersfesten, P. Winter.
5. Siciliano och Rondo, Lafont.
6. Aria av Rossini.

Därefter gavs enaktskomedien Marton och Frontin av J. B. Dubois. Fru Sevelin får av Pippingsköld det omdömet, att hon sjöng »med konst, ej känsla och ton», vilka få ord lika väl karakterisera kritikerns anspråk som sångerskans konstnärskap.

Ännu en gång uppträdde fru Sevelin, nämligen som medverkande vid en konsert av Downer och Salgè i teaterhuset den 11 juli. Efter uvertyren följde en violinkonsert av Kreutzer, spelad av Downer, fru Sevelin sjöng en aria av Rossini och tema av Karaffa med variationer av Siboni; Salgè uppträdde med B. Rombergs variationer för violoncello.

De sista ackorden från åbomusikens glansperiod på 1820-talet hade förklingat. Två månader efter denna konsert låg staden i aska.

Ehuru ingalunda alla av de resande virtuoserna som gästade Åbo hörde till den tidens främsta, fanns det bland dem verkliga förmågor, och deras insats i musiklivet bör därför icke underskattas. Det var i stort sett samma konstnärer som uppträdde i Stockholm och St. Petersburg. Konsertlistan för

Stockholm upptager dessa år endast få namn som icke återfinnas bland konsertgivarna i Åbo.

Till den tidens sed hörde en strävan att så vitt möjligt emancipera orkesterinstrumenten från den underordnade ställning de intogo och göra dem till soloinstrument. Violinen stod främst. Virtuositeten hade drivits till sin spets genom Paganini, som på 1820-talet stod på höjden av sitt konstnärsskap. Violoncellen hade likaså blivit ett virtuosinstrument. Den för åbopubliken välbekante Bernhard Romberg hörde till ledarna för denna riktning. Även virtuoserna på flöjt, klarinett, harpa och waldhorn åtnjöto ett högt konstnärligt anseende. Vid konservatoriet i Paris lade man särskilt an på den virtuosa utbildningen, vilken gick hand i hand med instrumentens förfullkomnande. Till och med gitarren, för övrigt ett av tidens älsklingsinstrument, togs i bruk för konsertändamål. I Wien gavs gitarrkonserter med orkesterackompanjemang. Schumann ärnade ackompanjera sin »Romanze» i d-moll symfonin med obligat gitarr. På 1830-talet vann dock klaveret och violinen herraväldet över »gitarristiken».

Även i fråga om repertoaren kan man lätt av de många obekanta namnen förledas till den slutsatsen, att den var mindre betydande. Men såsom jag förut på tal om musikaliska sällskapets notanskaffning påpekat, hade man goda förutsättningar för att kunna följa med den samtida musiklitteraturen. I själva verket torde den tidens främsta tonsättare varit väl representerade på musikprogrammen i Åbo.

Då det i främsta rummet var fråga om instrumentalmusik, dominerade naturligtvis den tyska. Många tecken tyda på, att åtminstone de äldre musikvännerna med övertygelse och värme togo parti för denna. Någon starkare mot-

sättning mellan de olika riktningarna gjorde sig dock inte gällande, då operalitteraturen, genom vilken romantiken huvudsakligen tog sig uttryck, blev bekant här endast genom lösryckta arior o. d. Den strid mellan den tyska och italienska riktningen, Weber och Rossini, som utkämpades exempelvis i Stockholm under 1820-talet, gick tämligen obemärkt förbi åbopubliken. Dels höll man med en viss konservatism fast vid Haydn och Mozart, dels synes Beethoven tidigt ha slagit igenom.

Om uppfattningen av det »klassiska» tretalet få vi en livlig föreställning genom följande uttalande, vilket ingår som ledande artikel i Å. U. för den 23 december 1826 under rubrik: Haydn, Mozart och Beethoven:

Mozart och Haydn, skaparna av den nuvarande instrumentalmusiken visade oss först konsten i sin fulla gloria; den som sedan skådade henne med full kärlek, och inträngde i hennes innersta väsen, är Beethoven. — Alla tre mästarnas instrumentalkompositioner livas av en lika romantisk anda, vilken ligger i ett lika innerligt fattande av konstens egentliga väsen; karaktären av deras kompositioner skiljer dem likväl märkligen åt.

Uttrycket av ett barnsligt glättigt sinne härskar i Haydn kompositioner. Hans symfonier föra oss till oöverskådliga gröna lunder, i ett lustigt brokigt vimmel av lyckliga människor. Ynglingar och flickor sväva förbi i ringdanser; skrattande barn, lyssnande bakom träd, bakom rosenbuskar, kasta ostyriga på varandra blommor. Det är ett liv fullt av kärlek, fullt av salighet, liksom före synden, i evig ungdom, intet lidande, ingen smärta finnes, blott en ljuv, vemodig längtan efter den älskades gestalt, som framsvävar i fjärran i aftonrodnans glans, icke kommer närmare, icke försvinner; och så länge den finnes blir det icke natt, ty den är aftonrodnan, av vilken berg och lundar glöda.

I djupet av andarnas rike för oss Mozart. Fruktan omfattar oss, men utan att plåga är den mera en aning av det oändliga. Kärlek och vemod ljuda i hulda anderöster; natten går upp i ljust purpurskimmer, och med outsäglig längtan följa vi efter de gestalter, som, vänligt vinkande oss att komma nära sig, flyga i sfärernas eviga dans mellan skyarna.

Så öppnar ock Beethovens instrumentalmusik för oss det oerhörda och omätligas rike. Glödande solstrålar fara genom den djupa natten detta rike, och vi bliva varse jätteskuggor som, svävande upp och ned tätare och tätare innesluta oss och tillintetgöra oss. Men de tillintetgöra ej smärtan av en oändlig längtan, i vilken varje lust som uppstigit, snabba toner av fröjderop nedsjunker och förgås; och blott i denna smärta, som i det den inom sig förtär men icke förstör kärlek, hopp glädje, vill sönderspränga vårt bröst med en fullstämmig samklang av alla lidelser, fortfara vi att leva och äro hänryckta andeskådare.

Den romantiska smaken är sällsam, ännu sällsammare den romantiska talenten; därför gives det i sanning så få, som äga förmåga att anslå denna lyra, vars ton uppläser det romantiskas underbara rike.

Haydn uppfattar romantiskt det mänskliga i mänskliga livet; han är mera kommensurabel, mera fattlig för pluraliteten.

Mozart tillägnar sig mer det övermänskliga, det underbara, som bor i det inre av själen.

Beethovens musik sätter i rörelse fruktans, rysningens, fasans, smärtans hävstänger och uppväcker just denna oändliga längtan, som är romantikens väsen. Han är därför en rent romantisk komponist; och månne ej därav kommer, att vokalmusiken, som icke tillåter karaktären av ett obestämt längtande, utan framställer blott genom ord bestämda affecter såsom kända i det oändligas rike, mindre lyckas honom?

Detta är en rätt märklig analys, om man nu vill kalla den så. Den är uppenbarligen inte ett tomt eftersägande, utan byggd på intryck, dem författaren erfarit vid åhörandet av mästarnas kompositioner. Att han uppfattar dessa borna klassikers instrumentalkompositioner som »romantiska», förefaller vid första ögonkastet oegentligt. Men hans motivering är intressant. »Med outsäglig längtan» följa vi, säger han, Mozarts kompositioner de vinkande gestalterna i andarnas rike. Och Beethoven är för honom en »romantisk» komponist, emedan hans musik uppväcker »just denna oändliga längtan som är romantikens väsen». Ungefär i liknande ordalag karakteriserar Langhans romantiken, vilken enligt hans definiering står gentemot klassiciteten »såsom det konstnärliga ut-

trycket för ett av livet otillfredsställt, den inre jämvikten saknande, med ett slags sjuklig längtan till ett ouppnåeligt fjärran strävande släkte». Martin Wegelius frestas att fråga, varför denna »längtan» nödvändigt skall kallas sjuklig; »i så fall är överhuvud hela den kristna anden sjuklig och det klassiskt sunda finnes endast i den antika hedendomen». Medgivande att det är »detta längtansfulla drag», som i konsten i allmänhet uttryckes med romantik, anser Wegelius dock, att begreppen klassicitet och romantik i musikhistorien äro oanvändbara »i mening av varandra uteslutande kontraster», ty detta drag finnes, mer eller mindre tydligt utpräglat, hos många av tonkonstens största heroer: Jousquin, Palestrina, Bach. Och vem ville väl, skriver Wegelius, bestrida dess förekomst hos Beethoven. »Har icke Beethoven i A-dursymfonins andante quasi allegretto klart och tydligt anslagit den sträng, vars vibrationer så tydligt förnimmas i Schuberts skönaste instrumentalverk, och är icke Webers praktfulla romantiska Consertstück i f-moll till både idé och kolorit en parafras över de två senare delarna av sonaten »Les adieux», »L'absence et Le Retour».

Trots det överdrivna och fantastiska i författarens i Å. U. tolkning, är den således icke så missledande som den i början kunde synas, utan i mångt och mycket välgrundad och ett gott uttryck för den tidens musikuppfattning. Artikeln visar i sin anspråkslöshet framför allt, hur man även hos oss nu redan gjorde sig mödan att förstå och fatta tonkonstens väsen.

Vi hava i detta kapitel endast här och där sett en skymt av Janne Pippingsköld. Han stod dock åtminstone de första åren efter musikaliska sällskapets bildande mitt i det sju-

dande musiklivet, verksamt deltagande i sällskapets arbete och biträdande de resande konsertgivarna. Han innehade, såsom förut nämnts, posten som arkivarie vid sällskapet och dagboken förtäljer, hur ofta han hade spring och bråk med sällskapets bibliotek och andra tillhörigheter, konserter, repetitioner o. d. Till hans syssla hörde vården av biblioteket, men han intresserade sig även för notförvärven och tog del i upprättande av rekvisitionslistorna. På grund av sin allmänna musikaliska bildning, vilken hos virtuoserna vanligen trädde tillbaka för den tekniska utbildningen, åtnjöt Pippingsköld anseende även bland musikerna. Hans musikaliska arbete som sångledare tyckes däremot ha inskränkts. På dagen för musikaliska sällskapets stiftande, efter sammankomsten hos ärkebiskopen, skrev han följande »observera» i dagboken: »från denna dag bär vårt lilla sångsällskap denna dagens betydelsefulla namn, *Societas prisca:* denna dag är vårt sångsällskaps namnsdag». En mindre krets sångare hade således troligen beslutit sig för att fortfarande hålla tillsammans. Jag har ej anträffat något annat meddelande om detta »lilla sångsällskap». Det framgår icke heller med säkerhet, om Pippingsköld dirigerade den körsång, som förekom vid musikaliska sällskapets konserter. Det uppgives att sångsällskapen brukade sjunga gemensamt under Nybergs ledning. Aminoff skriver i sina anteckningar, att han ej tror att de musikaliska »samkvämen» hade »samma behag, sedan Pippingsköld tröttnade att anföra kvartetterna».

Uteslutet är emellertid ej, att Pippingsköld kände sig tillbakasatt. Ledningen av musiklivet hade övergått i andra händer. Han hade vid val av levnadsbana varit tvungen att lägga band på sin musikentusiasm och stanna på halva vägen.

Det musikliv, till vars uppkomst han kanske i främsta rummet bidragit, hade vuxit honom över huvudet. Medan övriga amatörer togo plats i orkestern, blev »kapellmästaren» utan kapell. Hur väl inskriven han än var i de »tongivande» kretsarna och trots den nära vänskapen med de ledande musikerna, kunde han icke utöva något större inflytande på sällskapets konstnärliga verksamhet. Att han långt ifrån alltid var tillfreds med prestationerna visar dagboken, där uttrycket »så där» är ett ofta återkommande omdöme. Det var således intet under att han tröttnade och drog sig tillbaka.

Dessutom tillkom, såsom jag förut påpekat, sjuklighet, missmod och motgångar på den juridiska banan. Till kanslist utnämndes han först i mars 1826. Den 16 augusti följande år förordnades han till aktuarie.

Hur känslig han var, visar hans modlöshet vid Lemsjöholms försäljning hösten 1823. Där hade han »tillbragt många lyckliga sommardagar allt ifrån kandidatåren. Han hade lärt sig älska den leende skärgårdsnaturen. Lemsjöholm omslöt många vackra minnen av vänskapen med Arwidsson. När egendomen efter en långvarig rättegång mellan moder (styvmoder) och barn övergick i annan ägo, skrev han: »Så har då *det vackra Lemsjöholm* gått ifrån släkten. Detta kostar på mig oändeligen, men så går det; de ställen, där jag levat mina gladaste dagar, tillhöra nu en främmande; ödet och omständigheterna hava så velat. Detta år blir för mig mycket tungt. Melankolisk var aftonen! — Människor. — Hela min levnadsglädje är utslocknad, sedan Lemsjöholm är borta.»

Det är ett nästan sjukligt svårmod, som tager sig uttryck i anteckningar som denna. Över huvud taget är han lätt brin-

gad till förtvivlan. Ohälsan gör väl sitt till. Han klagar ofta över »svår bröstvärk».

I slutet av år 1823 träda åter de litterära intressena i förgrunden. När man i dagboken läser, att han den 19 november hade Simelius och Blomqvist hos sig »vid deklamationssällskap» och att det »var verkligen intressant», ser man däri icke blott ett tomt utslag av tidens benägenhet för sammanslutningar. Det förut planerade läsesällskapet hade icke kommit till stånd. Men behovet att taga del av litteraturens nyvinningar och diskutera dagens vittra frågor fanns kvar. Hur begränsat »deklamationssällskapet» hos Pippingsköld än var, ger även det en antydning om en stigande, vidgad värdesättning av diktningen, låt vara att sällskapet endast blev av kort varaktighet.

Den nämnda kretsen representerade både ett levande intresse och ett avsevärt kunnande, och icke minst, kritik. Den förut refererade korrespondensen mellan vännerna i början av 1820-talet behandlade så gott som uteslutande vittra spörsmål. Om vitterheten då redan var bekajad med ett påtagligt polemiskt drag, blev det ingen vapenvila fastän Arwidsson lämnade arenan. Stridslystenhet och stridsämnen hade man ännu till övers; de nästan ökades i samma grad som den litterära nivån sjönk.

Från och med 1825 bli Pippingskölds dagboksanteckningar rörande musiklivet allt sparsammare. Han tyckes allt mer ha lämnat dessa intressen. Anteckningarna handla efter denna tid mest om familjeangelägenheter, förälskelser, förlovningar, schackturneringar o. s. v. Att han emellanåt roade sig med vitterlek, framgår av en anteckning av Winter (10 aug. 1825), att Pippingsköld författat en prolog, som reci-

terats vid en fest på Lemsjöholm, i underhavandes namn, av fröknarna Mina Mannerheim och Mimmi von Troil samt baron August Mannerheim.

Ett ofta omtalat och omtyckt nöje var sällskapsspektaklet. Professorskan Pippingsköld, Jannes styvmoder, hade i salen på Kakkarais låtit uppföra en scen med kulisser. Där spelades ofta mindre teaterstycken. En gång gåvos enligt Pippingskölds uppgift icke mindre än trenne stycken på »Kakkarais teater», i vilka utmärkte sig Jeanne Marie von Kothen, Samuel von Troil och Pinello. Något senare samma år, det var 1826, säger han sig ha skrivit »mycket saker till det blivande spektaklet på Rais». Förmodligen gick spektaklet av stapeln på styvmoderns födelsedag den 9 april. Då höllos vanligen muntra aftnar där ute med uppträdande av »utklädda» och allt som hörde till tidens sällskapsnöjen. Till dessa och andra liknande högtidsdagar plägade Pippingsköld även skriva gratulationsverser, men mest ångrade han dessa utflykter på poesins ängder. Han frågar sig en gång med en liten omskrivning av de bekanta orden: »Vad skulle min son (göra) på galejan?»

Under den ödeläggande branden 1827 var Pippingsköld borta från staden. Han hade den 3 september rest ut till Autis. Därifrån gjorde man en gemensam utfärd till Hannula påföljande dag och hade ovanligt muntert. På länge hade Pippingsköld inte skrattat så mycket, säger han. Men den 5 kommo de hemska nyheterna. Dagboken förtäljer: »F. m. ankom till Autis baron Cedercreutz, som gormade och omtalade att elden skall ha varit lös i Åbo. E. m. utreste vi till Willnäs. Jeanette erhöll bud att hela Åbo stad nedbrunnit. Domarne foro alla hem; jag kvarstannade hos gamla greven och spelte

schack. Den gudomliga Mina kom flera gånger in. Blev till aftonen. Kom till Autis kl. 11. Sorgen var i allas hjärtan. Fick ej någon sömn. D. 6 kl. 5 om morgonen hemkommo Machaon och bokhållaren, som varit inresta för att kunskapa. — *Åbo var uppbrunnen.* Kl. 10 inreste vi alla. Efter mycket besvär över Hallis bro framkommo vi till Åbo kl. 5. Staden brann ännu på flere ställen. Akademin var i ljusan låga. Dyster var anblicken av den nedbrunna staden. På vägen till staden träffades Frans, som bärgat min ena byrå; allt det övriga av min lilla egendom hade blivit ett rov för lågorna, alla mina angelägnaste papper och böcker samt möbler — min förlust mellan 5—6,000 Rd. Olyckligt var det för mig att jag var frånvarande. Men jag var *kär* och önskade se föremålet för min *låga*. Och under tiden uppflammade i Åbo en vildare låga. Min kärlek var därför orsaken till min olycka eller kanske *lycka*.»

Olyckan blev för Pippingsköld mycket kännbar. Han förlorade av sin boksamling icke mindre än 350 volymer, som han vid en senare företagen värdering uppskattade till 900 rubel, 500 st. program och disputationer (20 rubel) samt musikalier för violin, pianoforte och gitarr (50 rubel). Ytterligare förlorade han sitt herbarium, bestående av c:a 2,000 species och en insektsamling av 1,000 species jämte skåp. Det berättas, att åtminstone böckerna hade kunnat räddas, om bokskåpsdörrarna hade söndrats. Men ingen vågade i ägarens frånvaro företaga sig en sådan åtgärd, och så lades både böcker och skåp med byggnaden i aska.

Den sista av Pippingskölds dagboksanteckningar, skriven den 12 februari 1828 på spillrorna av stadens krossade storhet, fångar en glimt av det glansfulla musiklivet i början av

1820-talet, på samma gång den ljuder som en suck över den tid som kommit. Han skriver: »Aminoffarna spelte och sjöng hela aftonen, ofantligt roligt, minnen av forna dagar uppflammade i min själ, de återkomma ej mera».

VIII.

EFTER BRANDEN. ÅBOTRADITIONER I HELSINGFORS.

Branden omgestaltade alla levnadsförhållanden i Åbo och hade till följd en smärtsam omvälvning i landets hela kulturliv. Det låg större sanning än överdrift i Linséns yttrande till Schröder, att »alla spår av vår forntid hava genom denna oerhörda olycka blivit utplånade». »Människan lever mest och egentligast i *minnet* och *hoppet*, dock vida sannare och med större verklighet i det förra . . . de skatter, försvunna åldrar omgivit med en helgonglans, fästa hjärtat och skänka glädje och tröst. När dessa borttagas av ett hårt öde, vad hava vi mera kvar. Var finnes då ett stöd för den dignande? Blott i styrkan att försaka.[1]) Samma tankegång uttalar även Sjöström i brev till samme gamle vän: »Gud bevare dig och alla människor från en sådan hjärtefiende som stjäl bort själva minnet — en ljuvlig krydda som man gärna gömmer».[2])

Om det inom högskolan kändes som om banden mellan forntid och framtid bränts av, måste ödeläggelsen ha verkat än mer nedslående på stadens övriga medborgare. Snart erfor man nämligen, att universitetet, stadens stolthet, skulle överflyttas till den nya huvudstaden. Aura skulle berövas

den högskola, som snart i tvenne sekler skänkt staden glans och ära.

Pippingsköld hade i brev från Helsingfors fått höra, att även hovrätten skulle flytta. Detta meddelande visade sig vara ogrundat. Hovrätten sammanträdde i societetshuset. Dess mindre danssal blev första divisionens rum. Att hovrätten kvarstannade gladde Pippingsköld. Det hade varit obehagligt att flytta, ty den gamla staden och dess omgivningar hade för honom större värde än det nybyggda Helsingfors. [3])

Musiklivet var naturligtvis lamslaget. Större delen av musikaliska sällskapets bibliotek ävensom några instrument hade visserligen räddats, men på någon verksamhet var ej att tänka. Downer och Salgè voro båda bortresta. De hade tvungits att begiva sig på konsertresor och uppehöllo sig en tid i St. Petersburg. Borta var större delen av amatörerna. Borta var slutligen lusten att idka musik.

Om Pippingskölds verksamhet för musiken i den ödelagda staden vet man ingenting annat än att han jämte Sylvander ett par gånger annonserade efter musikaliska sällskapets tillhörigheter, som möjligen kunde finnas utlånade hos någon av dess forna medlemmar. På samma sätt sammankallas sällskapet »i penningfrågor och andra viktiga angelägenheter». Det ser härav ut som om sällskapet fortfarande ansågs existera; det var i sådant fall en existens blott till namnet. Under de närmaste åren efter branden gåvos endast ett par konserter årligen av någon resande artist eller Downer och Gehring, vilka snart återvände till staden.

Under sångsällskapets glansdagar hade Pippingsköld svärmat för den sköna och firade Mimmi von Troil. Av dagboks-

anteckningarna framgår hur stark denna böjelse var och att den var äkta. Vid tiden för Åbo brand hade hans kärlek ett nytt föremål: Mina Mannerheim. Men icke heller denna böjelse blev varaktig. Kort efter branden förlovade han sig med Agnes Wallenstjerna, dotter till majoren Carl Fredrik Wallenstjerna, ägare till Perno gård, och hans maka född Armfelt.

Agnes Wallenstjerna var musikalisk, spelade piano, och ägde god sångröst. Hon brukade »med sin röst biträda» vid konserterna i staden åtminstone 1823.

Efter förlovningen sände bruden allt emellanåt biljetter från Perno till sin »lilla älskade fästman», ehuru det egentligen inte skulle ha varit tid därtill, »ty du skall veta att här nystas och vävs med gruvlig fart», skriver hon.

Bröllopet firades den 30 december 1828. Från när och fjärran ingingo vännernas lyckönskningar, uttryckande glädje över att vännen funnit sin följeslagerska.

Nu följde fyra lyckliga år, under vilka Pippingsköld levde ämbetsmannens stilla liv. I stället för de gångna årens många missräkningar och slitningar och det myckna han förlorat, fann han nu i skötet av sin familj den rofyllda glädje, efter vilken han så länge trängtat.

Han hade snart sagt ända från barndomen dragits med sjuklighet. — Litet emellan klagade han i dagboken över hosta, »bröstvärk», som ofta föranledde dystra betraktelser. Han känner på sig, hur hans »svängningskrets med vart år (blir) trängre — tills densamma spirallikt avtager och slocknar i ett punctum — griften.» [4])

Ett nytt utbrott av hans onda lade honom vintern 1832 på sjukbädden. Han avled den 30 mars d. å. efterlämnande den unga änkan och 4 små barn. [5])

Att skildringen av vårt lands musikliv under den ryska tidens två första årtionden koncentrerats kring Johan Josef Pippingsköld kan måhända väcka undran. Han var ju varken utövande eller producerande musiker i egentlig mening och hans ledarverksamhet varade blott fyra år — inom en sångförening. Mitt försök har dock synts mig berättigat dels på grund av Pippingskölds ledarställning och förhållande till kulturlivet i allmänhet, dels på grund av att han ägde ett obestridligt musikkynne och var en erkänd musikauktoritet.

AGNES PIPPINGSKÖLD, f. WALLENSTJERNA

Han var den mest romantiska av åboromantikerna, en trånsjuk drömmare, vars bräckliga kroppshydda som oftast gav anledning att tänka över livets intighet. På äktromantiskt vis förenade han inom sig poetiska och musikaliska anlag. Hans begåvning hade kunnat föra honom långt, om ej oblida makter tvungit honom att tidigt söka sig ett brödyrke. En gång tjänsteman lät han konstnärsdrömmarna fly. Men han blev aldrig otrogen sina ideal.

Av de uttalanden Pippingsköld upprepade gånger under missmod och besvikelser fällt om musiken — i viss mening ett förnekande av dess värde — kunde man vara frestad att

fråndöma honom en djupare förståelse för tonernas konst. Detta vore säkerligen en orättvisa. Ty lika ofta som han i sorg över att icke odelat få ägna sig åt musiken ville helt överge den, lika ofta vände han åter till tonernas famn.

Kampen i hans inre mellan musiken och lagfarenheten, mellan favoritstudierna, tillfredsställandet av en stark konstnärlig längtan och det mekaniska ämbetsmanna-arbetet var en kamp, som utkämpats i tusen bröst. Föresatsen — om den någonsin var allvarlig — att övergiva musiken var hos Pippingsköld intet beslut att kasta över bord en likgiltig och onyttig barlast, utan snarare ett uttryck för hans fruktan att musiken helt skulle fånga honom, således ett bevis för hur starkt han drogs till den. Han plågas av splittringen, han känner på sig, att han borde offra sina käraste intressen — om han kunde det.

Ett utmärkande drag i Pippingskölds karaktär är bristen på helhet och koncentration.

Han lyckades ej skapa någonting påtagligt och bestående. Men vi ha sett, vilken kraft han var i det samtida kulturlivet. I företeelser, vid vilka hans namn ej är fäst, spåras frukterna av hans rastlösa verksamhet och lågande konstnärstrångtan. Han hör till de personligheter, vilkas namn blivit förgätna, därför att de verkat mer för allmänna strävanden än för sin personliga berömmelse. Men frukterna av hans verksamhet blevo rikare än han vågat drömma om

Utan Pippingsköld hade manskörsången knappast slagit så kraftiga rötter i Åbo som den genom sångsällskapet gjorde. Utan den entusiasm för musiken som skapades genom detta sällskap och den direkta verksamhet sällskapet kunde ställa i utsikt, är det tvivelaktigt om musikaliska sällskapet hade

åter uppstått på 1820-talet. Hur musiklivet i Helsingfors gestaltat sig utan åbotraditionerna är icke lätt att säga. Men säkert är, att dessa blevo grundläggande för den musikodling som utgick från universitetet, ja, de banade vägen för Fredrik Pacius och medverkade indirekt till hans kallelse hit. Den utvecklade smaken och de ökade anspråken voro nämligen de drivande orsakerna till att man icke nöjde sig med någon inhemsk efterföljare åt Salgè, utan sökte och fann i utlandet en värdigare.

Låtom oss se hur åbotraditionerna omplanterades.

Under de första tre decennierna av 19:de seklet erbjuder musiken i Helsingfors ringa intresse. Staden var en småstad. Den saknade både orkester och musikpublik. Några — i bästa fall hjälpliga — fiolspelmän med repertoar upptagande företrädesvis polskor, menuetter, kadriljer o. d. tillfredsställde oftast stadsbornas musikbehov vid assembléerna.

Uppgifterna om *B. H. Crusells* konsert 1801 illustrera de dåtida förhållandena i staden. Konserten gavs till förmån för de genom Björneborgs brand nödlidande i stadens rymligaste sal, den forna frimurarlogen, där fru Gellerstedt brukade lära det unga Helsingfors den sköna danskonsten och där manskapet vid änkedrottningens livregemente en tid oupphörligt uppförde lustspelet »Kronofogdarna». Det på platsen för den nuvarande Nikolaikyrkans trappa belägna rådhuset, vars sal senare begagnades för dylika ändamål, blev färdigt först följande år. Crusells konsert inbringade 66 riksdaler 32 skilling. För samma ändamål gavs en konsert i Uleåborg, »en av de vackraste (konserter) man ville höra», varav inkomsten utgjorde 146 riksdaler 24 skilling. I Åbo åter

insamlades för de nödlidande björneborgarna 1560 riksdaler, av vilka musikaliska sällskapets konsert hade inbringat 269 rd.

Redan dessa siffror ge en antydning om att Helsingfors som musikstad stod efter t. o. m. Uleåborg, vilket bekräftas av andra meddelanden.

Den ständiga ström av resande tonkonstnärer, som gick över Finland — mellan Stockholm och Petersburg — kom såsom jag förut nämnt Åbo till godo. Där stannade de gärna och gåvo konserter. Men Helsingfors förblev ännu så länge på sidan om den allmänna stråkvägen.

Crusell hade särskild anledning att besöka staden. Tio år tidigare hade han som klarinettist i major Wallenstjernas kompani lämnat Sveaborg, vars skrala militärmusik, bestående av piccoloflöjter, klarinetter, fagotter, horn, trummor och »tamburdebasker» varit hans första orkesterskola. Sedan dess hade han blivit en berömd klarinettvirtuos, medlem av hovkapellet i Stockholm och, samma sommar han gästade Helsingfors, medlem av musikaliska akademin.

På Sveaborg kom musiken på jämförelsevis goda fötter, sedan greve Ludvig van Heiden, född 1772 i Haag, blivit krigsguvernör 1815. Greven var musikalisk — han hade spelat violin — och höll sig med egen orkester. Denna lät han ofta utföra instrumentalmusik i adelsklubbens salong, som stod i förbindelse med hans våning. Man såg då greven i lätt dräkt sitta i en länstol längst borta i fonden av salongen bakom de övriga åhörarna och röka sin pipa, medan han njöt av musiken, berättar en författare.

I egenskap av kapellmästare vid denna orkester kom, såsom jag förut omtalat, J. Ch. Downer 1820 över till Finland.

Men hans verksamhet på Sveaborg blev av kort varaktighet; Åbo, den gamla musikstaden, intresserade honom i högre grad; där fann han sitt verksamhetsfält för framtiden.

Bland amatörer som på 1820-talet spelade i orkestern vid »amiralsoaréerna» på Sveaborg nämnas: Gustaf Adolf Schönberg, senare kämnärspreses i Viborg, bokhållaren Nordling, senare tulltjänsteman i Trångsund och dansmästaren Stålhane, vilka spelade primviolin; i sekundviolinen sutto stadskirurgen Pihlflycht, vars lärare i musik var en hos honom boende musiker Wönig, och assessor Bäck, som fått sin notkunskap av Z. Topelius d. ä. Till amatörerna hörde ännu senatskanslisten, senare senatorn Berndt Federley, Pehr Lundmark, officeren Diederichs, vilken för sitt violoncellspel på teatern fick anmärkning av den formalistiska Zahrewsky, Favorin, senare innehavare av Växiö i Kangasala, m. fl.

Såsom vi sett var det skralt med musiken i Helsingfors t. o. m. efter det staden upphöjts till rangen av huvudstad. Omedelbart efter universitetets flyttning blev det nytt liv i spelet. Alldeles som de unga studerandena omplanterat svensk kvartettsång i Åbo och sammansmält denna med gammal musikalisk tradition och nyväckt fosterländskt arbete, överfördes musikintressena från Åbo till Helsingfors. Men denna gång voro förmedlarna inte blott ett antal studenter; nu hjälpte också professorerna till. Så gott som hela kåren av musikidkare kom med, förutom att den studerande ungdomen naturligtvis representerade en betydande tillökning i musikpubliken.

Redan 1827 hade man gjort ett försök att organisera en orkester. Vi ha sett, att Gehring vid en konsert i Åbo före branden kallade sig konsertmästare vid musikaliska sällska-

pet i Helsingfors. Då ännu tyckes sällskapet icke ha börjat sin verksamhet.

Om vad som förehades skrev Alex. Blomqvist till Pippingsköld d. 22 oktober följande:

»Min kära broder Pippo. — — — Du har väl redan hört, att man här håller på att organisera ett musikaliskt sällskap, på något när samma fot eller fötter som det forna åboitiska. Huru länge det kommer att leva vete vår herre. — Twarjanski bliver kapellmästare med 300 rubel i lön, Gehring konsertmästare med 600 dito. En god violoncellist hava vi i en Broms, och några andra goda violiner dessutom. Ibland finska militärmusiken finnas flera rätt goda ämnen, en god klarinettist, en valdhornist, en fagottist och en trumpetare. — Ännu vet man icke när de skola börja».

Såvitt jag kunnat finna, blev det ingenting av detta sällskap. Det omnämnes varken i de brev jag genomgått eller i tidningarna. Däremot sammanslöto sig kort därefter forna åbosångare till ett kotteri, som utmynnade i det *akademiska musiksällskapet.*

Kotteriet bestod till en början av 8—12 medlemmar. Från hösten 1828 begynte regelbundna sångövningar hemma hos professor Sahlberg, som nu lika ivrigt som under åbotiden omhuldade sångsträvandena. Följande vår ökades medlemsantalet; lokalen blev för trång. En ny lokal erhölls i det s. k. general-inspektörshuset, sedermera generalguvernörshuset.

Efter att övningarna någon tid letts av mag. Ticklen, sångaren Broman o. a., intogs ledarplatsen av den forna åbodirigenten J. A. Nyberg, som även han överflyttat till huvudstaden. Tidtals leddes kören av den unge Fr. Ehrström, som

för sällskapet komponerade många av sina sånger till ord av Runeberg, bl. a. Källan och Svanen.

I fråga om de yttre anordningarna följdes åbotraditionerna troget. Konserterna försiggingo varannan vecka, de exekverande befunno sig i ett rum som genom öppna dörrar stod i förbindelse med ett annat, där åhörarna sutto. [6])

Även repertoaren bestod för det mesta av från åbotiden kända kompositioner. Ett brev, återigen till Pippingsköld, av den gamle musikvännen och f. d. åbosångaren Immanuel Ilmoni, som vi förut lärt känna som en av Pippingskölds närmaste vänner, ger vid handen, att man t. o. m. anlitade musikaliska sällskapets bibliotek.

Ilmoni berättar i sitt brev den 10 februari 1831, att man i Helsingfors »änteligen fått i gång ett *akademiskt musiksällskap*». Dess sysselsättning skulle bli förnämligast vokalmusik. Det var i behov av dugliga musikalier både från äldre och nyare tider: »och som här icke äro att tillgå flere av de sköna sångstycken, som vid forna musikaliska sällskapet i Åbo exekverades, men väl anledning är att tro, det de företrädesvis efterlängtade finnas kvar i det ännu icke förskingrade arkivet som tillhörde besagda sällskap, fördenskull vänder jag mig nu till dig, såsom musikidkare, arkivarie för de omskrivna musikalierna, min etc. etc. anhållande, det ville du vara så god och med det första du hinner uppsöka och sedan i original eller såsom avskrifter genast hitsända de bästa saker för vokalmusik i förenämnda arkiv ännu kunna finnas och framför allt följande desiderata, nämligen *Gott Israels*, *Vater Unser* av *Vesca* (de där vackra octetter jag tror du har av Vesca) Wohlan, och det sista stycket ur Schlachtsinfonin, som vid magisterpromotionen 1827 användes (och

vilket Downer säkerligen äger). Gott erhalte Franz der Kaiser, (Gustaf Aminoff kan allt för väl lämna dig dem) Misserere (den stora kvintetten, jag minns ej av vem den är), och till äventyrs ännu några mer av de större och sköna stycken, som vid våra sångäventyr i Åbo plägade utföras».

Dessa musikalier skulle, bad Ilmoni, sändas under hans adress till akademiapoteket vid esplanaden i Helsingfors. I brevet berättas vidare, att den första sammankomsten, »d. v. s. konsert», skulle hållas lördagen den 12, att sällskapet till en början skulle hållas »ganska inskränkt» och bestå endast av akademici.

I början hade sällskapet verkligen en helt och hållet akademisk prägel och därtill »ganska inskränkt», som Ilmoni skriver. Endast akademiska lärare och deras familjer ägde tillträde till konserterna. Men från och med 1832 utvidgade sällskapet sin verksamhet. De offentliga uppträdandena kunde nu hållas i den färdigblivna solennitetssalen, varav följde, att även åhörarkretsen utvidgades. En direktion tillsattes med generallöjtnant Thesleff som ordförande. De övriga direktionsmedlemmarna tillhörde samtliga den forna åbokretsen: Hällström, Linsén, Ilmoni, Hartvall, Nyberg, Frenckell och Palmén.

Allt detta visar, hur intimt musiklivets uppkomst i Helsingfors sammanhänger med musiklivet i Åbo. Det var nära på i bokstavlig mening en överflyttning av den musikaliska organisationen, ehuru man nu på nytt var tvungen att börja om från början.

Utvecklingen gick sedan i alldeles samma riktning som i Åbo. Instrumentalmusiken togs med och vann snart ökat utrymme på sångens bekostnad. I april 1835 upplöstes aka-

demiska musiksällskapet med anledning av att ett större musikaliskt sällskap bildats, sedan den nyutnämnda musikdirektören vid universitetet, *Fredrik Pacius*, anlänt till staden.

Musiklivets uppblomstring i Helsingfors har varit ägnad att undanskymma det betydelsefulla väckelsearbete, som på tonkonstens område utförts i Åbo före universitetets flyttning och de resultat där vunnits.

Helsingfors var på sätt och vis en uppkomling i bredd med Åbo. Upphöjelsen till rangen av huvud- och universitetsstad gav näring åt lokalpatriotismen. Det betydde mindre att det var en gammal, ärevördig akademi, som med sina professorer och studenter överflyttat till den lilla staden, än att institutionen omplanterades i obrukad mark, omgöts i nya former och snart togs om hand av män, för vilka åbotiden icke betydde så mycket och låg för nära för att äga ett historiskt perspektiv.

Så entusiastiskt de musikaliska kretsarna slöto sig kring Pacius är det icke underligt, om kontinuiteten med det förflutna brast. Men icke utan förvåning observerar man, hur en författare i Helsingfors morgonblad den 8 april 1852 i sin skildring av musiklivets uppkomst och utveckling i Helsingfors före Pacius visserligen nämner de två sångsällskapen i Åbo, det pippingsköldska och det nybergska, men lämnar den oriktiga uppgiften att de bildades 1824 — då hade de ju redan existerat i fem år — och underlåter att säga ett ord om musikaliska sällskapet. Dock voro ännu ej 30 år förflutna sedan det spred glans över Aurastaden.

Det är lättare förklarligt, att Martin Wegelius i sitt tal vid Paciusstodens avtäckning 1895 kunde säga, att försöken till

musikalisk odling i Finland före Pacius voro av anspråkslösaste slag, att »så gott som ingenting» blivit gjort före Pacius' ankomst. Ett hyllningstal kan inte tagas för någon historisk utredning. Uttalandet vilar på otillräcklig kännedom om musikens utveckling i vårt land under äldre tider. Wegelius beklagade de sista åren av sitt liv, att han försummat många tillfällen att fördjupa sig i en äldre tids musikaliska strävanden hos oss. Han insåg själv, att hans yttrande i slutet av den västerländska musikens historia: »i Finland måste en musikhistoria först göras, innan den kan skrivas», [7]) tålde en revision.

I det man emellertid efteråt godtagit den föråldrade och inkorrekta uppfattningen och räknat musiklivet icke blott i vår huvudstad, utan i hela vårt land från Pacius' ankomst, har man gjort gällande, att konsertlivet i Åbo inte kunde betyda så mycket, emedan de resande konstnärerna och de som hade ledningen om hand skulle ha varit obildade medelmåttor, hemfallna åt dryckenskap och oregelbundet liv och att både program och utförande varit alldeles dilettantmässiga. [8]) Den tidens musiker voro visserligen inga helgon, det är sant, men deras prestationer böra mätas med musikalisk måttstock. Antaganden som grunda sig i främsta rummet på traditioner om musikernas personliga förhållanden, leda ovillkorligen till en felaktig värdesättning.

Den framställning, som nu nalkas sitt slut, har, hoppas jag, bevisat, att Åbo på 1820-talet var en ansedd musikstad. Blomstringen blev visserligen av kort varaktighet. Alla förhoppningar gingo icke i uppfyllelse. Men under sångsällskapets och musikaliska sällskapets bästa tid förefunnos alla förutsättningar för ett ordnat musikliv: möjligheter till ett

gott utförande av kompositioner av olika former, ingående kännedom om den samtida musiklitteraturen, en utvecklad konstnärlig smak och ett utbrett, levande intresse för tonkonsten. Större delen av orkestern rekryterades av amatörer, men så var då för tiden förhållandet i de flesta orkestrar även utomlands — utom i hovkapellen. Även i Helsingfors blev orkestermusiken under flera decennier efteråt hänvisad till amatörerna.

Uppskattningen av det klassiska tretalet: Haydn, Mozart och Beethoven kan tagas som ett kriterium på den musikaliska kulturnivån. Även om det kan anmärkas på terminologin i fråga om betydelsen av benämningarna klassicitet och romantik, ägde åbopubliken förståelse för den konstnärliga storheten i mästarnas kompositioner. Detta blev av så mycket större betydelse som vår musikodling en lång tid därefter kom att gå i nyromantikens tecken.

I romantikens fotspår hade den musikaliska nyväckelsen kommit över från Sverige med starka västanvindar, kanske blott friskare till följd av den rådande politiska situationen. När det följande steget togs, när centrum flyttades till Helsingfors, försvagades de gamla förbindelserna alltmer. Först nu blev det fullt klart att, som Linsén skriver, »ursprungskällan för vår bildning Sverige kan icke mera förse oss med någon vederkvickelse av sin friska åder». [9]) Men vår kultur var vid det laget, tack vare de rika tillflöden den fått, stark nog att stå på egna fötter. Den främling, Fredrik Pacius, som tog den musikaliska konsten om hand, blev snart en av de våra, förde konsten framåt, förmedlade nya förbindelser med Tyskland och gjorde Helsingfors till en musikstad.

Här, i den nya huvudstaden och universitetsstaden, erhöll kulturbyggnaden en väldig resning, medan Åbo, nyss så livfullt och rikt, såg sig berövat sina intellektuella krafter och endast långsamt återvann en position i landets andliga liv. Den tidsperiod, som gick till ända år 1827, var dock en kulturepok av grundläggande betydelse; den var bryggan, som ledde över till Finlands andliga självständighet.

ANMÄRKNINGAR.

Kap. I: 1, 2, Lagus, W.: Musikaliska sällskapet i Åbo 1790—1890, s. 31—33. — 3. Musikaliska sällskapets räkenskaper 1791—1826, Åbo musikaliska sällskaps arkiv. — 4. Tidning för musik, I, s. 110. — 5. Konsistorii protokoll, 20 nov. 1810. — 6. K. P. 1—5 nov. 1811. — 7. Konsistorii registratur 1808. — 8. K. P. 1. nov. 1808. — 9. Tryckfel i Maria Collan-Beaurains Fredrik Pacius levnadsteckning, där 1729 angives. Salgè dog 1833 i Helsingfors. — 10. Icke Petrelius, som uppgives i sistanförda arbete I. s. 76. Jmfr. K. P. 6. dec. 1811 och 13 mars 1813. — 11. K. P. 12 mars 1811. — 12. K. P. 12 febr. 1813. — 13. K. R. 1817. — 14. Musikaliska sällskapets i Åbo inventarium. — 15. Inventeringsprotokoll. Musikaliska sällskapets räkenskaper. — 16. K. P. febr. 1817. — 17. Rådstugurättens prot. d. 12 okt. 1818, 29 april, 1 maj 1822, 17 juni 1823. En författare i Wasabladet d. 10 febr. 1894 berättar, att Salgès rikedom var så stor, att de fullpackade penninglådorna inte kunde hållas stängda utan starka pressar. — 18. Dahlgren. F. A.: Anteckningar om Stockholms teatrar, s. 574. — 19. Denna detalj har omnämnts, emedan virtuoserna tidigare alltid vid sina konserter spelade efter noter; B. Romberg var en av de första som bröt mot traditionen och spelade utantill. — 20. Winter, Dagbok, Statsarkivet. — 21. P. S. i ett brev av Sofi Wallenstjerna dat. den 1 okt. 1819. — 22. Musikstriden vid Åbo akademi, Tidning för musik 1914, s. 37 o. följ. — 23. Norlind, T.: Allmänt Musiklexikon. Manskör. — 24. Jolizza: Das Lied und seine Geschichte. s. 345. — 25. Schade, Georg: Der deutsche Männergesang, s. 19. — 26. Jolizza: Das Lied und seine Geschichte, s. 346. — 27. Haeffner, Johan Christian Friedrich var född 1759 i Oberschönau vid Schmalkalden. Han överflyttade 1780 till Stockholm, blev 1797 kapellmästare vid kungl. operan. 1808 utnämndes han till direktor kantus vid universitetet i Uppsala. Dog 1833. — 28. Norlind: Allmänt musiklexikon.

Kap. II: 1. I samma brev, i Uppsala U. B., läses följande: »Ryktet har berättat att professor von Linné skall med döden nyligen avgått. Jag har därföre orsak att gratulera hela den lärda världen, Sverige i synnerhet och Uppsala studerande, som i herr professorn får en den största,

den flitigaste lärare. Jag hoppas att Uppsala trädgårds portar hädanefter stå öppna och allom frihet att ingå för att beskåda naturens underverk.» 2. Br. till Thunberg d. 6 maj. 1785. — 3. Br. till kommerserådet Sederholm. — 4. Heinricius, G.: Josef Pipping. Finska Läkarsällskapets handl. 1912, december. — 5. Åbo allmänna tidning d. 11. dec. 1813. — 6. Utom denna gård ägde prof. Pipping 1808 gården nr. 75 i Nystaden, enl. Tillbergs förteckning i Städernas i Finland brandstodsbolags arkiv. — 7. Brev till kommerserådet Sederholm, dat. d. 3. maj 1791. — 8. Br. från Calonius till Porthan d. 10. febr. 1800, S. L. S. skr IV. — 9. Av fem barn från första giftet dogo två i späd ålder. Av tio barn från andra giftet dogo tre i späd ålder. — 10. Originalmanuskriptet till denna översättning fanns i behåll ännu 1880. I ett företal framhåller översättaren, hur poesin och prosan ingingo äktenskap med varandra i det ögonblick Machpherson fattade pennan för att översätta Ossians sånger. Och verkan av denna förening blev, att Machphersons prosa blev poesi och Ossians poesi en poetisk form och en poetisk skönhet av första rang — just genom sitt av nyheten vunna behag och meterns och rimslutens uteslutande. Sederholm J.: Genealogiska anteckningar rörande släkten Sederholm, Stockholm. 1880. — 11. Lindblad, Johan Adolf, f. 1785 i Askersund, 1804 stud. i Uppsala, 1809 fil. mag., 1813 medicinekand., död 1814. Ifrågavarande avhandling utgavs för vinnande av kemieadjunkturen i Åbo. — 12. Söderhjelm, W. Åboromantiken, s. 97. — 13. En avskrift har godhetsfullt ställts till mitt förfogande av verklige statsrådet J. R. Danielsson-Kalmari. — 14. Estlander, C. G.: Adolf Ivar Arwidsson som vitter författare. — 15. Schück-Warburg: Ill. sv. litteraturhistoria. II. s. 548 (I. Uppl.). — 16. Br. till Pippingsköld d. 7. sept. 1816. Förut tryckt i Heinricius: Från A. J. Arwidssons korrespondens, s. 61 — 17. Selmaförbundet, Finsk Tidskrift 1809. — 18, 19. Böök, Fredrik: Per Elgströms romantiska poesi, Samlaren 1908. — 20. Br. till Pippingsköld d. 25. aug. 1815. — 21. Br. till Pippingsköld d. 5 mars 1816. — 22. Br. från Westberg till Pippingsköld d. 12 dec. 1815. — 23. Br. till Pippingsköld d. 22 juni 1816.

Kap. III: 1. Liljestrand, S.: Juridikens studium vid Åbo universitet, S. L. S. skr. XVII. s. 72. — 2. Se närmare Gottlund: Läsning för finnar I, s. 218. o. följ., Leinberg: Bidr. till kännedom om finska studenter vid Uppsala universitet, S. L. S. Förh. o. upps. 5. s. 91, och Estlander: Adolf Iwar Arwidsson som vitter författare s. 34. — 3. Br. till Engelbrecht Rancken dat. 5 november 1817. — 4. Norlind. T.: Svensk musikhistoria, II. uppl. s. 236. — 5. Aminoff. A.: Anteckningar. — 6. Kallstenius, G.: Blad ur Uppsalasångens historia, s. 18. o. följ. — 7. Edquist, E.: Uppsala-studenternas sånger. — 8. Gottlund. C. A.: Dagbok. — 9. Br. till Sjögren dat. 3 nov. 1817. — 10. Br. från G. och A.

Aminoff till deras moder, Rilaxsamlingen. — 11. Br. till Sjögren d. 6 aug. 1818. — 12. Br. från G. och A. Aminoff till deras moder. — 13. A. Aminoff: Anteckningar. — 14. Br. till Sjögren d. 4 okt. 1817. — 15. Br. förmodl. till J. J. Tengström, 26 nov. 1817 — 16. Kallstenius a. a. s. 41. — 17. Dagbok, 16 mars 1819. — 18. Mnemosyne, 1819. d. 10 nov. — 19. Edquist a. a. — 20. Br. till Sjögren, febr. 1818. — 21. Edquist a. a. — 22. Schück-Warburg: Illustrerad svensk litteraturhistoria. 23. Niemi: Kalevalan Kokoonpano s. 30 o. följ. — 24. 25, Br. från Poppius till Sjögren febr. och aug. 1818. — 26. Br. från Arwidsson till Alopaeus d. 10. dec. 1818. — 27. Schröter: Finnische Runen. — 28. Otava I. ss. XVII—XIX. — 29. Bergholm: Abraham Poppius, Elämäkerta. Suomi III. 17. — 30. Mnemosyne 1820 s. 97. — 31. Gottlunds dagbok d. 15 o. 16 mars. — 32. Niemi: a. a. s. 43. — 33. Germ. Aminoff till Sjögren d. 7 april 1819. — 34. Br. till Hammarsköld d. 7 mars 1820.

Kap. IV: 1. K. R. d. 16 okt. 1819. — 2. K. P. d. 12 mars 1819. — 3. Tigerstedt. R.: Kemiens studium vid Åbo universitet, s. 119. — 4. Åbo akademis studentmatrikel. — 5. Heinricius: Skildringar från Åbo akademi. — 6. Br. till Schröder d. 10 april 1820. — 7. Enligt dokument i arkivet på Pernogård. — 8. Br. till Schröder d. 3. sept. 1821. — 9. Meddelande i brev av O. A. Järnefelt, tr. i Heinricius Skildringar från Åbo akademi, s. 56. Uttrycket »kvartett till vokalmusik» tyder på att vokalkvartetten var någonting nytt, medan stråkkvartetterna voro kända. — 10. Br. till Sjögren d. 22 dec. — 11. Pinello: Små ber. och tidsbilder. — 12. Uppgifterna om sångsällskapets uppkomst och verksamhet äro huvudsakligast tagna ur Pippingskölds dagboksanteckningar, vilka från hösten 1819 fortsattes på samma sätt som förut, nämligen i interfolierade almanackor. Jag kallar dessa anteckningar för korthetens skull i regeln: dagboken. — 13. »Gadolinska pappren». — 14. Br. från Adolf Aminoff till hans moder. — 15. Då psalmbokskommittén tillsattes 1809—1810, ombetroddes det musikaliska arbetet åt Frigel. På Geijers tillskyndan överlämnades det senare åt Haeffner, vilket ledde till en häftig strid mellan de båda konkurrenterna. Jmfr. Norlind: Svensk musikhistoria. — 16. Dat. 4 febr. 1818. — 17, 18. Pinello: Små ber. och tidsbilder, II. s. 160. — 19. Kallstenius: Blad ur Uppsala sångens historia, s. 25. — 20. Edquist: Uppsala studenternas sånger, s. VI. — 21. Tryckt av Söderhjelm i Åbo romantiken. — 22. Enligt meddelande av överstelöjtnant A. R. G. Stenius. — 23, 24. »Gadolinska pappren.» — 25. I manuskriptet i pernoarkivet ingår ett tillägg som inte finnes i Åbo Morgonblad 1821 nr. 9., där dikten första gången trycktes. — 26. Denna benämning erhöll boken av den orsak, att den under Pacius' tid användes som partiturbok, i vilken sångerna inskrevos, varefter den kringsändes till resp. sångare för kopiering av stämmorna; muntligt meddelande av geheimerådet

A. von Collan. — 27. Hulda Rosa var enl. Edquist ursprungligen en aria i ett dramatiskt divertissement, men behandlades senare av tonsättaren för kvartett. Den ingick första gången tonsatt i Musikaliskt Tidsfördriv 1797. Satt i kvartett ingår den i A. J. Ståhls (L. Th. Öbergs) samling »Etthundrade studentsånger, Stockholm, 1855. — 28. Under rubrik »Dryckesmarsch, publicerad i Åbo Tidningar 1820 nr. 28. — 29. A. G. Sjöström och hans vittra verksamhet. — 30. Dikter av Gustaf Idman-Idestam. — 31. Br. från Blomqvist till Sjögren d. 11 december 1820. — 32. Små berättelser och tidsbilder V. s. 77. — 33. Wasabladet 1894 nr. 24. Artikeln stöder sig på uppgifter i Reinholmska samlingen. — 34. Br. från Blomkvist till Sjögren d. 11. maj 1821. — 35. Små berättelser och tidsbilder V. s. 75—78. — 36. Heinricius, som omnämner denna anhållan, påstår, att den kejserliga uppmuntran gavs åt Pippingsköld den 18 januari. Denna datum hänför sig emellertid till kanslerns brev. Estlander säger i en not i »Arwidsson som publicist i Åbo», att skrivelsen härom anlände »till konsistorii akademici märkbara undran». Vari denna undran tagit sig uttryck har jag icke observerat. — 37. Br. till Otto Wallenstjerna d. 30 mars. 1822. — 38. Jämför Heinricius: I. Ilmoni. s. 17. — 39. Norlind yttrar i Svensk musikhistoria, att Haeffner väl givit manskörsången kraftiga impulser, »dock må man ej därmed tänka sig en fast manskörinstitution vid universitetet, vilken ännu ej var grundad, vare sig i Uppsala eller annorstädes i Norden». Denna uppfattning modifieras till någon del genom skildringen av körsången i Åbo. — 40) Jfr. Rein, Th.: Filosofins studium vid Åbo universitet, 306 f. — 41, 42. Estlander: Arwidsson som publicist i Åbo S. L. S. Förh. o. Upps. 8. s. 132. 153. — 43. Br. från Blomqvist till Sjögren d. 14 augusti 1822.

Kap. V: 1. Mnemosyne 1820 d. 5 april. Pinello: Puffens kalender, 1870. Skisser och reseminnen från Finland av L. C. G., Stockholm 1849. — 2. Mnemosyne februari 1821. — 3. Svea I, 1818. — 4. Mnemosyne 1820, nr. 25. — 5. Br. till Pippingsköld jan. 1820. — 6. Br. från Pippingsköld till Schröder d. 3. nov. 1821. — 7. Br. från Poppius till Pippingsköld d. 23. jan. 1821. — 8. Väisänen: Suomen kansansävelmän keräys, Suomi IV. 6. — 9. Otava I. Väisänen anf. arbete s. 7.

Kap. VI: 1. Gottlund underrättade E. Bruzelius, som stod i beråd att resa till Finland och Ryssland, vem som var »svensksinnad», och vem som hörde till »nya skolan», för vilka uppgifter Bruzelius tackar i br. dat. 7. okt. 1822. Finska litteratursällskapets arkiv. — 2. Strödda blad III. s, 4. — 3. 4. Åboromantiken, s. 177, s. 150. — 5. Br. till Schröder d. 26 juni 1822. — 6. 17 br. från Pippingsköld till Schröder, i Uppsala U. B., avskr. i författarens ägo; 8 brev från Schröder till Pippingsköld, i pernoarkivet. — 7. Illustrerad svensk litteraturhistoria III. — 8. Schück-Warburg, Ill. sv. litt. historia, III. s. 411. o. följ. — 9. Lagus: Strödda

blad III. s. 5. — 10. Läsesällskapet omnämnes då och då i tidningspressen. Jag har anträffat notiserna med tillhjälp av mag. S. Dahlströms lappkatalog, som vänligt ställts till förfogande. — 11. Br. till Hammarsköld d. 19 febr. 1820. — 12. Br. till Pippingsköld. d. 5 mars 1824. — 13. Heinricius: Anteckningar om I. Ilmoni, s. 49. o. följ. — 14. Br. till Pippingsköld d. 19 juni.

Kap. VII: 1. K. P. 1. okt. 1822, 8 april 1823. K. R. 1823. Kanslersbrev 1822. — 2. Br. till C. F. Richter d. 20. okt. 1821. — 3. Allgemeine M. Z. 1817 s. 465. — 4. Allgemeine M. Z. 1823. s. 437. — 5. Efter Åbo brand föranstaltades en gudstjänst för insamlande av medel för de brandskadade. Vid detta tillfälle utfördes en av Gödicke komponerad kantat. — 6. Små berättelser och tidsbilder II, s. 159. — 7. Vägledd av Pinellos meddelande, att samtliga musikaliska sällskapets tillhörigheter sedan det tredje sällskapets upplösning (1846) förvaras i Åbo gymnasium, företog jag för några år sedan efterforskningar i Åbo klassiska lyceums bibliotek för att om möjligt uppsöka de som förkomna förklarade noterna och handlingarna. Biblioteket innehöll icke mycket. En mindre samling noter var allt. Men på lycéets vind, dit jag på anhållan fick tillträde, gjorde jag i stället så mycket värdefullare fynd. I en stor låda, full av gamla tidningar, lösa papper och böcker fann jag musikaliska sällskapets subskriptionslistor, månadsredovisningar, reversaler och verifikationer för åren 1791—1808 och 1823—1826. Flera årgångar voro sorgfälligt uppträdda på band och försedda med musikaliska sällskapets sigill. Bland dessa papper, numera förvarade inbundna i musikaliska sällskapets arkiv, fanns även den subskriptionslista här publiceras jämte annat material, som för detta arbete kommit till användning. — 8. K. P. d. 6 februari 1823. — 9, 10. Anteckningar i Reinholmska samlingen. — 11. Ecclesiastikexpeditionens brevkoncept 1823 i Statsarkivet. Jfr. G. Nikander i Finsk Tidskrift tom LXXV s. 317. — 12. Winters dagbok d. 5. maj 1823. — 13. Eitner: Quellen-Lexikon. — 14. Anteckning i Reinholmska samlingen. — 15. Br. från Sofi Wallenstjerna till Otto Wallenstjerna. — 16. *Czakan*, käppflöjt, ett böhmiskt folkinstrument, som säges ha favoriserats av Hussek och som en tid blev på modet i Åbo. — 17. Winters dagbok. — 18. Små berättelser och tidsbilder. 1868, s. 160. — 19. Uppgifterna om tillsaluhållna instrument har jag delvis erhållit med tillhjälp av mag. S. Dahlströms lappkatalog. — 20. Sachs: Reallexikon der Musikinstrumente. — 21. Wasenius K. F.: Den finska pianofortefabrikationens historia, T. f. m. 1914, s. 83. — 22. Å. T. d. 31 januari 1824. — 23. Br. till Schröder d. 6 mars 1824. — 24. Å. T. d. 5 maj 1824. — 25. Axel Gabriel Sjöström och hans vittra verksamhet. S. L. S. Förh. och upps. 9, s. 134. — 26. Brevet är daterat d. 23 december 1825. Gadolinska pappren S. L. S. arkiv.

Kap. VIII: 1. Br. till Schröder, dat. Tyrvis prästgård d. 20. okt. 1827. — 2. Br. till Schröder d. 19 aug. 1828. — 3. Odaterat brev till Jeanette von Kothen.—4. Br. till Schröder d. 1. juni 1827.—5. I Lagus' Studentmatrikel uppgives dödsdagen den 19 mars. — 6. Om Akademiska musiksällskapet se närmare Andersson: Inhemska musiksträvanden. — 7. Wegelius: Huvuddragen av den västerländska musikens historia s. 584. — 8. Collan-Beaurain, Maria: Fredrik Pacius I. s. 75. — 9. Br. till Schröder d. 6. maj 1830.

Rättelser:

Sid. 29 står Maria Pippingsköld f. Sederholm; bör heta Maria Pipping f. Sederholm.

Sid. 76 står R. H. von Schröter; bör heta H. R. von Schröter.

Bilaga I.

ÅBOSÅNGENS REPERTOAR. *)

Bland forntida kämpar och strider	*Idman(?)—Nordblom.*
Bröder, vi njuta förhoppningens dagar	*—Nordblom.*
Bålen vinkar...........................	*Hillgren—*
Det rör sig, det vimlar..................	*Tegnér—Nordblom.*
Det gamla Götha lejon.................	*Tegnér—Crusell.*
Du med trängtande rop. (Efter Schack-Staffeldt)	*Kellgren—Åhlström.*
Du som nöjet ger en vinge	*—Åhlström.*
Ej nordens is	*Atterbom—*
En blyg viol. (Översättning)	*Atterbom—Nordblom.*
En ole runon sukua	*Finsk runa.*
Fågelleken...........................	*Tegnér—Crusell.*
Goda gosse glaset töm	*Franzén—Åhlström.*
Hell dig du höga nord	*Cöster—Crusell.*
Hugfulle landsmän......................	*Arwidsson—Haeffner.*
Hulda rosa	*Atterbom—Haeffner.*
Ilande framgår livets ström	*Idman—Haydn.*
Jag icke någon vällust känner	*Lindegren—Gyllenhaal.*
Jag minns den ljuva tiden	*Lenngren—Gluck.*
Kung Karl den unge hjälte........	*Tegnér—Arrhén von Kapfelman.*
Marsch bussar gån på uti herrans namn	*Magnus Stenbock—*
Men lycklig än Kresus	*Tengström—Åhlström.*
När himlens blå av dunkla skyar höljs	*Sjöström—*
O, hur ljus var ej stunden	*—Du Puy.*
O, yngling om de hjärta har	*Lidner—Geijer.*
Samloms bröder kring frihetens fana........	*Atterbom—Haeffner.*

*) Föreliggande förteckning upptager endast de sånger, vilkas författare och tonsättare eller åtminstone någondera är bekant.

Bilaga II.

FOLKMELODIER

Uppteckande av *J. J. Pippingsköld.*

„Finska folksånger i Åbo län."

„Verinen Poika."

(„Sjunges icke vid varje vers.")

1.

2.

3.

4.

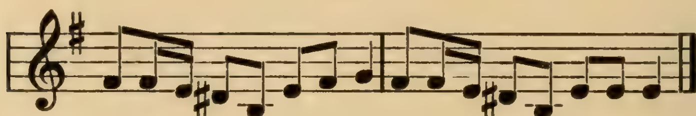
5.

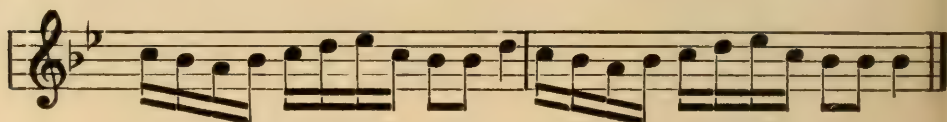
6.

7.

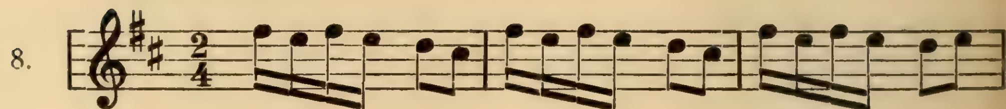

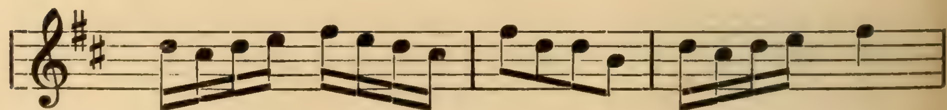
„Finska sånger."

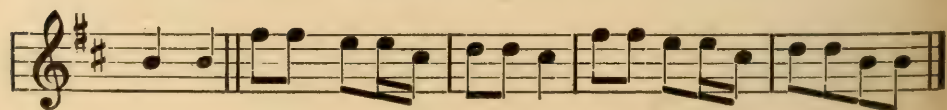
„Paimen soitto."
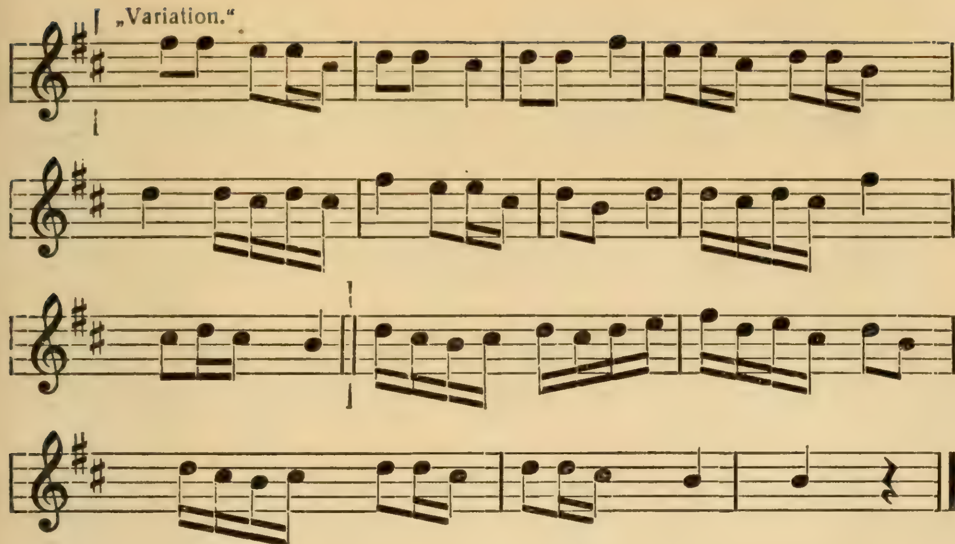
8.
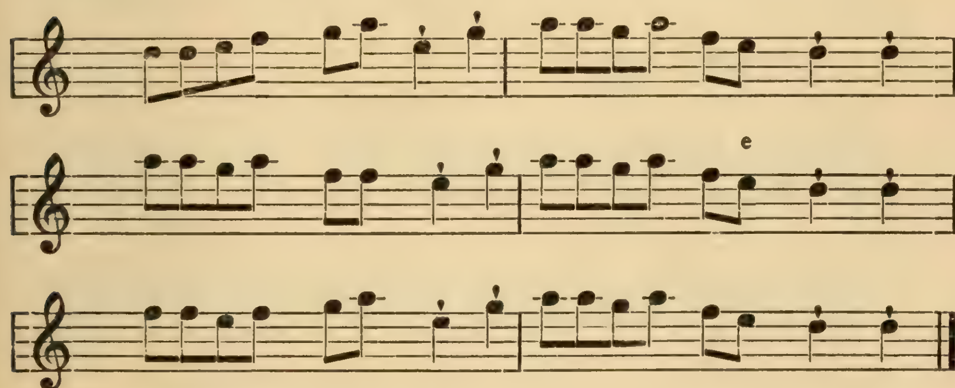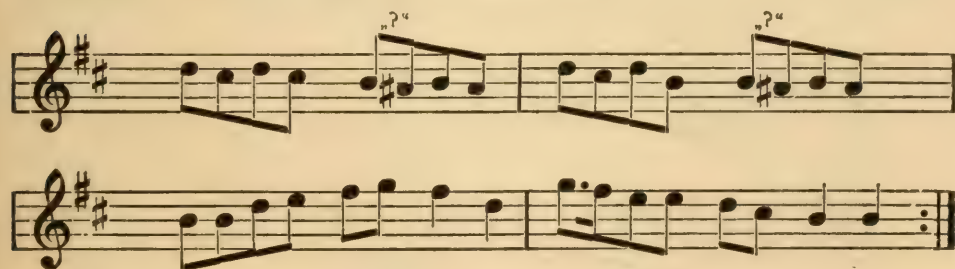

„Finsk runa."

9.

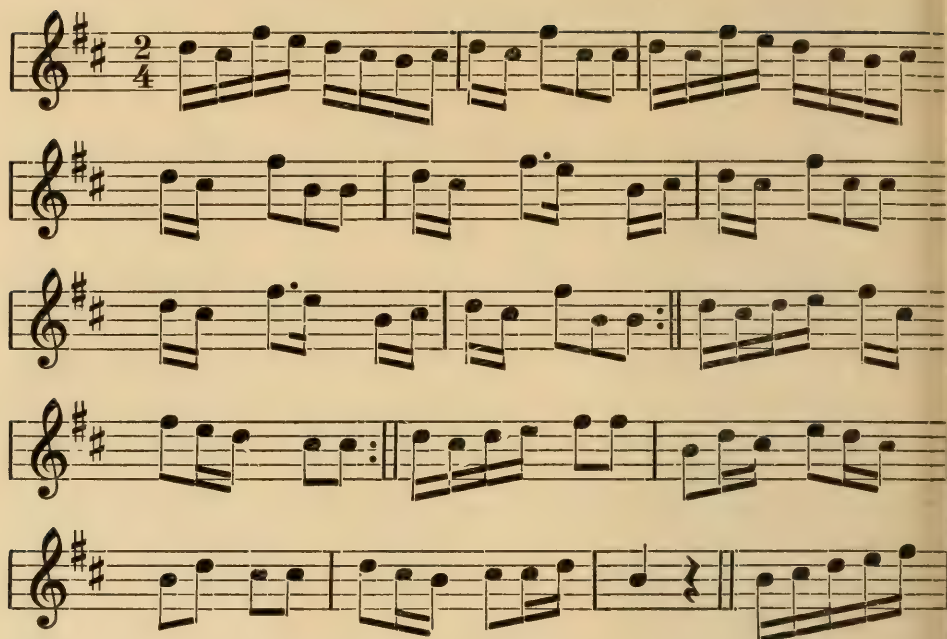
Finsk runa. „Mist on kandele kotosi."

0.
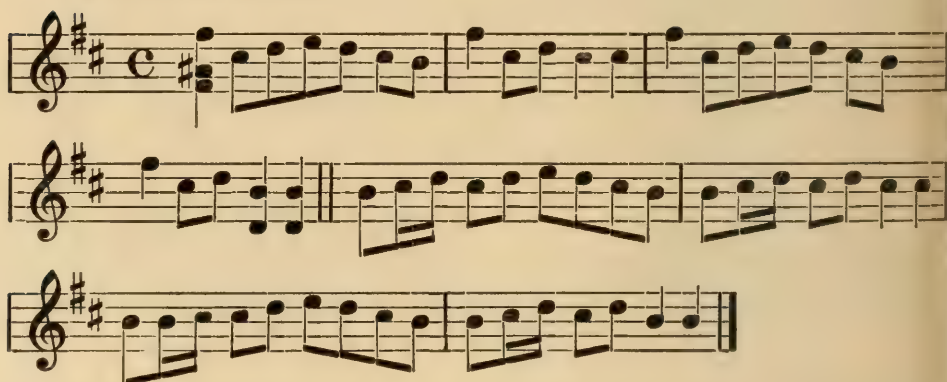

„Paimen soitto."

11.

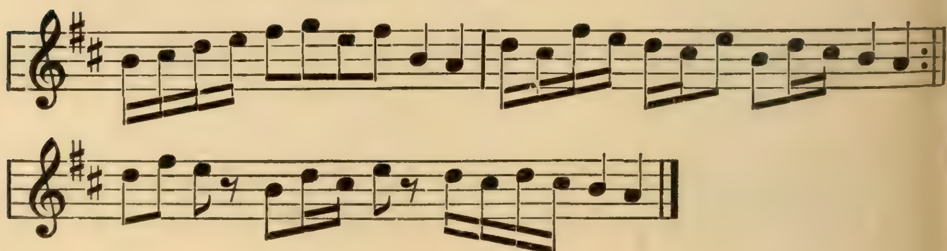
„Karelsk visa."

12.
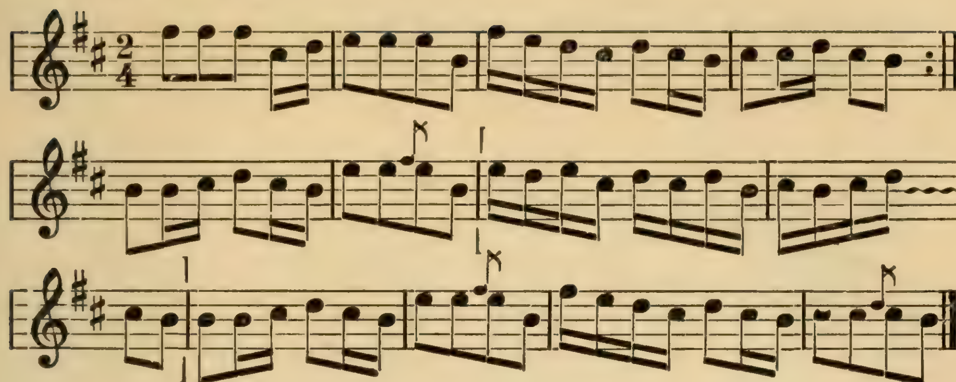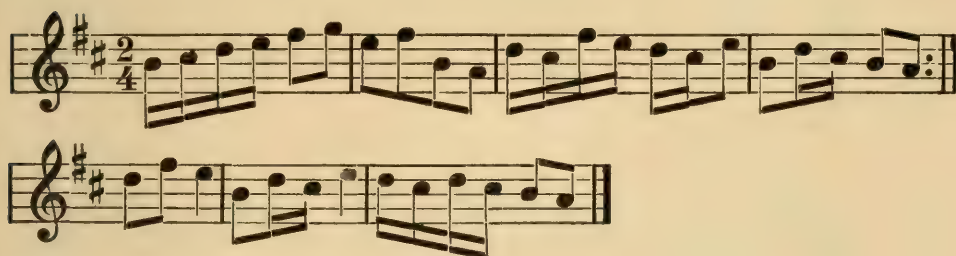

Finsk runa. „Läksin minä keivällen."

13.

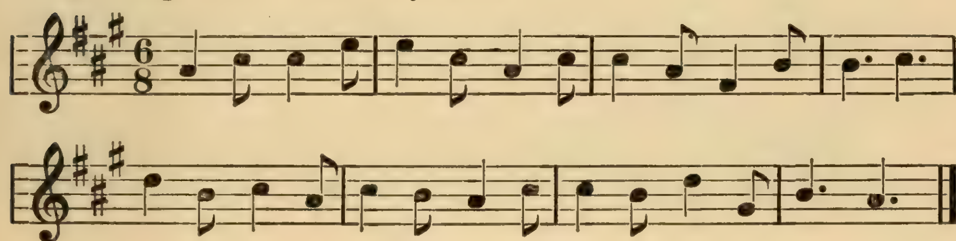

„Finsk runa."

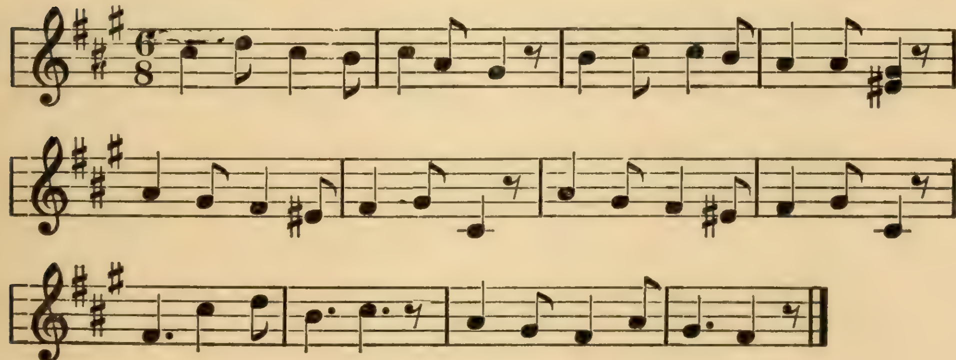
14.

15.

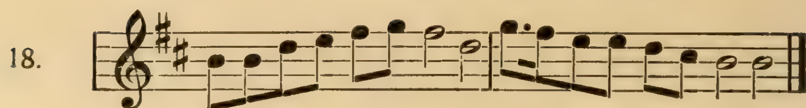
„Allegretto från Nyland."

16.
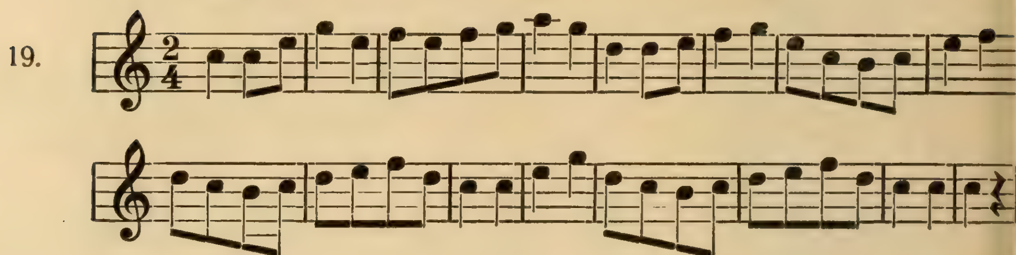
„Vaggvisa."

17.
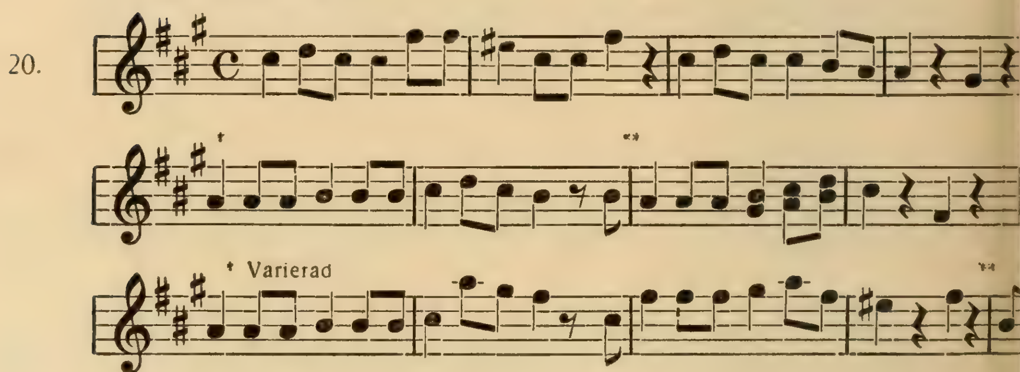
F i n s k r u n a. „Mist on kantle kotosi."
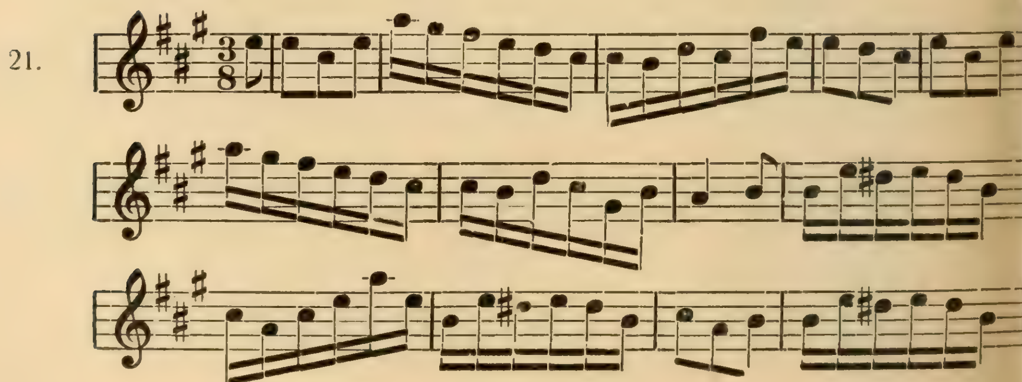

„F i n s k."

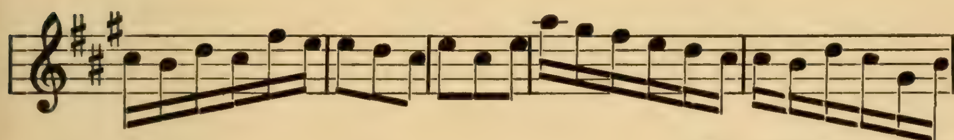
„M o d e r a t o."

„V a l s"

1
2

Bilaga III.

BREV TILL J. J. PIPPINGSKÖLD I ARKIVET PÅ PERNO GÅRD.

Förteckning upprättad av *Alfhild von Schantz* *)

Brev från:

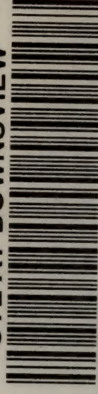
Ahlberg, A. W,	2	st.	1817
Aminoff, Adolf,	3	»	1824—1828
Aminoff, Germund,	5	»	1821—1822
Aminoff, Gustaf,	17	»	1822—1830
Aminoff, J. F.,	7	»	1816—1828
Arnell, Lars,	10	»	1828—1831
Arwidson, Adolf Ivar,	25	»	1815—1828
Blomqvist, Alexander,	12	»	1821—1831
Boy, C. J.,	4	»	1822—1823
Cedercreutz, Axel Reinhold,	7	»	1824—1831
Cedercreutz, Charles Emil,	1	»	1831
Ehrström, Gustaf,	3	»	1812—1814
Hast, C. J.,	1	»	1821
Hæffner, J. C. F.,	3	»	1821
Idman-Idestam, Gustaf,	6	»	1820—1822
Ilmonius, Ch.,	3	»	1823
Ilmoni, I.,	14	»	1821—1831
Keckman, C. N.,	20	»	1815—1817
Knorring, Frans von,	6	»	1814—1831
Lundstedt, J.,	2	»	1820—1821
Mannerheim, Aug.,	3	»	1827—1830
Morian, C. G.,	2	»	1814
Nordberg, E. W.,	3	»	1827—1829

*) Insänd till Svenska litteratursällskapet 1897. Tryckt i Förhandlingar och uppsatser 11, s. XXXI.

Poppius, A.,	6	st.	1821—1822
Ramsay, A. H.,	1	»	1816
Rotkirch, F.,	3	»	1828
Schröder, Henrik,	8	»	1820—1828
Schröter, H. R. von,	1	»	1820
Simelius, A. G.,	5	»	1821—1822
Troil, Uno von,	1	»	1824
Wallenius, Gabriel,	2	»	1821—1822
Westberg, Gustaf,	5	»	1815—1817
Winter, A.,	1	»	1817

FÖRTECKNING ÖVER ILLUSTRATIONERNA.

INNEHÅLL:

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 12 11 08 02 007 3